T. C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI

KISAS-I KUR'ÂN (1a-84b varakları arası)
İNCELEME - METİN - DİZİN

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
HİDAYET KURUOĞLU

2012-NİĞDE

T. C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI

KISAS-I KUR'ÂN (1a-84b varakları arası)
İNCELEME - METİN - DİZİN

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
HİDAYET KURUOĞLU

Danışman
Yrd. Doç. Dr. SADİ H. NAKİBOĞLU

2012-NİĞDE

ONAY SAYFASI

Yrd.Doç.Dr. SADİ HINCAL NAKİBOĞLU danışmanlığında **HİDAYET KURUOĞLU** tarafından hazırlanan **"Kısas-ı Kur'an (1a-84b Varaklar Arası) (İnceleme-Metin-Dizin)"** adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Ve Edebiyatı Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih: 03.09.2012

JÜRİ :

Danışman :Yrd. Doç. Dr. Sadi H. Nakiboğlu ………………

Üye :Doç. Dr. Kâmil İşeri ………………

Üye :Yrd. Doç. Dr. Ahmet Büyükaktaş ………………

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun …………… Tarih ve ……………………….. sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Mehmet ÖZEL
Enstitü Müdürü

İçindekiler

ÖZET

Batı Türkçesinin ilk döneminin adı olan Eski Anadolu Türkçesi 13. yüzyılda başlar ve 16. yüzyıl başlarına kadar devam eder. Eski Anadolu Türkçesi ile ilgili günümüzde birçok çalışma yapılmıştır. Ancak her yeni çalışma dönemin kültürüne, tespit edilen dil özelliklerine ve kelime hazinesine katkı yapması bakımından önemlidir.

Dönemin söz varlığının çıkarılması ve dil özelliklerinin tespiti için metin çalışmaları derin bir önem arz etmektedir. Bu çalışmada Kısas-ı Kur'ān isimli EAT ile yazılmış bir metin incelenmiştir. Bu çalışma Giriş, İnceleme, Sonuçş Metin ve Dizin olmak üzere beş bölümden meydana gelmektedir.

Giriş bölümünde Kısas-ı Kur'ān' ın yazarı, konusu, dili, yazılış tarihi hakkında bilgi verildi. İnceleme bölümünde metnin dil bilgisi özellikleri tespit edildi. Sonuç bölümünde tezin değerlendirmesi yapılmıştır. Metin bölümünde Kısas-ı Kurān' ın traskripsiyonu yapılmıştır. Dizin bölümünde ise metinde geçen kelimelerin hangi varak hangi satırda olduğu verilmiştir. Ayrıca bu kelimelerin anlamı da yazılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eski Anadolu Türkçesi, Kuran Kıssaları, Kısas-ı Kur'ān

SUMMARY

Old Anatolian Turkish, the name of the first era of Western Turkish, commenced in 13. Century and continued until the beginning of 16. century. There have been many studies on Old Anatolia Turkish nowadays. However each study done on it is of great importance since they contribute to the culture, language properties detected and vocabulary of the period.

To recover word treasure and detect the language properties, text studies are of very importance. In this study, a text called Kısas-ı Kur'ān (the stories of Quran) has been examined. The study consists of five chapters, namely, Introduction, Examination, Conclusion, Text, Index.

In the chapter 'Introduction' was given knowledge about the Kısas-ı Quran's author, subject matter, language, date of being written. In the examination, grammar properties of the text was detected and evaluated. Assesment has been done conclusion of the thesis. In the text, transcription of Kısas-ı Kur'ān (the stories of Quran) has been done. In the index, the page and line numbers of the words in the text are given.

Key Words: Old Anatolian Turkish, Kısas-ı Kur'an, The Stories of Quran

ÖN SÖZ

Ankara Milli Kütüphanede bulunan, 06 Mil Yz B 948 arşiv numaralı Kısas-ı Kur’ān adlı eserin müellifi ve telif tarihi hakkında elimizde bir bilgi yoktur. Ancak eserin istinsah tarihi 1558’ dir. Eserin dili Eski Anadolu Türkçesidir. Metin harekeli nesihle yazılmış olup her sayfada 13 satır vardır. Metin 274 varaktan meydana gelmektedir. Bu çalışmada 1a-84b varakları arası incelenmiştir.

Bu tez Giriş, İnceleme, Sonuç, Metin ve Dizin olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde metin hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca metinde tespit edilen Eski Türkçe özellikler bu bölümde gösterilmiştir.

Eserin gramer özellikleri İnceleme bölümünde ele alınmıştır. Bu bölümde eseri yazılış özellikleri, fonetik özellikler ve şekil bilgisi olmak üzere üç alt başlıkta inceledik.

Sonuç bölümünde metin hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Metnin öne çıkan özellikleri burada verilmiştir.

Metin bölümünde ise ‘Kısas-ı Kur’ān’ın transkipsiyonu yapılmıştır. Eserin transkipsiyonu yapılırken sayfanın başına varak numarası yazılmış, her satırın başına da satır numarası eklenmiştir.

Dizin bölümünde transkripsiyonu yapılmış metinde yer alan tüm kelime ve kelime grupları bulunmaktadır. Kelimelerin metindeki anlamları ve farklı anlamları numaralandırılarak verilmiştir.

Kur’ān-ı Kerim’de geçen kıssaların anlatıldığı bu eserde ayet ve hadislerden iktibaslarda bulunularak konu ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Ayrıca söz konusu peygamberlerin dönemlerindeki bazı önemli kişilerin kıssaları da metinde anlatılmaktadır. Özellikle incelediğimiz bölümde Mūsa peygamber ve Benī İsrā᾿īl kavmi anlatılmaktadır. Zülkifl ve Dāvud peygamberin kıssaları da anlatılmıştır. Mūsa Peygamberden sonra gelen Kur’ānda adı geçmeyen peygamberlerin de kıssalarına

yer verilmektedir. Kısas-ı Kur’ān dönemin dil özelliklerini ve kelime hazinesini yansıtması bakımından önem arz etmektedir. Eserin dil özellikleri EAT dönemi dil özelliklerini yansıtmaktadır. Ancak bazı yerlerde farklılıklar vardır. Bu farklılıkları giriş ve inceleme bölümünde yer yer belirttik. Eserin kelime hazinesi içerisinde Türkçe kelimeler ağırlıktadır. Arapça ve Farsça kelimeler de metnimizde kullanılmıştır. Metinde geçen kelimelerin dağılımı ‘Kelime Hazinesi’ başılığı altında verilmiştir. Bu çalışmanın hazırlanmasında istifade edilen kaynaklar ‘Kaynakça’ kısmında verilmiştir.

Atalarımızın kullandığı dilin izlerini sürmeye gayret ettiğimiz bu çalışmanın hazırlanması için araştırmalarımda yol gösteren, karşılaştığım sorunların çözümünde yoğun çalışma temposuna rağmen yardımlarını esirgemeyen, gerek zamanını gerek maddi ve manevi birikimlerini benimle paylaşan, bilgi, birikim ve tecrübelerinden çokça istifade ettiğim, göstermiş olduğu sabır, hoşgörü, tevazu ve iyi niyetinden dolayı değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Sadi H. Nakiboğlu’na teşekkürlerimi borç bilirim.

Ayrıca öğrenciliğimde ve tez çalışmalarım sırasında benden maddi manevi hiçbir yardımı esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Ahmet Büyükakkaş’ a da en içten teşekkürlerimi sunarım.

Eylül 2012

Hidayet KURUOĞLU

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

ء	ʾ	ع	ʿ
آ	A, A; a, a	غ	Ġ; ġ
ا	A, e; a, e	ف	F; f
ب	B, P; b, p	ق	Ḳ; ḳ
پ	P; p	ك	K, G; k, g, ñ
ت	T; t	ل	L; l
ث	S̱; s̱	م	M; m
ج	C, C; c, c	ن	N; n
چ	Ç; ç	و	V, O, Ö, U, Ü, Ū
ح	Ḥ; ḥ		v, o, o, u, u, ū, ǖ
خ	Ḫ; ḫ	ه	H, h; a, e
د	D; d	لا	Lām elif
ذ	Ẕ; ẕ, ḏ	ى	Y, I, İ; y,ı, i, ī
ر	R; r		
ز	Z; z		
س	S; s		
ش	Ş; ş		
ص	Ṣ; ṣ		

ض Ż; ż/ Ḍ; ḍ

ط Ṭ; ṭ

ظ Ẓ; ż

İSARETLER ve KISALTMALAR

A	a, e
a	Yazma nüshasındaki ön yüzü belirtir.
Ar.	Arapça
b	Yazma nüshasındaki arka yüzü belirtir.
C.	Cilt
EAT	Eski Anadolu Türkçesi
ET	Eski Türkçe
Fr.	Farsça
I	ı, i
İ.	İbranice
s.	Sayfa
TTk.	Türkiye Türkçesi
U	u, ü
+	İsim tabanına gelen ek
-	Fiil tabanına gelen ek
>	Kelimenin sonraki seklini gösterir.
<	Kelimenin önceki seklini gösterir.
/	Veya

GİRİŞ

Tezin Amacı

Öncelikle Eski Anadolu Türkçesi döneminde yazılan Kısas-ı Kur'ān isimli çalışmayı arşivin tozlu raflarından çıkarıp günümüze kazandırmak maksadıyla bu çalışma yapılmıştır. Böyle bir eserin varlığından haberdar olmak ve gelecek nesilleri de haberdar etmek amacı güdülmüştür.

Eski Anadolu Türkçesini yazılı bir metne dayandırarak dönemin gramer özelliklerinin çıkartılması hedeflenmiştir. Her ne kadar dönemin gramer özellikleri defaatle çalışılsa da her yeni çalışmada farklı özellikler mutlaka olacaktır. Zira dil canlı bir varlıktır ve gelişime açıktır. Bu gelişim döenem içinde de devam etmiştir. Biz bu farklılıklara çalışmamızda yer yer değindik. Eski Anadolu Türkçesi kendinden önceki dönemlerin etkisi altında kaldığı gibi kendisinden sonraki dönemleri de etkilemiştir. EAT' nin özellikle Eski Türkçeyle arasındaki benzer ve farklı yönleri elimizdeki metne dayandırarak çıkardık. Günümüz Türkçesiyle benzer ve farklı taraflarını da tespit ettik. Böylelikle dilimizin ne kadar gelişime açık bir dil olduğunu ve bu gelişimleri takip edebilecek yazılı metinlere sahip olduğumuzu araştırmaya çalıştık.

Dönemin söz hazinesine katkıda bulunarak Türk Dilinin kelime hazinesi bakımından ne kadar zengin olduğunu ortaya koymak istedik. Böylece 'Tarama Sözlüğü' ne katkıda bulunmak istedik. Ayrıca bugün kullandığımız kelimelerin EAT döneminde ne şekilde ve nasıl kullanıldığının izlerini sürmeye çalıştık.

İslamiyete girmemizle birlikte yeni bir medeniyet dairesine girdik. Dilimize de birçok Arapça ve Farsça kelime girdi. EAT döneminde Türkçemiz duruluğunu korumasına rağmen Arapça ve Farsça kelimelerin birçok yerde kullanıldığını

görüyoruz. Yabancı dilden aldığımız bu kelimelerin EAT döneminde nasıl kullanıldığını ve hangi oranda kullanıldığını araştırdık.

Tezin Konusu

Eski Anadolu Türkçesi döneminde yazılmış ‘Kısas-ı Kur’ān’ isimli metnin transkripsiyonu yapıldı. Metinde kullanılan kelimelerin hangi dile ait oldukları tespit edildi. Bu dillerin istatiksel dağılımı gösterildi. Metnin gramer özellikleri tespit edildi. Bu özelliklerin diğer dönemlerle olan ortak yönleri ve farklı yönleri çıkartıldı. Bu veriler ışığında Böylelikle EAT’ nin gelişimi üzerinde duruldu. Daha sonra metnin Dizin bölümü hazırlandı. Dizin bölümünde kelimelerin anlamları da verildi.

Tezin Önemi

Bu tez EAT dönemine ait bir eseri konu edinmesi bakımından önemlidir. Zira bu sūretle dönemin dil özelliklerinin çıkartılması ve EAT sözlüğüne katkı yapılması bakımından önemlidir. Ayrıca bugün kullandığımız kelimelerin geçmişte ne şekilde olduğunu ve nasıl kullanıldığını görmemizi sağlamaktadır.

1558 yılına ait yazma eserin gün yüzüne çıkartılması, arşivin tozlu raflarından insanlığın hizmetine sunulması bakımından kayda değerdir. Günümüz insanlarının 16. yüzyılın ikinci yarısına ait bir metinden haberdar olması ve bu dönemle ilgili bilgi sahibi olmak isteyenlere yardımcı olması bakımından önem arz etmektedir.

Türkçemizin ne kadar sağlam bir yapısının olduğunu, dilimizi mevcut yazma eserlere dayandırarak dönem dönem takibinin yapılmasını sağlaması bakımından mühimdir. Bu bilgiler ışığında Türkolojiye az da olsa katkı yapması bakımından önemlidir.

Metin Hakkında

Eserin müellifi belli değildir. Telif tarihi bilinmemektedir. Bu konuyla ilgili metinde bir kayda rastlanılmamıştır. ‘Eserin adı Kısas-ı Kur’ān’ dır. Ankara Milli Kütüphanede bulunan eserin arşiv numarası 06 Mil Yz B 948 dir. Eserin dili Eski Anadolu Türkçesidir. Eserin istinsah tarihi 1558’ dir. Metin harekeli nesihle yazılmıştır ve her sayfada 13 satır vardır. Eser toplamda 274 varaktır. Çalışmamızda ilk seksen beş varak incelenmiştir. Eserin yazıldığı kağıt türü Abadî’ dir. Eserin dış boyutu 260 x155 mm ve iç boyutu 200x110 mm’dir. Eser sırtı bez kaplı, mukavva bir cilt içerisindedir. Mihrabiye yaldızlıdır ama solmuş vaziyettedir. Sayfalarda rutubet lekesi bulunmaktadır.

Eserde Kur’ānda geçen kıssalar anlatılmıştır. Metnimizde konuyla ilgili Kurān’dan sık sık iktibaslar yapılmıştır. Bu iktibaslar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Daha sonra āyetlerin meali de verilmiştir. 1- Nitekim Ḳurānda eyitdi: Yā Dāvud إنا جعلناك خليفة في الأرض 2- فاحكم بين الناس بالحق Yaʿnī; Yā Dāvud: Biz seni yeryüzine ḫalīfe eyledük. Sen daḫı 3- ʿadlillāh ḥükm eyle (79-b). Metinde geçen insanların konuşması kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Bu konuşmalar Arapçadır ve sonra meali verilir. 3- Mūsā peyġamber eyitdi: إنه يقول إنها بقرة 4- لا ذلول تثير الأرض ولا تسقي الحرث مسلمة لا شية فيها Yaʿnī; bir şığır 5- gerekdür kim yer sürmemiş ola ve ḳuyudan şu çekmemiş ola ve hīç kimesne anı 6- ḳulluġa dutmış olmaya ve anda hiçbir vechile ʿayb olmaya ve rengü içinde 7- bir ġayrı dürlü daḫı reng olmaya (24-b). Bazı iktibaslar siyah mürekkeple yazılmıştır ama üzeri kırmızı mürekkeple çizilmiştir. 4-Eyitdi: هل أتبعك على أن تعلمني مما علمت رشدا Yaʿnī; beni 5- yoldaşlıġa ḳabul ider misin ki senüñle olam ki Ḥaḳ Teʿālā saña ögretdügi 6- ʿilmden baña daḫı ögredesin (31-a). Bazı iktibaslarda ise siyah mürekkep kullanılmıştır. 1- Eyitdi ذلك ما كنا نبغي Yaʿnī; biz istedügümüz kişi ol aradadur. فارتدا 2- على آثارهما قصصا ol aradan bu ḥakēyeti söyleşürek yine döndiler (30-). Ayetler bazen sadece siyah mürekkeple yazılmıştır. Daha sonra āyetin meāli verilmiştir. 5- Nitekim

Ḥaḳ Teʿālanuñ 6- kelām-ı ḳadīm içinde ẕikr olunmışdur: 7- 8- Yaʿnī; Peyġamberleri anlara eyitdi: 9- Size Ḥaḳ Teʿālā ṭarafından bir tābūt geliserdür. Anuñ içinde sekīne 10- olısardur. ve Āl-i Mūsā ve Āl-i Hārūn ṣoñından anda baḳıyye olısardur 11- ve anı feriştahlar getüriserdür (66-a). Peygamberlerin sözleri yer yer önce Arapçası verilmiştir. Daha sonra Türkçesi verilmiştir. İlyās anlara eyitdi: 9- 10- Yaʿnī; İy ḳavm Allahdan ḳorḳmaz mısız ki size yaradan Allahı ḳorsuz Baʿla 11- ṭaparsız ve aña duʿā idersiz (63-a).

Bazı bölümlere faṣl yazılarak başlanılmıştır. Züveyn ve Tahmasap' ın bölümü bu şekilde başlar (59-b/10).

Hadīs rivāyet etmeden önce Arapça hadīs yazılmıştır. 7- Elyasaʿ ḫalīfe İlyāsı'n-nebīyyi ʿaleyhi's-selām 8- rāvi eydür: İlyās peyġamberden ṣoñra Elyasaʿ peyġamber oldı (65-b). Hādis olmayan rivayetler öncesi kırmızı mürekkeple 'Şöyle rivāyet iderler kim' (4-b) denilmektedir. Ya da 'Eydürler kim' (8-b) denilmektedir. Ara sözler başlamadan önce ● konur. ● Pes ol 2- arada niçe gün ḳondı, oturdı. Mūsā ḳavminüñ arasında bir kişi 3- varıdı (5-b).

İncelediğimiz varaklar arasında Benī İsrāʾīl kavmi ve bu kavme gönderilen peygamberlerin hayatı anlatılmıştır. Özellikle Hz. Mūsā' dan bahsedilmiştir. Ayrıca Hz. Hārūn, Zülkifl, Dāvūd peygamberlerin hayatı da anlatılmıştır. Kur'ānda adı geçmeyen peygamberlerden de konu edilmiştir.

Metnin bazı yerlerinde belirtme eki hemze ile yazılmıştır:

Sebebi budur kim yiryüzinde ben iki kişiʾi sevmedüm (2-b/6). Ol buzaġuya cānı kim virdi ve andan eneʾi kim çıḳardı (10-a/8)? Mūsaʾi yine size getüreyin (9-a/5). Bu ṭāyifeʾi helaḳ idiserdür (36-b/1).

Çün edatı bazı yerlerde kendisinden önceki kelimeyle bitişik yazılmıştır:

anlaruñçün (10-a/3), anıñçün (11-b/8), bildügümçün (56-b/5), bizümçün (40-a/12).

Ses (Nazal n), Orhun alfabesinde n͡g şeklinde birleşik olup müstakil bir harfle gösterilmiştir. Uygur, Soğd ve Mani alfabelerinde müstakil bir harfle temsil edilme durumu devam etmiştir. Bir süre birleşik olma özelliğini muhafaza etmiş gibi görünmektedir. Türklerin Arap alfabesini Kabul edişinde bu sese karşılık olarak ڭ verilmiş, bazen bölünmeden نگ şeklinde iki harfle yazılmıştır. Eski Türkiye Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinde aynı şekilde muhafaza edilen harf, dil âlimlerince sağır kef, kâf-i Türkî, kâf-i nûni ve nazal n terimleriyle ifade edilmiştir[1].

Metnimizde geçen 'Tanrı' kelimesi bazen 'ñ' sesi ile bazen de 'n͡g' sesi ile verilmiştir. Bunlar:

Tañrımuzdur deyüp aña ṭaparlardı (5-a/6). Tañrı ḫōḏ kendüsi üşde size geldi (9-a/3). Tan͡grınuñ sözini anlar daḫı işitsünler (7-a/7). Mūsanuñ daḫı tan͡grısı budur (9-a/2).

Eserin bazı varakları kopmuştur. Daha sonra bulunan varaklar eklenmiştir. Sol üst köşeye Osmanlıca bu yaprak sonradan buraya eklendi şeklinde not düşülmüştür. Bu not ve eserin sayfa numaraları mavi mürekkeplidir. İlave sayfalara yeniden numara verilmeye çalışılmış ancak metnin tamamının numarasını değiştirmenin zor olacağından bundan vaz geçilmiştir. Tüm bunlardan eserin numaralandırmasının sonradan ilave edildiğini anlıyoruz. Biz bu kopan varaklara Ek 1-2 ve Ek 3-4 demeyi uygun bulduk.

Metinde Geçen Eski Türkçe Özellikler

[1] Necati DEMİR, Orta Karadeniz Bölgesi Ağızlarında Nazal N (ñ) Sesi", TDAY Belleten 1999/I-II, Ankara 2003, s. 52.

Eski Anadolu Türkçesi, 13. yüzyılda başlar ve 16. yüzyıl başlarına dek sürer. 16. yüzyılda yerini Osmanlıca Türkçesine bırakır[2]. Ancak şunu hemen belirtmek gerekir ki, Türk dilinin tarihî gelişmesi içerisinde ortaya çıkan şiveleri hiç bir zaman kendinden önceki yazı dilinden tamamen ayrı ve ondan etkilenmeden ortaya çıkmış değildir. Uygur yazı dili Göktürkçe'ye dayalı olarak teşekkül etmiştir. Karahanlıca, Uygurca'nın etkisinde kalmıştır. Hārizm yazı dili Karahanlıca'ya dayalı olarak gelişme göstermiştir. Çağatayca, Karahanlı ve Hârizm Türkçelerinin devamı olarak gelişen yazı dilidir. Bu bakımdan Anadolu Türkçesi'ni yalnız kendi içinde, sözlü edebî geleneklere dayalı olarak Eski Türkçe'den ayrı bir biçimde kurulup gelişen bir yazı dili olarak değerlendirmek pek isabetli değildir[3]. Bilindiği gibi bu dönemleri kesin bir çizgiyle ayırmak mümkün değildir. Bu bakımdan Eski Anadolu Türkçesi, Türkçe' nin ilk devresi olan Eski Türkçe' den bazı farklılıklarla ayrılsa da bir takım benzerlikler de taşır. Metnimizde de bu benzerlikler yer yer ortaya çıkmaktadır. Bu benzerlikleri kısaca şu şekilde özetleyebiliriz.

● ET' de kelime başı t / ṭ' ler korunurken EAT' de t > d, ṭ > d değişmesi olmuştur. Metin içinde yer yer değişiklikler olurken yer yer de t / ṭ' ler korunmuştur. Mesela:

ol ṭaġ (11-a/3), ol ṭaġuñ bir pāresi (11-a/10), şol ḳarşuñdaġı ṭaġa (13-a/6), ṭaġıldılar (18-a/12), ṭaġıtdı (49-b/9), ṭaġılup (49-b/12), ṭoġan oġlancuḳlar (5-b/12), ṭoġurup (5-b/13), gün ṭoġusını (19-a/8), ṭoḳundı (77-b/2), ṭoḳuz (80-a/6), ṭolaşdı (27-a/2), bir ṭolu (49-b/13), gün ṭolunca (39-b/11), arḳalarundaġı ṭonları (40-a/2), ṭonatıldılar (46-b/11), ṭoydılar (73-b/5), ṭoyuraydı (34-b/8), ṭurduḳları yer (38-a/10), ṭurup (41-b/13), ṭuymadı (30-a/3).

---

[2] Ahmet B. ERCİLASUN, Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007, s. 438.

[3] Mustafa ÖZKAN, Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995, s. 61.

● ET' de ilk hece sonundaki g ve ġ' lar korunur[4]. ET' deki bu özellik EAT' de devam etmiştir. Osmanlı Türkçesinin son dönemlerinde bu g / ġ' lar ğ sesine dönmüştür.

ağızlarıyıla (50-b/12), ağlaşdılar (15-a/7), beglerine (73-a/4), begendügi (33-a/10), oğlancuḳlardan (5-b/11), ögretdi (11-b/13), ögüt (19-a/11), ögmezsiz (19-b/2), ol ṭaġ (11-a/3).

● ET' de dönüşülük zamirleri olarak öz ve kentü kelimeleri kullanılmaktaydı. Daha sonraları Doğu Türkçesinde öz ve Batı Türkçesinde kendü kelimesi yoğun bir şekilde dönüşlülük zamiri olarak kullanılmıştır.

Dönüşlülük zamiri olarak Köktürkçe metinlerde hem kentü, hem de öz kelimeleri kullanılmıştır. Batı Oğuzcasında bugün kendi şekli karakteristiktir. Sibirya Türk lehçeleri ile Çuvas Türkçesini hariç tutarsak, diger diyalektlerde öz zamirinin çesitli telaffuzlarını görürüz[5].

Metnimizde ise kendü ve kendüz kelimeleri dönüşlülük zamiri olarak kullanılmıştır. Kendüz kelimesi kendü + öz kelimelerinin ekleşmiş halidir. Kendüz kelimesi metnimizde bir yerde geçmektedir.

Metnimizde geçen dönüşlülük zamirleri:

Tañrı ḫōḏ kendüsi üşde size geldi (9-a/3). kendü ʿaẓametini (11-a/7), kendüden ṣoñra (12-a/11), Kendü nefsüñüzi öldüresiz (16-a/2). Bu nesneleri kendüñden söylersin (17-a/6). Kendüyi kim öldürdiyse ḫaber vire (21-a/10). Benī İsrāʾīl bu nesne kendü kendülere itdiler (23-b/3). kendülerden peyġamber virdigini (27-b/4).

Dilerim kim senüñ fażluñla kendüzni baña gösteresin (10-b/13).

---

[4] Ahmet B. ERCİLASUN, Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007, s. 174.

[5] Gürer, GÜLSEVİN, Kutadgu Bilig"in Dilinde Lehçelerin Özellikleri: „denk çiftler", Türkoloji Araştırmaları, 2 /2 Bahar 2007, S. 287.

● ET’ de kullanılan Teklik 1. şahıs zamiri ben, min ve meñ’ dir. Metnimizde bir yerde maña kelimesi kullanılmıştır. Onun harici Teklik 1. Şahıs zamiri ben’ dir.

Maña müşerref eyledüñ (10-b/12).

● ET’ de kullanılan çokluk ekinden biri +An’ dır.

og(u)l + an (oğullar)

Ancak bu çokluk eki zamanla unutulmuş ve EAT’ de bu ekten sonra +lAr eki getirilmiştir. ET’ de oğlan kelimesi oğullar manasına gelirken EAT’ de oğlan kelimesi oğul manasında kullanılmıştır.

oğlancuḳlaruñ (33-b/2), oğlanlar (41-a/4), oğlanlara (20-a/4)…

● U zarf fiil eki ET’ de sıkça karşımıza çıkarken EAT’ de yer yer karşılaşmaktayız.

Anda arayu gitdi (9-a/3). Tañrumuz budur diyü iʿtiḳād itdiler (9-a/6). Senüñ rıżañ isteyü geldüm (10-a/2). Sen bize almañ diyü emretmiş idüñ (14-a/6).

● Birle kelimesi ET’ de sayıdan türetilmiş olan (bir + le) bir edattır. Eski Anadolu Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Metnimizde dört yerde geçmiştir.

birle (28-a/2, 37-a/10, 50-b/6, 66-a/2)…

● n ve y ağzı

A. Von Gabain, Eski Türkçe metinlerde bazı ağız ayrılıkları tespit etmiştir. y ağzı Budist veya Mani metinlerinin büyük bir kısmı ve pek çok yazma bu ağıza girer. Sapmalar bir kaide teşkil edecek şekilde değildirler. Gobain n ağzı hakkında ise; n ağzı Mani yazmalarının çoğu ve bazı Köktürk harfli yazmalar bu ağzın izlerini taşır. Kitabelerdeki ny, n omuştur[6].

Çeşitli Türk boyları ve zümreleri arasında 99. yüzyıla kadar farklı konuşma dilleri, farklı ağızlar yok muydu? Elbette vardı. Esasen dil bilimine göre bütün dillerde, daima ağız farklılıkları bulunmuştur. Eski Türkçe döneminde de ilk ayrılık

---

[6] A. Von GABAIN, Eski Türkçenin Grameri (çeviren: Mehmet Akalın), TDK Yayınları, Ankara, 2000, s. 2, 3.

Mani metinleri ile Burkan (Budist) metinleri arasında görülür. A. von Gabain' in y ve n ağzı olarak adlandırdığı bu farklılığa göre bazı kelimeler Mani metinlerinde n'li (anıg, kon, kanı, çıgan), Burkan metinlerinde ise y'lidir (Ayıg, koy, koyı, çıgay)[7].

Metnimizde ağırlıklı olarak n ağzı kullanılmıştır. Ancak bir kaç yerde y ağzını tespit etmiş bulunmaktayız. Tespit edilen y ağzı kendü dönüşlülük zamirinde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar:

Mūsā ol yetmiş ulu kişileri kim Ṭūr ṭağına kendüyile bile vermişlerdi (17-a/8). Kendüyi kim öldürdiyse ḫaber vire (21-a/10). Eyle diyecek Cebrāʾīl kendüyi Eşmūyīla gösterdi (68-b/2).

Görüldüğü gibi bu özellik metnimizin genel özelliği olmayıp birkaç yerde geçmektedir. Belki de müstensihin ağız özelliğini metne yansıtmasının bir tezahürü olabilir. Bu konuyla ilgili Zeynep Korkmaz şu tespitte bulunmuştur:

'Eski Türkçe'de bu güne kadar hangi kavmî unsurlara ait olduğu tahmin edilemeyen beş ayrı lehçenin izleri bulunduğunu belirmiştir. Ona göre (Gabain) bu lehçelerden yalnız bir tanesi gerçekten Uygurca olmalıdır. Köktürkçe ve Orhunca deyimleri de bu görüş açısından belirgin olmayan deyimlerdir. Gabain, an͡yıġ 'kötü' sözündeki n͡y birleşik sesinin değişik eser ve sözcüklerde y ile ayıġ ve n ile anıġ olarak yazılışlarını göz önünde bulundurarak, bu ses değişimini bir ayraç olarak kullanmış; bu lehçelerden yalnız ikisini y ve n lehçeleri olarak nitelendirmiştir. Birleşik n͡y sesi ise, yine değişik bir lehçe özelliği olarak taş yazıtların dilinde yer almıştır[8].'

ñ > y değişimi de bazı kelimeler ile yazı diline kadar girmiş olmasına rağmen birçok alan ve metinlerde pek nadir rastlanan bir dil olayı olmaktan ileri

---

[7] Ahmet B. ERCİLASUN, Uluslararası Türk Dil Kongresi 1988, TDK Yayınları, Ankara, 1996, s. 39.

[8] Zeynep KORKMAZ, Türk Dili Üzerine Araştırmalar I. Cilt, TDK Yayınları, Ankara, 2005, s. 207.

geçememiştir. Öte yandan Eski Türkçedeki ñ sesi Anadolu ağızlarında büyük bir çoklukla devam etmektedir. Yazı dilinde olduğu gibi n' ye döndüğü kelime ve yerler pek sayılıdır. ñ > g, ğ, y değişimleri ile genzellik niteliğini kaybederek patlayıcı ve sızıcı birer damak ve yanak seslerine döndüğü yerler de vardır. Fakat aynı şekilde seyrektir. Demek oluyor ki sonuncu değişim, Anadolu ağızlarında ñ sesini sabit tutan genel kural yanında, yer yer ve ancak belirli kelimelerde göze ilişen kural dışı bir olay hâlinde karşımıza çıkmaktadır[9].

---

[9] Zeynep KORKMAZ, Türk Dili Üzerine Araştırmalar II. Cilt, TDK Yayınları, Ankara, 2005, s. 131.

1. İNCELEME

1.1. YAZILIŞ ÖZELLİKLERİ

Eser okunaklı bir şekilde harekeli nesihle yazılmıştır. Yazılış özellikler Eski Anadolu Türkçesinin yazılış özelliklerini yansıtmaktadır. Metin harekeli ve okunaklı bir nesihle yazılmasına rağmen bazı yerlerde aynı kelimenin farklı şekilde yazıldığı görülmektedir.

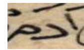
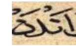
Türkçe kelimelerin ünlüleri harekenin yanında elif (ا), vav (و) ve ye (ى) ile karşılanmıştır. Metnimizde pek çok Türkçe kelime ve ekin klişeleşmiş olarak yazıldığını görmek mümkündür. Arapça ve Farsça kelimelerin yazılışnda çok fazla hata yapıldığını söylenemez.

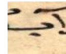
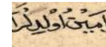
1.1.1. Ünlülerin Yazılışı

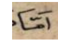
‘ a ’ ünlüsü

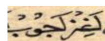
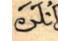
1- Ön Seste

Ön seste “a” ünlüsünü karşılamak üzere genelde üstünlü elif (اَ) bazen de medli elif (آ) kullanılmıştır:

 adam (35-a/8) andan (4-b/2)

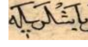
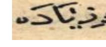
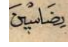
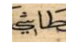
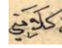
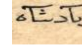
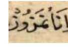
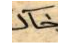
 āb (60-b/13) emīn oldılar (4-b/2)

 altmış (54-b/7) ammā (17-a/3)

 ağız açup (79-b/12) anlara (16-b/13)

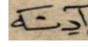
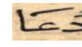
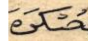
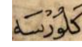
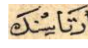
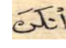
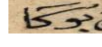
2- İç Seste

İç seste “a” ünlüsü, ya üstün + elif (آ) ile ya da üstün (ـَـ) ile karşılanmıştır.

	başlarıyıla (15-b/10)		ziyāde (39-b/6)
	rıżāsın (16-a/4)		ṭaşı (40-a/6)
	kelāmını (11-b/8)		pādişāh (Ek:1/13)
	inanmazuz (12-a/6)		ḥāl (Ek:2/8)

3- Son Seste

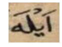
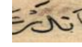
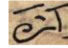
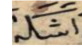
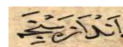
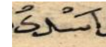
Son seste bulunan “a” ünlüsü, genelde üstün + he (ـَه) (هَ) ile bazen de üstün + elif (آ) ile karşılanmıştır:

	adına (Ek:2/8)		duʿā (64-b/10)
	ṣoñra (Ek:1/11)		gelürse (65-a/5)
	ortasında (79-b/3)		anlara (48-b/9)
	buña (80-a/1)		levḥalara (10-b/7)

‘e’ ünlüsü

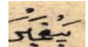
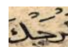
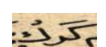
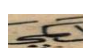
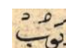
1- Ön Seste

Ön seste “e” ünlüsünü karşılamak için daima üstünlü elif (أ) kullanılmıştır:

	eyle (4-a/12)		ender (43-a/12)
	ene (10-a/5)		eşege (45-a/4)
	endāzesince (18-a/5)		esdi (29-a/9)

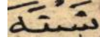
2. İç Seste

İç seste ‘e’ ünlüsü, üstün (ـَـ) ile karşılanmıştır.

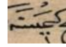
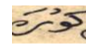
	peyġamber (7-b/5)		sebebiyile (33-a/7)
	gerçek (8-a/11)		gerek (57-a/7)
	gemi (33-a/7)		deyüp (55-b/5)

3- Son Seste

Son seste bulunan "e" ünlüsü, genelde üstün + he (ـَه) (ـَة) ile bazen de üstün + elif (ا) ile karşılanmıştır:

 nesne (6-a/12) içinde (27-b/9)

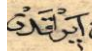
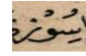
 nite (46-a/13) ḥükmine (19-b/7)

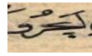
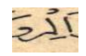
 kimesne (68-a/8) göre (22-b/5)

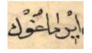
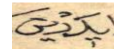
'ı ve i' ünlüleri

1- Ön Seste

Ön seste "ı" ve "i" ünlülerini karşılamak üzere ya esreli elif (اِ), ya da esreli elif+ye (اِيـ) kullanılmıştır:

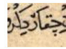
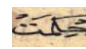
 ıraḳdan (35-b/3) ısuz (Ek:2/6)

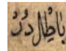
 içerü (37-a/4) ilerü (75-b/11)

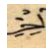
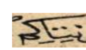
 ırmaġuñ (60-b/8) iderin (75-b/11)

2- İç Seste

İç seste "ı" ve "i" ünlüleri ya esre (ـِ) ile ya esre+ye ile (ـِيـ) karşılanmıştır:

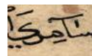
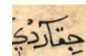
 çıḳardılar (4-b/4) ḥikmet (27-b/7)

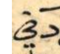
 bāṭıldur (5-a/13) biñ (27-b/8)

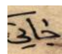
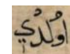
 aḫir (17-a/13) nitekim (28-a/9)

3- Son Seste

Son seste "ı" ve "i" ünlüleri çoğu zaman esre + ye (ـِي) ile bazen de esre (ـِ) ile karşılanmıştır:

 Sāmiri (10-a/3) çıḳardı (60-b/8)

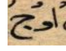
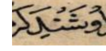
 eyitdi (10-a/7) daḫı (60-b/4)

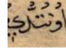
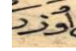
 cānı (10-a/8) oldı (61-a/5)

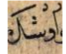
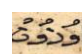
"u" ve "ü" ünlüleri

1- Ön Seste

Ön seste “u” ve “ü” ünlülerini karşılamak üzere genelde ötreli elif + vav ((اُو) bazen de ötreli elif (اُ) kullanılmıştır:

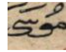
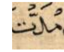
 üç (3-a/7) üşendiler (23-a/9)

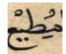
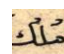
 unutdı (9-a/2) uzar (34-b/11)

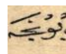
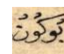
 üşde (9-a/3) uzun (65-b/3)

2- İç Seste

İç seste “u” ve “ü” ünlülerini karşılamak üzere ya ötre + vav (ُو) ya da ötre (ُ) kullanılmıştır:

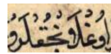
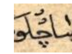
 Mūsā (16-a/6) müddet (67-a/9)

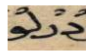
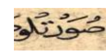
 muṭīʿ (58-b/4) mülk (71-b/1)

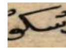
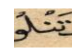
 bunca (67-a/9) bunuñ (76-b/13)

3- Son Seste

Son seste “u” ve “ü” ünlülerini karşılamak üzere çoğu kez ötre + vav (ُو) ya da ötre (ُ) kullanılmıstır:

 oğlancuḳlaru (16-b/3) saçlu (76-b/1)

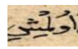
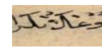
 dürlü (17-a/12) ṣūretlü (76-b/1)

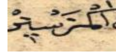
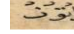
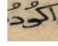
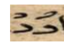
 süñü (23-a/7) tenlü (76-a/13)

‘o’ ve ‘ö’ ünlüleri

1- Ön Seste

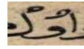
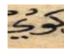
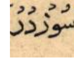
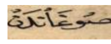
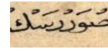
Ön seste “o” ve “ö” ünlülerini karşılamak üzere ya ötreli elif + vav (اُو) ya da ötreli elif (اُ) kullanılmıştır.

 ölmiş (3-a/3) oğlanlar (41-a/4)

	ögmezsiz (19-b/2)		otuz (41-a/4)
	ögüd (19-a/11)		od (49-a/1)

2- İç Seste

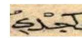
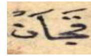
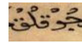
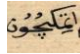
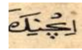
Türkçe kelimelerin ilk hecesinin dışında bulunmayan "o" ve "ö" ünlüleri, iç ses ve son seste bazen ötre + vav (و) bazen de ötre (ُ) ile karşılanmıştır:

	ol (19-a/3)		ṣonra (54-a/11)
	köy (20-a/11)		sözdür (57-a/12)
	ṣoġandan (40-a/13)		ṣorarsañ (77-a/9)

1.1.2. Ünsüzlerin Yazılışı

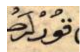
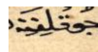
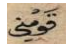
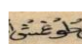
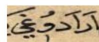
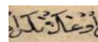
"ç" Ünsüzünün Yazılışı

Metnimizde "ç" ünsüzü cim (ج) ve çim (چ) ile yazılmıstır:

	çünkim (1-b/2)		açdı (50-a/1)
	ḳaçan (49-b/11)		çoḳluḳ (64-a/5)
	itmekçün (79-b/7)		içinde (71-b/9)

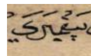
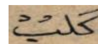
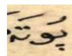
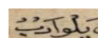
"ḳ ve ġ" Ünsüzlerinin Yazılışı

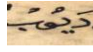
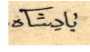
İncelenen metinde kalın sıralı kelimelerde ḳ ve ġ seslerini göstermek üzere kaf (ق) ve gayın (غ) harflerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

	ḳorlar (18-b/9)		çoḳlıġına (51-b/12)
	ḳavmini (19-a/6)		ṭoġmış (41-a/4)
	araduġı (30-a/13)		oġlanlar (41-a/49

"p" Ünsüzünün Yazılışı

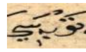
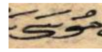
Metnimizde "p" ünsüzü (ب) ve (پ) ile yazılmıştır:

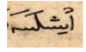
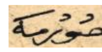
	peyġamberi (64-a/8)		gelüp (68-a/11)
	pūta (63-b/4)		yalvarup (70-a/4)

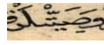
 diyüp (63-b/6) pādişāh (70-a/7)

"s ve ṣ" Ünsüzünün Yazılışı

Metnimizde kalın sıradan kelimelerde bulunan "s", sin (س) ve sat (ص) ile yazılmıştır. Bu yazılışı belli kurallara bağlamak mümkün değildir. Aynı kelimenin her iki harfle de yazıldığı görülebilmektedir. Eklerde ve ince ünlülü kelimelerde ise sadece sin (س) kullanılmıştır:

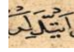
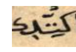
 tevbesi (15-b/2) Mūsā (16-a/12)

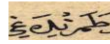
 işlese (15-b/4) ṣorma (31-b/2)

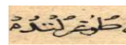
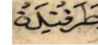
 vaṣiyyetler (16-a/7) ṣu (31-b/10)

"t ve ṭ" Ünsüzünün Yazılışı

Metnimizin genelinde, kalın sıradan ünlü taşıyan kelimelerin başında yer alan "t" ünsüzü tı (ط) ile karşılanmıştır. Kelime ortasında ve kelime sonunda ise devamlı te (ت) harfi kullanılmıştır.

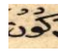
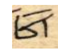
 eyitdiler (24-b/1) gitdi ((33-b/12)

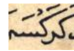
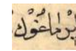
 ṭamarındaġı (25-a/11) itmege (34-a/7)

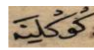
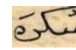
 ṭoġrultdum (33-b/5) ṭarafından (34-a/9)

"k, g / ñ " Ünsüzünün Yazılışı

Metnimizde "g" ve "k" ünsüzü daima kef (ك) ile yazılmıştır. "ñ" ünsüzü ise kef (ك) ile karşılanmıştır. ñ ünsüzü ön ses durumunda bulunmaz, yalnızca iç ve son ses durumunda bulunur[10].

 gün (56-b/1) aña (60-b/2)

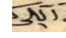
 gerekse (56-b/11) ırmaġuñ (60-b/8)

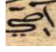
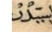
 göñline (57-a/1) ṣoñra (61-a/6)

1.1.3. Şeddenin Kullanışı

[10] Mustafa ÖZKAN, Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995, s. 89.

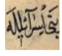
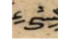
Metnimizde Arapça kelimelerin yanında, bazı Türkçe kelimelerde de şedde (ّ) kullanılmıştır. Aşağıdaki örneklerden "elli" kelimesinde lam (ل) harfi hem çift yazılmış hem de üzerine şedde işareti konmuştur.

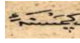
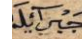
 ammā (4-a/1) elli (20-b/4)

 aşşı (4-a/1) issidür (Ek:4/5)

1.1.4. Hemzenin Kullanılışı

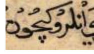
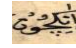
Metnimizde hemze (ء) ile yazılmıştır. Bazen belirtme eki +i' den önce de kullanılmıştır.

 Benī İsrāʾile (19-a/10) kişiʾi (23-a/2)

 kimesneʾi (21-b/2) Cebrāʾīle (2-b/4)

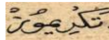
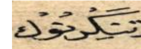
1.1.5. Bitişik Yazılan Kelimeler

Metnimizde çoğu zaman ayrı yazıldığı halde yer yer bitişik yazılmış olan edatlar da vardır.

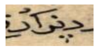
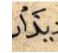
 anlaruñçün (10-a/3) anıñçün (11-b/8)

1.1.6. Aynı Kelimenin Değişik Yazılması

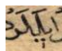
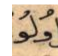
Aynı kelimelerin metinde yer yer farklı bicimde yazıldığı görülmektedir. Bu durum yalnızca Turkçe kelimelerde değil, az sayıda Arapça ve Farsça kelimelerde de karşımıza çıkmaktadır.

 Tañrımuz (5-a/5) Ta͡ngrınuñ (7-a/7)

Yukardaki örnekte görüldüğü gibi Tanrı kelimesi hem ñ ile hem de ͡ng ile yazılmıştır.

 dizār diẕār

Dizar kelimesi bir yerde ز sesi ile yazılırken başka bir yerde ذ sesi ile yazılmıştır.

 ulılar (20-a/12) ulu

Ulu kelimesi metnin genelinde ‘ulu’ şeklinde iken birkaç yerde ‘ulı’ şeklinde geçmektedir.

ḥāle (50-a/2) ḫālini (55-b/3)

Hal kelimesi metinde ḥ ve ḫ sesleri ile iki farklı şekilde yazılmıştır.

Ẕilkifl Ẕülkifl (62-a/6)

Zülkifl kelimesi yukardaki örmekte görüldüğü gibi iki farklı şekilde yazılmıştır.

1.1.7. Kelime Hazinesi

Üzerinde çalışılan bu eser, Eski Anadolu Türkçesi döneminde yazılmıştır. Bu dönemde Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçe içinde artmaya başladığı görülmektedir. Ancak Divan edebiyatının nesrinin ve şiirinin henüz tam olarak olgunlaşmadığı XIII ve XIV. yüzyıllarda dildeki yabancı unsurların fazla olmadığı söylenebilir. Özellikle 16. yüzyıldan sonra Divan şiirinin etkisiyle yabancı kelimelerin hâkimiyeti artmaya başlamıştır.

İncelemiş olduğumuz metinde şahıs ve yer isimleri hariç tutulduğunda 13235 Türkçe, 3986 Arapça, 1314 Farsça kelime yer almaktadır. Ayrıca metinde 7 tane de İbranice kelime geçmektedir. Metinde geçen kelimelerin yüzdelik dağılımı % 71, 3’ ü Türkçe, %21, 4’ ü Arapça, % 7’ si Farsça, % 0, 03’ ü ise İbranicedir.

1.2. FONETİK ÖZELLİKLER

1.2.1. ÜNLÜLER (VOKALLER)

1.2.1.1. ÜNLÜ DEĞIŞMELERİ

Eskiden beri Türkçe' de çok yönlü (i > e, e > i, i > ė, e > ė, ė > e) değişmelerin olması, bu meselenin kesin olarak ispatını güçleştirmiştir. Bu türlü çok yönlü değişiklikler yalnızca eski devrelere ait değildir. Bu günkü Türk lehçelerinde de aynı şekilde ikilik gösteren ünlülerin bulunduğu bilinmektedir.

Aynı kelimenin hem e' li hem i' li şekillerinin bulunması, bu iki sesi bünyesinde bulunduran ve sonradan i ve e şeklinde gelişme gösteren bir kapalı e' nin (ė) varlığını düşündürmüşse de , bu konuda yapılan çalışmalar bu değişmenin hangi yönde olduğunu kesin olarak ortaya koyacak nitelikte değildir.

Esasen kapalı e' nin tespitini güçleştiren en önemli husus, yazıda bu sesi gösteren belirleyici bir işaretin bulunmayışıdır. Bu bakımdan bazı araştırmacılar, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde i ile yazılan sesi kapalı e (ė) olarak okumayı benimserken, bazı araştırmacılar da böyle mühüm bir meselede kuvvetli bir delilin bulunmayışı yüzünden, metinlerde i ile yazılan bu sesi yazılışına bağlı kalarak i şeklinde okumayı tercih etmişlerdir[11].

Eski Anadolu metinlerinde bu günkü Anadolu ağızlarında görüldüğü gibi kök hecedeki i'nin ve kapalı ė'nin yan yana yaşadığı muhakkaktır. Ancak, bu durum bizce esreli ve y'li yazılışları kapalı ė olarak değerlendirmek için yeterli değildir[12].

---

[11] Mustafa KORKMAZ, Türk Dilinin Gelişme alanları ve Eski Anadolu Türkçesi, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995, s.92.

[12] Zeynep KORKMAZ, Türk Dili Üzerine Araştırmalar Birinci Cilt, TDK Yayınları, Ankara 2005, s. 497.

Metnimizde kapalı e (ė) kullanımı belirli bir düzen içerisinde gitmemektdir. Mesala demek fiili birçok yerde dimek olarak geçerken bazen demek şeklinde de geçmektedir. Ancak yaygın olarak dimek şeklindedir. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde genel olarak yedi sayısı yidi olarak geçerken metnimizde yedi şeklinde kullanılmaktadır. Gerek kapalı ė' yi gösteren özel bir işaretin olmayışı gerekse de metnimizde kapalı ė' nin ve i' nin karışık verilmesi ayrıca müstensihin ağız özelliklerinin de metne yansıyabileceğini göz önünde bulundurarak i'li şekilde yazmayı uygun bulduk.

a) Metnimizde "e" seklinde geçen fakat bugün "i" olarak telaffuz edilen kelimeler:

eyü > iyi	Eyü midür (43-a/9)?
gey-> giy	ṣaru geyerlerdi (55-a/1).
geydür- > giydir-	Her kişiye geydürdi (75-a/11).

b) Metnimizde "i" şeklinde geçen fakat bugün "e" olarak telaffuz edilen kelimeler:

di- > de-	Ben müslümanlardan oldum didi (1-b/6). Yeni mi dirsin (2-a/7)?
gice > gece	Üç gün, üç gice gitdiler (37-b/3). Pes ol gice müvekkeller küllīsi uyḫuya vardılar idi (42-b/12).
iy > ey	İy pir seni kim öldürdi (25-a/6). İy ḳavm üşde anlaruñ ulularnı depeledüm (37-b/11). İy ḳavm niçün ʿāṣīlıḳ idersiz (39-b/4).
it- > et-	Bir zamān peyġamberlıḳ daʿvāsın itdi (3-b/4). Tañrumuz budur diyü iʿtiḳad itdiler (9-a/6).
vir- > ver-	Hemān kim Ḥıżır selām virdi (30-b/12). Anlaruñ memleketini size mīraṡ virmişdür (34-b/13). Ol Cabbārları ne ṣıfatla gördilerse ḫaber virdiler (36-b/4).
yi- > ye-	Ġuṣṣa yime (38-a/9). Ḥacetleri olduġınca ve aḫir yirlerdi (38-b/6). Ḳaruduḳları ḳuşları yidiler (39-b/1).
yir > yer	Sebebi budur kim yiryüzinde ben iki kişiʾi sevmedüm (2-b/6).
yit- > yet-	Bir ḥabbeye güçleri yitmezdi (20-a/2). Her biriñüz bugün yitecek ḳadar selvā dutuñ (39-b/6).
yil > yel	İttifāḳ yil esdi (29-a/9).

c) Metnimizde hem “e” hem “i” olmak üzere her iki şeklini de devam ettiren kelimeler:

de- : Tañrımuzdur deyüp aña ṭaparlardı (5-a/6).

di- : Siz aña niçün heves idersiz didi (5-b/1).

1.2.1.2. ÜNLÜ UYUMU

1.2.1.2.1. Kalınlık İncelik Uyumu

Bir kelimede bulunan ünlülerin kalınlık veya incelik bakımından benzeşmesine büyük ünlü uyumu denir. Yani Türkçe bir kelimenin ilk hecesinin ünlüsü kalın ise sonraki hecelerin (ekler de dahil) ünlüleri kalın, ilk hece ünlüsü ince ise, sonraki hecelerin ünlüleri de ince olur. Türkçede büyük ünlü uyumuna uymayan kelimeler, genellikle yabancı kökenlidir[13].

Türkçenin temel özelliklerinden olan kalınlık incelik uyumuna metnimizde de önemli ölçüde uyulmaktadır.

Siz aña niçün heves idersiz didi (5-b/1). Üç biñden eksüge virmezin (24-b/10). Gün ṭolunca üstlerinde gölge olurdı (39-b/11).

Aitlik eki –ki Türkiye Türkçesinde uyumu bozarken metnimizde bozmamaktadır. Bu ek ince ünlülerde –ki şeklinde olup kalın ünlülerde –ġı şeklinde kullanılmaktadır. Mesela:

evvelki günüyidi (7-b/5), şol ḳarşuñdaġı ṭaġa, elindeki levḥaları yere bıraḳdı (13-a/6). Ḳurān içindeki aḥkām bölük bölük inmişdür (17-a/1). Şimdiki zamānda (17-b/12), yaḳınındaġı ṭāyifeye (20-b/12), ol ṭamarındaġı ḳan (25-a/11), şimdiki zamānda (27-b/11), zenbīl içindeki balıġa (29-a710), evvelki yerlerinde (37-b/4), Arḳalarundaġı ṭonları (40-a/2).

ken eki ise kalınlık–incelik uyumunu bozmaktadır. Mesela:

zebūn olmışken (27-b/3).

1.2.1.2.2. Düzlük Yuvarlaklık Uyumu

[13] Tuncer GÜLENSOY, Üniversiteler İçin Türkçe El Kitabı, Kıvılcım Yayınları, Kayseri, 1998, s.153.

Yuvarlaklık-düzlük bakımından vokal uyumunun Türkçenin ilk devrelerinden beri umumîleşip sağlam kaideler olarak ortaya çıkmadığı malûmdur. Eski Türkiye Türkçesinde (Faruk Kadri Timurtaş EAT' yi Eski TürkiyeTürkçesi olarak adlandırır.) ise, bu hâl devam etmekte, ayrıca eski ve yeni yazı dilimizden farklı olarak birçok kelimelerde bir yuvarlaklaşma kendini göstermektedir. Düz vokal taşıması gereken, Uygur devresinde bir yuvarlaklaşma kendini göstermektedir. Düz vokal taşıması gereken, Uygur devresinde olduğu gibi, bugün de düz vokal taşıyan bâzı kelimelerin yuvarlak vokalli olduğu görülüyor. Bu yuvarlaklaşma (labialisation), Eski Türkiye Türkçesinin en mühim fonetik hususiyetlerinden birini teşkil etmektedir [14].

Eski Anadolu Türkçesi döneminde, düzlük yuvarlaklık uyumuna tam riayet edilmemiştir. Bu uyuma Türkçenin diğer dönemlerinde de tam olarak uyulduğu söylenemez. Metnimizde de bu uyuma tam riayet edilmemiştir:

Yūşaᶜ öldüginden ṣoñra (41-a/1). Bu yere ben senüñ buyruġuñla geldüm (46-a/3). Pes dünyādan naṣībüñi unutma (52-b/3). Kendü ṣanᶜatumla ve kesbümle ḥāṣıl eyledüm (52-b/9).

1.2.1.3. ÜNLÜ DÜŞMESİ

Türkçede orta heceler vurgusuz olduğundan, kelime ortasında vokal düşmesi pek fazladır. Kelimenin bünyesine dâhil vokaller düşebildiği gibi; ekleri içinde vokaller; ve i- yardımcı fiilinin i'si çok defa düşmektedir. Kelime ortasında vokal düşmesi Türkçenin her devresinde görülmektedir[15]. Orta hece ünlüsünün düşmesi, Türkçenin en yaygın ses olaylarından biridir[16]. Metnimizde sıkça rastlanan bu ses hadisesinin bazı örnekleri şunlardır.

burun	burnumla (32-a/13)
eyü	anlaruñ ḥaḳḳında itdügi eylükleri (27-b/1).
göñül	Yūşaᶜnuñ göñlüne (42-b/3)
ḥayır	Anlara ḥayra virevüz (11-b/9).
ḳarın	ḳarnı acıḳdı (29-b/9).

[14] Faruk Kadri TİMURTAŞ, Eski Türkiye Türkçesi, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1994, s. 27.
[15] Faruk Kadri TİMURTAŞ, Eski Türkiye Türkçesi, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1994, s. 40
[16] Süer EKER, Çağdaş Türk Dili, Grafiker Yayınları, Ankara, 2006, s. 300.

ḳıġırmaḳ	Ḳıġrıtdı (56-b/13).
oġul	oġlını (16-a/11),
şehir	Endeles şehrine (19-a/5).
şekil	Bir buzaġu şeklinde (14-a/9),
ṭoġru	Dīvār ṭoġruldı (33-a/1).
üzeri	Hemān kim ṭaġ üzerlerinden ayrıldı (18-b/11).
idi	Yoġsa aña bundan ġayrı ṭaʿām ḳanda olaydı ki anı ṭoyuraydı (34-b/8).

1.2.1.4 HECE DÜŞMESİ

Kelime içinde benzer ya da eş hecelerin yan yana gelmesi durumunda bu hecelerden birinin düşmesi olarak tanımlanan bu ses değişikliğinin Eski Anadolu Türkçesinde bazı örnekleri görülmektedir. taşık-> çık-, karındaş> kardaş, tatıglug>tatlu gibi[17]. Benzer hece düşmesinin bu devir metinlerinde bir iki örneği bulunmaktadır. tur- fiilinden gelen bildirme eki durur'un –dur şekli de vardır (aç-dur, başumda-dur; câhıl dururlar)[18].

-dur, -dür < durur	Sizüñ Tañruñuz Allahdur (9-a/12). Ol ṭaġ senden muḥkemdür ve ḳuvvetde ziyādedür (11-a/3).
ḳardaş < ḳarındaş	İy ḳardaş benüm saḳaluma ve saçuma yapışmayın (13-a/13).

1.2.1.5. BİRLEŞME

Türkçe kelime köklerinde iki ünlü yan yana gelemiyeceğinden, ünlü ile biten bir kelimeye yine ünlü ile ünlü ile başlayan bir kelime veya ek geldiği zamān ünlülerden biri düşerek birleşme meydana gelir. Bu olay geçici olduğu gibi, devamlı düşme neticesinde kalıcı da olabilir [19].

gör-e+u-	Yā Mūsā sen beni göremezsin (11-a/1).

[17] Hatice ŞAHİN, Eski Anadolu Türkçesi, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003, s. 42.
[18] Mustafa ÖZKAN, Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995, s. 102.
[19] Muzaffer Akkuş, 'Kemal Ümmî Divânı' Çağatay Kitapevi, Niğde, 2006, s. 10.

it-e+u	Yā Mūsā bu sen didigüñ nesneleri biz idemezüz (17-a/4).
kendüzni < kendü+öz+ni	kendüzni (10-b/13).
kimesne < kim+ise+ne	kimesne (17-b/1).
nola < ne+ol-	Nola mālı ve dünyāsı yoġsa
şol < şu + ol	şol ḳıbṭīlerden (8-a/8).
şöyle < şu+eyle	şöyle (1-b/1).

1.2.2. ÜNSÜZLER

1.2.2.1. ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ

1.2.2.1.1. ḳ > ẖ değişmesi

Kelime kökünde görülen bu değişiklik yeni olmayıp eskiden gelen bir değişikliktir ki Eski Anadolu Türkçesi devresine kadar gider. Bu ḳ > ẖ değişikliği Eski Türkçe devresinden sonra ortaya çıkmış ve batı Türkçesi' nin ilk dönemi olan Eski Anadolu Türkçesi'nde de kelime içinde ve sonundaki birçok ḳ'lar ẖ'ya dönmüştür. Azerî ve Osmanlı Türkçeleri' nin müşterek ana devresi olan Eski Anadolu Türkçesi' nde bu ḳ > ẖ değişimi bakımından hem ḳ hem de ẖ vardır [20].

Pes ol gice müvekkeller küllīsi uyẖuya vardılar idi (42-b/12). Firʿavn ḳorẖusından maġarālarda ve ṭaġlar köşesinde gizlemişlerdi (6-a/2). Ṭaġ ḳorẖusı üstlerinden gitdüginden ṣoñra (18-b/3) uyẖuda (29-b/1), Hārūn uyẖuya vardı (41-b/8). murdār ḳoẖu (63-a/3), İy Eşmūyīl bu gice gözüñe uyẖuyı ḥarām eyle (68-a/11). bir ḳorẖulu düş (ek:3/1).

1.2.2.1.2. t / ṭ > d değişmesi

Eski Türkçede kelime başında bulunmayan d ünsüzü, Eski Türkçenin sonlarına doğru veya Batı Tükçesine geçerken ṭ foneminin dʿye dönüşmesinden başka bir şey değildir. Karışık bir seyir takip eden bu değişme Eski Anadolu

[20] Muzaffer Akkuş, Seyyid Nigāri Divānı, Niğde Üniversitesi Yayınları, Niğde, 2001, s. 41.

Türkçesi devresinde bir taraftan d'li şekli devam ettirirken, diğer taraftan da ṭ'li fonemi aynen muhafaza etmiştir [21].

degin (2-b/12), dil (45-a/11), dilek (60-a/1), degül (62-b/9), diri (62-b/13), depele- (ek:1/9), diyü (68-a/8, dök- (78-a/13), di- (2-a/5), dönder- (17-a/11), döşek (41-b/4), döşen- (41-b/4), diz (50-b/12), dün (64-a/9), dört (67-a/9), dürlü (Ek:1/7), dile- (2-b/10), düş- (7-b/7), daḫı (2-b/8), dur- (3-a/5), dut- (4-a/5), doḳın- (77-b/5).

ṭ'li şeklini muhafaza edenler: Ṭoydılar (73-b/5). ṭoḳundı (77-b/2). ṭoḳuz (80-a/6).

Niçin bütün söz başı t ve k'lerinin değil de sadece bir kısmının tonlulaştığı bugüne kadar açıklanmamıştır. Muharrem Ergin bunu yazı dilinin muhafazakârlığına bağlamaktadır. Bizce, aynı konumdaki bütün sesleri içine almayan bu tür değişmeleri veya sapmaları, lehçeler arası tesirle de açıklamak mümkündür. Bu konuda biz Balkanlardan gelen Kıpçak tesirinin rolü olabileceğini düşünüyoruz. Bazı Anadolu ağızlarında ve Azerbaycan'da gözel, oyanmak gibi kelimelerin İstanbul ağzında güzel, uyanmak biçiminde olması tesirin varlığını daha iyi açıklar. Bilindiği gibi Balkan ağızlarında geniş yuvarlak ünlülerin daralması yaygın bir özelliktir ve bu bir Kıpçak bir özelliğidir[22].

1.2.2.1.3. ḳ > g değişmesi

Eski Türkçede sözcük başında g sesi yoktur. Batı Türkçesinde sözcük başında gördüğümüz g'ler Eski Türkçede k şeklinde idi. Yani Eski Türkçede k ile başlayan bazı kelimeler Batı Türkçesine geçerken başlarındaki k' yi, g'ye çevirmişlerdir: kör- > gör- köŋül > göŋül gibi. Eski Anadolu Türkçesinde karşımıza çıkan bazı kelimelerin k ile mi, g ile mi başladıklarını kesin olarak tespit etmek çok müşkül ve hatta imkânsız oluyor. Çünkü eski yazıda k ve g sesleri esas itibariyle ayni harfle işaretlenmekte idi[23]. Metnimizdeki ḳ > g değişmeleri:

geç- (78-a/2), gerçek (8-a/11), gel- (9-a/3), gerek (18-a/10), gemi (31-b/4), getür- (35-a/13), genc (54-b/6), gey- (55-a/1), görin- (22-b/5), gibi (37-a/2), gice (37-b/3),

[21] Muzaffer Akkuş, 'Kemal Ümmî Divânı' Çağatay Kitapevi, Niğde, 2006, s. 11.

[22] Ahmet B. ERCİLASUN, Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007, s. 453.

[23] Muharrem Ergin, ' Türk Dil Bilgisi' Bayrak Yayınları, İstanbul, 2004, s. 85.

götür- (40-a/6), gir- (41-b/12), gövde (4-b/2), göz (18-b/5), gizle- (33-b/3), gök (62-a/4), gümiş (54-a/5), gökçek (13-b/12), gün (14-b/3), gölge (18-a/13), gündüz (64-b/8), güneş (34-b/7), gönder- (35-b/3), göñül (42-b/3), gör- (43-a/9), güzel (46-b/7).

1.2.2.1.4. k > t değişmesi

Metnimizde bir yerde geçmektedir.

etmek > ekmek etmek (50-a/8)

1.2.2.1.5. b > v değişmesi

Eski Türkçede kelime başlarındaki ‘v’ sesi yoktu. Batı Türkçesinde ise bazı kelimelerde başta ‘v’ sesi bulunduğunu görmekteyiz. İşte bu kelimelerin başındaki ‘v’ ler Eski Türkçede ‘b’ şeklinde idi. Demek ki Eski Türkçede kelime başındaki ‘b’ler sonradan Batı Türkçesinde ‘v’ olmuşlardır[24].

bar- > var- (4-a/11). bar > var (20-b/10). bir- > vir- (24-a/11).

1.2.2.2. ÜNSÜZ DÜŞMESİ

1.2.2.2.1. Köklerde Ünsüz Düşmesi

diri < dirig	diri olmaḳ (16-a/2).
getür- < keltür-	Ne varsa yerine getürsünler (16-b/13).
ḳapu < ḳapıġ	ḳapudan içerü (37-a/4).
otur- < oltur-	Göti üstüne oturdı (25-a/5).
ölü < ölüg	Evvel Ḥaḳ Teʿālā ölüyi diri ḳılduġında (25-a/12).
ṭolu < ṭoluġ	bir ṭolu (49-b/13).
ulu < uluġ	Benī İsrāʾīlüñ ulular (50-b/4).

1.2.2.2.2. Eklerde Ünsüz Düşmesi

-a, -e < -ġa, -ge	ol buzaġuya (9-a/8), Benī İsraʾīle (8-a/11).
-aru, -erü < -ġaru, -gerü	İçerü girüp selām virdi (57-a/4).
-ı, -ı < -ı(ġ), -i(g)	bu sözi (11-b/10), bizüm ulularumuzı (8-a/2).

[24] Muharrem Ergin, ‘ Türk Dil Bilgisi’ Bayrak Yayınları, İstanbul, 2004, s. 84.

-ınca, -ince < ġınça, -ginçe   Tā ırmaġı öte geçüp yetişmeyince (73-a/12). Eger eyle olmayınca (Ek:3/7).

1.2.2.3. ÜNSÜZ TÜREMESİ

(y) Türemesi: Metnimizde ünlü ile biten kelimeler ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında aralarına (y) sesi türer.

fitne+y+e bıraḳduḳ (10-a/9), Medīne+y+e düşdi (11-a/12), ol buzaġu+y+a (9-a/8).

(n) Türemesi: Pronominal (zamirsel) "n" de denilen, zamir çekiminde görülen ve iyelik ekleri ile hal ekleri arasına giren bir ünsüzdür [25].

bu+n+ı (8-b/5), deñiz kenār+ı+n+da (7-b/9), Ḥicāz ṭaraf+ı+n+a (11-a/10).

1.2.2.4. ÜNSÜZ İKİZLEŞMESİ

Çeşitli sebeplerle (vurgu, kelimeden bir sesin düşmüş olması, kelimenin asıl imlası, benzeşme …) iç ses durumundaki ünsüzlerden birinin ikizleşmesi olayıdır[26].

İkizleşme Türkçenin benimsediği olaylardan değildir. Ancak bazı ses değişikleri nedeniyle ikizleşme olayı ortaya çıkabilir. Bu hadise çoğunlukla ekleşme durumunda ve eriyen g sesinin uzattığı ünlünün normal uzunluğa dönerken hece dengelenmesi amacıyla ortaya çıkan ikizleşmedir. asıg>>assı, elig>>elli gibi[27].

Metmimizde görülen ikizleşme örnekleri Eski Anadolu Türkçesinin genelinde görülmektedir.

'elli'   Ol ölü bulunduġı yere ḳanḳı köy yaḳınına anuñ ḳavminden elli kişiye and virmek gerek (20-b/3).

'aṣṣı'   Kāfirlere aṣṣı eylemez (4-a/1).

1.2.2.5. YER DEĞİŞTİRME

[25] Süleyman Efendioğlu, ' Muhammed bin Hacı İvaz, Cinānü'l-Cenān (İnceleme, Metin, Dizin)' Doktora Tezi, Erzurum, 2007, s. 33.

[26] Celal DEMİR, Erol BARIN, Türk Dil Bilgisi 1, Öncü Kitap, Ankara, 2010, s. 199.

[27] Hatice Şahin, Eski Anadolu Türkçesi, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003, s.42.

Aynı kelime içerisinde yer alan iki ünsüzün birbiriyle yer değiştirmesi olayından ibarettir[28].

Metnimizde sadece torba kelimesindeki ‘r’ ve ‘b’ sesleri yer değiştirmiştir.

tobra > torba   Dāvud ol ṭaşı alup tobrasına ḳoymış idi (75-b/4). tobra (76-a/9).

1.3. ŞEKİL BİLGİSİ

1.3.1. YAPIM EKLERİ

Kelimelerin sonuna getirilerek onlardan yeni kavramları karşılayacak kelimeler türeten eklerdir. Bu ekler hem köklere hem de gövdelere getirilebilir. Bu ekler, eklendikleri kelimelerin anlamlarında değişiklikler yaparlar. Bu eklerin türettiği kelimelerin anlamlarıyla uzaktan veya yakından ilişkili olmakla birlikte; meydana getirilen kelime, onlardan ayrı ve yeni anlam taşır. Yapım ekleri ile eklendikleri kelimeler arasında ilişki süreklidir. Ek kaldırılırsa kelimenin anlamı bozulur. Bu bakımdan ekler; eklendikleri adlar ve fiillerle ilgili olarak yer, meslek, topluluk, âlet, nitelik, bağlılık, aitlik, durum, varlık adları yaparlar[29].

1.3.1.1. İsimden İsim Yapan Ekler

+cI

Esirgeyicilerüñ ḫayırlusısın (12-b/11). esirgeyicilerüñ esirgeyicisisin (13-b/9). Gemici (31-b/6).

+lU

Esirgeyicilerüñ ḫayırlusısın (12-b/11). Ne ṣıfatlu olmaḳ gerek (21-b/6)? Ne miḳdarludur (34-b/6)? bir ḳuvvetlü ḳul (54-a/10), devletlü kişi (55-b/5), Ḫabāvar adlu bir kişi (ek:1/4).

+lıḳ, +lik; +luḳ, +lük

ṭanıḳlıḳ (7-b/4), ḳuyumcılıḳ (8-b/6), peyġamberlıḳ (9-b/4), ḳarañulıḳ (12-a/8), bilmezlik idüp (12-b/5), cāhillıḳ (14-a/11). Allahuñ ḫoşnudlıġı (16-a/3), ʿĀlemi

[28] Sezai Güneş, Türk Dil Bilgisi, D.E.Ü. Rektörlük Matbaası, İzmir 1997, s.58.
[29] Osman Göker, Uygulamalı Türkçe Bilgileri, MEB Yayınları, Ankara, 2001, s. 38.

ḳarañulıḳ dutdı (16-b/1). büyükligi (18-a/5), bir günlügi (23-b/2), ısuzlıḳ yere (26-a/13), Ḳılavuzlıḳ (26-b/1), anlaruñ ḥaḳḳında itdügi eylükleri (27-b/1), ḳonuḳlıġa (32-b/13), ḫorlıḳ ve yoḳsulluḳ (39-a/13), ḫorlıḳ ve miskinlik (40-b/6), ḳuyumcılıḳ (53-a/4)

+caḳ, +cek

yalıncaḳ ḳaluruz (40-a/1). gökçek vaʿdeler (13-b/12).

+daş

yoldaş (25-b/4).

+süz

nihāyetsüz mālı (54-a/1).

+düz

gice ve gündüz (64-b/8).

+sul

yoḳsul kimesne (70-a/9).

+acuḳ

azacuḳ çeri (74-a/5).

+an

Ol oġlan (6-a/5), Hārūn oġlanlarından bir yigit (47-a/6).

+raḳ, +rek

yaḳınraḳ durur (51-b/10), Yigrek oldur (58-b/5).

+l

Yaşıl reng (22-a/13).

1.3.1.2. İsimden Fiil Yapan Ekler

+A-

dürlü dürlü nesneler düzetdi (54-b/9). buña beñzeyen bir āyet (3-a/1), buña beñzer niçe fesādlar (66-b/9).

+lA-

etlendi (8-b/13), canlandı (8-b/13), Seni depelerüz (9-b/5). Hem bu ḳavm beni żaʿifladılar (13-b/3). birbiriyile esenleşdiler (16-a/7). Anları ḳılıçladı (16-b/1). Ḳalanınuñ suçını bağışladı (16-b/6). depelenmiş bulundı (16-b/9). Bāḳi ḳalanını Ḥaḳ Teʿālā bağışladı (16-b/9). Süñü ucına baġlatdurdı (23-a/7).

+l-

Dīvār ṭoġruldı (33-a/1).

+et-

Ṣol gözleriyile ol ṭağı gider mi, gitmez mi gözedürlerdi (18-b/5).

+irge-

Bizi esirge ki sen ḫayrü'l – ġāfirinsin (12-b/10). Esirgeyicilerüñ ḫayırlusısın (12-b/11). Esirgeyicilerüñ esirgeyicisisin (13-b/9).
Hergün anlaruñ ḥālini esirgemezdi (20-a/3).

+t-

Sen bize almañ diyü emretmiş idüñ (14-a/6).

+Ik, +ik; +uḳ, +ük

Meger ḳaṣdıla kendülerü gözükürler (26-b/7).

+ṣa

Leşker ḳatı ṣusamışlardı (73-a/7).

1.3.1.3. Fiilden Fiil Yapan Ekler

-dAr-

Ḥaḳ Teʿālanuñ sözini dönderdiler (17-a/11).

-dUr-

ṭapdurıbilürsem (8-a/5), buzağu düzdürdügini (10-a/3), Mūsā peyġamber ḥükmi Benī İsrāʾīle bildürdi (15-a/11). Tevrītı ezdürdiler (17-b/13). Ḳıbṭīler yapdurmışlardı (19-a/3). Süñü ucına baġlatdurdı (23-a/7). Ḥāli bildürdiler (24-a/1).

-Il-; -Ul-

getürülür (8-b/1), birḳaç levḥ üzerine yazılup Mūsā peyġambere virildi (10-b/2). Şām vilāyetinden getürüldi (11-a/10). Hemān kim ṭaġ üzerlerinden ayrıldı (18-b/11). Aradan ġavġa götürülsün (21-a/3).

-mA-

Ol on iki biñ kişi buzaġuya ṭapmamışlardı (15-a/13). Ol evvelki ḳavminden Yūşaʿ la Kālutdan ġayrı bir kişi ḳalmamış idi (41-a/3).

-n-

etlendi (8-b/13), canlandı (8-b/13), Işmarlandı (10-b/11). levḥuñ iki taḫtası ṣındı (13-a/8). Şimdi ḥaḳ yendügini bildük (14-a/12). Ḥaḳ Teʿāladan yarlıġanmaḳ ṭalep itdiler (16-a/9). Depelenmiş bulundı (16-b/9). Yaşıl ʿimāme ṣarundı (22-b/7).

-ş-

söyleşmekçün (10-b/5), baña yapışma (15-a/2), Zārī ḳılup aġlaşdılar (15-a/7). birbiriyile esenleşdiler (16-a/7). birbirine baḳışdılar (42-a/1).

-r-

Anları tamām ḳılıçdan geçüreler (15-b/1).

-t-

Süñü ucına baġlatdurdı (23-a/7).

1.3.1.4. Fiilden İsim Yapan Ekler

-An

getürenlerden (11-b/4), Bāḳi ḳalanını Ḥaḳ Teʿālā baġışladı (16-b/9).

-z

söz söyledi (11-b/12).

-ma

Yūşaʿ peyġamberüñ daḫı ölmesi (51-a/5), tevbemüñ ḳabul olması (Ek:3/1), Ḥācibe anı öldürmege ḳıyamayup (79-a/7).

-maḳ, mek

söyleşmekçün (10-b/5), Anlaruñ arasından çıḳmaġa ḳorḳdum (13-b/1). Birbirinden ayırmaġa sebeb olduñ (13-b/2). Ḥaḳ Teʿāladan yarlıġanmaḳ ṭalep itdiler (16-a/9). Yine pūta ṭapmaḳ iḫtiyār itdiler (50-a/4). Ol ḳadarca kişiyile uġraşmaġa ileñdi (75-b/10).

-mur

Ḥaḳ Teʿ ālā anlardan yaġmurı menʿ eyledi (64-a/4).

-ıḳ, ik

Aḫir iki ḳardaş ṭanışıḳ itdiler (20-a/5).

-U

Ölüsin getürdiler (20-a/7). Derisi ṭolu filūri virürin (24-b/11).

-z

Meger ḳaṣdıla kendülerü gözükürler (26-b/7)

-ucı

emrine muṭīʿ olucılardan (53-a/6), Allahdan ḳorḳucı ola (59-b/5).

1.3.2. İSİM

1.3.2.1. İSİM ÇEKİMİ

1.3.2.1.1. Çokluk Eki:

+lAr

Adın birden çok varlığı gösterdiğini belirtmek için Türkiye Türkçesiyle beraber pek çok Türk lehçesinde de –lar, -ler eki kullanılır. Çokluk eki almış olan sözcüklerde, isim hal ekleri ve iyelik ekleri çokluk ekinden sonra gelir. Kardeşler, evler-i, çocuk-lar-ım-a, okul-lar-ı-n-da, ev-ler-den, evler-in gibi[30].

Eski Türkçe'den beri işlek çokluk ekimiz budur. Yalnız lAr ekinin Köktürkçedeki kullanılışı kendinden sonraki dönemlere göre daha seyrektir. Eski

[30] Nadir İLHAN, Türk Dilinde Çokluk, Manas Yayıncılık, Elazığ, 2009, s. 47.

Uygur Türkçesi yazmalarında genellikle kelimeden ayrı yazılan bu ekin, EAT. metinlerinde de sık sık ayrı yazıldığını gösteren imlalara rastlamaktayız[31].

Anlar eyitdiler (9-a/13). bunlaruñ cemīʿsini (10-a/6), naṣīḥatlar (10-b/7). getürenlerden (11-b/4), Anlara ḥayra virevüz (11-b/9). birḳaç sağırlar ve cahiller (12-b/5), Esirgeyicilerüñ ẖayırlusısın (12-b/11). gökçek vaʿdeler (13-b/13), Ḳıbṭīlerden (14-a/6), Günāhlarumuza (14-a/12), Vaṣiyyetler (16-a/7), Yahūdiler (17-b/12), ol muʿaẓẓam köşkler ve evler (19-a/3), ʿavratlaruñuzı (19-b/5), Baʿżılar (64-b/1).

+an

Çokluk bildiren bir kategori eki olarak, bir kaç kelimede kalıplaşmış olarak devam ettiği görülür[32].

sizüñ oğlancuḳlaruñızı (19-b/4), Bir oğlana buyurdı (22-b/4). Oğlancuğı bay ola (24-a/7).

1.3.2.1.2. İyelik Ekleri:

EAT.'deki iyelik ekleri TTk.'deki şekillerinden sâdece bazı küçük fonetik değişiklikler dolayısı ile farklıdır. TTk.'deki küçük ünlü uyumu EAT'de tam gelişmemiş olduğundan, bu dönemdeki iyelik eklerinin bir kısmı sâdece 'düz ünlü', bir kısmı ise 'yuvarlak ünlü' ile kalıplaşmıştır[33].

1.3.2.1.2.1. Teklik 1. Şahıs: +(U)m, +Im

Sözüme muṭīʿ oluñ (9-a/12). benüm ardumca (10-a/1), benüm tecellüme (11-a/1), Ben aña dīẕarımı göstereyin (11-a/3). benüm ardumca (13-a/10), benüm emrüme (13-a/11), benüm saḳaluma ve saçuma (13-a/13), Elümden (13-b/4), Benüm yoldaşum (73- a/12).

1.3.2.1.2.2. Teklik 2. Şahıs: + (U)ñ

Murāduñ bu idi (9-b/3). Senüñ rıżañ (10-a/1), Ḳavmiñe emr eyle (10-b/8), Yā Rabbi çünkim beni kelāmuñ işitdür (10-b/12). şol ḳarşuñdağı ṭağa (11-a/2),

[31] Gürer GÜLSEVİN, Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 8.
[32] Gürer GÜLSEVİN, Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 11
[33] Gürer GÜLSEVİN, Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 12.

senüñ sözüñe (11-b/7), Aña kim ʿinâyetüñ yetişe (12-b/7). benüm günāhımı (13-b/8), ʿÖmrüñ olduḳça (14-b/9). senüñ elüñdedür (21-a/1). senüñ ʿilmüñden (28-a/1), senüñ oġlanlaruñ (74-b/10), senüñ oġluñ (74-b/12).

1.3.2.1.2.3. Teklik 3. Şahıs: + (s)I

Tefsīr-i Kebīrüñ ṣaḥibi (1+b/1), Mūsanuñ daḫı taŋrısı budur (9-a/2). Küllīsi ol buzaġuya secde itdiler (9-a/7), Cebrāʾīlüñ ayaġı (10-a/3), bunlaruñ cemīʿsini (10-a/6), Tevrīt kitābını (10-b/2), Mūsanuñ ḳarşusında (11-a/5), kendü ʿaẓametini (11-a/7), Ḥaḳ Teʿālānuñ heybetinden (11-a/8), ʿAḳlı gitdi (11-a/9). Şām vilāyetinden (11-a/10), Ḥicāz ṭarafına (11-a/10), ol ṭaġuñ bir pāresi (11-a/10), üç pāresi (11-a/3), biri Uḥud ṭaġudur (11-a/12), içine aldı (11-b/12), Ḥaḳ Teʿālanuñ kelāmını (11-b/13), Bulut arasından (12-a/4), Yūşaʿ peyġamberüñ anası (43-b/8).

1.3.2.1.2.4. Çokluk 1. Şahıs: + (U)mUz

bizüm ulularumuzı (8-a/2), Tañrumuz budur (9-a/6). Murāduñ bu idi (9-b/3). Bizüm mevlāmuz ve ḫālıḳumuz (12-b/9), Günahumuza baḳma (12-b/10). Günāhlarumuza (14-a/12), Bizüm suçumuzu (14-a/13), aramuzda (42-a/4).

1.3.2.1.2.5. Çokluk 2. Şahıs: + (U)ñUz

Sizüñ Tañruñuz (9-a/12), İy ḳavm Tañruñuz size gökçek vaʿdeler eylemedi mi (13-b/12)? sizüñ oġlancuḳlaruñızı (19-b/4), ʿavratlaruñuzı (19-b/5), ulu düşmānuñuzı (19-b/6), Elüñüze bir pādişāh girecek (69-b/10).

1.3.2.1.2.6. Çokluk 3. Şahıs: + lArI

Benī İsrāʾīlüñ ulular (9-b/9), Ol levḥaları (10-b/8), ḳullaruñı deñī yorursın (12-b/7). İtdükleri işe (12-b/13), Elindeki levḥaları (13-a/6), ol altunları (14-a/9), oġlancuḳlaru (16-b/3).

1.3.2.1.3. Hāl Ekleri

1.3.2.1.3.1. Yalın Hāl:

Yalın hal eksizdir.

deñiz (2-b/10), söz (25-a/9), Ḥıżır (26-a/10), ṭaş (30-a/6), at (33-b/13).

1.3.2.1.3.2. İlgi Hāli (Genetive): +Uñ; +nUñ

Ekin ünlüsü dâimâ dar-yuvarlaktır, 'dudak uyumu'na uymaz. Ünsüzle biten kelimelerden sonra +Uŋ şeklinde olması ve ancak ünlü le biten kelimelerden sonra +uŋ halinde görülmesi, EAT. ile Göktürk Yazıtları arasındaki köprüyü göstermektedir[34].

İlgi hāli eki konsonantla biten kelimelerde –uñ / -üñ vokalle biten kelimelerde ise –nuñ / nüñ şeklindedir.

Tefsīr-i Kebīrüñ ṣaḥibi (1-b/1) bizüm ulularumuzı (8-a/2), Cebrāʾīlüñ ayaġı (8-b/9), Tañrısunuñ yerini (9-a/2), anlaruñ arasından (9-b/6), Benī İsrāʾīlüñ uluları (9-b/9), Senüñ rıżañ (10-a/2), Cebrāʾīlüñ ayaġı altından (10-a/3), bunlaruñ cemīʿsini (10-a/6), Ḥaḳ Teʿālānuñ kelāmın (10-b/1), benüm tecellüme (11-a/1), Mūsanuñ ḳarşusında 11-a/5), Ḥaḳ Teʿālānuñ heybetinden (11-a/8) ol ṭaġuñ bir pāresi (11-a/10), Mūsā peyġamberüñ uṣṣı (11-b/5), ol ḳavmüñ ḳatına (11b/6), Ḥaḳ Teʿālanuñ kelāmını (11-b/13), ol avāzuñ heybetinden (12-a/8), ol yetmiş kişinüñ cānı (12-a/9), benüm emrüme (13-a/11), Senüñ taʿalluḳātuñ (31-a/7), Münūçehrüñ vilāyetini (60-a/8).

1.3.2.1.3.3. Belirtme Hāli: + (y)I; +nI, +n

Eski Türkçedeki isimlerden sonra gelen akkuzatif ekinin cenup şivesindeki umumi temāyüle uyarak –ġ / -g'si düşmüştür. –ı / -i akkuzatif ki, Eski Türkçe'de isimlere gelen –ıġ / ig (-ġ / -g) nin inkişaf etmiş şeklidir. Düşen –ġ / g'nin tesiri ile yuvarlaklaşmayıp onların izini taşımamış olması, herhalde iyelik ekleri gibi yazılmasından ileri gelmektedir.

Eski Türkçe'de, yalın halde bulunan isimlere –(ı)ġ / -(i)g, zamirlere –nı / -ni ve 3. şahıs iyelik eklerinden sonrada –n olmak üzere üç türlü akkuzatif eki kullanılmıştır[35].

ol yetmiş kişiʾi (7-b/3), bizüm ulularumuzı (8-a/2), sözlerin işidecek (8-a/4), Tañrısunuñ yerini (9-a/2), buzaġu düzdürdügini (10-a/3), ene virdügini (10-a/5), bunlaruñ cemīʿsini (10-a/6), cānı (10-a/8), Ḥaḳ Teʿālānuñ kelāmın (10-

[34] Gürer GÜLSEVİN, Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.25.
[35] Muzaffer AKKUŞ, Kitab-ı Gunya, TDK Yayınları, Ankara, 1995, s. 183.

b/1), Tevrīt kitābını (10-b/2), kendüzni (10-b/13). kendü ʿaẓametini (11-a/7), bu sözi (11-b/10), Ḥaḳ Teʿālanuñ kelāmını (11-b/13), bu ḥāli (12-a/10), ḳullaruñı deñī yorursın (12-b/7). Ḳılıçların ellerine alup (15-a/13). ol üç yüz biñ erüñ boyunların uralar (15-b/1). Ölüsin getürdiler (20-a/7). Ḥıżır anuñ namāzın ḳılur (26-a/11). bizni (32-b/6), Putlarını terk itmediler (63-a/13).

1.3.2.1.3.4. Yönelme / Yaklaşma Hāli: +(y)A < +ġa, +ge

İsimleri daha ziyāde fiillere bağlayan bu ek, Eski Türkçedeki –ġa/-ge ekinin devamıdır[36].

deñiz içine (1-b/2), ol ḳavme (7-b/4), Hārūn ḳatına (8-a/6), Benī İsraʾīle (8-a/11), Mūsā ḳatına (8-b/12), ol buzağuya (9-a/8), Sözüme muṭīʿ oluñ (9-a/12). Mūsā peyġambere (10-a/2), üzerine (10-a/4), buzağuya ṭapduġını (10-a/6), fitneye bıraḳduḳ (10-a/9). birḳaç levḥ üzerine (10-b/2), Ḳavmiñe emr eyle (10-b/8), benüm tecellüme (11-a/1), şol ḳarşuñdağı ṭaġa (11-a/2), ol ṭaġa (11-a/6), Ḥicāz ṭarafına (11-a/10). Medīneye düşdi (11-a/12), bu vechile (11-a/13), senüñ sözüñe (11-b/7), ol maḳṣūda (11-b/9), içine aldı (11-b/12), benüm emrüme (13-a/11), benüm saḳaluma ve saçuma (13-a/13), raḥmetüñ deryāsına (13-b/8).

1.3.2.1.3.5. Bulunma Hāli: +dA

deñiz kenārında (7-b/9), Ṭūr ṭağında (9-a/2), kendü ḥalḳuñda (9-b/5), Ḳuvvetdeziyādedür (11-a/4). yerinde (11-a/4), Mūsanuñ ḳarşusında (11-a/5), ḫōḏ ḥaḳiḳatde (12-b/6). deñiz kenārında (34-b/6), Keyḳabād zamānında (61-b/5).

1.3.2.1.3.6. Ayrılma Hāli: +dAn

Türkçe'nin her devresinde ve bütün şivelerinde lokatif eki –da / de; -ta / -te'dir. Kalın sıradakilere –da, ince sıradakilere ise –de gelmektedir[37].

bizüm yirlerümüzden (7-a/7), Ḥaḳ Teʿālā ṭarafından (8-a/13), Ayaḳ başduġı yerden (8-b/12), bu nesneden (9-b/5), ḳavmüñden ögürdi (9-b/12). Cebrāʾīlüñ

---

[36] Leylâ KARAHAN, Erzurumlu Darîr Kıssa-i Yûsuf (YÛSUF U ZÜLEYHÂ), TDK Yayınları, Ankara, 1994, s. 74.

[37] Muzaffer AKKUŞ, Kitab-ı Gunya, TDK Yayınları, Ankara, 1995, s. 184.

ayaġı altından (10-a/3), Gökden bir pāre aḳ bulut indi (10-a/13), Ḥaḳ Teʿālānuñ heybetinden (11-a/8), Şām vilāyetinden (11-a/10), Bir zamāndan (11-b/2), bu nesneden (11-b/3), getürenlerden (11-b/4), Bulut içinden çıḳup (11-b/6), Bulut arasından (12-a/4), Gökden (12-a/7), ol avāzuñ heybetinden (12-a/8), (13-b/4), Tereden, buġdaydan, mercimekden, ṣoġandan ve buña beñzer nesnelerden biz ekelüm (40-a/12-13).

1.3.2.1.3.7. Yön Gösterme Hāli: +erü; rA

Türkçe' nin değişik devrelerinde önemli yer işgal eden bu ek, Bugün Türkçe' nin çeşitli şivelerinde kalıplaşmış şekilde kendi varlığını devam ettirmektedir. Kalın kelimelerde –ra, ince kelimelerde –re şeklinde geçmektedir. Eski Türkçe'de –ġaru, -gerü ve –ḳaru, -kerü şeklinde idi. Batı Türkçesine geçerken ġ ve g'nin –aru, -erü şekline giren ek, Eski Anadolu Türkçesi 'nde hep yuvarlak vokalli olarak –aru, -erü şeklinde kullanılmıştır[38].

Oḳudılar ṭaşra çıḳardılar (20-a/7). ḳapudan içerü girmege (37-a/4), ḳalʿanuñ ḳapusından içerü (37-a/5), ʿŪç daḫı Benī İsrāʾīl ḳaṣdına şehrden ṭaşra çıḳmışdı (37-b/5). Ol on iki ferseng yerden ṭaşra çıḳamazlardı (40-a/5). Bir ferseng miḳdārı yer ḫalḳdan ṭaşra aldı (41-a/12). Ḫalḳ içinden Yūşaʿ alup ṭaşra çıḳdı (42-a/13). İçerü girüp selām virdi (57-a/4).

1.3.2.1.3.8. Vasıta Hāli: +lA; +IlA; IlAn

+la, 'ile' edatının ekleşmiş halinden ayrı bir şekildir. Birle, bir+le yapısındadır. Edat olarak kullanılır. +IlA, 'ile' edatının ekleşmiş şeklidir. +(I)lA olabildiği gibi, ünlülerle biten kelimelerden sonra +yIlA şeklinde de görülebilir[39].

Firʿavn cemīʿ leşkeriyile deñiz içine girdiler (1-b/2). Benī İsrāʾīl ol yetmiş kişiʾi Mūsayıla gönderdiler (7-b/3). Bizüm yirlerümüzden birḳaç kişiyile uydur (7-a/7). Ḥaḳ Teʿālānuñ emriyile (8b-10), Allah emriyile (8-b/12), Mūsayı ḥīleyile bizden ayırduñ (9-b/2). Ol kendü 9- yile bile olan ḳavmle (9-b/9), ol sebeble (10-a/5), ḳuvvetle dut (10-b/8), senüñ fażluñla (10-b/13), ol levḥalarla (11-b/5), bu ḳadar nesneyile (10-b/3). Ḫışımla (12-a/7), bir

[38] Muzaffer AKKUŞ, Kitab-ı Gunya, TDK Yayınları, Ankara, 1995, s. 188.
[39] Gürer GÜLSEVİN, Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 69.

kimesne söziyile (12-b/5), Elvāḥıla getürüp ol yetmiş kişiyile ṭağdan aşağa indi (13-a/1). Ḥaḳ Teʿālanuñ emriyile (15-a/4), her ne ʿużvıyıla (15-b/4), Ṣol gözleriyile (18-b/5), Bu vechile (18-b/9). Dāyimā umarlardı kim ol ʿāmileri ile dünyāsı ellerine gire (20-a/4). Birgün Mūsā peyġamber Ḥaḳ Teʿālā birle münācāt iderken eyitdi (28-a/3). yüz arış ḳaddile (76-b/6).

1.3.2.1.3.9. Eşitlik Hāli: +ca, +ce; +lAyIn; +cIlAyın

Türkçe' de eşitlik eki –ca, ce'dir. Eski Türkçe' de ç' li şekilleri kullanılmış olup, Eski Anadolu Türkçesi' nde sonra c 'li şekilleri ortaya çıkmışdır. Bu ekin eşiklik, mukayese, mikdar, kadar ve benzerlik gibi birçok fonksiyonu üzerinde topladığı görülmektedir[40]. Metnimizde kullanılan diğer eşitlik eki ' +lAyIn; +cIlAyın' dır.

benüm ardumca (10-a/1), benüm ardumca (13-a/10), Saña ne oldı ki buncılayın fesād işledüñ (14-b/1)? Ṣabāḥ olduğılayın (16-a/7), Ancılayın ḥażret-i risāletüñ aḫir zamānda gelecegi bildiler (17-b/9). Ol ḳavmüñ endāzesince idi (18-a/5). gördügümüzleyin beyān idelüm (19-b/12). Bunca ḫalḳ birbirine düşürince Ḥaḳ Teʿāladan ḥācet dile (21-a/2). Pes Benī İsrāʾīl Mūsā peyġamber buyurduğınılayın bir ṣıġır aldılar (23-a/11). bir yetimce oğlancuğı vardı (23-a/13). Eger Mūsā peyġamber didigünleyin niçe ṣıġır gerekse diyü ṣormasalar (23-b/5). Anlar daḫı bunca zaḥmet vāḳiʿ olmazdı (24-a/6). İlyās daḫı buncılayındur (26-a/10). Yā Rabbi ben ḳuluña bunca ʿilm ve kemāl virdüñ (28-a/3). Benī İsrāʾīl anlarcılayın ṭāyife hergiz görmiş degüllerdi (34-b/9). Anlar daḫı hemān bizcileyindür. (36-a/4). İkileyin oda urdılar (48-a/2).

1.3.2.1.3.10. Aitlik Hāli: ki, ġı

Aitlik eki +ki metnimizde ünlü uyumuna uymaktadır. İnce ünlülerde +ki, kalın ünlülerde ise +ġı şeklindedir.

evvelki günüyidi (7-b/5), şol ḳarşuñdağı ṭağa, Elindeki levḥaları yere bıraḳdı (13-a/6). Ḳurān içindeki aḥkām bölük bölük inmişdür (17-a/1). Şimdiki zamānda (17-

---

[40] Muzaffer AKKUŞ, Kitab-ı Gunya, TDK Yayınları, Ankara, 1995, s. 186.

b/12), yaḳınındaġı ṭāyifeye (20-b/12), Ol ṭamarındaġı ḳan (25-a/11), şimdiki zamānda (27-b/11), zenbīl içindeki balıġa (29-a710), evvelki yerlerinde (37-b/4), Arḳalarundaġı ṭonları (40-a/2).

1.3.2.1.3.1.1. Soru Eki

Edat menşeli olan bu ek, Osmanlı Türkçesi içinde uyuma bağlanana kadar, daima düzlük-yuvarlaklık uyumu dışında kalmıştır[41].

Şimdi bize daḫı söyler misin (9-b/4)? Ḥaḳ Teʿālā size Firʿavn elinden ḫalāṣ itmedi mi (19-b/4)? Yaʿnī; görür misin Yā Mūsā (30-a/6)? Hīç bilür misin (32-a/9)? Bizümle ṣavaş itmege mi geldüñüz (36-a/1)?

1.3.2.1.3.1.2. Küçültme Eki: cuḳ, cük, caḳ, cek

Nesneyi küçültmek, azaltmak, yada küçük göstermek istediğimizde adına –cik (Eski Osmanlıca -cük), veya –ceğiz (Eski Osmanlıca –cügez) eklerinden birini getirir, küçültme adları yaparız. Küçültme adları çok zaman sevgi, şefkat, acıma, bazan da aşağılama anlatımında kullanılır[42]. Metnimizde tespit edilen küçültme eklerinden bazıları:

bir ḳarucuḳ elinde (23-a/12), bir yetimce oğlancuğı vardı (23-a/13). Oğlancuğı bay ola (24-a/7). Ben inecügimi ṣatmazın (24-b/11). Birazcek uydı (29-a/7). bir pārecuḳ ṣu (32-a/7), burnumla alduġum ṣucuġazuñ (32-a/13), birḳaç oġlancuḳları (32-b/2), bir oġlancuḳ (32-b/2), Mālcuġazları (33-b/4), azacuḳ kişi (69-b/8), küçücek ercügez (76-b/11).

1.3.2.2. İSİM TAMLAMASI

1.3.2.2.1. Belirtili İsim Tamlaması

peyġamberüñ ḳavline (7-a/12), Cebrāʾilüñ ayaġı (8-b/9), anlaruñ arasından (9-b/6), bunlaruñ cemīʿsini (10-a/6), ol ṭaġuñ bir pāresi (11-a/10), ol avāzuñ heybetinden (12-a/8), levḥuñ iki taḫtası (13-a/8), Hārūnuñ günāhı (13-b/6), raḥmetüñ deryāsına (13-b/8), esirgeyicilerüñ esirgeyicisisin (13-b/9). senüñ

[41] Leylâ KARAHAN, Erzurumlu Darîr Kıssa-i Yûsuf (YÛSUF U ZÜLEYHÂ), TDK Yayınları, Ankara, 1994, s. 78.
[42] Tahsin BANGUOĞLU, Türkçenin Grameri, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 340.

emrüñi (14-a/7), (anlaruñ) ḫaṭālarına (15-a/6), on iki ṭāyifenüñ on iki naḳībi (35-a/10).

1.3.2.2.2. Belirtisiz İsim Tamlaması

deñiz kenārında (7-b/9), Tañrı kelāmı (7-a/6), Şām vilāyetinden (11-a/10), Ḥicāz ṭarafına (11-a/10). Ādem oġlanı (14-b/10). gün ṭoġusını (19-a/8), gün batusını (19-a/9), Tevrīt aḥkāmı (31-a/7), deñiz kenārında (34-b/6).

1.3.2.2.3. Zincirleme İsim Tamlaması

Tefsīr-i Kebīrüñ ṣaḥibi (1+b/1), Cebrāʾīlüñ ayaġı altından (10-a/3), Ḥaḳ Teʿālānuñ heybetinden (11-a/8), Mūsā peyġamberüñ usṣı (11-b/5). Mūsā peyġamberüñ ḫāṭırı (13-a/1).

1.3.3. SIFATLAR

Sıfat tamlaması bir sıfat unsuru ile bir isim unsurunun meydana getirdikleri kelime grubudur. Sıfat unsuru isim unsurunu vasıflandırmak veya belirtmek için getirilir. Sıfat tamlayan, yardımcı, isim tamlanan, asıl unsurdur. Sıfat tamlaması eksiz bir birleşmedir. Her iki unsur da ek almadan doğrudan doğruya yan yana getirilirler. Muharrem Ergin sıfat tamlamasını böyle tanımlar ve şu örnekleri verir: güzel yazı, üç kişi, güzelim bahar rüzgârı, bugün Karadeniz'den gelecek olan vapur[43]. Metnimizde geçen sıfatları ' niteleme, işaret, karşılaştırma, sayı ve soru sıfatları olmak üzere beş ayrı başlık altında inceledik.

1.3.3.1. NİTELEME SIFATLARI

Metnimizde birçok yerde niteleme sıfatı kullanılmaktadır. Bunlardan bazıları: yaramaz işleri (7-a/1), aḳ bulut (10-a/13), bir ulu ṭaġ (11-a/5), ol aḳ bulut (11-b/11), ol ẓālim ḳavminden (13-b/6), gökçek vaʿdeler (13-b/12), bir bāṭıl nesne (15-a/5), ḳatı ulu günāh (15-b/13). ḳara bulut (16-a/13), bir büyük ṭaġ (18-a/5), yüce sarāylar (19-a/2), ol muʿaẓẓam köşkler ve evler (19-a/3), ulu düşmānuñuzı (19-b/6), ʿAẓīm ceng (20-b/12), yılmaz kişiler (21-b/2). Biri ḳızıl rengdür (22-

[43] Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yayınları, İstanbul, 2004, s. 350.

a/6). Ḳara reng (22-a/8), Yaşıl reng (22-a/13), ḳara aṭlasdan (23-a/6), ḳupḳuru aġaca (25-a/3), bir ḳurı ṭaş üstinde (26-a/4), bir ḫāṣ dostı (28-b/4), bir ulu deñiz (28-b/13), ḳatı seferimüzden (29-b/11), Ol büyük ṭaşuñ ḳatına (30-b/5), tehī kişiye (31-b/8), Ḳatı münker iş (32-b/6), ulu günāh (32-b/7), ḳatı ṣāliḥler (33-a/11), yavuz ṭāyife (34-b/2), gürbüz ṭāyife (34-b/2), bir aḳ ḳuş ṣūretinde (46-a/13), meşhūr rivāyet (52-a/6), ṣaru ata, ḳara ata (55-a/1), pāk ṣaçı (70-b/13), bir ulu ırmaḳ (73-a/1), Issı günde (73-b/1), kesük boylu, çetük gözlü, köse şekli kişi elinde (74-a/13), żaʿīf tenlü, çetük gözlü, ḳıṣa boylu, ṣaru beñüzlü, ṣunı ṣūretlü, ṣaru saçlu, köse şekli yigit idi (76-a/13, 76-b/1).

1.3.3.2. İşaret Sıfatları

Metnimizde geçen başlıca işaret sıfatları berü, bu, ol, şol' dur.

berü

Berü ṣıġırı (24-a/10).

bu

bu nesneden (9-b/5), bu ḳażıyye (9-b/8), bu levḥalara (10-b/7), bu resm (10-b/10). bu vechile (11-a/13), bu nesneden (11-b/3), bu sözi (11-b/10), bu ḳadar nesneyile (10-b/3). bu ḥāli (12-a/10), Bu nesne (12-b/6), bu on iki kişi (36-a/11), Bu sözi (51-b/12).

ol

ol yetmiş kişiʾi (7-b/3), ol ḳavme (7-b/4), Ol māl (8-a/8), Ol üç yüz otuz biñ kişi (9-a/7), ol buzaġuya (9-a/7), ol ḳavmi, ol sebeble (10-a/5), Ol levḥaları (10-b/8), Ol ṭaġ (11-a/3). ol ṭaġa (11-a/6), ol levḥalarla (11-b/5), ol ḳavmüñ ḳatına (11-b/6), ol maḳṣūda (11-b/9). ol aḳ bulut (11-b/11), Ol yetmiş kişi (12-a/1), ol avāzuñ heybetinden (12-a/8), ol yetmiş kişinüñ cānı (12-a/8), ol ẓālim ḳavminden (13-b/6), Ol on iki biñ kişi (15-a/13), Ol büyük ṭaşuñ ḳatına (30-b/5), Ol yetmiş altı biñ kişi (73-b/10),

şol

şol ḳıbṭīlerden (8-a/8), şol ḳarşuñdaġı ṭaġa (11-a/2), şol vaḳt (15-a/11), şol kişinüñ ḥakēyetidür (19-b/8), şol ḳuşçuġaz (32-a/9), şol bir faḥişe ʿavrat (56-b/8), şol kimesneye (59-b/5), şol vechile (ek:4/6).

1.3.3.3. Karşılaştırma Sıfatları: –rAḳ

Sıfatlarda karşılaştırma –raḳ / rek eki ile yapılmaktadır.

ʿAceb benden ʿālimraḳ daḫı ḳuluñ var mıdur diyü ṣordı (28-a/4). Bir rivāyet Ḳurān sözine daḫı yaḳınraḳ durur (51-b/10). Yigrek oldur (58-b/5). Pādişāhlıġa biz andan yigreküz (71-a/7).

1.3.3.4. Belgisiz Sıfatlar

Eserin birçok yerinde belgisiz sıfatlar kullanılmış olup, örnekleri şunlardır:

birḳaç

birḳaç kişiyile (7-a/7), birḳaç gün (8-b/3), birḳaç levḥ üzerine (10-b/2), birḳaç saġırlar ve cahiller (12-b/5), Birḳaç ḳatre ṣu (29-a/11), birḳaç oġlancuḳları (32-b/2), birḳaç yıl (62-b/11),

her

Her ṣūretüñ (8-b/9), her nesnenüñ aṣlını (10-b/8), her ne ʿużvıyıla (15-b/4), Her kişi (26-a/11), Her yıl (26-b/6), Her ṣabāḥ (72-a/1),Her gice (ek: 4/6).

çoḳ

çoḳ māl (14-a/6), çoḳ yıllar (19-a/9), çoḳ ʿilm (25-b/12), çoḳ günāh (48-b/1),

hiçbir

hiçbir kimesne (3-a/4), Hiçbir yerde bulamadılar (23-a/12), hiçbir kişi (28-a/7), Hiçbir kāfir (Ek:4/2).

baʿżı

Baʿżı ʿālimler (25-b/10), Baʿżı rivāyetde (30-b/4).

fülān

fülān şehre (33-b/10), fülān vaḳt (41-a/10), fülān gün fülān sāʿatde (42-a/10). fülān ʿavratla (57-a/9).

bir

Bir gün Ḥarḳīl peyġamber ol ṭarafa uġradı (62-b/13). Bir zamāndan kim Mūsā ifāḳat buldı (11-b/2).

1.3.3.5. Sayı Sıfatları

1.3.3.5.1. Asıl Sayı Sıfatı

Metnimiz asıl sayı sıfatları bakımından zengin bir metindir. Bunlardan bazıları şunlardır.

yetmiş kişi (7-b/2), Ḳırḳ gice (7-b/6), On gün (7-b/12), bir ay (7-b/13), bir nesne (8-a/7), bir yeri (8-b/2), bir avuc ṭopraḳ (8-b/12), bir ẖışım (8-a/13), Ol üç yüz otuz biñ kişi (9-a/7), Ḳırḳ gün (9-b/9), ol yetmiş kişi (10-a/11), bir pāre (10-a/13), bir ulu ṭaġ (11-a/5), altı pāre (11-a/9), ol ṭaġuñ bir pāresi (11-a/10), üç pāresi (11-a/3), ol yetmiş kişiʾi (11-b/11), bir söz (12-a/4), bir ṣāʿiḳa (12-a/7). bir avāz (12-a/7), bir kimesne (12-b/5), levḥuñ iki taḥtası (13-a/8), Bir buzaġu (14-a/9), bir avuc ṭopraḳ (14-b/4), bir bāṭıl nesne (15-a/5), üç yüz otuz biñ er (15-a/12), Ol on iki biñ kişi (15-a/13), bir büyük ṭaġ (18-a/4), On biñ erle (23-a/9), biñ aḳçe (23-b/12), üç biñ aḳçe (24-b/10), yigirmi gün (25-a/3), İki deñiz (25-b/8), bir ḳurı ṭaş üstinde (26-a/4), bir ẖāṣ dostı (28-b/4), bir bölük ḳuşçuġazlar (32-a/6), Beş kez yüz biñ ṣavaş eri (35-a/2), Elli gün (35-a/5), on iki ṭāyifenüñ on iki naḳībi (35-a/10), Üç gün, üç gice (37-b/3), ḳırḳ yıl (38-a/8), yüz kişi (43-b/13), bir aḳ ḳuş ṣūretinde (46-a/13), yigirmi sekiz yıl (50-a712), altmış deve (54-b/6), altmış ḳapu (54-b/7), otuz yıl (61-a/5), dört yüz yıl (67-a/9), yigirmi kişi (67-a/9), On sekiz yıl (ek: 1/4), yigirmi iki yıl (ek: 2/1), on sekiz yıl (ek:2/2), bir ulu ırmaḳ (73-a/1), Ol yetmiş altı biñ kişi (73-b/10), dört biñ kişi (73-b/11), beş kez yüz biñ erle (73-b/13), üç biñ altıyüz seksen yedi kişi (74-a/9), yüz arış ḳaddile (76-b/6), on iki biñ kişi (ek:4/6).

1.3.3.5.2. Sıra Sayı Sıfatı

Sıra sayı sıfatları derece bildirmektedir. Metnimizde birkaç yerde geçmektedir.

onuñcı güni (7-b/7), Dördünci gün (37-b/3), Birinci günlük (39-a/12)

1.3.3.6. Soru Sıfatı

Eserde geçen soru sıfatları şunlardır:

Ne sebebden uyduñ (9-b/12)? Anlara varacaḳ ne cevāb virelüm (11-b/10)? Söylenen sözi añladuḳ ammā ol söz kimüñ sözidür (12-a/5)? Ne ṣıfatlu olmaḳ gerek (21-b/6)? Ne sebebden sulṭān niçün ḳara ṭonı iḫtiyād itdüñ (22-b/13)?

1.3.4. ZAMİRLER

Zamirler adların yerlerini tutan, kişileri ve nesneleri temsil veya işaret ederek karşılayan bir gramer kategorisidir[44]. Metnimizde tespit edilen zamirler ‘ şahıs, işaret, dönüşlülük ve belgisiz zamirler’ olmak üzere sınıflandırılmıştır.

1.3.4.1. Şahıs Zamirleri

Zamirler isim grubuna dahil olup, kullanış bakımından isim gibi muamele görürler. Ancak çekim esnasında kökün değişikliğe uğraması önemli bir husûsiyet arz etmektedir. Zamirdeki bu kök değişmesi Türkçenin umûmi yapısında istisnâî bir durum teşkil etmektedir[45]. Metnimizdeki şahıs zamirleri şu şeklidedir:

Teklik 1. Şahıs: ben

Ben īmān getürdüm (1-b/5). Ben aña dīẕarımı göstereyin (11-a/3).

İlgi hali: benüm

benüm ardumca (13-a/10), benüm emrüme (13-a/11), benüm saḳaluma ve saçuma (13-a/13), benüm māluma (56-b/7).

Belirtme hali: beni

Yā Mūsā sen beni göremezsin (11-a/1). Bunları daḫı beni daḫı evvelden helāk eyleseydin (12-a/4). Mūsā beni odasına iletdi (56-b/10).

Yönelme / Yaklaşma hali: baña, maña

[44] Zeynep KORKMAZ, Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.399.

[45] Muzaffer AKKUŞ, Kitab-ı Gunya, TDK Yayınları, Ankara, 1995, s. 200.

Maña zamiri metnimizde bir yerde geçmektedir: Maña müşerref eyledüñ (10-b/12).

Baña uyuñ (9-a/12), Dilerim kim senüñ fażluñla kendüzni baña gösteresin (10-b/13). Ṣoñra baña ḫışm eyledi (46-b/4).

Ayrılma Hali: benden

ʿAceb benden ʿālimraḳ daḫı ḳuluñ var mıdur (28-a/4)? Aralarından benden yoḳsul ve benden żaʿīf kimesne daḫı yoḳdur (70-b/6).

Teklik 2. Şahıs: sen

Sen benümle olmaġa ṣabr idemezsin (31-a/10). Yā Mūsā şükrüñle sen var ol ṭāyife birle ṣavaş eyle (37-a/9).

İlgi hali: senüñ

senüñ sözüñe (11-b/7), senüñ elünden (45-b/11), senüñ buyruġuñla (46-a/3).

Belirtme hali: seni

Eyle olsa seni öldürmek vācibdür (57-a/9). Seni depeleyeler (57-a/11). Ben seni öldürmezin (14-b/8).

Yönelme / Yaklaşma hali: saña

Saña ol īmān getürenlerden oldum (11-b/4). Saña ne oldı ki buncılayın fesād işledüñ (14-b/1)? Benī İsrāʾīl peyġamberi ıduġımı saña kim bildürdi (31-a/2).

Ayrılma Hali: senden

Ol ṭaġ senden muḥkemdür (11-a/3). Bu nesne ḫōḏ ḥaḳiḳatde senden olmışdur (12-b/6). Senden dilegüm oldur (56-a/8).

Teklik 3. Şahıs: ol

Ol öldügünden ṣoñra Ḫabāvar adlu bir kişi pādişāh oldı (Ek:1/4). On sekiz 5-yıl ol daḫı pādişāhlıḳ eyledi (Ek:1/5). Ol daḫı ṣoñra geliserdür (17-b/11).

İlgi hali: anuñ

Anuñ sözini (14-a/11), anuñ ḥükmini (18-a/10). anuñ ḥālini (43-b/10).

Belirtme hali: anı

Balʿām anı ḳatı severdi (44-b/7). Benī İsrāʾīl anı görüp eymendiler (47-a/12). Ḫalāyıḳ anı görüp ʿacaba ḳalurlardı (55-a/3).

Yönelme / yaklaşma hali: aña

Aña kim ʿināyetüñ yetişe (12-b/7). Evde aña iletmişsin (57-a/10). Aña itsün (58-a/10).

Bulunma hali: anda

Anda Ṭahmāsabuñ bir oġlı oldı (60-a/4). Ẕüveyn anda oturdı (60-b/6). Tā küllīsi anda şehīd oldılar (Ek:3/9).

Ayrılma hali: andan

Andan eyitdi (9-a/4). Andan Sāmiriye ʿitāb eyledi (14-a/13). İlyās peyġamber andan ayrıldı (64-a/1).

Çokluk 1. Şahıs: biz

Biz Allaha īmān getürdük (2-a/12). Pādişāhlıġa biz andan yigreküz (71-a/7). Biz Dāvuda ḥikmet virdük (79-b/5).

İlgi hali: bizüm

Bizüm peyġamberümüz Muḥammed Musṭafa ṣalla'l-lahu ʿaleyhi ve sellem ḥakēyet ider (2-a/1). Bizüm yirlerümüzden birḳaç kişiyile uydur (7-a/7). Bizüm mevlāmuz ve ḫālıḳumuz (12-b/9), Bizüm suçumuzu (14-a/13)

Belirtme hali: bizi

Bizi esirge (12-b/10). Ücretsüz bizi gemiye ḳodılar (31-b/7). Bizi bu arada ḥabs eyledi (37-b/12).

Yönelme / yaklaşma: bize

Bize ḫayra virsünler (7-a/8). Bize et gerek didiler (38-b/7). Eger tābūt yine bize gele (72-a/9).

Ayrılma hali: bizden

Var bizden fāriġ ol (9-b/2). Mūsayı ḥīleyile bizden ayırduñ (9-b/2). Bizden birḳaç saġırlar ve cahiller bilmezlik idüp (12-b/4).

Çokluk 2. Şahıs: siz

yā ḳavm siz ḳatı ulu günāh işledüñüz (15-b/13). Siz yoḳ dirseñüz (18-a/11). Belki siz öldürdüñüz (20-b/10).

İlgi hali: sizüñ

sizüñ daḫı (9-a/1), Sizüñ Tañruñuz (9-a/12), sizüñ üstüñüze (39-b/12).

Belirtme hali: sizi

sizi bunca mihnetden ḳurtardı (5-a/12). Ücret virmeyince sizi gemiye ḳoyamazın (31-b/6).

Yönelme / Yaklaşma: size

Tañrı ḫōd̠ kendüsi üşde size geldi (9-a/3). İy ḳavm Tañruñuz size gökçek 13-vaʿdeler eylemedi mi (13-b/12)? Cabbārlardan size mīras̠ virmişdür (48-a/12).

Çokluk 3. Şahıs: anlar

Tañgrınuñ sözini anlar daḫı işitsünler (7-a/7). Anlar kim ʿāṣīler ve ẓālimler idi (48-b/10). Ḳārūna anlar naṣīḥat itdiler (52-a/3).

İlgi hali: anlaruñ

Hārūnı anlaruñ üzerine ḫalīfe dikdi (6-b/13). Anlaruñ arasından (9-b/6), Her gün anlaruñ ḥālini esirgemezdi (20-a/3).

Belirtme Hali: anları

Ḳorḳaruz kim Mūsā anları helāk itmiş ola (8-a/3). Anları tamām ḳılıçdan geçüreler (15-b/1). Anları alup Mıṣıra geldi (19-a/2).

Yönelme / Yaklaşma hali: anlara

Anlara söyledi (6-b/10). Mūsā peyġamber anlara ögüt virirdi (19-a/11). Maḳāmını anlara rūzī ḳıla (41-a/9).

Ayrılma Hali: anlardan

Anlardan kimesne Mıṣıra gelmedi (7-b/9). Anlardan ġayrı vāris̠leri daḫı yoġdı (20-a/3). Ḥaḳ Teʿālā anlardan yaġmurı menʿ eyledi (64-a/4).

1.3.4.2. İşaret Zamirleri

Metnimizde sadece bu ve ol işaret zamiri kullanılmıştır.

bu

Bu ger eyle idicek Mūsā duʿā ḳıldı (18-b/10). bu hemān senüñle bizüm aramızda fürḳat olmaḳdur (33-a/5). Ṭālūt taḥḳīḳ bildi kim Cālūt helāk idecek kişi bu olacaḳdur (75-a/12).

ol

Ol daẖı ṣoñra geliserdür (17-b/11). Ol aẖir zamānda geliserdür (18-a/2). Ol eyitdi (20-b/9).

İlgi Hali: bunuñ

Bunuñ aṣlı (3-a/7), Bunuñ laḳabına (61-b/8), Bunuñ üzerine (19-a/9).

Belirtme hali: Bunı

Tā Mūsā gelince biz bunı terk eylemezüz (9-b/1). Bunı baña Allah rāygān virmedi (52-b/11). Ḥaḳ Teʿālā bunı anlara virdi (61-b/11).

Yönelme / Yaklaşma hali: buña

Buña secde eyleñ (9-a/4). Buña ṭapuñ didi (14-a/11). Ḳurānda buña işāret olunmışdur (80-a/1).

Bulunma hali: bunda

Bunda sizüñle ṣavaş itmege geldük (35-b/13). Yūşaʿ benüm bunda bir ḳulum vardur (46-a/4).

Ayrılma hali: buñdan

Buñdan ḥācet dileñ (9-a/4).

1.3.4.3. Belirsizlik Zamiri

Metnimizde geçen çeşitli belirsizlik zamirleri:

kimi Kimi iẖtiyād iderseñüz, gitsünler (7-a/10).

baʿżılar Baʿżılar iydür kim (13-a/4). Baʿżılar bu Rūduñ adı azāb dirlerdi (61-a/3).

kimesne Naṣārīden hīç kimesne yoḳdur (3-b/4), Anlardan 10- kimesne Mıṣıra gelmedi (7-b/10). Kimesneʾi maṣẖaraya almaḳ yılmaz kişiler işidür (21-b/2).

biri Biri budur (4-a/9). Biri ḳızıl rengdür (22-a/6). Biri Kālib bin Yufnā idi (37-a/6).

fülān Ḳardaşum oġulları fülān ve fülān öldürdiler (25-a/7).

1.3.4.4. Soru Zamiri

Metnimizde kullanılan soru zamirleri şunladır:

kim Ol buzağuya cānı kim virdi ve andan ene᾿i kim çıḳardı (10-a/8)?

ḳaçan Ḳaçan bir kimesne᾿i taḫta geçürmelü veya pādişāh itmelü olsalar ol yağdan bir pāre getürürlerdi (70-b/11). ḳaçan ağız açup avāzla Zebūrı oḳusa uçar ḳuşlar her avāzında üzerine ṣaflar dutarlardı (79b/12).

ḳanda Cebrā᾿il anlar ḳanda yürürse görürlerdi (6-a/6). Yoġsa aña bundan ġayrı ṭaʿām ḳanda olaydı ki anı ṭoyuraydı (34-b/9).

ḳanı Ḳanı bundan evvel itdigüñ fesādlar (2-a/6)? Yaraġuñ ve atuñ ḳanı (77-a/8)?

ḳanḳı Ol ölü bulunduğı yere ḳanḳı köy yaḳınına anuñ ḳavminden elli kişiye and virmek gerek (20-b/3). Her ne ḳanḳı çadırdaki ʿavrat bulam işbuncılayın eylerin (47-a/11).

1.3.4.5. Dönüşlülük Zamiri

Dönüşlülük zamirleri, şahıs zamirlerinden daha güçlü bir anlam taşıyan, onları anlamca katmerli kılan pekiştirilmiş bir tür şahıs zamirleridir. Bunlara dönüşlülük zamiri denmesinin sebebi, zamirin, yapılan işin yapana dönüşüşnü gösteren bir işlev yüklenmiş olmasındandır[46]. Metnimizde en çok kullanılan dönüşlülük zamiri Türkçenin ilk devirlerinden beri yuvarlak ünlü taşıyan kendü zamiridir. Bu zamirin iyelik ekli çeşitli örnekleri metnimizde mevcuttur. Ayrıca 'kendü + öz' birleşmiş hali kendüz zamirini de metnimizde görmek mümkündür. Farsça ḫōḏ zamiri de metinde birçok yerde kullanılmaktadır.

kendü Tañrı ḫōḏ kendüsi üşde size geldi (9-a/3). kendü ʿaẓametini (11-a/7), kendüden ṣoñra (12-a/11), Kendü nefsüñüzi öldüresiz (16-a/2). Bu nesneleri kendüñden söylersin (17-a/6). Kendüyi kim öldürdiyse ḫaber

[46] Zeynep KORKMAZ, Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 415.

vire (21-a/10). Benī İsrāʾīl bu nesne kendü kendülere itdiler (23-b/3). kendülerden peyġamber virdigini (27-b/4).

kendüz Dilerim kim senüñ fażluñla kendüzni baña gösteresin (10-b/13).

ḫōḏ Tañrı ḫōḏ kendüsi üşde size geldi (9-a/3). Bu nesne ḫōḏ ḥaḳiḳatde senden olmışdur (12-b/6). Ḳarıya ḫōḏ Mūsā peyġamberüñ ḫaberini işidürmişler idi (24-a/9). Gözine ġāyet de görü ḥōḏ göründi (35-b/11). Mūsā ḫōḏ bildi (42-b/3).

1.3.5. EDATLAR

1.3.5.1. Bağlama Edatları

Bağlama edatları, cümleleri veya cümle içindeki kelimeleri ve kelime gruplarını ya mânâ bakımından, yahut şekil itibariyle birbirine bağlayan sözlerdir.

Bilindiği gibi Eski Türkçede bağlama edatı yoktur. Gerçi daha çok tekit vazifesi gören oḳ/ök, ma/me, taḳı, erki vb. ile cümle açıcısı olan ḳaltı, ḳalı, ulatı, ulayu, ançula, ançulayu gibi sözleri bağlama edatı olarak kabul etmek mümkündür. Ancak Türkçe cümlenin bünyesine sonradan girmiş çok çeşitli bağlama edatları ile mukavese edildiği zaman, bu yukarıdakilerin bağlama vazifelerinin zayıf olduğu anlaşılır. Onun içindir ki, Türkçede bağlama edatlarının teşekkülü, Karahanlı devresinden itibaren kendini belli eder. Eski Türkçede olmadığı halde, sonradan çok sayıda bağlama edatının başka dillerden alınması veya dilin kendi imkânları tesiri ile hususiyle Arapça ve Farsçanın tesiri ile izah edilmektedir[47].

ama Ol şehirden ṭaşra olan ḫalḳ gerçi Baʿla ṭaparlardı ama İlyāsı öldürmeklige ḳaṣd eylemediler (64-b/5).

ammā bundan evvel itdügümüz şirkden ve küfürden rücūʿ eyledük ammā bunlaruñ bu īmānlarundan hīç getdüler (2-a/13). Küfrine peşmān olur ammā ol vechile olan īmānuñ fāyida itmez (2-b/3). ammā azduḳlarına sebeb Sāmiri oldı (10-a/11). Söylenen sözi añladuḳ ammā ol söz kimüñ sözidür (11-a/5)? Biz işitdük ammā aḫirinde eyitdi (17-a/13).

[47] Necmettin HACIEMİNOĞLU, Türk Dilinde Edatlar, MEB Yayınları, İstanbul, 1992, s. 113.

Niçe giderlerdi ammā ol on iki ferseng yerden ṭaşra çıḳamazlardı (40-a/5). Pādişāh ġayrı kişi idi ammā ḥükm ve mülk Yūsuf elinde idi (Ek:4/11).

ancaḳ ʿŪcı ancaḳ ṭopuġında eribildi (37-b/9). Birisinüñ başını ancaḳ kesebilürlerdi (44-a/1). Anuñ pādişāhlıġı ancaḳ üç yıl oldı (Ek:1/13).

belki Belki siz öldürdüñüz (20-b/10). Belki kim Ẕūlḳarneyn ol Ẕūlḳarneyn degüldür (27-a/5). Belki daḫı azdur (32-b/1).

belkim Belkim saġ yaña ḳollarını yere ḳorlar (18-b/8). Belkim ʿAyli daḫı helāk eyleyem (68-b/12).

çün Sāmiri anlaruñçün buzaġu düzdürdügini (10-a/3), Yaʿnī; ben seni ḫalḳ üzerine peyġamberlıġçün iḫtiyār itdüm (10-b/4). daḫı seni söyleşmekçün iḫtiyār itdüm (10-b/5). Seniñçün bu levḥalara naṣīḥatlar yazduḳ (10-b/7). Biz anıñçün seninle bile geldük (11-b/8). buzaġuya ṭapduḳlarıçün (12-a/12), Anlar günāh itdügüçün (12/a12), Yaʿnī; çünkim bu ḳavmi gördük kim azdılarıçün (13-a/10), Allah rıżāsıçün cānumuzı terk eyledük (16-a/7). Yā çün Mūsā anuñ ölecegini bilürdi (42-a/4). Çün ʿAyli oġlanlarını yaramazlıḳdan menʿ eylemedi (68-b/9).

çünkim çünkim Firʿavn cemīʿ leşkeriyile deñiz içine girdiler (1-b/2). Çünkim gördi kim ġarḳ olur (2-b/10). dursun didiler çünkim birḳaç gün daḫı geçdi (8-b/3) Çünkim bu resm elvāh tamām oldı (10-b/10). Yā Rabbi çünkim beni kelāmuñ işitdür (10-b/12). Pes çünkim Mūsā peyġamberüñ ușṣı geldi (11-b/5). Ger çünkim münācāt tamām oldı (12-a/1). Yā Rabbi çünkim bunları helāk itmek isterdüñ (12-b /3). Fiʿl-cümle çünkim yine ḳavmleri ḳatına geldiler (13-a/4). Çünkim ceng ḳatı oldı (44-b/2). Çünkim ol seni añmadı (59-a/5).

eger Bunları eger azdurup pūta ṭapdurıbilürsem (8-a/5). Eger ol ṭaġ yerinde ḳarār idebilürse (11-a/4). Eger ṭaġ gördü ki (11-a/13), Eger eyle

olmayınca tevbesi ḳabul olunmaz didi (Ek:3/6). Eger bir düşmān żāhir olsa (66-a/2).

ger Ger çünkim münācāt tamām oldı (12-a/1). Ger Mūsaya yalvardılar (18-b/1). Bu ger eyle idicek Mūsā duᶜā ḳıldı (18-b/10).

gerçi Bu Sāmiri gerçi Mıṣırda büyümiş idi (5-b/5). Ol şehirden ṭaşra olan ḫalḳ gerçi Baᶜla ṭaparlardı (64-b/5).

gibi Bir yeri ḳuyu gibi ḳazdılar (8-b/2). Sāye-bān gibi başları üstine dutduḳ (18-a/8). Firᶜavn gibi ulu düşmānuñuzı helāk eyledi (19-b/6). Niçün ḳalan ḫalḳ gibi aramuzda ölmedi (42-a/4). İt gibi yerden aġızlarıyıla etmegi alurlar (50-b/12). Ol tābūtuñ kedi başı gibi bir başı varıdı (65-b/12).

hem Elümüzden gelmez hem Tañrı bunı böyle dimemişdür (17-a/5).

her nekim Dānişmendler şöyle dirler kim Allah u Sübhāne ve Teᶜāla her nekim iderse ḥikmetden ve maṣlaḥatdan ḫāli degüldür (24-a/4). Anuñla her nekim Allahdan dilese ḥāṣıl olurdı (44-a/8). Evlerinde dutulan ḳap ḳaçaḳ her nekim varıdı cemīᶜsi altundan ve gümişden ve cevāhirden idi (54-a/5).

içün bir kimesne söziyile azduḳları içün biz daḫı bile mi helāk idersin (12-b/5)? Yaᶜnī; yā Mūsā biz buzaġuya ṭapup günāhkār olduġumuz içün bizi maṣḫaraya alursız (21-b/1). Üçünci ol ṭaşdur kim ben anı Cālūt içün ṣaḳlardum (76-a/12).

işbu İşbu ṭapduġuz buzaġu nesne degüldür (9-a/11). İşbu ṭaġ üstüñüze düşer (18-a/11). Yā Mūsā işbu fesādı defᶜ eylemek senüñ elüñdedür (21-a/1). İşbu yetimüñdür (23-b/9). İşbu ṣıġırı bize eyüce vaṣf eylesün (24-b/2). İşbu geminüñ içinde (32-a/10), Yā Mūsā işbu maḳbere naẓar eyle (43-a/9). İder kim her kişi kim işbu ırmaġa girüp geçe (73-a/11).

ki eyitdi ki (8-a/6), buyurdı ki (8-b/1), Mūsā peyġamber eyitdi ki (10-a/7), Yā Rabbi dutayın ki (10-a/7), Medīneye düşdi ki biri Uḥud ṭaġudur (11-a/12), Ol ṭaġ ki bu vechile pāre pāre oldı (11-a/13). Eger

ṭaġ gördü ki (11-a/13), Allahdan dilerin ki (14-b/9). Eyle ki anlaruñ elinde şehīd ola (Ek:3/6). Eydür ki (Ek:3/11). Ḳurānda buña işāret olunmışdur ki (80-a/2).

kim Maṣlaḥat budur kim: Bunı oda yaḳavuz, didi. (8-b/4), Ol üç yüz otuz biñ kişi kim Mūsayıla bile gitmişlerdi (9-a/7). Eyitdiler kim: Var bizden fāriġ ol. (9-b/2). Andan ol yetmiş kişi kim yetişdiler (10-a/11). Dilerim kim senüñ fażluñla kendüzni baña gösteresin (10-b/12). Hemān kim Ḥaḳ sübḥāne ve Teʿālā kendü ʿaẓametini ol ṭaġa ʿarż eyledi ve tecellī ḳıldı (11-a/7). Şöyle rivāyet iderler kim ol ṭaġ altı pāre oldı (11-a/9). Eydürler kim ol ṭaġuñ bir pāresi Yeşrip ṭaġudur (11-a/10). Bir zamāndan kim Mūsā ifāḳat buldı (11-b/2). Biz anıñçün seninle bile geldük kim Ḥaḳ Teʿālanuñ kelāmını biz daḫı işidevüz (11-b/8). Aña kim ʿināyetüñ yetişe (12-b/7). Eyitdiler kim (40-a/10). Afrāsiyābuñ ʿacem vilāyetine kim eli erişdi (60-a/10).

lākin Lākin Ḳıbṭīlerden çoḳ māl almışduḳ (14-a/6). Lākin Ḥaḳ Teʿālā bu ḳażıyyede Benī İsrāʾīle ol evvelki şerīʿatla ḥükm eyledi. (15-b/9). Lākin ḥālini Eşmūyīla dimezdi (78-a/5).

meger Meger birgün Sāmiri Mūsā peyġamberden işitmiş idi (8-b/8). Meger Mūsanuñ ḳarşusında bir ulu ṭaġ varıdı (11-a/5). Meger Ḥaḳ Teʿāladan dileyesin (18-b/12). Ṣatmazın meger biñ aḳçe viresiz (23-b/12). Meger Benī İsrāʾīl içinde bir güzel ʿavrat varıdı (56-a/3). Meger oḳumış ʿavrat vardı (79-a/6).

meger ki Benüm yoldaşum oldur meger ki elile çelüp ilā ol ḳadar maʿẕūr didi (73-a/12).

meṡela Meṡela ol günāhı eliyile işlese (15-b/5).

nekim nekim aldılarsa bunlara ḥaram idi (8-a/8). Mūsā Ḥaḳ Teʿālānuñ kelāmın işitdi ve nekim murād ise söyledi (10-b/1). Ol nekim didise itdiler (48-b/8).

nitekim Nitekim Ḳurānda Ḥaḳ Teʿālā buyurmışdur (7-a/2). Nitekim Ḳurānda buyurmışdur (19-a/6). Nitekim ḳatı ḳara olana esved ü ḥāyik dirler (22-a/2). Nitekim Firʿavn ḳavmiyile helāk eyledi (35-a/1). Nitekim Ḳurānda gelmişdür (54-a/13). Nitekim bizüm peyġamberimüz Muḥammed Musṭafā Bedir ġazāsına geldügi vaḳt üç yüz on üç adamı varıdı (74-a/10).

pes Pes Mūsā ol yetmiş kişiʾi alup bile gitdi (7-b/4). Pes Sāmiri Benī İsrāʾil ḳavmine eyitdi (8-b/13). Pes cemīʿsi ol buzaġuya secde itdiler (9-a/6). Pes Ḥaḳ Teʿālā
eyitdi (10-b/3). Pes çünkim Mūsā peyġamberüñ usṣı geldi (11-b/5). pes eyitdi (12-a/12), Pes Ebū Müslim yaluñuz bir eve girdi (22-b/3). Pes üç biñ aḳçe ṣaydılar (24-b/10). Pes bu on iki naḳībi çıḳardılar (35-b/2). Pes niçe müslümānlıḳdur (56-b/9). Pes Benī İsrāʾīl ḳavmi eyitdi (71-a/4).

şāyed Şāyed ol sebebden vaʾdeye ḫilāf olmış ola (8-a/12). Şāyed ḳarıdan ġayr yerde daḫı elümüze gire (24-b/2). Şāyed birḳaç günden ṣoñra yaġmaya aç ḳalavuz (39-a/11). Şāyed senüñ elünden müslümān olalar (45-b/11).

tā ki Size tā ki Ḥaḳ Teʿālā size medār yetişe (44-b/1).

tā kim Tā kim ol kāfirler bileler (53-a/8).

u Allah u Teʿāla eyitdi (59-a/2). Allah u Subḥāne ve Teʿāla Eşmūyīla bildürmiş idi (74-a/12).

ve Pes cemīʿsi ol buzaġuya secde itdiler ve aña ṭapdılar (9-a/6). Sizüñ Tañruñuz Allahdur ve baña uyuñ (9-a/12). ene virdügini ve ol ḳavmi ol sebeble (10-a/5), Mūsā Ḥaḳ Teʿālānuñ kelāmın işitdi ve nekim murād ise söyledi (10-b/1). Seniñçün bu levḥalara naṣīḥatlar yazduḳ ve her nesnenüñ aṣlını beyān eyledük (10-b/8). Yaʿnī; Yā Mūsā sen beni göremezsin ve benüm tecellüme ṭāḳat getürimezsin (11-a/1). Hemān kim Ḥaḳ sübḥāne ve Teʿālā kendü ʿaẓametini ol ṭaġa ʿarẓ

eyledi ve tecellī ḳıldı (11-a/7). Biz daḫı işidevüz ve aravuz (11-b/9). Küllīsi helāk oldı ve ḳapḳara yandılar (12-a/9), Bu nesne ḫōḏ ḥaḳiḳatde senden olmışdur ve ḳullaruñı deñī yorursın (12-b/7). Niçe ata oğlını depeledi ve niçe ḳardaş ḳardaşını depeledi (16-a/11)? Mūsā daḫı yüz yere urup yine tażarruʿ ve niyāz ḳıldı (16-b/5). Kendü ṣanʿatumla ve kesbümle ḥāṣıl eyledüm (52-b/9).

üşde Tañrı ḫōḏ kendüsi üşde size geldi (9-a/3). İy ḳavm üşde anlaruñ ulularnı depeledüm (37-b/11).

ya Ya 12- başın aşağa bir ḳuyuya bıraḳsalar (3-b/11).

ya da Bu ḳuşlardan hergün size yitecek ḳadar alasız ya da almayasız (39-a/9).

yaḫūḏ Bir kişi atasın yaḫūḏ ʿamūsın yaḫūḏ bir mīrās̱ degecek kimesnesin öldürse (20-a/9). Elbette amucamuzı öldüreni bulup elümüze virmeyince ki yerine öldürevüz yaḫūḏ tamām diyeti virmeyince ki ölümüzi defn itmezüz (21-a/5).

yaʿnī Yaʿnī; Yā ḳavm fitneye uğurduñuz (9-a/11). Yaʿnī; Yā Rabbi anlar daḫı benüm ardumca geliyordular (10-a/1). Yaʿnī; ben seni ḫalḳ üzerine peyġamberlıġçün iḫtiyār itdüm (10-b/4). Yaʿnī; Yā Mūsā sen beni göremezsin (11-a/1). Yaʿnī; Allahı āşiḳāre görmeyince inanmazuz, didiler (12-a/6). Yaʿnī; çünkim bu ḳavmi gördük kim azdılarıçün (13-a/10), Yaʿnī; Sāmiri eyitdi (14-b/3). Yaʿnī; yā ḳavm siz ḳatı ulu günāh işledüñüz (15-b/13). Yaʿnī; Allahdan buğday istediler (48-b/13). Yaʿnī; biz Dāvuda ḥikmet virdük (79-b/5).

yine Mūsaʾi yine size getüreyin (9-a/5). Yine söyledi (9-b/2). Anlar bu sözi kim söyleyicek hemān sāʿat ol aḳ bulut yine geldi (11-b/11). Mūsaʾi ve ol yetmiş kişiʾi yine içine aldı (11-b/12). Ol yetmiş kişiye cānını yine virdi (12-b/13). Fiʿl-cümle çünkim yine ḳavmleri ḳatına geldiler (13-a/4). Mūsā daḫı yüz yere urup yine tażarruʿ ve niyāz ḳıldı (16-

b/5). Ṭaġ yine yerine vardı (18-b/10). Yine pūta ṭapmaḳ iḫtiyār itdiler (50-a/4).

Yoġsa / Yoḳsa

Yoġsa benüm emrüme ʿāṣī mi olduñ (13-a/11)? Yoḳsa Ḥaḳ Teʿāladan size ḫışm geldigini mi istersiz (14-a/2)? Yoġsa aña bundan ġayrı ṭaʿām ḳanda olaydı (34-b/8). Yoḳsa anlar bir dürlü daḫı mıdur (36-a/4).

zīrā Zīrā Mūsā ʿÜmrān Ḳāmet oġlıdur (51-b/4). Zīrā Mūsā peyġamber şerīʿatında daḫı zekāt vācib idi (52-a/9). Zīrā sen fülān ʿavratla zinā eylemişsin (57-a/9).

1.3.5.2. Kuvvetlendirme Edatları

Türkçede bağlama, seslenme, cevap, karşılaştırma, v. b. çeşitli edatlar cümle içinde aslî vazifelerine ilâve olarak te'kit vazifesi de görürler. Bunlar arasında mutlaka sona gelen da / de, daḫı /daḳı / taḳı, bile, ma / me, oḳ / ök, ki / kim, yeme / yime v. b. kelimeler aslî olarak kuvvetlendirme edatlarıdır. Diğerleri ise cümle içinde değişik durumlarda ve bazen te'kit vazifesi görürler[48]. Metnimizde tespit ettiğimiz bazı kuvvetlendirme edatları:

ʿaceb ʿAceb benden ʿālimraḳ daḫı ḳuluñ var mıdur diyü ṣordı (28-a/4). Yolı Mūsaya balıḳ gösterdigi ulu ʿAceb budur (30-a/2). ʿAceb ḳanḳı kişi ḳanına ṣuṣamış ola (76-b/9).

daḫı birḳaç gün daḫı geçdi (8-b/3). Mūsanuñ daḫı tañrısı budur (9-a/2). Şimdi bize daḫı söyler misin (9-b/4)? Yaʿnī; Yā Rabbi anlar daḫı benüm ardumca geliyordular (10-a/1). daḫı seni söyleşmekçün iḫtiyār itdüm (10-b/5). Sen daḫı görürsün (11-a/5). Biz daḫı işidevüz ve aravuz (11-b/9). Mūsā peyġamber daḫı ol ulular daḫı Ḥaḳ Teʿālanuñ kelāmını işitdiler (11-b/13). Bunlara daḫı bile ḫışım geldi (12-a/13), Bunları daḫı beni daḫı evvelden helāk eyleseydin (12-a/4). Biz daḫı cāhillıḳ eyledük (14-a/11). Mūsā daḫı yüz yere urup yine tażarruʿ ve

[48] Necmettin HACIEMİNOĞLU, Türk Dilinde Edatlar, MEB Yayınları, İstanbul, 1992, s. 218.

niyāz ḳıldı (16-b/4). Anlar daḫı çoḳluḳ ḳavmdi (49-b/1). Ne ḳadar yanarsa daḫı ṣāfī ve daḫı laṭīf olur (53-a/13).

hem Hem bu ḳavm beni żaʿifladılar (13-b/3). Hem Ferīdūn oġlanlarından idi (61-a/4). Adına Eşmūyīl dirlerdi ve hem Ṭālūta pādişāhlıḳ virdi (67-a/5).

bile Mūsayıla bile gitmişlerdi (9-a/7). Ol kendü yile bile olan ḳavmle (9-b/9), Biz anıñçün seninle bile geldük (11-b/8). Bunlara daḫı bile ḫışım geldi (12-a/13), Biz daḫı bile mi helāk idersin (12-b/6)? Beni ol ẓālim ḳavminden bile ḳılma (13-b/6). Külini bile ḳarşu deñize ṣavurdı (15-a/4). Ferişṭahlarla bile uçar ve yeri gögi seyr ider oldı (34-a/5). Bu resme üç yıl tamām İlyāsla bile oldı (64-b/9).

1.3.5.3. Sesleme Edatları

Bunlar isimlerden veya unvanlardan önce gelerek hitap hareketini bilhassa belirtmekten başka hiç bir mânâları olmayan sözlerdir. Bir kısmı taklidi kelimelerdir, bir kısmı ise kalıplaşmış diğer gramer unsurlarıdır. Bu sebeple menşelerini tesbir etmek güçtür[49]. Metnimizde tespit edilen başlıca seslenme edatları şunlardır:

yā Yā Hārūn (8-a/6), Niçe yā Sāmiri (8-a/7)? Yā ḳavm fitneye uġurduñuz (9-a/11). Yā Mūsā (10-b/3), Yaʿnī; Yā Mūsā sen beni göremezsin (11-a/1). Yā Rabbi (12-b/3), Yaʿnī; yā ḳavm siz ḳatı ulu günāh işledüñüz (15-b/13). Yā Mūsā işbu fesādı defʿ eylemek senüñ elüñdedür (21-a/1). Vallāhu āʿlem ki işitmedüñ mi Yā Muḥammed (62-a/9). Yā Ṭalūt Benī İsrāʾīl üzerine pādişāh olmaḳ gereksin (70-b/3).

iy İy ḳardaş (13-a/13), İy ḳavm (13-b/13), İy ḳavm (63-a/10), İy oġul (68-b/8)

1.3.5.4. Tasdik Edatları

[49] Necmettin HACIEMİNOĞLU, Türk Dilinde Edatlar, MEB Yayınları, İstanbul, 1992, s. 285.

İsimleri, şahısları veya eşyayı değil hareketleri işaret sūretiyle gösteren sözlerdir. Onun için tek başlarına hiç bir mânâ ifade etmezler. Ancak bir cümlenin veya çekimli fiiln yannında vazifeleri belli olur. Bunlar umumiyetle, gösterme vazifesinin yanında kuvvetlendirme vazifesi de görürler[50]. Metnimizde iki örnek mevcuttur.

hā Hā bir söz işitdük (12-a/4). Hā bu Mūsā didigü nesneleri Ḥaḳ Teʿālā buyurdı (17-a/12).

semiʿnā ve eṭaʿnā Benī İsrāʾīl ḳavmi cemīʿ si ittifāḳ idüp semiʿnā ve eṭaʿnā ḥükmüni işitdük (16-a/5).

1.3.6. FİİLLER

1.3.6.1. İSİM – FİİL

1.3.6.1.2. Bildirme (İhbar/ Şimdiki zaman, 'imek' fiili)

Haberin geniş zaman hâlini ifade için kullanılan 1. ve 2. şahıs ekleri şahıs zamirlerinden; 3. şahıs eki ise dur- fiilinden meydana gelmiştir. Haberin, görülen ve anlatılan geçmiş zaman sigaları ie dilek-şart sigası i- cevherî fiili ile yapılır[51].

Teklik 1. Şahıs: -In

Sizüñ ulu Tañgruñuz *benin* didi (2-b/9)

Teklik 2. Şahıs: -sIn

Bizüm mevlāmuz ve ḫālıḳumuz sensin (12-b/10). Bizi esirge ki sen ḫayrü'l – ġāfirinsin (12-b/10). Esirgeyicilerüñ ḫayırlusısın (12-b/11). esirgeyicilerüñ esirgeyicisisin (13-b/9). Ne kişisin (77-a/2)?

Teklik 3. Şahıs: -dUr

Gice bayrām günüdür (7-b/7). Şimdi fırṣatdur (8-a/5), Sizüñ Tañruñuz Allahdur (9-a/12), Ol ṭaġ senden muḥkemdür (11-a/3). Ḳuvvetde ziyādedür (11-a/4). Yeşrip ṭaġudur (11-a/11). Uḥud ṭaġudur (11-a/12). Sāmiri Mūsanuñ

---

[50] Necmettin HACIEMİNOĞLU, Türk Dilinde Edatlar, MEB Yayınları, İstanbul, 1992, s. 307.
[51] Faruk Kadri TİMURTAŞ, Eski Türkiye Türkçesi, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1994, s. 110.

daḫı Tañrısı budur (14-a/10). Allahuñ ḫoşnudlıġı üzerine ölmek yegdür (16-a/3). Bu şol kişinüñ ḥakēyetidür (19-b/8). Yılmaz kişiler işidür (21-b/2). Eyitdiler beş yüz biñ erdür (36-a/4).

Çokluk 2. Şahıs: -sIz

Ne ḳavmsiz ve ne kişilersiz (35-b/12).

1.3.6.1.2.1. Olumsuzu

Teklik 3. Şahıs: degül-dür

Muʿteber degüldür (3-a/7). İşbu ṭapduġuz buzaġu nesne degüldür (9-a/12). Bu degüldür (17-b/11). Añmaduġınuñ sebebi daḫı maʿlūm degüldür (19-b/10). Maṣlaḥatdan ḫāli degüldür (24-a/4). Peyġamber degüldür (25-b/11). Bu dünyā zīneti heves idecek zīnet degüldür (55-b/9).

1.3.6.1.2.2. Görülen Geçmiş Zaman

Teklik 3. Şahıs: -dI; IdI

Cühūdüler ḫōḏ eydürler kim: ʿīsa peyġamber degüldür bir yalancı kişi idi (3-b/2). Ol ḳavm pūtperestler idi (5-b/4). Evvelki günüyidi (7-b/5). Ḳızıl altundan idi (13-a/4). Ḥıżır anuñ serleşkeri idi (27-a/10). Meger köy ucında bir dīvār varıdı (32-b/13). Boylarına göre ḳuvvetleri daḫı varıdı (34-b/1).

1.3.6.1.2.2.1 Olumsuzu

Çokluk 3. Şahıs: degüller idi

Peyġamber degüller idi (50-b/4).

1.3.6.1.2.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Teklik 3. Şahıs: -ImIş

Bildiler kim ol buzaġu bir bāṭıl nesne imiş (15-a/5). Şeyṭān taṣnīfi imiş (15-a/6). Gördi kim çalduġı tulum imiş (78-b/2). Dāvuduñ mürüvveti benden ziyāde imiş (78-b/7).

Çokluk 2. Şahıs: -ImIş-sIz

Siz bir cāhil ṭāyifeyimişsiz (5-a/10).

1.3.6.2. BİLDİRME KİPLERİ

1.3.6.2.1. Görülen Geçmiş Zaman

Asıl geçmiş zaman eki –dı, -di’ dir. Yazılış itibariyle konsonont benzeşmesine tâbi değildir. Teklik ve çokluk 1. ve 2. şahıslarda vokal dâimâ yuvarlaktır. Şahıs ekleri 1. şahıs için –m, -k; 2. şahıs için –ñ, -ñüz’dür[52].

Teklik 1. Şahıs:-dUm

Ben īmān getürdüm (1-b/5). Bildüm ki andan ġayrı Allah yoḳdur (1-b/6). Ben müslümānlardan oldum, didi (1-b/6). Senüñ rıżañ isteyü geldüm (10-a/1). Seni söyleşmekçün iḫtiyār itdüm (10-b/5). Yā Rabbi bu nesneden tevbe itdüm (11-b/3). Size söyledüm (22-a/4). Unutdum, söyledüm (32-a/4).

Teklik 2. Şahıs: -dUñ

Mūsayı ḥīleyile bizden ayırduñ (9-b/2). Maña müşerref eyledüñ (10-b/12). Yā Rabbi çünkim bunları helāk itmek isterdüñ (12-b/4). Benüm ardumca gelmedüñ (13-a/11)? Yoġsa benüm emrüme ʿāṣī mi olduñ (13-a/11)? Saña ne oldı ki buncılayın fesād işledüñ (14-b/1). Yā Rabbi ben ḳuluña bunca ʿilm ve kemāl virdüñ (28-a/3). Ṭoġrusı yaramaz iş itdüñ (32-a/1). Kāfire ṣıdırduñ (46-a/4).

Teklik 3. Şahıs: -dI

Benī İsrāʾīl īmān getürdi (1-b/5). Mūsā eglendi (8-a/6), Düşdi, ʿaḳlı gitdi (11-a/9). Şām vilāyetinden getürüldi (11-a/10). Ḥicāz ṭarafına düşdi (11-a/10). Gökden bir ṣāʿiḳa belürdi (12-a/7). Ḫışımla bir avāz geldi (12-a/7), Saña kim buyurdı (14-b/2)? Küllīsi yandı (48-a/7). ʿAñrūndan ṣoñra Benī İsrāʾīl ısūz ḳaldı (Ek:2/6). Dāvud tiz yerinden durdı (78-a/9).

Çokluk 1. Şahıs: -duḳ, -dük

Biz fitneye bıraḳduḳ (10-a/9). Seniñçün bu levḥalara naṣīḥatlar yazduḳ (10-b/7). Hā bir söz işitdük (12-a/4). Söylenen sözi añladuḳ (12-a/5). Biz senüñ

[52] Faruk Kadri TİMURTAŞ, Eski Türkiye Türkçesi, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1994, s. 120.

emrüñi dutmaduḳ (14-a/7). Biz daḫı cāhillıḳ eyledük (14-a/11). Dünyāyı gezdük, araduḳ (23-b/10). Ol vaḳtin ki ol büyük ṭaş ḳatına yetişdük (30-a/6). Dāyimā bir dürlü ṭaʿām yemekden uṣanduḳ (40-b/1).

Çokluk 2. Şahıs: -dU-ñUz

Yā ḳavm fitneye uġurduñuz (9-a/11). Benüm vaʿdeme ḫilāf eyledüñüz ve dīnüñüz döndüñüz. Buzaġuya ṭapduñuz. Kāfir olduñuz, didi (14-a/3). Yaʿnī; yā ḳavm siz ḳatı ulu günāh işledüñüz (15-b/13). Bu vilāyetde ne maṣlaḥatda geldüñüz (35-b/12). Bizümle ṣavaş itmege mi geldüñüz (36-a/1)?

Çokluk 3. Şahıs: -dI-lAr

Firʿavn cemīʿ leşkeriyile deñiz içine girdiler (1-b/2). Bizüm aʿẓabumuzı gördiler (2-a/12). Zārī ḳılup aġlaşdılar (15-a/7). Ḥaḳ Teʿāladan maġfiret ṭalep eylediler (15-a/7). Mūsā peyġamberüñ ayaġına döküldiler (16-b/4). Tevrītı ezdürdiler (17-b/13). Andan ṣıġırı boġazladılar (25-a/1). Üç gün, üç gice gitdiler (37-b/3). Peyġamberlerinüñ sözini masḫaraya aldılar (48-b/11). Ẕüveyni ḳaçırdılar (60-a/9).

1.3.6.2.1.1. Olumsuzu

Teklik 1. Şahıs: -mA-dUm

Hiçbir āyetde ol ḳadar şāḏ olmadum (2-a/9). Yiryüzinde ben iki kişiʾi sevmedüm (2-b/6). Ben saña dimedüm mi (32-a/2)? Mūsā bu nesnelerin ḳolayumdan itmedüm (33-b/6). Ben daḫı anı esirgemedüm (59-a/5).

Teklik 2. Şahıs: -mA-dUñ

Çünkim bu ḳavmi gördük kim azdılarıçün benüm ardumca gelmedüñ (13-a/11)? Niçün ben gelince ṣabr itmedüñ (13-b/1). Niçün anı esirgemedüñ (59-a/3)? Vallāhu āʿlem ki işitmedüñ mi Yā Muḥammed (62-a/9)?

Teklik 3. Şahıs: -mA-dI, mAz-dI

Onuñcı güni düşmedi (7-b/7). gelmedi (8-a/7), Şimdi ol maḳṣūda ḥāṣıl olmadı (11-b/10). İy ḳavm Tañruñuz size gökçek vaʿdeler eylemedi mi (13-b/13)? Hergiz Ādem oġlanına ḳarışmadı (15-a/1). Tevbeleri maḳbūl olmazdı (15-b/10). Şimdi daḫı aḫir zamān olmadı (18-a/2). Anlar daḫı bunca zaḥmet vāḳiʿ

olmazdı (24-a/6). Zīrā İlyāsdan ġayrı kimsede etmek hīç bulmazdı (64-a/11). Benī İsrāʾīl gözine andan ḥāḳīr kimesne görünmezdi (71-a/4).

Çokluk 1. Şahıs: -ma-duḳ, -me-dük

Anı bilmedük (12-a/5). Ḫilāf itmedük (14-a/5). Biz senüñ emrüñi dutmaduḳ (14-a/7). Vallāhi biz öldürmedük (20-b/4).

Çokluk 2. Şahıs: -me-dü-ñüz

Siz anı görmedüñüz (6-a/12). Ben gelince ṣabr itmedüñüz (14-a/2).

Çokluk 3. Şahıs: -mA-dI-lAr

Mūsā peyġambere inanmadılar (17-a/8). Ol ṭaġuñ gölgesi altından çıḳabilmediler (18-a/13). Ol ṣıfatlu ṣığırı ol ḳarucuḳ elinden ġayrı yerde bulmadılar (23-b/8). Benī İsrāʾīl bunlaruñ sözlerine inanmadılar (37-a/8). Mūsayıla Hārūn daḫı anlaruñ ḫātırları çün anları ḳoyup gitmediler (38-b/2). Ol ʿavratları terk itmediler (47-a/4). Yūşaʿ peyġamberüñ sözine muḳayyed olmadılar ve ṭāʿat itmediler (47-a/4).

1.3.6.2.1.2. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı

Teklik 3. Şahıs: -di-se

Ol nekim didise itdiler (48-b/9).

Çokluk 3. Şahıs: -dI-lAr-sA

Ne kim aldılarsa (8-a/8). ʿAvratlaruñuzı niçe dilerse ḳullanırlardı (19-b/5). Ol Cabbārları ne ṣıfatla gördilerse (36-b/4). Kimi dilerse mülkiñi virür (71-b/1).

1.3.6.2.1.3. Görülen Geçmiş Zamanın Hikayesi

Teklik 3. Şahıs: -dı idi

Yūsufa virildi idi (Ek:4/10).

1.3.6.2.1.3.1. Olumsuzu

Teklik 3. Şahıs: -ma-dı idi

Mūsā sefer zaḥmetini ṭuymadı idi (30-a/3). Ol yaġ Yūsuf peyġamberden anlara mīrāṣ ḳaldı idi (70-b/10).

1.3.6.2.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman: -mIş

Öğrenilen geçmiş zaman eki –mış, miş'dir.

Teklik 2. Şahıs: -mIş-sIn

Zīrā sen fülān ʿavratla zinā eylemişsin (57-a/10). Evde aña iletmişsin (57-a/10). Aña bildügüñ itmişsin (57-a/10).

Teklik 3. Şahıs: -mIş; -mIş-dUr

Sāmiri altun buzaġu eylemiş (10-a/7). Bu nesne ḫōḏ ḥaḳiḳatde senden olmışdur (12-b/6). Ḳurān içindeki aḥkām bölük bölük inmişdür (17-a/2). Ḥācet olduḳça Cebrāʾīl getürmişdür (17-a/2). Elümüzden gelmez hem Tañrı bunı böyle dimemişdür (17-a/5). Anlaruñ memleketini size mīraṯ virmişdür (34-b/13). Yaʿnī; Yā Mūsā ol Şaristānlarda Cabbārlar varmış (36-b/12). Gördi kim ol ḫalḳ ṭaġılmış (58-a/11). İş Allah elinde durunca azacuḳ çeri Allah emriyile çoḳ leşker üzerine ġālib olmışdur (74-a/6).

Çokluk 3. Şahıs: -mIş-lAr-(dur)

Ol üç yüz otuz biñ er ki buzaġuya ṭapmışlardur (15-a/12).

1.3.6.2.2.1. Olumsuzu

Teklik 3. Şahıs: -mA-mIş

Hīç anlaruñ ʿaynı eṯeri ḳalmamış (41-b/11).

Çokluk 3. Şahıs: –mA-mIş-lAr-dI

Ol on iki biñ kişi buzaġuya ṭapmamışlardı (15-a/13).

1.3.6.2.2.2. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikayesi

Teklik 2. Şahıs: -mIş IdUñ

Sen bize almañ diyü emretmiş idüñ (14-a/6). ol bir oḳumış ʿavrat kim baña öldür diyü buyurmış idüñ (79-a/11).

Teklik 3. Şahıs: -mIş IdI

Ol levḥla ki üzerine Tevrīt yazılmış idi (13-a/3). Gevdesi ḳupḳuru aġaca dönmiş idi (25-a/4). ʿŪç daḫı Benī İsrāʾīl ḳaṣdına şehrden ṭaşra çıḳmışdı (37-

b/5). Eşmūyīl peyġamber 3- Ṭālūta itmiş idi (73-a/3). Mutīʿ olduḳlarını olmaduḳlarını deñeyesin, dimiş idi (73-a/5). Allah u Subḥāne ve Teʿāla Eşmūyīla bildürmiş idi (74-a/12).

Çokluk 1. Şahıs: -mışduḳ

Lākin Ḳıbṭīlerden çoḳ māl almışduḳ (14-a/6).

Çokluk 3. Şahıs: -mIşlAr(I)dI

Ol arada maḳām idinmişler idi (5-a/3). Mūsayıla bile gitmişlerdi (9-a/7). Ḳıbṭīler yapdurmışlardı (19-a/3). Ḳarıya ḫōḏ Mūsā peyġamberüñ ḫaberini işidürmişler idi (24-a/9). Leşker ḳatı ṣusamışlardı (73-a/7). Ḳafasında alay bağlayup 9- mürettep yarağıla durmışlar idi (76-b/8).

1.3.6.2.2.2.1. Olumsuzu

Teklik 3. Şahıs: -mA-mIş-(I)dI

Ol evvelki ḳavminden Yūşaʿla Kālutdan ġayrı bir kişi ḳalmamış idi (41-a/3). Peyġamberler neslinden hīç kimesne ḳalmamış idi (67-b/10). ʿAyli aña hīç muḳayyed olmamış idi ve anları ol nesneden menʿ itmemiş idi (68-b/7).

Çokluk 3. Şahıs: -mA-mIş-lAr-(I)dI

Ol on iki biñ kişi buzağuya ṭapmamışlardı (15-a/13).

1.3.6.2.3. Geniş zaman: -r, -Ar; -Ur

Eski Türkçede umumiyetle –ur, -ür nâdiren –ar, -er, çok az olarak da –ır, ir idi. Vokalle biten bir kelimeye geldiği zaman –(y)ur, -y(ü)r, nadiren de –r şeklinde bulunuyordu. Eski Türkiye Türkçesinde ise, -ur, -ür; -ar, -er, -r ekleri kullanılmıştır; -ur, -ür Eski Türkiye Türkçesinde vokali daima yuvarlak olan eklerdendir. Ekin vokalin köküne düzlük yuvarlaklık bakımından uyması (-ır, -ir şeklinin görülmesi) daha sonraki yüzyıllarda olmuştur[53].

Teklik 1. Şahıs: -ar-am, -er-em; -r-am, -r-em; -ur-am, -ür-em; -rIn

[53] Faruk Kadri TİMURTAŞ, Eski Türkiye Türkçesi, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1994, s. 122.

Ben bir nesne eglerin (8-a/7). Korḳırın ki bu ḳavme Ḥaḳ Teʿālā ṭarafından bir ḫışım gele (8-a/13). Allahdan dilerin (14-b/9). Ben bu ḳadar kişiyile uġraşmaġa ʿār iderin (75-b/11).

Teklik 2. Şahıs: -ArsIn; -UrsIn; -UrsUn

Gerçek eydürsin (8-a/11). Sen daḫı görürsün (11-a/5). biz daḫı bile mi helāk idersin (12-b/6)? ḳullaruñı deñī yorursın (12-b/7). Anı sen ṣaḳlarsın (12-b/8). Anı azdurursın (12-b/8). Helāk idersin (12-b/8). Anuñ azmasına bir nesne sebeb ḳılursın (12-b/9). Bu nesneleri kendüñden söylersin (17-a/6). Sen anı eşek ṣanursın (45-b/5).

Teklik 3. Şahıs: -Ar; -Ur

Tefsīr-i Kebīrüñ ṣaḥibi Muḥammed bin Cerīr raḥmetu'llāhi ʿaleyhi şöyle rivāyet ḳılur (1-a/2). Ḳapḳara yanar (11-b/1). Feriştahlarla bile uçar (34-a/5). Deñiz kenārlarında biter (53-b/3). Eger altuna ursalar altunı yaḳar (53-b/5). Kül eyler (53-b/6).

Çokluk 1. Şahıs: -ar-uz, -er-üz; -ur-uz, -ür-üz; (y)AvUz

Ḳorḳaruz (8-a/3). Seni depelerüz (9-b/5). Evvel anlara adam viriyavuz (35-a/9). Geyecegümüz eskicek yalıncaḳ ḳaluruz (40-a/1). Bilürüz (56-b/9).

Çokluk 2. Şahıs: -ar-sız, -er-siz; -r-sız, -r-siz; -ur-sız, -ür-siz

Siz aña niçün heves idersiz (5-b/1).Yoḳsa Ḥaḳ Teʿāladan size ḫışm geldigini mi istersiz (14-a/2)? Helāk olursız (18-a/11). Benī İsrāʾīl Ḥaḳ Teʿālā virdigi niʿmetleri niçün ögmezsiz ve size itdügi iḥsānları niçün unudursız (19-b/3)? Size yaradan Allahı ḳorsuz Baʿla ṭaparsız ve aña duʿā idersiz (63-a/11). Ne ḳorḳarsız, bayılursız (74-a/4).

Çokluk 3. Şahıs: -ArlAr, -UrlAr

Eydürler (11-a/10). Ṣol göziyile göge baḳarlar (18-b/9). Ḳıyāmet olınca Ḥaḳ Teʿālaya ʿibādet ḳılurlar (26-b/6). Her yıl Mekkeye gelürler (26-b/6). Ḥac iderler. ʿArafata varurlar (26-b/6). Puta ṭaparlar (34-a/12). Birḳaç daḫı edviye ḳatarlar (53-b/3).

1.3.6.2.3.1. Olumsuzu

Teklik 1. Şahıs: -mAzIn

Yā Sāmiri, ben seni öldürmezin, yitürmezin (14-b/8). Üç biñden eksüge virmezin (24-b/10). Ben inecügimi ṣatmazın (24-b/11).

Teklik 2. Şahıs: -mez-sin

sen benümle olmaġa ṣabr idebilmezsin (32-b/8).

Teklik 3. Şahıs: -mAz

Altun oda yanmaz (53-a/13).

Çokluk 1. Şahıs: -maz-uz, -mez-üz

Bilmezüz (8-a/2). Terk eylemezüz (9-b/1). Yā Mūsā bu ḳadar nesneyile biz saña tamām inanmazuz (12-a/4). Allahı āşiḳāre görmeyince inanmazuz (12-a/6). Biz buña rāżı olmazuz (17-a/6). Biz bu şerīʿata uymazuz (18-b/7). Cālūta ve anuñ leşkerine ṭāḳat getüremezüz (73-b/8).

Çokluk 2. Şahıs: -maz-sız, -mez-siz

Benī İsrāʾīl Ḥaḳ Teʿālā virdigi niʿmetleri niçün ögmezsiz (19-b/2). Niçün Allahuñ ḥükmine rāżı olmazsız ve buyruġın dutmazsız (19-b/7)? Andan meded bulunmazsız (65-a/6).

Çokluk 3. Şahıs: -mez-ler

Hīç kimesne anları görmezler (26-b/7). Bunlar tehī kişiye beñzemezler (31-b/8).

1.3.6.2.3.2. Geniş Zamanın Hikayesi

Teklik 3. Şahıs: -Ar-dI, -Ur-dI

Mūsā ḳatına geldükçe görürdi (8-b/11). Mūsā peyġamber hayḳırdı (11-a/8). kül olurdı (11-b/1). Ādem oġlanını gördükçe lāmisāsın dimekle ḳaçardı (15-a/2). Meṡela ol günāhı eliyile işlese elin kesmek buyururdı (15-b/5). Keremlerini ẕikr iderdi (19-a/12). Eydürdi kim (19-a/12). Elini ṣunardı (34-b/6). Anı kendüye yaḳın dutardı (53-a/5).

Çokluk 3. Şahıs: -Ar-lAr-dI, -Ur-lAr-dı

Umarlardı (8-a/1). İverlerdi (18-b/6). Ol vaḳtin ḫalḳ küllīsi pūta ṭaparlardı (63-a/7). Ṭaġılurlardı (66-a/5). Ḳaçarlardı (66-a/5). Her ṣabāḥ kim pūtlarına secde itmege dururlardı (72-a/2).

1.3.6.2.3.3. Geniş Zamanın Olumsuzunun Hikayesi

Çokluk 3. Şahıs: mAz-lAr-dI

Bu maḳāma göndermezlerdi (11-b/7), Ol on iki ferseng yerden ṭaşra çıḳamazlardı (40-a/5).

1.3.6.2.3.4. Geniş Zamanın Şartı

Teklik 1. Şahıs: -Ar-sAm; -Ur-sAm

Furṣat bulursam (5-b/8). ṭapdurıbilürsem (8-a/5), ṣatarsam daḫı iki biñ aḳçeden eksügüge virmezin (24-a/11). Her ne idersem (31-b/2). niçün şöyle eyledüñ diyecek olursam (32-b/10).

Teklik 3. Şahıs: -Ur-sA

Cebrāʾīl anlar ḳanda yürürse (6-a/6). Sen bunlaruñ arasında ol yetlü yaramaz işleri olursa (7-a/1). Eger ol ṭaġ yerinde ḳarār idebilürse (11-a/4). niçe dürlü reng ḫoş gelürse (22-b/6). Yā Eşmūyīl diyüp çaġırursa (68-a/12).

Çoklukluk 1. Şartı: -sek, -se-vüz

Benī İsraʾīl ḳavmine ḫaber virürsevüz ḳorḳarlar (36-a/13). Anuñ ḥāline görsek (59-b/2).

1.3.6.2.4. Gelecek Zaman: -acaḳ, -ecek; -acaḳdur, -ecekdür; -ısar, -iser

Gelecek zaman eki –ısar, -iser'dir. Bu ek, Eski Türkçe devresinde ve bugün mevcut değildir. Eski Türkçede istikbâl –ġay, -gey, taçı, teçi, ve çı, çi ekleriyle yapılıyordı. Bugün kullanılan istikbāl eki –acak, ecek'tir. Bu ek, Eski Türkiye Türkçesi metinlerinde partisip olarak seyrek şekilde görülmekle beraber, fiil çekim eki olarak hemen hemen kullanılmamıştır[54]. Metnimizde acaḳ / ecek bir yerde kullanılırken IsAr yaygın olarak kullanılmıştır.

Teklik 1. Şahıs: -IsArIn

[54] Faruk Kadri TİMURTAŞ, Eski Türkiye Türkçesi, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1994, s. 125.

Cālūtuñ helākına sebeb ben olısarın (75-b/3).

Teklik 3. Şahıs: -IsAr, -IsAr-(dUr); -acaḳdur,

Ol daḫı ṣoñra geliserdür (17-b/11). Ol aḫir zamānda geliserdür (18-a/2). Tā İsrāfīl ṣūr urınca dünyāda diri olacaḳdur (26-a/9). Ḥaḳ Teʿālā ol kāfirleri helāk idiserdür (34-b/13). Bu ṭāyifeʾi helaḳ idiserdür (36-b/1).

Çokluk 2. Şahıs: -IsAr-sIz

Özrüñüz dönmek ki ẕiyān idisersiz (36-b/10). Siz ġālip olısarsız (37-a/6).

Çokluk 3. Şahıs: -IsAr-lAr-(dUr)

Bunlar durduḳları yerde ḳırḳ yıl tamām sergerdān olısarlardur (38-a/8).

1.3.6.2.4.1. Gelecek zamanın olumsuzu

Teklik 3. Şahıs: -mi-y-ecek

Gelmiyecek (8-a/1).

1.3.6.2.5. Gereklilik: -A gerek; -maḳ gerek, -mek gerek

Gereklilik –A gerek, -maḳ gerek / mek gerek ekleri ile yapılmaktadır.

Teklik 3. Şahıs: -maḳ gerek, mek gerek

Elbette Tevrī̄t ve anuñ ḥükmini dutmaḳ gerek (18-a/10). Siz ve benüm şerīʿatumuñ ḥükmini dutmaḳ gerek (18-a/11). Elbette öldüreni bulmaḳ gerek (20-b/1). And virmek gerek (20-b/4). Niçe ṣığır boğazlamaḳ gerek ve ol ṣığır ne ṣıfatlu olmaḳ gerek (21-b/6)? Niçe dirse almaḳ gerek (24-a/2).

1.3.6.2.6. İstek: -A

İstek eki gerek EAT’ de gerek de bugün –a, -e’ dir.

Teklik 1. Şahıs: -Am; -AyIn

Size getüreyin (9-a/5). Yā Rabbi dutayın (10-a/7). Ben aña dīẕarımı göstereyin ve tecellī ḳılayın. (11-a/3). Ol ṭoprağı anuñ üzerine ṣaçam (14-b/6). Ḥāşa ki ben cāhillerden olam (21-b/3). Andan ʿilm ögrenem (28-b/2). Her ne idersem idem (31-b/2). Şunlaruñ teʾvīlin diyeyin (33-a/7). Ben saña ḳızımı virem (76-b/2). Seni bunca ḫalāyıḳ içinde rüsvāy melāmet ḳılam (77-a/3).

Teklik 2. Şahıs: -AsIn

Aramuzda sen yalıñuz olasın (9-b/3). Başḳa peyġamberlıḳ eyleyesin (9-b/4). Dilerim kim senüñ fażluñla kendüzni baña gösteresin (10-b/13). Aña kim sen ʿināyet itmeyesin (12-b/8). Birbirinden ayırmaġa sebeb olduñ diyesin (13-b/2). ʿÖmrüñ olduḳça Ādem ḳatuna gelmeyesin (14-b/9). Ādem oġlanı daḫı senüñ ḳatuña gelmeyesin (14-b/10). Meger Ḥaḳ Teʿāladan dileyesin (18-b/12). Beni ṣabr idicilerden bulasın (31-a/12). Cālūtla ṣavāş ḳılasın (72-b/6).

Teklik 3. Şahıs: -A

Helāk itmiş ola (8-a/3). bir ḫışım gele (8-a/13), Aña kim ʿināyetüñ yetişe (12-b/7). Bize ziyāde ḳuvvet vire ve bu işi bize āsan idivire (18-b/13). Kendüyi kim öldürdiyse ḫaber vire (21-a/10). Ol żaʿīfe bunca maṣlaḥat ola ve oġlancuġı bay ola (24-a/7). Zīnet oldur kim kişiye aḫiretde ḥāṣıl ola (55-b/10).

Çokluk 1. Şahıs: -A-vUz

Biz saña inanavuz (7-a/6). Bunı oda yaḳavuz (8-b/5). Biz daḫı işidevüz ve aravuz (11-b/9). Anlara ḥayra virevüz (11-b/9). Elümden ne gelevüz (13-b/4). yerine öldürevüz (21-a/5). Biz daḫı aña göre yaraḳ görevüz (35-a/10). Sizüñle ṣavaş idevüz (35-b/2). Bu gördügümüz ḥāli bu arada pinhān idevüz (36-b/2). Şāyed birḳaç günden ṣoñra yaġmaya aç ḳalavuz (39-a/11). Münḳād olavuz (72-a/10).

Çokluk 2. Şahıs: -A-sIz

Kendü nefsüñüzi öldüresiz (16-a/2). Beytü'l- muḳaddese varasız (34-b/12).. Anda olan kāfirlerde ṣavaş ḳılasız (34-b/12). Şāyed üzerüñüz bu nesne yazılıcaḳ ḳorḳasız (69-b/3). Vācib budur kim siz daḫı ḳabul ḳılasız (71-b/3). emrine muṭīʿ olasız (71-b/4).

Çokluk 3. Şahıs: -A-lAr

Ḥaḳ Teʿālānuñ sözini işideler (7-b/3). Geleler ol ḳavme, ṭanıḳlıḳ vireler. (7-b/4). Helāk olalar (8-a/13). ḥükmini düşüneler (10-b/10). ol üç yüz biñ erüñ boyunların uralar (15-b/1). Ol ṭaġ üstlerinde ayrılınca Müslümān olalar (18-b/3).

1.3.6.2.6.1. İsteğin olumsuzu

Teklik 1. Şahıs: -a-ma-zın

Ṣatamazın, didi (23-b/10).

Teklik 2. Şahıs: -mA-yA-sIn, -a-maz-sın

Yā Mūsā sen beni göremezsin (11-a/1). Benüm tecellüme ṭāḳat getürimezsin (11-a/1). Aña kim sen ʿināyet itmeyesin (12-b/8). Ayruḳ benümle yoldaş olmayasın (32-b/11). Ḳorumayasın (33-b/11). sen dünyāda olmayasın (58-b/6).

Çokluk 1. Şahıs: -ma-(y)a-vuz

Anlara bildürmeyevüz (36-b/2).

Teklik 3. Şahıs: -mAyA

ʿīsa peyġambere īmān getürmeye (3-a/5). Ḳatı yaşamış olmaya ve ḳatı genc daḫı olmaya (21-b/8). Hīç kimesne anı ḳulluġa dutmış olmaya ve anda hiçbir vechile ʿayb olmaya ve rengü içinde bir ġayrı dürlü daḫı reng olmaya (24-b/6-7). Ziyāde ʿilm ögrenmek istemeye (28-a/8). kibr fesād ehli olmaya (59-b/5).

1.3.6.2.6.2. İsteğin hikayesi

Teklik 3. Şahıs: -AydI

Mūsā geleydi (8-a/1). Çıḳara idi (9-b/6). Mūsā göreydi (11-b/1). Mūsā peyġambere bildüreydi (24-a/5). Ne olaydı (55-b/4). señi daḫı añaydı (59-a/5).

Çokluk 1. Şahıs: -e-y-dü-k

Biz daḫı bileydük (42-a/6).

Çokluk 3. Şahıs: -a-lar-dı

Az ḳaldı kim öldürelerdi (13-b/4).

1.3.6.2.6.3. İsteğin Olumsuzunun Hikayesi

Teklik 3. Şahıs: -a-ma-dı

Mūsā bu sözüñ maʿnāsı añlayamadı (28-b/4).

Çokluk 3. Şahıs: -A-mA-dI-lAr

Hiçbir yerde bulamadılar (23-a/12). Çıḳamadılar (38-b/1). Aña ṭapmaġı 5-terk idemediler (63-b/5).

1.3.6.2.7. Şart: -sA

Şart eki –sa / -se' dir.

Teklik 1. Şahıs: -sa-m

Ben aña furṣat bulsam (78-b/7).

Teklik 2. Şahıs: -se-ñ

Bu ıssıya daḫı bir çāre eyleseñ (39-b/9).

Teklik 3. Şahıs: -sA

ḳıymeti nesneleri varsa (8-b/1), Bir kişi bir günāh işlese (15-b/4). Mes̱ela ol günāhı eliyile işlese (15-b/5). Eyle olsa (57-a/9). Ne ḥācet dilese (66-a/1). Eger bir düşmān żāhir olsa (66-a/2).

Çokluk 2. Şahıs: -sAñUz

Aña yalvarsañuz (65-a/4). ḥācet dileseñüz (65-a/5).

Çokluk 3. Şahıs: -sA-lAr

Ya başın aşaġa bir ḳuyuya bıraḳsalar (3-b/12). Benī İsrāʾīl senüñ sözüñe inansalar (11-b/7), Ol emirde her ne ṣıġır boġazlayup pāresiyile ursalar (23-b/6). Her ḳanda olsalar (40-a/8).

1.3.6.2.7.1. Şartın olumsuzu

Teklik 2. Şahıs: -mAz-sA-ñUz

Vallā bulmazsañuz (20-a/1). Ol diledügini virmezseñüz (24-a/2). Almazsañuz (24-b/13).

Teklik 3. Şahıs: -mAsA

Eger ḳarada bu maʿna olmasa (23-a/10).

Çokluk 3. Şahıs: -ma-sa-lar

Eger Mūsā peyġamber didigünleyin niçe ṣıġır gerekse diyü ṣormasalar (23-b/5).

1.3.6.2.8. Emir

Her şahıs için ayrı asıldan gelen ekler kullanılmıştır. Teklik 1. şahıs eki –ayın, -eyin' dir. Teklik 2. şahıs bâzen –ġıl, -gil eki iledir. Teklik 3. şahıs eki –sun, sün'dür. Çokluk 1. şahıs eki –alum, -elüm; 2. şahıs eki –ñ (-uñ, -üñ, -uñuz, -üñüz); 3. şahıs eki –sunlar, -sünler'dir. Bugün ile farkı, vokalle biten bir kelimeye 2. şahıs ekinin doğruya eklenmesidir, bugün yardımcı –y geliyor[55].

Teklik 1. Şahıs: -AyIn

Saña yüz biñ bunca nesneler vireyin (56-a/11). Seni ḳatuma ḫāṣlardan eyleyeyin (56-a/12). Şimden ṣoñra ne dirseñ emrine muṭīʿ olayın (58-b/5). Ben daḫı anuñ üzerine bir düşmān ḥavāle ḳılayın (68-b/10). Duʿā ḳılayın (Ek:3/2). Ḳatuña getüreyin (75-a/1).

Teklik 2. Şahıs: -gil ya da eksiz

Var bizden fāriġ ol (9-b/2). Şükr idicilerden ol (10-b/6). ḳuvvetle dut (10-b/9). şol ḳarşuñdaġı ṭaġa naẓar eyle (11-a/2). Yā Rabbi benüm günāhımı yarlıġa (13-b/8). Buña ṭapuñ, didi (14-a/11). Ḥaḳ Teʿālanuñ rıżasın gözedüñ. Emrine muṭīʿ oluñ (16-a/4). Ḫalḳ içinde gelgil (57-b/9). Yā Rabbi bize ṣabr virgil ve ayaġumuzı perkitgil (76-a/2).

Teklik 3. Şahıs: -sUn

Dursun didiler (8-b/2), Aradan ġavġa götürülsün (21-a/3). Kül olsun (53-a/12). Añı oġlını daḫı depelesün ve tābūtı elüñüzden alsun (68-b/11).

Çokluk 1. Şahıs: -AlUm

Tan͡grı kelāmı ıduġını neden bilelüm (7-a/6)? Anlara varacaḳ ne cevāb virelüm didiler (11-b/10). gördügümüzleyin beyān idelüm (19-b/12). Berü ṣıġırı alalum, gidelüm, didiler (24-a/11). Anuñ öñinde uġraş idelüm ve dīn yolına duruşalum (69-b/1). Gel varalum ol oġluñı görelüm (75-a/7).

Çokluk 2. Şahıs: -(U)ñ

[55] Faruk Kadri TİMURTAŞ, Eski Türkiye Türkçesi, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1994, s. 129.

Diñ imdi buña secde eyleñ ve buñdan ḥācet dileñ (9-a/4). Baña uyuñ (9-a/12). Sözüme muṭīᶜ oluñ (9-a/13). Derisi ṭolusunca filūri virüñ (24-b/12). Allaha ṭapuñ (63-a/12).

Çokluk 3. Şahıs: -sUnlAr

İşitsünler, görsünler, gelsünler (7-a/8). Bize ḫayra virsünler (7-a/8). Kimi iḫtiyād iderseñüz gitsünler (7-a/10). Boyunguzı ursunlar (16-a/4). Gevdesinden bir pāresini kessünler (21-a/9). Bir ṣıġırı boġazlasunlar (21-a/9).

1.3.6.2.8.1. Emrin olumsuzu

Teklik 2. Şahıs: -mA

Müfsidler sözine uyma (7-a/1). Bu nesneden menᶜ eyleme (9-b/5). Düşmānları baña gönderme (13-b/5). Beni ol ẓālim ḳavminden bile ḳılma (13-b/6). Benden ṣorma (31-b/2).

Teklik 3. Şahıs: -mA-sUn

İncinen kimesne işlemesün (17-b/1). Vilāyetümde durmasun (60-a/2).

Çokluk 2. Şahıs: -mA-ñ

Ḫaṭā işlemeñ (9-a/13). Sen bize almañ diyü emretmiş idüñ (14-a/6). beni işimden ḳomañ (24-b/13). Ziyāde dutmañ (39-b/6). Puta ṭapmañ (63-a/12). Düşmān çerisinüñ çoḳlıġına baḳmañ (74-a/6).

Çokluk 3. Şahıs: -sUn-lAr

Ayruḳ öldürmesünler (16-b/6). Hiçbirisinde ḳuṣur ḳovmasunlar (16-b/13). Yiyecek etmek bulmasunlar (50-a/8).

1.3.6.2.8.2. Şimdiki Zamanın Hikayesi

Metnimizde bir yerde geçmektedir.

Çokluk 3. Şahıs: -yordular

Benüm ardumca geliyordular (10-a/1).

1.3.7. İSİM VE SIFAT FİİLLER

Bu ekler, cümlede sıfat veya isim olarak kullanılan geçici hareket isimleri yapar[56].

-An < -ġan, gen

Söylenen sözi (12-a/4), Ol sözi söyleyeni (12-a/6), Ḳalanınuñ suçını bağışladı (16-b/6). Bu didigüm nesneleri işleyen işlesün elinden gelmeyen kişi ve incinen kimesne işlemesün (17-b/1). öldürdügi kişinüñ mālından öldürene mīrās̱ virmezlerdi (20-a/10). Anı öldüreni bilmediler (20-a/13). Elbette öldüreni bulmaḳ gerek (20-b/1). Ḳatı ḳara olana esved ü ḥāyik dirler (22-a/2). Aġ olana ebyaż dirler (22-a/3). Ġāyet de ḳızıl olana aḥmer ḳanı dirler (22-a/3). gören kişi andan eymenür (23-a/2). Görenler heybet aldılar (23-a/9). şübhe idenler (25-a/13), Evlerinde dutulan ḳap ḳaçaḳ (54-a/4), Peyġamberlerine, beglerine mutīᶜ olaġan degüllerdür (73-a/4).

-acaḳ, ecek

Ancılayın ḥażret-i risāletüñ aẖir zamānda gelecegi bildiler (17-b/9). Anuñ dünyāya gelecek vaḳti gelmedi (18-a/3). bir mīrās̱ degecek kimesnesin öldürse (20-a/10). Dünyā andan yüz dönderecek vaḳt oldı (56-a/1).

-duḳ, dük

gitdügi vaḳt (7-b/5), daᶜvet itdügi vaḳte (7-b/8), Tañ͡grı kelāmı ıduġını (7-a/6), secde etmedük on iki biñ kişi (9-a/8), ṭapduġuz buzaġu (9-a/11), Bu ḳażıyye olduġından (9-b/8), düzdürdügini (10-a/3), gelmedüginden (8-a/7), başduġı yerden (8-b/9), üzerine saçduġını (10-a/4), ene virdügini (10-a/5), buzaġuya ṭapduġını (10-a/6), gitdüginden ṣoñra (10-a/9), dīẕār istedüginden (11-b/4), vākiᶜ olduġı ol anda (12-a/11), ḳoyup gitdügi ṭāyife (12-a/11), İtdükleri işe (12-b/13), Mūsā peyġamber ḳaḳıyup ol levḥaları yere bıraḳduġı vaḳt (13-a/8). Yoḳsa Ḥaḳ Teᶜāladan size ẖışm geldigini mi istersiz (14-a/2)? Şimdi ḥaḳ yendügini bildük (14-a/12). Müslümān olmaduġına (17-b/12), Tā ki iki deñiz ḳavuşduġı yere varmayınca (25-b/5).

-mIş

[56] Leylâ KARAHAN, Erzurumlu Darîr Kıssa-i Yûsuf (YÛSUF U ZÜLEYHÂ), TDK Yayınları, Ankara, 1994, s. 108.

Ḳatı yaşamış olmaya (21-b/8). Ol niçe günden ḳalmış ḳurumış balıḳ (29-a/12).

-maḳ

Yā Rabbi çünkim bunları helāk itmek isterdüñ (12-b/3). Allaha ʿāṣī olup Allahuñ ḫışmıyıla diri olmaḳdan Allahuñ ḫoşnudlıġı üzerine ölmek yegdür (16-a/2). Ḥaḳ Teʿāladan yarlıġanmaḳ ṭalep itdiler (16-a/9). Elbette öldüreni bulmaḳ gerek (20-b/1). Kimesneʾi maṣḫaraya almaḳ yılmaz kişiler işidür (21-b/2). Ḳarıdan ol ṣıġırı ṣatun almaḳ istediler (23-b/9). Elbette ṣatmaḳ gereksiz (23-b/11). Şah ṭamardan ḳan gelüp aḳmaġa başladı (26-a/6).

-mAz

Bu resme gün ṭoġmazdan ögürdi (16-b/2). Ṭoġrusı yaramaz iş itdüñ (32-a/1).

-ucı

Allah u Teʿāla ferāḥ olucı ḳullarını sevmez (51-a/12). Allah u Teʿālanuñ emrine mutīʿ olucı bir ḳūl idi (80-a/4).

1.3.8. ZARF FİİLLER (Gerundium)

Zarf-fiil ulama zarf-fiili olması durumu hariç, hareket ifadeli fiil zarfı yahut hem fiil hem zarf olan kelime yahut da zarf gibi kullanılan fiil demektir

Bir zarf-fiil, ulama zarf-fiili olarak kullanıldığı zaman çekimsiz fiil (isim-fiil, sıfat fiil, zarf-fiil) veya çekimli fiile, kısacası fiile zarf olarak bağlı olmayıp onunla, işlevlerini yüklenerek sıralama, zıtlık vs. ifadelerle ulama yaparak bağlantılı olur. Meselâ koşup (gitmek)I düşünerek (söylemek), söylemeden (anlamak), gidince (görmek), geçerken (uğramak) örneklerindeki zarf-fiiller fiile zarf olarak bağlı; fakat gidip (gelmek), gitmişken (görememek) örneklerindeki zarf-fiiller ise ulama durumunda olup fiile zarf olarak bağlı değildir[57]. Metnimizde geçen başlıca zarf fiiller şunlardır:

-duḳça, dükçe

Mūsā ḳatına geldükçe görürdi (8-b/11). ʿÖmrüñ olduḳça Ādem ḳatuna gelmeyesin (14-b/9). Ādem oğlanını gördükçe (15-a/1), Ḥācet olduḳça

[57] Kâmil TİKEN, Eski Türkiye Tükçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf Fiiller, TDK Yayınları, Ankara, 2004, s. 133.

Cebrā᾽il getürmişdür (17-a/2). her birini geç geydükçe (22-a/5), Oğlan büyüdükçe arḳasındağı ṭon daḫı bile büyürdi (40-a/3). Araduḳça ol yıl ziyāde oldı (42-b/4).

-duġınca

Ḥācetleri olduġınca ve aḫir yerlerdi (38-b/6).

-U

Anda arayu gitdi (9-a/3). Tañrumuz budur diyü iʿtiḳād itdiler (9-a/6). Senüñ rıżañ isteyü geldüm (10-a/2). Sen bize almañ diyü emretmiş idüñ (14-a/6).

-IncA, Unca

Mūsā peyġamber gelince (8-b/3), Tā Mūsā gelince (9-b/1), Allahı āşiḳāre görmeyince inanmazuz, didiler (12-a/6). Ben gelince ṣabr itmedüñüz (14-a/2). Kesmeyince tevbesi maḳbūl olmaz (15-b/7). Başları kesilmeyince (15-b/10), zevāl yerine gelince ḳırdılar (16-b/3). Ṣabāḥdan öyle vaḳti olunca (16-b/8), Ol ṭaġ üstlerinde ayrılınca Müslümān olalar (18-b/3), Bunca ḫalḳ birbirine düşürünce Ḥaḳ Teʿāladan ḥācet dile (21-a/2). Bunca ḫalḳ birbirine düşürince Ḥaḳ Teʿāladan ḥācet dile (21-a/2). elümüze virmeyince (21-a/5), diyeti virmeyince (25-a/6), Tā İsrāfīl ṣūr urınca dünyāda diri olacaḳdur (26-a/9).

-acaḳ, ecek

sözlerin işidecek eyitdi (8-a/4). Anlar eyle diyecek ol ḫalḳa eyitdiler (17-b/2). Anlara varacaḳ ne cevāb virelüm didiler (11-b/10). Eyle diyecek Mūsā peyġamber eyitdi (14-b/8).

-ıcaḳ, -icek

Anlar bu sözi kim söyleyicek hemān sāʿat ol aḳ bulut yine geldi (11-b/11). . Mūsā peyġamber ol ḥāli göricek ḳaḳıdı (13-a/6). Ol altunı buzaġu şeklinde düzicek ḫatıruma şöyle düşdi (14-b/4). Anlar ol ṭaġ göricek ṭaġıldılar (18-a/12). Bu ger eyle idicek Mūsā duʿā ḳıldı (18-b/10). Eyle olıcaḳ ol ḫalḳ birbirine düşdiler (20-b/8). Baḳıcaḳ andan göñül nefret ider (22-a/9). İki menzil yer ḳalıcaḳ ıraḳdan baḳup (35-b/3),.

-uncaḳ

Ḳıyāmet ḳopuncaḳ cehenneme girürler (59-a/1).

-Up

alup bile gitdi (7-b/4), Bunları eger azdurup pūta ṭapdurıbilürsem (8-a/5). ṭopraḳ alup (10-a/4), ḥayāt bulup (10-a/4), canlanup, çağırup (10-a/5) azdurup buzağuya ṭapduğını (10-a/6), Ṭūr ṭağınuñ üzerine çıḳup (10-a/12), birḳaç levḥ üzerine yazılup (10-b/2), Saña ol īmān getürenlerden oldum, deyüp dīẕār istedüginden peşmān oldum (11-b/4). Bulut içinden çıḳup ol ḳavmüñ ḳatına geldi (11-b/6). Mūsā peyġamber bu ḥāli görüp müteḥayyir ḳaldı (12-a/10). ḳoyup gitdügi ṭāyife (12-a/11), bilmezlik idüp (12-b/5), Ḥayāt bulup durı geldiler (12-b/13). Mūsā peyġamber ḳaḳıyup ol levḥaları yere bıraḳduğı vaḳt (13-a/7). Allaha ʿāṣī olup (16-a/2), Şah ṭamardan ḳan gelüp aḳmaġa başladı (26-a/6).

ürek

Ol aradan bu ḥakēyeti söyleşürek yine döndiler (30-b/2).

-mAdIn; -mAdAn

Ḳārūn daḫı kimesneye göstermedin mālıla ve kimyāsıyıla yere geçdi (53-b/10).

-mAzdAn

Bu resme gün ṭoġmazdan ögürdi (16-b/2). Cühūdülerden kāfirlerden hiçbir kimesne yoḳdur kim ölmezden ögürdi (3-a/4).

-ken

zebūn olmışken (27-b/3), anlar şöyle zebūn olmışken (27-b/3), münācāt iderken (28-a/3).

dikçe

Bir zamān ḫāṭırı diledikçe (3-a/12), azma didikçe Ḳārūn daḫı ziyāde eyledi (55-a/8).

1.4. SONUÇ

Çalışmamızın neticesinde elde ettiğimiz bulguları şu şekilde maddelendirebiliriz.

1. Metnin istinsah tarihi 1558' dir. Ancak tezin Giriş bölümünde verilen 'Metinde Geçen Eski Türkçe Özellikler' e dayanarak metnin telif tarihinin 1558' den daha erken bir dönemde yazılmış olabileceği ihtimali kuvvetlenmektedir (Eski Türkçe özellikler için bakınız s. 3). Bu ET özellikleri şu şekilde özetleyebiliriz:

● Kelime başı t / ṭ lerin korunması: Konuyla ilgili birçok örneğin olması metnin daha erken döneme ait olması ihtimalini düşünmemize neden olmuştur.

● ET'de öz ve kentü kelimelerinin birlikte kullanılması: ET' de dönüşlülük zamiri öz ve kentü birlikte kullanılmıştır. Doğu Türkçesi öz ve Batı Türkçesi ise kendü kelimesini kullanmıştır. Metnimizde ise kendü ve kendü + öz kelimelerinin ekleşmiş hali olan kendüz kelimesi dönüşlülük zamiri olarak kullanılmıştır. Kendüz kelimesine metnimizde her ne kadar bir yerde geçiyor olsa da bu kelime bizi farklı düşüncelere sevk etti. Müstensihin ağız özelliğinin metne yansımış olma ihtimalinin yanında başından beri düşündüğümüz metnin daha erken dönemlere ait olma ihtimalini de kuvvetlendirdi.

● ET'de Teklik 1. Şahıs zamiri ben, min ve meñ' dir. Metinde bir yerde maña kelimesi geçmektedir.

● ET' de n ve y ağzı birlikte kullanılmıştır. Metnimizde de bu birliktelik söz konusudur. Metinde ağırlıklı olarak n ağzı kullanılırken birkaç yerde y ağzı kullanılmıştır. Metinde tespit edilen bu ET özellik metnin daha erken dönemlere ait olabileceği kuşkusunu arttırmaktadır.

2- Metnin yazılış yeri hakkında elimizde somut bir bilgi yoktur. Ancak yukarıdaki özelliklerden yola çıkarak metnin İstanbul dışında yazılmış olabileceğini düşünüyoruz. Özellikle Anadolu'nun doğusunda yazılmış olabilir.

3- Eski Anadolu Türkçesinde bir imla birliğinden söz edemeyiz. Aynı kelimeler farkllı yazılabilir. Bu farklı yazımın örnekleri metnimizde de vardır. EAT'nin oturmamış imlası metnimizde de aynı kelimelerin farklı yazımıyla karşımıza çıkmaktadır.

4- EAT kelime hazinesi bakımından Türkçe kelimelerin ağırlıkta olduğu bir dönemdir. Yer yer Arapça ve Farsça kelimeler kullanılmıştır. İncelemiş olduğumuz metinde şahıs ve yer isimleri hariç tutulduğunda 13235 Türkçe, 3986 Arapça, 1314 Farsça kelime yer almaktadır. Ayrıca metinde 7 tane de İbranice kelime geçmektedir. Metinde geçen kelimelerin yüzdelik dağılımı % 71, 3' ü Türkçe, %21, 4' ü Arapça, % 7' si Farsça, % 0, 03' ü ise İbranicedir. Arapça kelimenin fazla olmasının sebebi metnimizin Kur'ān kıssası olmasının doğal bir tezahürüdür. İbranice kelimelere yer verilmesinin sebebi ise Hz. Musa kavminin anlatılması olabilir. Görüldüğü gibi Türkçe kelimelerin % 71, 3 olması dilimizin hāla duru olduğunun göstergesidir.

5- Metinde kapalı e kullanımı belli bir düzen içerisinde gitmemektedir. Aynı kelimelerin hem 'kapalı e' hem de 'e' ile yazıldığını gördük. Biz bunu EAT' nin oturmamış imlasının tezahürü olarak görebiliriz. Belki de müstensihin ağız özelliklerinin metne yansıması olabilir. Ya da kapalı e yerini yavaş yavaş e' ye bırakmaktadır. Kapalı e' den e' ye bir geçiş olabilir. Bu konuda bilgi kirliliğinin olmasının yegane sebebi kapalı e' yi gösteren özel bir işaretin olmayışıdır. (Konuyla ilgili bkz. s. 16)

6. Eserde büyük ünlü uyumuna riayet edilmiştir. Hatta Türkiye Türkçesinde aitlik eki –ki uyuma bozarken metnimizde aynı ek büyük ünlü uyumuna tabi olmuştur. (Bkz. s. 18) Örneğin:

şol ḳarşuñdağı ṭağa (13-a/6), yaḳınındağı ṭāyifeye (20-b/12), ol ṭamarındağı ḳan (25-a/11) …

7. EAT' de düzlük yuvarlaklık uyumuna riayet edildiği söylenemez. Metnimizde de bu uyuma uyulmamıştır. EAT' nin genel özelliği olarak birçok

kelimede yuvarlaklaşma vardır. Bu yuvarlaklaşma metnimizde devam etmektedir. Bu yuvarlaklaşma g ve ġ'lerin düşmesi neticesinde ya da dudak ünsüzü olan 'b, m, p, v' gibi seslerin yuvarlaklaştırıcı etkisiyle meydana gelmiştir[58].

ḳapu < ḳapıġ (37-a/4) çevür- (62-b/9),

8. Kısas-ı Kur'ānda görülen ünsüz değişmeleri şunlardır:

ḳ > ḫ değişmesi: uyḫuda (29-b/1)

t / ṭ > d değişmesi: degin (2-b/12)

ḳ > g değişmesi: gerek (18-a/10)

k > t değişmesi: etmek > ekmek

b > v değişmesi: bir- > vir- (24-a/11)

(Ayrıntılı bilgi için bkz. s.21)

9. Metinde en çok kullanılan yapım eki +lU ve +lıḳ, +lik; +luḳ, +lük, +lA, +dUr, +Il, +UI, +mA, +maḳ, +mek, +n ekleridir. Bunların harici kullanılan yapım ekleri:

+cI; +caḳ, +cek, +daş, +süz, +düz, +sul, +acuḳ, +an, +raḳ, +rek, +l, +A, +et, +irge, +t, +ıḳ, +ik,+ṣa, +dAr, +ş, +r, +t, +an, +z, +mur, +u, +ucı

10- Eserde çokluk eki +lAr' dır. Ancak birkaç kelimede kalıplaşmış olarak devam eden +an eki de kullanılmıştır.

birḳaç sağırlar ve cahiller (12-b/4)

Metinde olağandışı bir kullanıma rastlanılmaktadır. Türkçede sayı sıfatlarından sonra gelen isimde çokluk eki kullanılmaz ancak metnimizde böyle bir kullanım söz konusudur.

yüz biñ kişiler (4-b/3), ol on iki naḳībler (40-b/11), biñ kişiler (62-b/5)

Bu kullanım metnin genel özelliği olmayıp üç yerde geçmektedir. Müstensihin yanlış yazımı olabilir.

11- İyelik eklerinde bugünkü şekillerden farklı olarak 1. ve 2. şahıslarda aradaki vokalin daima yuvarlak olması 3. şahıs vokalinin ise daima düz vokal taşımasıdır [59]. Metnimizde 1. şahıslarda birkaç yerde düz şekline raslanılmıştır.

---

[58] Faruk Kadri Timurtaş, Eski Türkiye Türkçesi, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1994, s. 335.
[59] age, s. 353.

Ben aña di̱zarımı göstereyin (11-a/3).

12- Belirtme hali eki +ı’ nın yazımı metnimizde hemze ile gösterilmiştir.

 iki kişiʾi (2-b/6)

13- Metinde yüzden büyük sayılar için kez kelimesi kullanılmıştır.

beş kez yüz biñ ṣavaş eri (35-a/2), beş kez yüz biñ erle (73-b/13)

Kez kelimesinin kullanılmadığı yüzden büyük sayılar da vardır.

beş yüz biñ erdür (36-a/4), üç biñ altıyüz seksen yedi kişi (74-a/9)

Görüldüğü gibi beş yüz sayısı hem kere ile yazılmıştır hem de kere kullanılmadan yazılmıştır.

14- Eserde Teklik 1. Şahıs zamirinin yönelme hali baña’dır. Ancak bir yerde maña zamiri geçmektedir.

Maña müşerref eyledüñ (10-b/12).

15- Bildirmenin şimdiki zamanı teklik 1. şahıs eki nadir kullanılan –In’dır.

Sizüñ ulu Ta͡ngruñuz *benin* didi (2-b/9).

16- Gelecek zaman eki –IsAr’ dır. Bir yerde –ecek kullanılmıştır.

Bu ṭāyifeʾi helaḳ idiserdür (36-b/1). Siz ġālip olısarsız (37-a/6). Gelmiyecek (8-a/1).

17- EAT döneminde şimdiki zaman için hususi bir ek yoktur[60]. Ancak metnimizde bir yerde –yor kullanılmaktadır.

Benüm ardumca geliyordular (10-a/1).

[60] age, s. 361.

1.5. METİN

1- b

1- Tefsīr-i Kebīrüñ ṣāḥibi Muḥammed bin Cerīr raḥmetu'llāhi ʿaleyhi şöyle rivāyet 2- ḳılur kim çünkim Firʿavn cemīʿ leşkeriyile deñiz içine girdiler. Allah u Te ʿālā deñize amān 3- eyledi. Şu birbirine ḳarışdı. Dükelisi ġarḳ oldılar. Fir ʿavn laʿīn taḥḳīḳ bildi. 4- Ġarḳ olur eyitdi kim: آمنت أنه لا إله إلا الذي آمنت به بنو إسرائيل وأنا 5- من المسلمين Yaʿnī; ben īmān getürdüm ol Allaha ki Benī İsrāʾīl īmān getürdi. 6- Bildüm ki andan ġayrı Allah yoḳdur. Ben müslümānlardan oldum didi. Cebrāʾīl ʿaleyhi

2- a

1- 's-selām bizüm peyġamberümüz Muḥammed Musṭafā ṣalla'l-lahu ʿaleyhi ve sellem ḥakēyet ider: 2- İder yā Muḥammed Firʿavn bu sözi kim söyledi ḳorḳdum ki bir daḫı söyleye Ḥaḳ Teʿālā 3- aña raḥmet eyleye ve tevbesini ḳabul ḳıla. Derḥāl deñiz içinden bir avuc balçıḳ 4- aldum tekrār söylemesün diyü Firʿavnuñ aġzına ṭıḳdum. Söylemedi. Helāk oldı. 5- didi andan Ḥaḳ Teʿālā eyitdi: آلآن وقد عصيت قبل وكنت من المفسدين 6- Yaʿnī; şimdi mi īmān getürürsün? Ḳanı bundan evvel itdigüñ fesādlar ve ol eyledügüñ 7- āʿṣılıḳler? Şimdi ḥāl neydügin bildüñse müslümān ola. Yeni mi dirsin? 8- Cebrāʾīl eydür: Yā Muḥammed bunca āyeti Ḳurān ki Ḥaḳ Teʿālā ḥażretinden saña ben 9- getürdüm. Hiçbir āyetde ol ḳadar şāḏ olmadum ki iki āyetde şāḏ oldum. 10- Birisi bu āyetdür ki Ḥaḳ Teʿālā Firʿavn

laᶜīnüñ sözini redd eyledi. Ḥaḳ 11- Teᶜālā buyurur:
didi. Yaᶜnī; 12- vaḳti ki bizüm ᶜaẕābumuzı gördiler, eyitdiler kim: Biz Allaha īmān getürdük 13- bundan evvel itdügümüz şirkden ve küfürden rücūᶜ eyledük ammā bunlaruñ

2- b

1- bu īmānlarundan hīç getdüler. Fāyida yoḳdur zīrā bizüm aᶜẕabumuzı aşikāre 2- görüp īmān getürdiler. Buncılayın īmāna īmān-ı yeʾs dirler. İᶜtibārı yoḳdur. 3- Eydürler kim: Her kāfir ulı dururken ḥālini bilür. Küfrine peşmān olur ammā ol 4- vechile olan īmānuñ fāyida itmez. Peyġamber ᶜaleyhi's-selām Cebrāʾīle eyitdi: 5- Bu iki āyete böyle şāḏ olduġunuñ sebebi nedür? Cebrāʾīl eyitdi: Sebebi bu 6- dur kim: Yiryüzinde ben iki kişiʾi sevmedüm. Düşmān idindüm. Biri İblīsdür ki 7- Ḥaḳ Teᶜālānuñ emrine ᶜāṣī oldı Ādeme secde ḳılmadı. Ben bundan ḫayırluyın 8- zīrā bu topraḳdan yaradıldı. Ben oddan yaradıldum didi. Birisi daḫı Firᶜavn 9- dur ki Allaha ᶜāṣī oldı. Sizüñ ulu Tañrıñuz benin didi 10- Çünkim gördi kim ġarḳ olur. Diledi kim īmān getüre. Ḳaḳıduġumdan deñiz 11- dibinden balçıġı aldum. Boġazına ṭıḳdum. Ḳorḳdum ki Allah aña raḥmet eyleye. 12. Ol vaḳtden tā bu güne degin ḳorḳum gitmemiş idi. Hemān kim bu āyetleri 13. işitdüm göñlüm emīn oldı. Bildüm ki anlaruñ ikisi daḫı cehennemlikdür. Kāfir

3- a

1- üzerine gitmişlerdür didi. Bir daḫı buña beñzeyen bir āyet Ḳurānda ᶜīsa peyġamber 2- ḥaḳḳında nāzil olmışdur ki: 3- maᶜnāsı budur kim: ehl-i kitāpdan yaᶜnī; 4- Cühūdülerden kāfirlerden hiçbir kimesne yoḳdur kim ölmezden ögürdi. ᶜīsa peyġambere 5- īmān getürmeye elbette ulı dururken ᶜīsanuñ peyġamberligine ve Ḥaḳ Teᶜālānuñ 6- ḳulı ve hem peyġamberi ıduġına iḳrār iderler ammā ol iḳrār daḫı īmān-ı yeʾsden 7- dür. Muᶜteber degüldür. Bunuñ aṣlı budur kim kāfirler ᶜīsa ḥaḳḳında üç

dürlü 8- söz söylerler. Bir ṭāyiʾfe eydür kim: ʿīsa Tañrınuñ oğlıdur nitekim Ḳuranda 9- gelmişdür: ve bir ṭāyife eydür kim: Tañrı üç 10- dür biri ʿīsanuñ anasıdur ve biri Meryemdür ve birisi rūḥ ʿīsadur. 11- Nitekim Ḥaḳ Teʿālā Ḳurānda buyurur: 12- Üçünci ṭāyife eydür ki: ʿīsa kendüsi Tañrıdur. Bir zamān ḫāṭırı diledikçe 13- yiryüzinde tañgrılıḳ eyledi. Ṣoñra yine göge çıḳdı dirler. Nitekim Ḥaḳ

3- b

1- geldüñ Cühūdüler ḫōḏ 2- eydürler kim: ʿīsa peyġamber degüldür bir yalancı kişi idi. Bir zamān peyġamberlıḳ 3- daʿvāsın itdi. Yalan söyledi. Ṣoñra öldi, gitdi. Dirler ki fi'l-cümle 4- Yehūddan ve Naṣārīden hīç kimesne yoḳdur kim cānı çıḳa tā ʿīsaya 5- īmān getürmeyince ve anuñ ḥaḳiḳatına şehādet itmeyince īsa Tañrınuñ 6- peyġamberidür dimeyince şöyledür kim: Eger bir Cühūdü on gün cān çekişe yatsa 7- mādem ki bu sözi dimeye mümkīn degüldür kim anuñ cānı çıḳa. Vaḳt olur kim 8- cān nezʿinde iken çoḳ yatacaḳ ḳavmi ḳabīlesi aña bu sözi telkīn 9- iderler, söyledürler. Fi'l-ḥāl cān çıḳar. Ol zaḥmetden ḳurtulur. 10- Bu āyetüñ tefsīrinde dimişdür kim: Bir Cühūdi veyāḫūḏ 11- Naṣārādan bir kāfiri ḳılıçla iki pāre eyleseler yaḫūḏ başını keseler. Ya 12- başın aşaġa bir ḳuyuya bıraḳsalar. Tā ʿīsa peyġambere īmān getürmeyince ve ʿīsa 13- Tañgrınuñ ḳulı ve hem peyġamberidür dimeyince mümkīn degüldür kim anuñ cānı

4- a

1- çıḳa ammā ol vaḳt olan īmānuñ fāyidası olmaz. Kāfirlere aṣṣı eylemez. Pes 2- çünkim Firʿavn leşkeriyile tamām ġarḳ oldılar. Ol gün Benī İsrāʾīlden hīç kimesne 3- ṭaʿām yimemiş idi. İkindi namāzı vaḳti olmış idi. Mūsā gördi kim aḫşam 4- yaḳlaşmış oruca niyyet eyledi. Ḥaḳ Teʿālā anuñ niyyetini ḳabul eyledi. Ol 5- gözi tamām yerine dutdı. Ol gün ʿāşūre günüyidi. Cühūdüler ol güni oruc 6- dutmaġı farż bilürler. Pes yarındası Benī İsrāʾīl cemʿ oldılar. Mūsā 7- peyġambere eyitdiler bizüm

Firʿavundan ḳorḳumuz gitmedi. Ṣu altında daḫı öldügine 8- göñlümüz inanmaz zīrā ol ḳalan ḫalāyıḳ gibi degüldür. Anda niçe dürlü ḫāṣiyyet 9- vardur kim hīç nebī Ādemde yoḳdur. Biri budur kim: Dört yüz yıl tamām pādişāh 10- lıḳ eyledi. Hergiz ḫasta olmadı ve başı ağrımadı ve heftede bir gün 11- ḥācete vardı. Bu sebebden azup tañrılıḳ daʿvāsın itmiş idi. 12- Eyle olsa şimdi daḫı ḳorḳaruz kim ṣu altında ölmemiş ola. Ṣoñra çıḳa. Belāya uğrada, 13- didiler. Eyle diyecek Mūsā duʿā ḳıldı. Deñiz mevce geldi. Ġalebe iyledi. Firʿavna

4- b

1- cemīʿ leşkeriyile şunuñ üzerine geldiler. Firʿavnuñ öldügini tamām bildiler 2- ve gördiler andan emīn oldılar. Anlaruñ gövdelerinde altun ve gümüş ve laṭīf ṭonlar 3- ve ḳor ḳılıçlar ve ḳıymeti nesneler çoğı Benī İsrāʾīlden yüz biñ kişiler girdiler. Bir bir 4- deñizden çıḳardılar. Bulduḳlarını aldılar. Megeri bizüm peyġamberümüz şerīʿatından ġayrı 5- şerīʿatda ġanīmet mālı helāl degüldi. Mūsā Benī İsrāʾīli bu nesneden menʿ 6- eyledi. Ol ḳıbṭīlerden evvel alduğuñuz māl size helāldur. Şimdi alduğuñuz 7- ḥaramdur. Yoḳamañ, almañ, didi. Anlar Mūsanuñ buyruğın dutmadılar daḫı 8- bulduḳları mālı ve silāḥı almaġa meşġūl oldılar. Şöyle rivāyet iderler kim: 9- Ol gün ol deñiz ġalebeliġle mevc urdı. Tā Firʿavnı cemīʿ leşkerini 10- kenāra çıḳardı. Eydürler kim: Ol vaḳtden tā bu vaḳte gelince ol ara 11- aralıġun mevci sākīn olmadı. Şimdi ol yirlere bābü'ṭ-ṭāḳat dirler. 12- Mıṣıra ol ṭarafdan giden kişiler ol araya kim uğrayalar ol deñizüñ 13- heybetinden ḳorḳup cānlarından ümit keserler vaḳt olur kim vaṣiyyet

5- a

1- daḫı ḳorlar. Çünkim Benī İsrāʾīlüñ murādları tamām oldı. Firʿavn ḳorḳusından 2- emīn oldılar. Mūsā buyurdı: Ol aradan geçdiler. Bir ṭāyifeye yetişdiler kim anlar ʿamalıḳ 3- neslinden Firʿavn taʿalluḳātından idi ammā ol arada maḳām idinmişler 4- idi. Anlar pūtperestler idi ṣığır başına ṭaparlardı. Altundan ve gümüşden 5- pūtlar idinmişler idi. Ṣığır başı şeklinde düzmişler idi. Tañrımuz 6- dur deyüp aña ṭaparlardı. Çünkim Benī İsrāʾīl ol araya geldiler. Ol ṭāyife 7- nüñ ṭapduḳları pūtlara

imrendiler. Mūsaya eyitdiler: Yā Mūsā اجعل لنا 8- الها كما لهم آلهة Yaʿnī; anlaruñ Tañrılarıñ laʾīn bize daḫı Tañrılar 9- idivirdiler . Anlar bu sözi söyleyicek Mūsanuñ göñli anlardan ḳorḳ 10- dı. Eyitdi: انكم قوم تجهلون Siz bir cāhil ṭāyifeyimişsiz. اغير الله 11- ابغيكم الها وهو فضلكم ben size ġayr Tañrı mı isteyüvirdin. Ḥaḳ Teʿālā 12- size bunca lüṭuf eyledi ve sizi bunca miḥnetden ḳurtardı. Bu didügüz 13- söz ne sözdür. Anlaruñ ḫōḏ itdiler ve itdikleri iş bāṭıldur.

5- b

1- Pūta ṭapmaḳ yoḳdur. Siz aña niçün heves idersiz didi. ●Pes ol 2- arada niçe gün ḳondı, oturdı. Mūsā ḳavminüñ arasında bir kişi 3- varıdı. Adına Sāmiri dirlerdi. Macārı ḫalḳından idi. Mācarı 4- didikleri ʿIraḳ zemīninde bir köydür. Ol ḳavm pūtperestler idi. ● Bunlar 5- buzaġu başına ṭaparlardı. Bu Sāmiri gerçi Mışırda büyümiş idi ve Mūsā 6- peyġambere īmān getürmiş idi. Deñizi daḫı bile geçmiş idi ammā buzaġu başına 7- ṭapmaḳ muḥabbeti ḫāṭırında idi. Benī İsrāʾīlden bu ḫaberi işidicek ḫaṭırına 8- Ḫoş geldi ve göñlinde dutdı. Eyitdi: Furṣat bulursam ben bunları 9- buzaġu başına ṭapduram didi. ● Baʿżıları eydür kim Sāmiri Benī İsrāʾīl 10- den Durlāvi bin Yaʿḳūb oġlanlarındandur. Mūsā peyġamberüñ yine 11-ḫışımlarındandur. Bu Sāmiri ol oġlancuḳlardan idi kim Firʿavn 12- zamānında Benī İsrāʾīlden ṭoġan oġlancuḳlar üzerine müvekkeller ḳoyup 13- er oġlanı öldürdükleri vaḳitde niçe ʿavratlar uġurlayın ṭoġurup

6- a

1- oġlancuḳlarını Firʿavn ḳorḫusından maġarālarda ve ṭaġlar köşe 2- sinde gizlemişlerdi. Sāmiri daḫı anası bir maġarada ṣaḳlamış idi. Ḥaḳ 3- Teʿālānuñ emriyile Cebrāʾīl gelürdi. Ḳanadı ucunı ol oġlanlarıñ 4- aġzına ḳoyardı. Allah emriyile yüñden süt çıḳardı. Oġlancuḳlar emer 5- lerdi. Ol vechile büyümişler idi ve ḥāṣıl olmışlardı. Ol oġlan 6- kim Cebrāʾīl ḳanadından süt emmiş idi. Cebrāʾīl anlar ḳanda yürürse 7- görürlerdi. Bilürlerdi. Her geh ki Cebrāʾīl Mūsā ḳatına gelürdi. Sā 8- miri anı bilürdi. Bu sözüñ ṣıḥḥatine delīl işbu āyetdür ki Ḥaḳ Teʿālā 9-

buyurmışdur:

10- Yaʿnī; şol vaḳtin ki Sāmiri altundan 11- bir buzaġu eyledi. Benī İsrāʾīle Tañruñuz budur didi. Mūsā peyġamber eyitdi ki: Yā Sāmiri 12- bu ne ḳıṣṣadur. Sāmiri eyitdi: Ben bir nesne gördüm ki siz anı görmedüñüz. Yaʿnī; 13- Cebrāʾīli gördüm. Anuñ özinden bir avuc ṭopraḳ aldum.

6- b

1- Ḥaḳ Teʿālā Mūsā peyġambere vaʿde itmiş idi 2- ki ol vaḳtin kim Firʿavnı helāk eylemesini münācāta oḳıyam dimiş 3- idi. Nitekim kelām-ı ḳadīminde gelmişdür: 4- Yaʿnī; biz Mūsaya 5- otuz gice vaʿde eyledük. Ol otuzı ol giceyile daḫı tamām eyledük. 6- Ḳırḳ gice Mūsanuñ vaʿdesi tamām oldı. Pes Mūsā peyġambere bu vechile 7- ḫitāb geldi ki Ṭūr-ı Sīna ṭaġına var. Otuz gün oruc dut 8- ki aġzuñ ve bedenüñ arı ola. Tā senüñle söyleşem ve saña Tevrīt kitā 9- bını şerīʿat ve ḥükm virdüm. Mūsā daḫı Benī İsrāʾīli cemʿ eyledi. Bu ḫitāb 10- anlara söyledi. Eyitdi: Ben Ḥaḳ Teʿālānuñ buyruġuyıla Ṭūr-ı Sīna ṭaġına gide 11- rin kim sizüñçün kitāb getürem ve daḫı şerīʿat getürem. Siz bu arada oturuñ. 12- Otuz günde ben yine size gelürin, didi. Otuz gün vaʿde söyledi. On 13- günle daḫı tamām olmasını añmadı. Hārūnı anlaruñ üzerine ḫalīfe

7- a

1- dikdi. Sen bunlaruñ arasında ol yetlü yaramaz işleri olursa ıṣlāḥ 2- eyle müfsidler sözine uyma didi. Nitekim Ḳurānda Ḥaḳ Teʿālā buyurmışdur: 3- 4- Ol ḳavm eyitdiler kim: Yā Mūsā sen anda varasın ve daḫı 5- Tan͡gruñla söyleşesin. Bize kitāb ve şerīʿat getüresin. Biz anuñ 6- Tan͡grı kelāmı ıduġını neden bilelüm? Dilerseñ ki biz saña inanavuz. 7- Bizüm yirlerümüzden birḳaç kişiyile uydur. Tan͡grınuñ sözini anlar daḫı

8- işitsünler, görsünler, gelsünler. Bize ḫayra virsünler. Tā ki bizüm 9- göñlümüzde şübhe ḳalmaya. Mūsā peyġamber eyitdi: Ne ola maṣlaḥatdur? 10- Kimi iḫtiyād iderseñüz, gitsünler. ● Sāmiri Benī İsrāʾīlden 11- bu sözi işidicek eyitdi ki: Siz eyle ṭāyife imişsiz. Ḥaḳ Teʿālā 12- nuñ kelāmına ve peyġamberüñ ḳavline ṭanıḳ istersiz. Varan ādemilerüñüñ 13- sözi peyġamberüñüz sözinden daḫı ḳuvvetlü mi oldı kim bu sözi söylersiz

7- b

1- didi. Yaʿnī; Mūsā ḳavmi 2- içinden yetmiş kişi iḫtiyād eyledi. Benī İsrāʾīl ol yetmiş kişiʾi Mūsā 3- yıla gönderdiler kim Ḥaḳ Teʿālānuñ sözini işideler. Geleler ol ḳavme 4- ṭanıḳlıḳ vireler. Pes Mūsā ol yetmiş kişiʾi alup bile gitdi. Mūsā 5- peyġamber gitdügi vaḳt ẕi'l-ḳāʿde ayınuñ evvelki günüyidi. Onuñcı 6- daḫı ẕi'l-hicce ayından ḳatıldı. Ḳırḳ gice tamām oldı ki ẕi'l-hiccenüñ 7- onuñcı güni düşmedi. Gice bayrām günüdür. Ol günden berü kim Firʿavn ġarḳ 8- oldı. Ḥaḳ Teʿālā Mūsaʾi münācāta daʿvet itdügi vaḳte gelince arada on 9- bārī içinde Benī İsrāʾīl ol arada deñiz kenārında oturdılar. Anlardan 10- kimesne Mıṣıra gelmedi. ● Çünkim Mūsā münācāta gitdi. Ṭūr-ı Sīna ṭaġınuñ etegine 11- yetişdi. Bir ay anda oturdı. Ẕi'l-ḳāde ayını tamām oruc dutdı. Ol 12- ḳavm daḫı bile dutdılar. On gün daḫı ẕi'l-hicce ayından dutdılar. Bu on 13- gün ziyādeʾi Mūsā Benī İsrāʾīle dimemiş idi. Benī İsrāʾīl bir ay tamām

8- a

1- ṣandılar. Umarlardı kim Mūsā geleydi. Gelmedi. Gelmiyecek . Bir araya geldiler. 2- Eyitdiler kim: Mūsā vaʿdesine gelmedi. Bilmezüz kim bu bizüm ulula 3- rumuzı ḳanca iletdi? Ḳorḳaruz kim Mūsā anları helāk itmiş ola 4- didiler. Sāmiri bunlaruñ bu vechile sözlerin işidecek eyitdi kim: 5- Bunları eger azdurup pūta ṭapdurıbilürsem şimdi fırṣatdur deyüp 6- durdı. Hārūn ḳatına geldi, eyitdi ki: Yā Hārūn Mūsā eglendi. Vaʿdesine 7- gelmedi. Gelmedüginden ben bir nesne eglerin, didi. Hārūn eyitdi: Niçe yā Sāmiri? 8- eyitdi: Bunlar şol ḳıbṭīlerden alduḳları altunı, gümüşi ve cevāhiri nekim aldılarsa 9- bunlara ḥaram idi. Mūsā bunlara almañ ḥaramdur didi. Bunlar

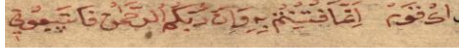
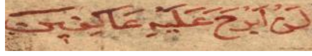
Mūsaʾi eslemediler, 10- aldılar. Mūsā peyġamber bunlara ol sebebden ḳaḳıyup gitmişdür. Ol sebebden 11- gitmişidi ola didi. Hārūn eyitdi kim: Gerçek eydürsin. Ol māl Benī İsraʾīle 12- ḥelāl degüldi. Şāyed ol sebebden vaʾdeye ḫilāf olmış ola ve daḫı 13- ḳorḳırın ki bu ḳavme Ḥaḳ Teʿālā ṭarafından bir ḫışım gele. Helāk olalar, didi.

8- b

1- andan buyurdı ki Benī İsrāʾīl ḳavminden ne ḳadar altunu ve gümüşi ve ḳıymeti nesneleri varsa 2- bir araya getürülür. Bir yeri ḳuyu gibi ḳazdılar. İçine dökdiler. Mūsā peyġamber gelince 3- dursun didiler çünkim birḳaç gün daḫı geçdi. Mūsā peyġamber gelmedi. Sāmiri 4- eyitdi: Bu mālları ḥalı üzerine ḳomaḳ vech degüldür. Maṣlaḥat budur kim: 5- Bunı oda yaḳavuz, didi. Hārūn destūr virdi. Sāmiri ol ḳumāş 6- ları yaḳdı. Altunını ayru süzdi. Eydürler kim: Sāmiri ḳuyumcılıḳ 7- ṣanʿatında üstāḏ idi. Ol altunı buzaġu ṣūretinde bir nesne 8- düzdi. ● Meger bir gün Sāmiri Mūsā peyġamberden işitmiş idi ki 9- Cebrāʾīlüñ ayaġı başduġı yerden ṭopraḳ alsalar. Her ne ṣūretüñ 10- ki üzerine ṣaçalar. Ḥaḳ Teʿālānuñ emriyile dile gele, söyleye dimiş idi. 11- Sāmiri ḫōḏ Cebrāʾīl Mūsā ḳatına geldükçe görürdi. Ayaḳ başduġı 12- yerden bir avuc ṭopraḳ ṣaçdı. Fi'l-ḥāl buzaġu Allah emriyile etlendi. 13- Canlandı. Birḳaç kerre bögürdi. Pes Sāmiri Benī İsrāʾīl ḳavmine eyitdi

9- a

1- kim: هذا الهكم واله موسى فنسي Yaʿnī; sizüñ daḫı Mūsanuñ daḫı 2- tañgrısı budur. Mūsā Tañrısunuñ yerini unutdı.Ṭūr ṭaġında 3- ṣandı. Anda arayu gitdi. Tañrı ḫōḏ kendüsi üşde size geldi, 4- didi andan eyitdi: Diñ imdi buña secde eyleñ ve buñdan ḥācet 5- dileñ ki saġ ve selāmet Mūsaʾi yine size getüreyin. Pes cemīʿsi 6- ol buzaġuya secde itdiler ve aña ṭapdılar. Tañrumuz budur diyü iʿtiḳād itdiler. 7- Ol üç yüz otuz biñ kişi kim Mūsayıla bile gitmişlerdi. Küllīsi ol 8- buzaġuya secde itdiler. Kāfir oldılar. Hemān secde etmedük on iki biñ kişi 9- ḳaldı. Bāḳisi küllī secde

itdiler. Hārūn ol tümüyile ceng eyledi ve anlara 10- ḳaḳıdı, eyitdi: 11- Yaʿnī; Yā ḳavm fitneye uġurduñuz. İşbu ṭapduġuz buzaġu 12- nesne degüldür. Sizüñ Tañruñuz Allahdur ve baña uyuñ. Sözüme muṭīʿ 13- oluñ. Ḫaṭā işlemeñ, didi. Anlar eyitdiler:

9- b

1- Tā Mūsā gelince biz bunı terk eylemezüz, didiler. Hārūn 2- yine söyledi. Eyitdiler kim: Var bizden fāriġ ol. Mūsayı ḥīleyile biz 3- den ayırduñ. Murād uñ bu idi kim: Aramuzda sen yalıñuz olasın. 4- Başḳa peyġamberlıḳ eyleyesin. Şimdi bize daḫı söyler misin? Var kendü 5- ḥalḳuñda ol bizi bu nesneden menʿ eyleme. Yoġsa seni depelerüz, didiler. 6- Hārūn diledi kim: Ol on iki biñ kişi anlaruñ arasından çıḳara idi. Mūsā 7- peyġamber gelünce ḳaḳıya. Benī İsrāʾili birbirinden niçün ayırduñ diyü ḳorḳdı. 8- Ayırmadı. Bu ḳażiyye olduğından Mūsā peyġamber bîḫaber idi. Ol kendü 9- yile bile olan ḳavmle kim Benī İsrāʾīlüñ uluları idi. Ḳırḳ gün tamām 10- oruc dutdılar. Andan Ṭūr ṭağına münācāt yerine gitdiler Mūsā anlar 11- dan ol münācāt yerine yetişdi. Ḥaḳ Teʿālā eyitdi:

12- Yaʿnī; ne sebebden uyduñ? ḳavmüñden ögürdi. Geldüñ 13- Mūsā peyġamber eyitdi:

10- a

1- Yaʿnī; Yā Rabbi anlar daḫı benüm ardumca geliyordular. Ögürdü ḳaça geldüm. Senüñ 2- rıżāñ isteyü geldüm, didi. Andan Ḥaḳ Teʿālā Mūsā peyġambere ḳavminden 3- ḫaber virdi. Sāmiri anlaruñçün buzaġu düzdürdügini ve Cebrāʾīlüñ ayaġı 4- altından ṭopraḳ alup üzerine saçduġını ve buzaġu ḥayāt bulup 5- canlanup çaġırup ve ene virdügini ve ol ḳavmi ol sebeble Sāmiri 6- azdurup buzaġuya ṭapduġını bunlaruñ cemīʿsini Mūsā peyġambere bir bir 7- beyān eyledi. ● Mūsā peyġamber eyitdi ki: Yā

Rabbi dutayın ki Sāmiri altun 8- buzağu eylemiş. Ol buzağuya cānı kim virdi ve andan eneʾi kim çıḳar 9- dı? Ḥaḳ Teʿālā eyitdi: فإنا قد فتنا قومك من بعدك

Yaʿnī; sen 10- gitdüginden ṣoñra ḳavmini biz fitneye bıraḳduḳ. وأضلهم السامري

11- ammā azduḳlarına sebeb Sāmiri oldı. Andan ol yetmiş kişi kim yetişdiler. 12- Ṭūr ṭağınuñ üzerine çıḳup durdılar. Mūsā peyġamberüñ münācātını 13- temāşā itdiler. Gökden bir pāre aḳ bulut indi. Mūsā peyġamberi bürüdi.

10- b

1- Mūsā Ḥaḳ Teʿālānuñ kelāmın işitdi ve nekim murād ise söyledi. Andan 2-Tevrīt kitābını birḳaç levḥ üzerine yazılup Mūsā peyġambere virildi. 3- Pes Ḥaḳ Teʿālā eyitdi Yā Mūsa: إني اصطفيتك على الناس برسالاتي 4- Yaʿnī; ben seni ḫalḳ üzerine peyġamberlıġçün iḫtiyār itdüm وبكلامي daḫı seni 5- söyleşmekçün iḫtiyār itdüm. فخذ ما آتيتك Saña virdügüm nesne 6- dut. وكن من الشاكرين Şükr idicilerden ol. وكتبنا له في الألواح 7- من كل شيء موعظة وتفصيلا Seniñçün bu levḥalara naṣīḥatlar 8- yazduḳ ve her nesnenüñ aṣlını beyān eyledük. فخذها بقوة Ol levḥaları 9.- ḳuvvetle dut. وأمر قومك يأخذوا بأحسنها Ḳavmiñe emr eyle kim 10- ḥükmini düşüneler, didi. Çünkim bu resm elvāh tamām oldı. Mūsā peyġambere 11- Tevrīt indi. Iṣmarlandı. Andan Mūsā peyġamber eyitdi: أرني أنظر إليك Yaʿnī; 12- Yā Rabbi çünkim beni kelāmuñ işitdür. Maña müşerref eyledüñ. Dilerim kim senüñ 13- fażluñla kendüzni baña gösteresin. Ḥaḳ Teʿālā eyitdi: لن تراني

11- a

1- Yaʿnī; Yā Mūsā sen beni göremezsin ve benüm tecellüme ṭāḳat getürimezsin. 2- ولكن انظر إلى الجبل evet şol ḳarşuñdağı ṭağa naẓar eyle. Ben aña dīẓā 3- rımı göstereyin ve tecellī ḳılayın. Ol ṭağ senden muḥkemdür ve ḳuvvetde ziyāde 4- dür. فإن استقر مكانه eger ol ṭağ yerinde ḳarār idebilürse فسوف تراني sen 5- daḫı görürsün. Meger Mūsanuñ ḳarşusında bir ulu ṭağ varıdı. Mūsā peyġamber 6- ol ṭağa

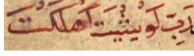
naẓar eyledi. فلما تجلى ربه للجبل جعله دكا وخر موسى صعقا 7- hemān kim Ḥaḳ Sübḥāne ve Teʿālā kendü ʿaẓametini ol ṭaġa ʿarż eyledi ve tecellī ḳıldı. 8- Ḥaḳ Teʿālānuñ heybetinden ṭaġ pāre pāre oldı. Mūsā peyġamber hayḳırdı, 9- düşdi. ʿAḳlı gitdi. Şöyle rivāyet iderler kim ol ṭaġ altı pāre oldı. 10- Şām vilāyetinden getürüldi. Ḥicāz ṭarafına düşdi. Eydürler kim ol ṭaġuñ 11- bir pāresi Yeşrip ṭaġudur ve biri ʿĀtur ve biri Ḥirāḳ ṭaġudur ve üç pāresi 12- Medīneye düşdi ki biri Uḥud ṭaġudur ve biri Ūdmūyī ṭaġudur ve biri Rifān 13- ṭaġudur. Ol ṭaġ ki bu vechile pāre pāre oldı. Eger ṭaġ gördü ki nesneʾi

11- b

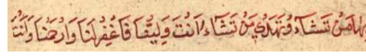
1- Mūsā göreydi. Ḳapḳara yanar, kül olurdı. فلما افاق قال اني تبت 2- اليك وانا اول المسلمين Bir zamāndan kim Mūsā ifāḳat buldı. Yaʿnī; uyandı. 3- ʿAḳlı başına geldi. Eyitdi: Yā Rabbi bu nesneden tevbe itdüm. Saña ol īmān 4- getürenlerden oldum, deyüp dīẕār istedüginden peşmān oldum. 5- Pes çünkim Mūsā peyġamberüñ ussı geldi. Tevrīt ol levḥalarla getürdi. 6- Bulut içinden çıḳup ol ḳavmüñ ḳatına geldi. Anlar eyitdiler kim: 7- Yā Mūsā eger Benī İsrāʾīl senüñ sözüñe inansalar bizi senüñle bu maḳāma göndermezlerdi. 8- Biz anıñçün senüñle bile geldük kim Ḥaḳ Teʿālanuñ kelāmını 9- biz daḫı işidevüz ve aravuz. Anlara ḫayra virevüz. Şimdi ol maḳṣūda ḥāṣıl 10- olmadı. Anlara varacaḳ ne cevāb virelüm didiler. Anlar bu sözi kim 11- söyleyicek hemān sāʿat ol aḳ bulut yine geldi. Mūsaʾi ve ol yetmiş 12- kişiʾi yine içine aldı. Ḥaḳ Teʿālā Mūsā peyġambere söz söyledi ve emrü ve 13- nehyi ögretdi. Şöyle kim: Mūsā peyġamber daḫı ol ulular daḫı Ḥaḳ Teʿālanuñ

12- a

1- kelāmını işitdiler. Ger çünkim münācāt tamām oldı. Ol yetmiş kişi Mūsaya 2- eyitdiler kim: Yā Mūsā لن نؤمن لك حتى نرى الله جهرة فاخذتكم الصا 3- عقة وانتم تنظرون Yaʿnī; eyitdiler: Yā Mūsā bu ḳadar nesneyile biz saña tamām 4- inanmazuz. Hā bir söz işitdük. Bulut arasından avaz geldi. Söylenen 5- sözi añladuḳ ammā ol söz kimüñ sözidür? Anı bilmedük. Ol sözi 6- söyleyeni Yaʿnī; Allahı āşiḳāre görmeyince inanmazuz didiler.

Bunlar kim 7- bu sözi söylediler. Gökden bir ṣāʿiḳa belürdi. Ḫışımla bir avāz geldi. 8- Cihānı ḳarañulıḳ dutdı. Şöyle kim ol avāzuñ heybetinden ol 9- yetmiş kişinüñ cānı çıḳdı. Küllīsi helāk oldı ve ḳapḳara yandılar. Kül 10- oldılar. Mūsā peyġamber bu ḥāli görüp müteḥayyir ḳaldı. Şöyle ṣandı kim: 11- Bunlara bu ḥāl vākiʿ olduġı ol anda ḳoyup gitdügi ṭāyife kendüden 12- ṣoñra azup buzaġuya ṭapduḳlarıçün oldı. Anlar günāh itdügüçün 13- bunlara daḫı bile ḫışım geldi ṣandı pes eyitdi:

12- b

 2- 3- Yaʿnī; Mūsā peyġamber eyitdi: Yā Rabbi çünkim bunları helāk itmek 4- isterdüñ. Bunları daḫı beni daḫı evvelden helāk eyleseydin. Bizden birḳaç 5- saġırlar ve cahiller bilmezlik idüp bir kimesne söziyile azduḳları içün 6- biz daḫı bile mi helāk idersin? Bu nesne ḫōd̲ ḥaḳiḳatde senden 7- olmışdur ve ḳullaruñı deñi yorursın. Aña kim ʿināyetüñ yetişe. Anı sen 8- ṣaḳlarsın. Aña kim sen ʿināyet itmeyesin. Anı azdurursın. Helāk idersin. 9- Anuñ azmasına bir nesne sebeb ḳılursın. Bizüm mevlāmuz ve ḫālıḳumuz sen 10- sin. İlāhī bize ʿināyet eyle. Günāhumuza baḳma. Bizi esirge ki sen ḫayrü'l –ġāfirinsin. 11- Esirgeyicilerüñ ḫayırlusısın, didi. Bu resme Ḥaḳ Teʿālā ḥażretine duʿā 12- eyledi. Ḥaḳ Teʿālā Mūsā peyġamberüñ duʿāsını ḳabul ḳıldı. Ol yetmiş kişiye cānını 13- yine virdi. Ḥayāt bulup durı geldiler. İtdükleri işe peşmān ve istiġfār

13- a

1- ve tevbe ḳıldum, didiler. Mūsā peyġamberüñ ḫāṭırı ḫoş oldı. Tevrīt kitābını 2- Elvāḥıla getürüp ol yetmiş kişiyile ṭaġdan aşaġa indi. Şöyle rivāyet 3- iderler kim: Ol levḥla ki üzerine Tevrīt yazılmış idi. Ḳızıl altundan 4- idi. Baʿżılar eydür kim: Ḳızıl yaḳūtdan idi. Fiʿl-cümle çünkim yine ḳavmleri ḳa 5- tına geldiler. Ol ol ḫalḳ azmış ve buzaġuya ṭapmış buldılar. Mūsā peyġamber 6- ol ḥāli göricek ḳaḳıdı. Elindeki levḥaları yere bıraḳdı. Hārūna ʿitāb eyledi. 7- Andan ḳavmine söyledi. Andan Sāmiriye ḳaḳıdı. Mūsā peyġamber ḳaḳıyup ol levḥaları 8- yere bıraḳduġı vaḳt levḥuñ

iki taḥtası ṣındı ve ḳardaşı Hārūnuñ saḳalına 9- yapışdı. Çekdi, eyitdi ki: Yā Hārūn 10- Yaʿnī; çünkim bu ḳavmi gördük kim azdılar niçün benüm ardumca 11- gelmedüñ? Yoġsa benüm emrüme ʿāṣī mi olduñ? Hārūn eyitdi: 12- 13- Yaʿnī; eyitdi ki: İy ḳardaş benüm saḳaluma ve saçuma yapışmayın. Anlaruñ

13- b

1- arasından çıḳmaġa ḳorḳdum. Niçün ben gelince ṣabr itmedüñ? Benī İsrāʾili 2- birbirinden ayırmaġa sebeb olduñ diyesin, didüm. 3- Hem bu ḳavm beni żaʿifladılar ve ḳula ṣındılar. Az ḳaldı kim 4- öldürelerdi. Elümden ne gelevüz. Nāçār oldum, didi. Andan eyitdi: 5- Düşmānları baña gönderme 6- Beni ol ẓālim ḳavminden bile ḳılma, didi. Mūsā bildi kim: Hārūnuñ hergiz günāhı 7- yoḳdur. Aña şefḳat eyledi. Eyitdi: 8- Yā Rabbi benüm günāhımı yarlıġa. Ḳardaşımı daḫı yarlıġa. Bizi raḥmetüñ 9- deryāsına ġarḳ eyle ki sen esirgeyicilerüñ esirgeyicisisin. Andan Benī İsrāʾili ḳatına 10- oḳudı. Küllīsi yüz ḳarasıyıla günāhkār ve itdükleri işe peşmān olup 11- başların aşaġa ṣalup Mūsā peyġamberüñ ḳatına geldiler. Anlara eyitdi kim: 12- Yā ḳavm İy ḳavm Tañruñuz size gökçek 13- vaʿdeler eylemedi mi?

14- a

1- Yoḳsa Ḥaḳ Teʿāladan size ḫışm geldigini mi 2- istersiz? . ki ben gelince ṣabr itmedüñüz ve benüm vaʿdeme 3- ḫilāf eyledüñüz ve dīnüñüz döndüñüz. Buzaġuya ṭapduñuz. Kāfir olduñuz, 4- didi. Eyitdiler: Yaʿnī; Yā Mūsā biz iḫtiyārumuzla senüñ 5- vaʿde ki ḫilāf itmedük. 6- Lākin Ḳıbṭīlerden çoḳ māl almışduḳ. Sen

bize almañ diyü emretmiş idüñ. Biz 7- senüñ emrüñi dutmaduḳ. Ol māldan alduḳ. Sen gidüp eglendügüñ ol 8- sebebden bize ḳaḳıyup gelmedüñ ṣandıḳ. Mālı senden ḳorḳumuzdan anı 9- yabānlara atduḳ. Sāmiri ol altunları eritdi. Bir buzaġu şeklinde eyledi. 10- Ol buzaġu cān bulup dile geldi. Sāmiri Mūsanuñ daḫı Tañrısı budur. 11- Buña ṭapuñ, didi. Biz daḫı cāhillıḳ eyledük. Anuñ sözini gerçek 12- ṣanduḳ. Şimdi ḥaḳ yendügini bildük. Günāhlarumuza istiġfār eyledük. 13- Bizüm suçumuzu bagışla, didiler. Andan Sāmiriye ʿitāb eyledi, eyitdi:

14- b

1- فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ Saña ne oldı ki buncılayın fesād işledüñ 2- ve saña kim buyurdı ki bu işi itdüñ قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ 3- قَبْضَةً مِنْ اَثَرِ الرَّسُولِ Yaʿnī; Sāmiri eyitdi: Bir gün Cebrāʾīli gördüm. Ayaġı 4- başduġı yerde bir avuc ṭopraḳ aldum. Ol altunı buzaġu şeklinde düzicek 5- ḫatıruma şöyle düşdi ki: Ol ṭopraġı 6- anuñ üzerine ṣaçam. Hemān kim ṭopraġı ṣaçdum. Ol altun buzaġu ḥayāt 7- bulup avāza virdi. Ḫalḳ aña Tañrı budur deyüp ṭapdılar didi. Eyle 8- diyecek Mūsā peyġamber eyitdi: Yā Sāmiri, ben seni öldürmezin, yitürmezin. 9- Evet, Allahdan dilerin ki: ʿÖmrüñ olduḳça Ādem ḳatına gelmeyesin 10- ve Ādem oġlanı daḫı senüñ ḳatuña gelmeyesin. فَاذْهَبْ فَاِنَّ لَكَ فِي 11- الْحَيٰوةِ اَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ Dünyā da ʿömrüñ lāmisāsın dimekle 12- geçsün. Bu itdügüñ fesāduñ cezāsını aḫiretde Ḥaḳ Teʿālā virsün, 13- didi. Rāvi eydür: Bundan ṣoñra Sāmiri ṭaġlara düşdi, gitdi.

15- a

1- Hergiz Ādem oġlanına ḳarışmadı. Ādem oġlanını gördükçe lāmisasın 2- dimekle ḳaçardı. Yaʿnī; ḳatıma gelme ve baña yapışma dirdi. Andan Mūsā peyġamber 3- dirdi. Andan Mūsā peyġamber ol buzaġuyı oda yaḳdı. Şöyle kim Ḥaḳ 4- Teʿālanuñ emriyile yandı, kül oldı. Külini bile ḳarşu deñize ṣavurdı. 5- Benī İsrāʾīl anı temāşā itdiler. Bildiler kim ol buzaġu bir bāṭıl nesne imiş. 6- Şeyṭān taṣnīfi imiş. Ḫaṭālarına muʿterif olup günāhlarına tevbe 7- ḳıldılar. Zārī ḳılup aġlaşdılar. Ḥaḳ Teʿāladan maġfiret ṭalep eylediler. Mūsā 8- peyġambere eyitdiler kim: Yā Mūsā bizüm

günāhumuzı Allahdan dile tā kim tevbe 9- müzi ḳabul eyleye. Mūsā peyġamber el götürüp Ḥaḳ Teʿāladan anlaruñ günāhlarını 10- diledi. Yā Rabbi bunlaruñ ḫaṭālarına baḳma. Tevbelerini bağışla, didi. Ḥaḳ 11- Teʿāla eyitdi. Yā Mūsā anlaruñ tevbesi şol vaḳt ḳabul olur kim: Ol 12- üç yüz otuz biñ er ki buzaġuya ṭapmışlardur. Dizleri üstine oturalar. 13- Ol on iki biñ kişi buzaġuya ṭapmamışlardı. Ḳılıçların ellerine alup

15- b

1- ol üç yüz biñ erüñ boyunların uralar. Anları tamām ḳılıçdan geçüreler. 2- Ḳıralar. Anlaruñ tevbesi anuñla maḳbūl olur. 3- dur kim Mūsā zamānından öñdin şerīʿat ḥükmini bu idi kim: Bir kişi bir günāh 4- işlese bedeninden her ne ʿużvıyıla işlerse ol ʿużvını kesmek buyurdı. 5- Mes̱ela ol günāhı eliyile işlese elin kesmek buyururdı. Ayagıyıla itse 6- ayağın kesmek buyururdı. Fi'l-cümle her ne nesneyile işlese elbette ānı 7- kesmek olurdı. Kesmeyince tevbesi maḳbūl olmaz. Ṣoñra İbrāhim 8- peyġamber zamānında gökden ṣuḥuf İbrāhime andan ol şerīʿat-ı meşūḫ 9- oldı. Lākin Ḥaḳ Teʿālā bu ḳażiyyede Benī İsrāʾīle ol evvelki şerīʿatla ḥükm 10- eyledi. Çünkim anlar başlarıyıla ol buzaġuya secde itdiler. Başları kesilmeyince 11- tevbeleri maḳbūl olmazdı. Mūsā peyġamber ḥükmi Benī İsrāʾīle bildürdi. 12- Eyitdi: 13- Yaʿnī; yā ḳavm siz ḳatı ulu günāh işledüñüz.

16- a

1- Allahı ḳoduñuz. Bir buzaġuya Tañrı diyü ṭapduñuz. Ḥaḳ Teʿālanuñ ḥükmi budur ki: 2- Kendü nefsüñüzi öldüresiz. Allaha ʿāṣī olup Allahuñ ḫışmıyıla diri olmaḳ 3-dan Allahuñ ḫoşnudlığı üzerine ölmek yegdür ve edüñ Ḥaḳ Teʿālanuñ 4- rıżāsın gözedüñ. Emrine muṭīʿ oluñ. Boyunguzı ursunlar didi. Eyle 5- diyecek Benī İsrāʾīl ḳavmi cemīʿ si ittifāḳ idüp semiʿnā ve eṭaʿnā ḥükmüni işitdük. 6- Yā Mūsā emrüñe muṭīʿ olduḳ. Allah rıżāsıçün cānumuzı terk eyledük, didiler 7- ve birbiriyile esenleşdiler. Vaṣiyyetler ḳodılar. Küllīsi ölmege rāżı oldılar. Ṣabāḥ olduġılayın 8- cemīʿsi bir araya geldiler. Ellerini dizleri üstine ḳoyup oturdılar. Yüzlerini göge

dutup 9- günāhlarına tevbe itdiler. Ḥaḳ Teʿāladan yarlıġanmaḳ ṭalep itdiler. ● Andan ol on 10- iki biñ kişi ḳılıçların çeküp bu üç yüz otuz biñ eri ḳırmaġa başladılar. Niçe 11- ata oġlını depeledi ve niçe ḳardaş ḳardaşını depeledi? Vechile ol ḫalḳuñ içinden 12- ġırīv ḳopdı ki yer ve gök ditredi. Mūsā peyġamber yüz ṭopraġa sürdi. Ḥaḳ Teʿālā 13- ḥażretine tażarruʿ ve zārī eyledi, aġladı. ● Pes Ḥaḳ Teʿālā bir ḳara bulut

16- b

1-anları ḳılıçladı. ʿĀlemi ḳarañulıḳ dutdı. Şöyle kim: Ata oġlı ve ḳardaş ḳardaşını 2- görmez oldı. Bu resme gün ṭoġmazdan ögürdi. Anları ḳırmaġa başladılar. Tā gün 3- zevāl yerine gelince ḳırdılar. ● Andan ol żaʿyıf pīrler ve oġlancuḳlaru ve ʿavratlar Mūsā 4- peyġamberüñ ayaġına döküldiler. Mūsadan meded istediler. Mūsā daḫı yüz yere urup 5- yine tażarruʿ ve niyāz ḳıldı. Tā ki Ḥaḳ Teʿālā anları esirgedi ve tevbelerini ḳabul ḳıldı. 6- Ḳalanınuñ suçını baġışladı. Yeter ḳırdılar. Ayruḳ öldürmesünler didiler. Didi ol 7- ḳarañulıḳ buldı. Üstlerinden ayrıldı. ʿĀlem yine münevver oldı. Mūsā peyġamber 8- buyurdı. Ölen kişileri ḥisāb itdiler. Ṣabāḥdan öyle vaḳti olunca yetmiş biñ 9- kişi ḳılıçdan geçmiş depelenmiş bulundı. Bāḳi ḳalanını Ḥaḳ Teʿālā baġışladı. Mūsā 10- peyġamber andan Allah Subḥāne ve Teʿāla Mūsā peyġambere emr eyledi. Eyitdi ki: Yā Mūsā Tev 11- rātı ḳavmine oḳı aḥkāmını bildür. Namāzdan orucdan ve gevdeden ṣadāḳat 12- emirden nehyden fiʿl-cümle Tevrīt içinde buyurduġum ḥükmlerden ne varsa yerine 13- getürsünler. Hiçbirisinde ḳuṣur ḳovmasunlar didi. ● Pes Mūsā peyġambere anlara

17- a

1- Tevrīt oḳundı ve aḥkāmını söyledi. ʿUlema şöyle dimişlerdür kim: Ḳurān içindeki 2- aḥkām bölük bölük inmişdür. Ḥācet olduḳça Cebrāʾīl getürmişdür. 3- Ammā Tevrīt ve ḥükmleri küllīsi bir aradan indi. Mūsā peyġamber ol ḥükmleri anlara bildürecek 4- ḳatı müşkīl geldi. Eyitdiler: Yā Mūsā bu sen didigüñ nesneleri biz idemeüz. 5- Elümüzden gelmez hem Tañrı bunı böyle dimemişdür. Sen bize ḳaḳıyup durursın. 6- Bu nesneleri kendüñden söylersin. Biz buña rāżı olmazuz. Ḳılıç altında 7- helāk olmaḳ bize āsāndı. Bu didigüñ nesneleri itmekden didiler. ● Çün 8- ki

bunlar Mūsā peyġambere inanmadılar. Mūsā ol yetmiş ulu kişileri kim Ṭūr ṭaġına 9- kendüyile bile vermişlerdi. Onları oḳudı. Gelüñ gördügüñüzi ve daḫı 10- işitdügüñüzi her niçe bildüñüzse ṭanıḳlıḳ virüñ, didi. Ol yetmiş kişiyi 11- daḫı bu aḥkām göçerek gelmiş idi. Ḥaḳ Teʿālanuñ sözini dönderdiler. Ṭanıḳlıġı 12- bir dürlü daḫı virdiler. Ṭoġru söylemediler eyitdiler. Hā bu Mūsā didigü nesne 13- leri Ḥaḳ Teʿālā buyurdı. Biz işitdük ammā aḫirinde eyitdi. Bu didigüm nesne

17- b

1- leri işleyen işlesün elinden gelmeyen kişi ve incinen kimesne işlemesün, didiler. 2- Anlar eyle diyecek ol ḫalḳa eyitdiler: Bu nesne bizüm elümüzden gelmez. İşleyimezüz didiler. 3- Mūsā peyġamberi ḳavm içinde tecyīl eylediler. Bu nesne Ḥaḳ Ṣubḥānehü ve Teʿāla 4- Ḳurān içinde bizüm peyġamberümüze ḫaber virdi. Eyitdi: 5- 6- Yaʿnī; Yā Muḥammed sen Cühūdü ṭāyifesin müslümān olalar 7- diyü mi umarsın? Bunlar ol ṭāyifedendür kim: Ḥaḳ Teʿālanuñ kelāmını işitdiler tamām 8- taʿaḳḳul itdiler. Bildiler ṣoñra ḳavmleri ḳatına gelicek döndiler. Bir dürlü daḫı 9- söylediler. Ancılayın ḥażret-i risāletüñ aḫir zamānda gelecegi bildiler. Tevrīt 10- içinde oḳudılar ve ṣāʿatini bildiler ammā ḳalan ḫalḳa eyitdiler. Bu ol Tevrīt 11- içinde añılan Muḥammed degüldür. Ol daḫı ṣoñra geliserdür. Bu degüldür didiler. 12- Şimdiki zamānda daḫı Yahūdiler Müslümān olmaduġına ol yetmiş kişinüñ 13- nesli sebeb oldılar. Tevrītı ezdürdiler. Muḥammed ṣıfātını taġyīr itdiler. Ol

18- a

1- ḫalḳı İslāma gelmeden menʿ itdiler. Bu ol Muḥammed degüldür ki Tevrīt içinde 2- añılmış. Ol aḫir zamānda geliserdür. ● Şimdi daḫı aḫir zamān olmadı. Daḫı 3- anuñ dünyāya gelecek vaḳti gelmedi, didiler. Mūsā peyġamber ʿaleyhi’s-selām ol ḳavmden 4- bu ḫaberi işitdiler. Mūsā ḳaḳıdı. Ḥaḳ Teʿāladan diledi kim: Şām ıḳlımından bir 5- büyük ṭaġ yerinden ḳopardı. Şöyle kim büyükligi ve ol ḳavmüñ endāzesince 6- idi. Anlaruñ başları üstine getürüp dutdı. Nitekim Ḳurānda Ḥaḳ Teʿālā 7- buyurmışdur. 8- Bir ṭaġ biz yerinden

ḳoparduḳ. Sāye-bān gibi başları üstine dutduḳ. 9- Şöyle ṣandılar kim: Ol ṭaġ üstlerine düşer. Andan Mūsā peyġamber eyitdi kim: 10- Elbette Tevrīt ve anuñ ḥükmini dutmaḳ gerek. Siz ve benüm şerīᶜatumuñ ḥükmini dutmaḳ 11- gerek. Siz yoḳ dirseñüz işbu ṭaġ üstüñüze düşer. Helāk olursız. Anlar 12- ol ṭaġ göricek ṭaġıldılar. Ḳaçdılar ne ḳadar kim cehd itdiler. Ol ṭaġuñ 13- gölgesi altından çıḳabilmediler. Aḫir çāreleri ḳalmadı. Müteḥayyir ḳaldılar.

18- b

1- Çār u nāçār Tevrīt ḥükmini ḳabul itdiler. Ger Mūsaya yalvardılar. Ḥaḳ Teᶜālā ḥażretine 2- secde itdiler ammā göñüllerinde bunı dutdılar kim: Ol ṭaġ üstlerinde 3- ayrılınca Müslümān olalar. Ṭaġ ḳorḫusı üstlerinden gitdüginden ṣoñra 4- bildüklerin işleyeler. Bu fikirle secdeye ki vardılar. Yüzlerinüñ ṣaġ ṭarafını yere 5- ḳodılar. Ṣol yanını gökden yaña dutdılar. Ṣol gözleriyile ol ṭaġı gider mi, 6- gitmez mi gözedürlerdi. İverlerdi kim ṭaġ üstlerinden gide daḫı Mūsā peyġambere 7- biz bu şerīᶜata uymazuz diyeler. ● Ol sebebdendür kim: Şimdi daḫı Cühūdüler 8- bir ḥāceticün Ḥaḳ Teᶜālaya secde eyleseler alınları istina itmezler. Belkim 9- saġ yaña ḳollarını yere ḳorlar. Ṣol göziyile göge baḳarlar. Bu vechile duᶜā iderler 10- Bu ger eyle idicek Mūsā duᶜā ḳıldı. Ṭaġ yine yerine vardı. Üstlerinden 11- gitdi. Hemān kim ṭaġ üzerlerinden ayrıldı. Eyitdiler kim: Yā Mūsā biz bu şerīᶜatı 12- ḳabul idemezüz. Bu ḥükmleri yerine iledimezüz. Meger Ḥaḳ Teᶜāladan dileyesin 13- ki bize ziyāde ḳuvvet vire ve bu işi bize āsan idivire. Mūsā gördi kim:

19- a

1- Bunlar ᶜāṣīlıḳların terk itmediler ve şerīᶜatlarına muṭīᶜ olmadılar. Ayruḳ ṭınmadı 2- ve nesne dimedi ṣabr eyledi. Anları alup Mıṣıra geldi. Ol yüce sarāylar 3- ve ol muᶜaẓẓam köşkler ve evler kim Ḳıbṭīler yapdurmışlardı. Ḥaḳ Teᶜālā anları 4- küllīsini Benī İsrāᵓīle virdi ● ve daḫı maşrıḳ ṭarafından tā maġrip ve Māzandarana 5- ve Endeles şehrine varınca ne ḳadar vilāyet varsa küllīsine Benī İsrāᵓīl 6- ḳavmini pādişāh eyledi. Nitekim Ḳurānda buyurmışdur: وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ 7-

كانوا يستضعفون في الارض مشارق الارض ومغاربها Yaʿnī; ol 8- ḳıbṭīler ḫor żaʿif gördükleri ḳavme biz ol yerüñ gün ṭoġusını daḫı gün 9- batusını daḫı mīrāṯ virdük. ● Bunuñ üzerine çoḳ yıllar geçdi. Mūsā 10- peyġamber Benī İsrāʾīle ol vilāyete pādişāḥlıḳ eyledi. ● Her gün Mūsā peyġamber 11- anlara ögüt virirdi ve Ḥaḳ Teʿālā anlaruñ ḥaḳḳında itdügi iḥsānları 12- ve keremlerini ẕikr iderdi. Eydürdi kim: Yā Benī İsrāʾīl اذكروا نعمة الله 13- عليكم اذ انجاكم من آل فرعون يسومونكم سوء العذاب يذبحون

19- b

1- ابناءكم ويستحيون نساءكم وفي ذلكم بلاء من ربكم عظيم 2- Yaʿnī; Benī İsrāʾīl Ḥaḳ Teʿālā virdigi niʿmetleri niçün ögmezsiz ve size itdügi 3- iḥsānları niçün unudursız? Ḥaḳ Teʿālā size Firʿavn elinden ḫalāṣ 4- itmedi mi ki sizüñ oğlancuḳlaruñuzı gözgöze ḳarşusına yaḳarlardı 5- ve ʿavratlaruñuzı niçe dilerse ḳullanırlardı ve size dürlü dürlü ʿaẕablar 6- ḳılurlardı. Ḥaḳ Teʿālā size ol belādan ḫalāṣ eyledi. Firʿavn gibi ulu düşmānuñuzı 7- helāk eyledi. Niçün Allahuñ ḥükmine rāżı olmazsız ve buyruġın dutmazsız? 8- dirdi خبر القتال الذي جرى في بني اسرائيل Bu şol kişinüñ ḥakēyetidür ki 9- Benī İsrāʾīl içinde vākiʿ olan ʿacāyibdendür ammā ʿAceb budur kim bunı Muḥammed 10- bin Cerīr kitābında itmemişdür. Aññmaduġınuñ sebebi daḫı maʿlūm degüldür. Muṣannif 11- aññmaduġıçün ne ola biz tefsīr kitāplarında ve ḥadīṯ kitāplarında gördügümüz 12- leyin beyān idelüm. İnşāʾallāhu Teʿāla ● Bunuñ aṣlı budur kim: Benī İsrāʾīl köylerinden 13- bir pīr kişi vardı ki mālı ṭavarı iñen çoġıdı ammā ġāyet de nākıslardan

20- a

1- bāḫillerden idi. Anuñ iki ḳardaşı oġulları vardı ki begāyet faḳīrlerden idi. 2- Şöyle kim: Bir ḥabbeye güçleri yitmezdi. ● Ol amucları daḫı anlara bir loḳma virmez 3- di. Her gün anlaruñ ḥālini esirgemezdi. Anlardan ġayrı vāriṯleri daḫı yoġdı. 4- Ölse iki oġlanlara degerdi. Dāyimā umarlardı kim ol ʿāmileri ile dünyā sı 5- ellerine gire. Müyesser olmadı. Aḫir iki ḳardaş ṭanışıḳ itdiler kim: Anı öldüreler 6- ki mālına mālik olalar. ● Ol niyyet üzerine durup dün içinde āmilerinüñ 7- evine geldiler.

Oḳudılar ṭaşra çıḳardılar. Ḥīle ile anı depelediler. Ölüsin getürdiler. İki 8- köyüñ ara yerine bıraḳdılar. ● Mūsā peyġamber şerīʿatında daḫı bizüm peyġamberümüz şerīʿat 9- gibi ḳātil maḳtūlden mīrās̱ yimezdi. Yaʿnī; bir kişi atasın yaḫūd̲ ʿamūsın yaḫūd̲ 10- bir mīrās̱ degecek kimesnesin öldürse öldürdügi kişinüñ mālından öldürene 11- mīrās̱ virmezlerdi. ● Çünkim ʿamūlarını öldürüp iki köy arasında yol üstinde 12- bıraḳdılar. Yarındası atamuz ḳardaşını öldürmişler diyü yas feryād eylediler. Ulılar daḫı 13- bir araya geldiler. Anı öldüreni bilmediler. Aḫir Mūsā peyġamber ḳatına geldiler. Mūsā peyġamber

20- b

1- eyitdi: Elbette öldüreni bulmaḳ gerek. Siz ki yerine ḳıṣāṣ olına. Vallā bulmazsañuz 2- Tevrīt ḥükmi budur kim: Ḳasāme olup yigirmi beş biñ aḳçe diyeti virmek gereksiz. 3- Çünkim ḳātili bulmaḳdan ʿāciz oldılar. Andan Mūsā eyitdi: Ol ölü bulunduġı yere ḳanḳı 4- köy yaḳınına anuñ ḳavminden elli kişiye and virmek gerek ki vallāhi biz öldürmedük. 5- Öldüreni daḫı bilmezüz diyeler. ● Çünkim ḳasāme yerine gele. Ol vaḳt ḳıṣāṣ 6- saḳıṭ olup diyete munḳalib olur. Ol vaḳt ol ṭāyifenüñ üzerine diyet 7- ṣalmaḳ gerek didi. ● Ol iki köy vezne eylediler. Ölçdiler tamām ikisinüñ ortasında 8- vākiʿ olmış. ● Pes Mūsā peyġamber ol iki köyüñ bile ḳavmine ḳasāme itdürüp diyet 9- ṣaldı. Eyle olıcaḳ ol ḫalḳ birbirine düşdiler. Ol eyitdi: Siz öldürdüñüz. 10- Bizüm ne günāhumuz var? ● Ol bir eyitdi: Belki siz öldürdüñüz. Bizüm ne günāhumuz var didiler. 11- Bu resme birbiriyile ġavġa ve ceng eylediler. Yörelerinde olan ḫalḳ daḫı yaḳınulu 12- yaḳınındaġı ṭāyifeye nisbet itdiler. ʿAẓīm ceng oldı kim arada niçe kişi 13- helāk oldı. Benī İsrāʾīl gördi kim fesād daḫı ziyāde oldı. Cümlesi Mūsā

21- a

1- nuñ ḳatına geldiler. Eyitdi: Yā Mūsā işbu fesādı defʿ eylemek senüñ elüñdedür. 2- Bunca ḫalḳ birbirine düşürince Ḥaḳ Teʿāladan ḥācet dile. Bir kişi kim öldürdügini bize 3- bildürsün. Tañrınuñ buyruġı yerine gelsün. Aradan ġavġa götürülsün, 4- didiler. ● Ol ölünüñ ḳardaşı oġulları daḫı ölülerini gömmediler. Eydürlerdi kim: 5-

Elbette amucamuzı öldüreni bulup elümüze virmeyince ki yerine öldürevüz yaḫūd̠ tamām 6- diyeti virmeyince ki ölümüzi defn itmezüz diyüp durmışlardı. ● Pes Mūsā 7- peyġamber duʿā ḳıldı. Ḥaḳ Teʿāladan diledi kim: Anı kim öldürdügini bildüre. Ḥaḳ Teʿālā 8- eyitdi: Yā Mūsā ḥācetüñi ḳabul eyledüm ammā ol ḳavme söyle ki bir ṣıġırı boġaz 9- lasunlar. Gevdesinden bir pāresini kessünler. Ol ölüyi ursunlar kim: 10- ol kişi dirile. Kendüyi kim öldürdiyse ḫaber vire. ● Ḥaḳ Teʿāladan bu vechile 11- ḫiṭāb gelicek Mūsā peyġamber eyitdi yā ḳavm: 12- Yaʿnī; Ḥaḳ Teʿālā size buyurur kim: Bir ṣıġırı boġazlayasız, bir pāresiyile ol ölüyi 13- urasız ki size kendüyi kim öldürdügini ḫaber vire.

21- b

1- Yaʿnī; yā Mūsā biz buzaġuya ṭapup günāhkār olduġumuz içün bizi maṣḫaraya 2- alursız. Mūsā peyġamber eyitdi: Kimesneʾi 3- maṣḫaraya almaḳ yılmaz kişiler işidür. Ḥāşa ki ben cāhillerden olam. Ḥaḳ Teʿālanuñ 4- buyruġı budur kim: Size söyledüm, didi. 5- Yaʿnī; yā Mūsā Tañruñdan dile. Bize bildürsün ki niçe ṣıġır boġazlamaḳ gerek ve ol ṣıġır 6- ne ṣıfatlu olmaḳ gerek? 7- Yaʿnī; Mūsā eyitdi: Ḥaḳ Teʿālā buyurdı ki ol ṣıġır şöyle gerek kim 8- ḳatı yaşamış olmaya ve ḳatı genc daḫı olmaya. Şöyle miyān ola. Eyle deyicek 9- eyitdiler kim: Yā Mūsā orta yaşlu ṣıġır çoḳ olur. Ne bilelüm biz ki ne ṣıfatlu ṣıġır 10- gerek Allah āyeti bize bildürsün ki ol ṣıġıruñ 11- rengi niçe olmaḳ gerek ve ne tülü olmaḳ gerek? 12- Mūsā peyġamber eyitdi: Ḥaḳ Teʿālā şöyle buyurdı ki 13- ol ṣıġıruñ rengi ṣaru olmaḳ gerek. Şöyle ki: Naẓar idüp gören kişilerüñ

22- a

1- göñli ṣād̠ ola. Ġāyet leṭāfetinden ʿArap dilince ḳatı saruya kim ġāyet de 2- lāṭīf ola. Ṣıġır-ı fākiʿ dirler. Nitekim ḳatı ḳara olana esved-i ḥāyik dirler ve hem 3- ġāyet

de aġ olana ebyaż dirler. ● Ġāyet de ḳızıl olana aḥmer ḳanı dirler. 4- Ḥükemā şöyle dirler kim: Yeryüzinde olan renglerden üç dürlü reng 5- ġāyet de ḫūbdur. Şöyle kim: Göñülüñ meyli bu üç renge ḳalan renglerden 6- ziyādedür. Ḫuṣūṣā ki üç dürlü nesnede ola. ● Biri ḳızıl rengdür 7- ki çemende ola. ● Aḳ reng daḫı gerçi laṭīfdür ammā göñül aña ol 8- ḳadar meyl eylemez ve göze daḫı heybetlü görünmez. ● Ḳara reng heybetlüdür. 9- Baḳıcaḳ andan göñül nefret ider ve göze heybetlü görünür. Şöyle rivāyet10- iderler kim: Ol zamānda ki Ebū'l-Müslīm bîğānelıḳ daʿvāsın iderdi. 11- Kimesne anuñ ḥamlesine durmazdı. ● Çünkim Benī Ümiyye ḳavmini helāk eyledi. 12- Benü'l-ʿibāyı anlaruñ yerine ḥākim ḳıldı. Benī ümiyyenüñ ʿādetleri bu idi kim: 13- Yaşıl reng severlerdi ve yaşıl geyerlerdi ve yaşıl ṣarınurlardı.

22- b

1- Yaşıl reng uçmaḳdan çıḳmışdur, dirlerdi. ● Ebū Müslim diledi kim anlaruñ 2- resmini gidere. Ḫalīfeye yaşıldan ġayrı rengde ṭon geydüre. Yaşıl 3- giydürmeyeler. ● Pes Ebū Müslim yaluñuz bir eve girdi. Bir kürsī üzerinde 4- oturdı. Bir oğlana buyurdı kim: Her dürlü rengde ṭon geye ve her birini 5- geç geydükçe daḫı Ebū Müslime görine. Ebū Müslim göre ḫāṭırına niçe dürlü reng 6- ḫoş gelürse sulṭāna ol rengde geyüre. ● Pes buyurdı ol 7- oğlan yaşıl geydi ve yaşıl ʿimāme ṣarundı geldi. Ebū Müslime daḫı 8- göründi ve getdi. ● İkinci ṣaru geydi ve ṣaru ṣarındı. ● Üçünci 9- ḳızıl geydi ve aḳ geydi. Aḫir ḳara geydi ve ḳara ṣarındı. Ebū Müslīm 10- ḳatına ḳara ṭonla giricek Ebū Müslīm göñli ḳorḳdı, eyitdi: Sulṭan 11- lara münāsip olan hemān bu ṭondur ki kişi ġāyetde heybetlü gösterür 12- ve görenlere andan eymenür didi. ● Ol sebebden ḫalīfeye ḳara ṭon 13- geyürdi. ● Bir kişi Ebū Müslime eyitdi. İy emīr ne sebebden sulṭān niçün

23- a

1- ḳara ṭonı iḫtiyād itdüñ? Eyitdi: Anıñçün ki ḳara ṭonı kişiʾi heybetlü gösterür 2- ve gören kişi andan eymenür. Ol kişi eyitdi: Eyle idügi neden maʿlumdur? Ebū Müslim 3- eyitdi. Bu nesne şundan daḫı maʿlumdur ki dükeli nesnenüñ aṣlını ʿālem 4- faḫrı Muḥammed Musṭafā yek bilürdi ve her ne iderse maḥalline göre ḳılurdı. 5- Ḳalan

günlerde niçe ṭon gerekse geyerdi ammā Mekke᾽i fetḥ olacağı günde 6- ḳara geydi ve ḳara ʿimāme ṣarındı ve ḳara aṭlasdan arslan şeklinde bir 7- ʿalem itdürdi. Süñü ucına bağlatdurdı. Her gāh ki yıl ṭoḳunurdı. Ol ʿalem 8- ḳara arslan şeklinde görinürdi. Ḳureyş kāfirleri Resūlullāhı ol 9- ṣıfatla göricek ḳorḳdılar. Üşendiler. Görenler heybet aldılar. On biñ erle Mekke᾽i 10- fetḥ eyledi. Eger ḳarada bu maʿnā olmasa ḥażreti Rasūl anı iḫtiyār itmezdi, didi. 11- Pes Benī İsrā᾽īl Mūsā peyġamber buyurduġınılayın bir ṣıġır aldılar. Ol renglü ve ol yaşlu 12- ne ḳadar ki aradılar. Hiçbir yerde bulamadılar. İllā bir köyde bir ḳarucuḳ elinde buldılar 13- ki ġāyetde yoḳsul idi ve bir yetimce oğlancuğı vardı ol ṣıġırdan

23- b

1- ġayrı nesneleri yoġıdı. Hīç anuñ sütüni ṣaġardı. Ḥāṣıl ölince sütüni 2- bir güni yirlerdi ve bir günlügi ṣatardı. Ḳalan ḥācet çoḳlarına ḫarc iderlerdi. 3- Peyġamberümüz ḥażreti ʿaleyhi's-selām Benī İsrā᾽īl bu nesne kendü kendülere itdiler. 4- Zīrā ne ḳadar kim teftīş itdiler. Ol ḳadar ziyāde ḳayd olundı. Eger Mūsā peyġamber 5- didigünleyin niçe ṣıġır gerekse diyü ṣormasalar. Ol emirde her ne ṣıġır boġazlayup 6- pāresiyile ursalar maḳṣūd ḥāṣıl olurdı. Anlar teftīş itdüklerince 7- bir bir ṣıfat ziyāde oldı. Aḫir şöyle oldı kim tamām dünyāyı aradılar. Ol ṣıfatlu 8- ṣıġırı ol ḳarucuḳ elinden ġayrı yerde bulmadılar. Ḳarıdan ol ṣıġırı ṣatun 9- almaḳ istediler. Ḳarı eyitdi: İşbu yetimüñdür. Bundan ġayrı nesnemüz yoḳdur. Ṣata 10- mazın, didi. Eyitdiler kim: Dünyāyı gezdük, araduḳ. Senden ġayrı yerde 11- bu ṣıfatlu ṣıġır bulımaduḳ. Elbette ṣatmaḳ gereksiz. Bahāsına bu ġayrı ṣıġır daḫı 12- aldılar. Ḳarı eyitdi: Ṣatmazın meger biñ aḳçe viresiz. Eyitdiler kim: Biñ 13- aḳçe ṣıġır mı olur? Bahāsıyıla virmek gerek. Ḳarı eyitdi: Biñden eksüge virmezin.

24- a

1-eyle diyecek sürdiler. Mūsā peyġamberüñ ḳatına geldiler. Ḥāli bildürdiler. 2- Mūsā peyġamber eyitdi: Niçe dirse almaḳ gerek. Ol diledügini virmezseñüz 3- maḳṣūduñuz ḥāṣıl olmaz didi. Dānişmendler şöyle dirler kim Allah u Sübhāne 4- ve Teʿāla her nekim iderse ḥikmetden ve maṣlaḥatdan ḫāli degüldür. Ḥaḳ Teʿālā 5- dilese evvel

emirden ol kişiʾi kim öldürdügini Mūsā peyġambere bildüreydi. 6- Ḥaḳ yerine varurdı. Anlar daḫı bunca zaḥmet vāḳiʿ olmazdı. Bundan murād 7- bu idi kim ol żaʿīfe bunca maṣlaḥat ola ve oġlancuġı bay ola 8- ve niçe dürlü ḫayırlar ve iḥsānlar ide. Benī İsrāʾīl Mūsā peyġamberden bu ḫaberi işidicek 9- yine ḳarıdan yaña gitdiler kim: Ṣıġırı niçe dirse alalar. Ḳarıya ḫōḏ Mūsā 10- peyġamberüñ ḫaberini işidürmişler idi. Ḳarıya biñ aḳçe iletdiler. Berü ṣıġırı 11- alalum, gidelüm, didiler. Ḳarı eyitdi ṣatmazın, ṣatarsam daḫı iki biñ aḳçeden 12- eksügüge virmezin. Eyle deyicek yine Mūsā peyġamber ḳatına geldiler, eyitdiler kim: 13- Yā Mūsā ادع لنا ربك يبين لنا ما هي ان البقر تشابه علينا وانا ان

24- b

شاء الله لمهتدون Yaʿnī; eyitdiler kim: Yā Mūsā Tañruñdan dile. İşbu ṣıġırı 2- bize eyüce vaṣf eylesün. Bizüm anda şübhemüz oldı. Şāyed ḳarıdan ġayr 3- yerde daḫı elümüze gire, didiler. Mūsā peyġamber eyitdi. قال انه يقول انها بقرة 4- لا ذلول تثير الارض ولا تسقي الحرث مسلمة لا شية فيها Yaʿnī; bir ṣıġır 5- gerekdür kim yer sürmemiş ola ve ḳuyudan ṣu çekmemiş ola ve hīç kimesne anı 6- ḳulluġa dutmış olmaya ve anda hiçbir vechile ʿayb olmaya ve rengü içinde 7- bir ġayrı dürlü daḫı reng olmaya قالوا الآن جئت بالحق فذبحوها Yaʿnī; eyitdiler 8- bu kerre tamām maʿlūm oldı ki ḳarı ṣıġırından ġayrı ṣıġır olmazmış ve bu 9- ṣıfatlar kim söyledüñ. Hemān anda mevcūddur, didiler. Ḳarıya iki biñ aḳçe 10- iletdiler. Ḳarı eyitdi: Üç biñden eksüge virmezin. Pes üç biñ aḳçe 11- ṣaydılar. Ḳarı yine virmedi. Eyitdi: Ben inecügimi ṣatmazın. Ṣatarsam daḫı derisi ṭolu 12- filūri virürin. Eksükse aluñ. Derisi ṭolusunca filūri virüñ. Almazsañuz 13- beni işimden ḳomañ, didi. Pes nāçar oldılar. Didi: Ṭolusunca filūri

varak 25- a

1- virecek oldılar. Andan ṣıġırı boġazladılar. Kesüp saġ uyluġıla ol ölüyi 2- urdılar baʿżıları eydür: Dilile urdılar. Baʿżılar eydür: Ḳuyruġıla urdılar. 3- Fi'l-cümle ol kişi yigirmi gün olmış idi kim ölüp yaturdı. Gevdesi ḳup 4- ḳuru aġaca dönmiş idi. Hemān kim ol ṣıġıruñ pāresiyile anı urdılar. Allah 5- emriyile ṭuru geldi. Göti üstüne

oturdı. Ol boġazladuḳları yerden 6- şah ṭamardan ḳan gelüp aḳmaġa başladı. Mūsā peyġamber eyitdi: İy pīr seni 7- kim öldürdi. Pīr eyitdi: Ḳardaşum oġulları fülān ve fülān öldürdiler daḫı 8- ḳardaşı oġulları anda ḥāżır durmışlardı. Ölüden ḳan pahā ṭalep ide du 9- rurlardı. Pīrden bu vechile söz gelecek rüsvā oldılar. Mūsā peyġamber buyurdı. 10- İkisini bile ol meclisde boġazladılar. Pīr hemān kim bu sözi söyledi. Fi'l-ḥāl 11- arḳası üzerine düşdi ve öldi. Ol ṭamarındaġı ḳan daḫı aḳmaz oldı. Benī İsrāʾīl 12- ertesinde ḫilāf gütüldi. Evvel Ḥaḳ Teʿālā ölüyi diri ḳılduġında 13- şübhe idenler gözleriyile görüp tāze müslümān oldılar. Aralarından ġavġa

25- b

1- ve iḫtilāf daḫı götürüldi. Rāḥat buldılar. Ḫaber Mūsā ve Ḫıżır ʿaleyhi's-selām 2- Ḥaḳ Sübḥāne ve Teʿāla kelām-ı ḳadīm içinde ẕikr itdügi ʿacāyiblerden birisi 3- Mūsayıla Ḫıżır ḥakēyetidür ki Ḳurānda buyurmışdur وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِفَتَاهُ لَا 4- أَبْرَحُ حَتَّى أَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ Yaʿnī; Mūsā ol kendüsiyile yoldaş olan yigide 5- eyitdi: Ben diñlenüp rāḥat olımazıñ. Tā ki iki deñiz ḳavuşduġı yere varmayınca. 6- Ol yigidüñ adına Yūşaʿ bin Nūn dirlerdi. Bu ḳażiyye ol vaḳt olmış idi 7- kim Mūsā Benī İsrāʾīlle Mıṣıra geldiler. Firʿavn ḳavmiyile helāk olmış idi. 8- Benī İsrāʾīl anlaruñ muḫitinden ḫalāṣ olmış idi. İki deñiz ḳavuşduġı yere 9- varmaḳdan murād Ḫıżır peyġamberi görmekdi. Zīrā Ḥaḳ Teʿālā Ḫıżıruñ maḳāmını 10- ol arada ṣalıvirmiş idi. Baʿżı ʿālimler şöyle dimişlerdür kim Ḫıżır 11- evliyāʾullāhdan bir velīdür. Peyġamber degüldür. Ḥaḳ Teʿālā aña ʿilm ve ḥikmet 12- virmişdür. Şöyle kim Dāvuda virmemiş idi. Dāvud Loḳmandan çoḳ ʿilm 13- ögrenmiş idi. Ḫıżır daḫı bu vechiledür didiler ammā eks̱er ʿulema bunuñ üzerine

26- a

1- dür kim: Ḫıżır peyġamberdür. Ḫıżır peyġamberüñ adında iḫtilāf itdiler. Baʿżı didiler ki 2- Ḫıżıruñ adı İlīsādur. Baʿżılar eydür adı Ermiyādur. Ḫıżır anuñ laḳabıdur. Ḫıżır 3- diyü yaşıl nesneye dirler. Aña anıñçün Ḫıżır dirler kim: Her ne yere kim otursa 4- çevresi yaşıl çemenler biterdi. Ḥatta bir ḳurı ṭaş üstinde otursa ol 5- ṭaşda

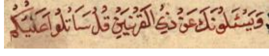
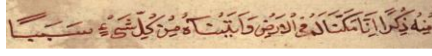
çemenler biterdi. Baʿżılar eydür kim: Ḥıżır peyġamberdür aṣlında adı 6- Elyesaʿ dır. Ḥaḳ Sübḥāne ve Teʿāla Ḳurānda buyurmışdur: 7- kim didi. Elyesaʿdan murād Ḥıżır peyġamberdür. Ḥıżıruñ aṣlı 8- Benī İsrāʾīldendür. Mūsā peyġamber aḳrabasındandur. Āb-ı ḥayātdan ṣu içmiş 9- dür. Tā İsrāfīl ṣūr urınca dünyāda diri olacaḳdur. İlyās daḫı buncılayın 10- dur. Bunlaruñ ikisi daḫı ebedī diri olanlardandur. Ḥıżır deñizler üzerine 11- müvekkeldür. Her kişi kim deñiz yüzinde bir āfet yetişe. Allah emriyile Ḥıżır aña dermān 12- yetişür ve bir kişi deñize ġarḳ olsa Ḥıżır anuñ namāzın ḳılur. İlyās yabānlarda 13- ve ısuzlıḳ yere olur. Her kişi kim ısuzlıḳ yerlerde yol üze ʿāciz müteḥayyir

26- b

1- ḳala. İlyās Allah emriyile aña yetişür. Ḳılavuzlıḳ eyler. Yol gösterür yāḫūd 2- bir kimesne yabānda ısuzlıḳda ve mededsüzlik yerlerde bulunup öldürmege 3- ḳaṣd eylese İlyās peyġamber yetişir. Anı ḫalāṣ ḳılur. İlyāsuñ peyġamberlıġında 4- iḫtilāf yoḳdur. Zīrā Ḳurānda ẕikr olunmışdur ki 5- Yaʿnī; İlyās mürsel peyġamberlerdendür. İkisi daḫı dirilerdür. Ḳıyāmet olınca Ḥaḳ 6- Teʿālaya ʿibādet ḳılurlar. Her yıl Mekkeye gelürler. Ḥacc iderler. ʿArafāta varurlar. Vaḳfeyye 7- dururlar. Hīç kimesne anları görmezler. Meger ḳaṣdıla kendülerü gözükürler. Görüldükleri 8- kişiye kendüleri gösterürler. İlyās Beni İsrāʾīlden ıdġında hīç kimesnenüñ 9- ḫilāf itmemişdür. Sām zīrā İlyās, Hārūn bin ʿİmrān oġlanlarundandur 10- ammā Ḥıżır eydürler kim İbrāhīmden ol gelmişdür. Sām bin Nūḥ oġlanlarundan 11- dur. Anuñ atası, anası virdigi ad Anabyādur ki Melike oġlıdur. Melike ʿĀbir oġlıdur. 12- ʿĀbir Sāliḥ oġlıdur. Sāliḥ Erfeḥaşad bin Sām bin Nūḥ oġlıdur. ʿAleyhi's- 13- selām ḫaberde şöyledür kim: Ḥıżır Ẕūlḳarneyn ḳatında uludur ve bu

27- a

1- Ẕūlḳarneyn her ḳanca giderse leşkerünüñ öñünce Ḥıżır giderdi. Daḫı 2- Ẕūlḳarneyn dünyāyı tamām ṭolaşdı. Maşrıġı ve maġribi gezdi. Maḳṣūdı 3- buyıdı kim: Āb-ı ḥayātı bulup içeydi. Dünyāda ebedī ḳalaydı. İttifāḳ 4- İskendere naṣīb olmadı, öldi. Ḥıżır ol ṣuyı içdi. Ebedī ḥayāt 5- buldı. Belki kim Ẕūlḳarneyn ol

Ẕūlḳarneyn degüldür kim Ḥaḳ Teʿālā 6- Ḳurānda ẕikr eylemiş ki: 7- 8- dimişdür. Bu Ẕūlḳarneyn adına İskender dirler. Yēcūc Mēcūc seddini bu 9- Ẕūlḳarneyn yapmışdur. Mūsā bin ʿİmrāndan ṣoñra gelmişdür. Ol Ẕu 10- lḳarneyn ki Ḥıżır anuñ serleşkeri idi. Anuñ adına İbrāhīm dirlerdi ve daḫı 11- tevārīḫde aña Ẕulḳarnneynü'l-ekber dirler. Pes Mūsā peyġamber Ḥıżırı 12- isteyü gitdi ki andan ʿilm ögrene. Anuñ sebebi bu idi kim Ḥaḳ Sübḥāne 13- ve Teʿāla Mūsā peyġambere emr eyledi kim Benī İsrāʾīle vaʿẓ u naṣīḥat eyleye.

27- b

11- ve Ḥaḳ Teʿālā anlaruñ ḥaḳḳında itdügi eylükleri anlara iʿlām eyleye. 2- Bildüre. Ḥaḳ Teʿālā anları Firʿavn elinden ḫalāṣ itdügin ve anları 3- Ḳıbṭīlerüñ ʿaẕābından ḳurtarduġını ve anlar şöyle zebūn olmışken 4- Ḥaḳ Teʿālā anlara Mıṣır vilāyetini musaḫḫar ḳıldı ve kendülerden peyġamber virdi 5- gini ve anları dükeli maḫlūḳāt üzerine yigledügini Benī İsrāʾīle bildürür kim 6- anlar daḫı Ḥaḳ Teʿālanuñ virdügi niʿmete şükr eyleyeler. Çünkim Mūsā peyġamber 7- Benī İsrāʾīle bu niʿmetleri ʿarż eyledi ve anlara niçe dürlü ḥikmet söz 8- den söyledi. Benī İsrāʾīlden bir kişi durı geldi. Eyitdi: Yā Mūsā ʿacaba 9- Ḥaḳ Teʿālanuñ maḫlūḳāt içinde senden ʿālem ve kendü kendüne efḍal 10- kimesne var mı ola? Mūsā eyitdi: Ḥaḳ Teʿālanuñ maḫlūḳāt çoḳdur. ʿĀlimleri 11- ve fażılları bînihāyedür ammā şimdiki zamānda benden ʿālim kimesne vardıġını 12- bilmezeyin. Maʿlūm degüldür. Mūsā peyġamber bu sözi söyleyicek Ḥaḳ Teʿālā 13- dan aña vaḥy geldi ki: Yā Mūsā benüm bir ḳulum vardur.

28- a

1- Adına Ḥıżır dirler. ol ḳulum senden ʿālimdür ve anuñ ʿilmi senüñ ʿilmüñden 2- çoḳ ziyādedür, didi. Bir rivāyet budur kim: Bir gün Mūsā peyġamber Ḥaḳ Teʿālā birle 3- münācāt iderken eyitdi: Yā Rabbi ben ḳuluña bunca ʿilm ve kemāl virdüñ. 4- ʿAceb benden ʿālimraḳ daḫı ḳuluñ var mıdur, diyü ṣordı. Mūsanūñ daḫı 5- maḳṣūdı

bu idi kim: ʿİlmini daḫı ziyāde eyleye. Zīrā ʿilm ziyādelıġine kimesne 6- ṭoymaz. Kişinüñ ʿilmi ne ḳadar ziyāde olursa ister kim: Daḫı ziyāde olan 7- dünyāda hiçbir kişi yoḳdur kim benüm ʿilmüm baña yiter diye. Ziyāde ʿilm ögrenmek 8- istemeye. ʿİlmüñ ḫāṣiyyeti budur kim: Ne ḳadar ziyāde olursa ḫāṣıyyeti budur kim 9- ṣāḥibi ṭoymaz. Daḫı ziyāde itmek ister. Nitekim māl çoḳ olan kişiler māʿlūm 10- çoḳdur, diyüp fāriġ olmaz. Ne ḳadar çoḳ daḫı olursa ister kim daḫı ziyā 11- de ola eydürler kim: Üç dürlü nesneye kişi ṭoymaz. ʿİlme ve māla ve ʿömre. Mūsā 12- peyġamber bu sözi deyicek Ḥaḳ Teʿālā eyitdi: Yā Mūsā benüm bir ḳulum vardur. Adına 13- Ḫıżır dirler añı deñiz ḳavuşduġı yerde olur. Ol ḳulumuñ ʿilmi senüñ ʿilmüñden

28- b

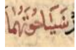
1- ziyādedür. Mūsā peyġamber eyitdi: Yā Rabbi ol ḳuluñı baña göster ki ben añı 2- ziyāde eyleyem ve andan ʿilm ögrenem. Ḥaḳ Teʿālā eyitdi: Azuḳ götür. Ol yaña 3- git. Götürdügüñ ol azuḳ saña ḳulavuz yiter, didi. Mūsā bu sözüñ maʿnā 4- sı añlayamadı. Mūsanuñ bir ḫāṣ dostı vardı ki adına Yūşaʿ bin Nūn 5- dirlerdi. Bu ḳażiyyeʾi aña söyledi, eyitti: لا أبرح حتى أبلغ مجمع البحرين 6- Yaʿnī; Yā Yūşaʿ ol iki deñiz ḳavuşduġı yere varmayınca ve ol ḳulı bulmayınca ben 7- durmazın. Yaraḳ gör. İkimüz bile gidelüm, didi. Eyle deyicek Yūşaʿ durı 8- geldi. Bir zenbīl içinde ṭaʿām ḳoydı ve bir büyük ṭuzlanmış nuru balıḳ bile 9- götürdi ki yolda yiyeler. Ol balıḳ niçe zamāndan ḳalmış idi. Bunları bir 10- zenbīl içine ḳoyup götürdi. Mıṣırdan Mecmaü'l-baḥrına üç günlük yoldı. 11- Mecmaü'l- baḥreyn didükleri bir yerdür kim: Azerbicāndan maşrıḳ ṭarafından bir deñiz 12- gelür. Bir deñiz daḫı maġrip ṭarafından ʿAdenden ve Yemenden gelür. Mıṣırla Başra 13- ve ʿUmman arasında bir ulu deñiz vardur kim aña Baḥrü'l-ḳurūm dirler. Bu iki deñiz

29- a

1- ol Baḥrü'l-ḳurūmda cemʿ olurlar. Ol yerüñ adına Mecmaʿü'l-baḥreyn dirler. Daḫı 2- Yūşaʿla Mūsā çünkim Mıṣırdan çıḳup gitdiler. Üçünci gün olıcaḳ 3- Mūsā peyġamber ol araya yetişmiş idi. Götürdükleri azuḳ daḫı dükenmiş 4- idi. Zenbīl içinde hemān ol ṭuzlu balıḳ ḳalmış idi. İkisi daḫı Mıṣırdan 5- yayan çıḳup gitmişler

idi. Mūsā peyġamber ḳatı yorulmış idi. Ol arada bir büyük 6- ṭaş yaṣı gördiler. Dilediler kim ol arada bir pāre diñleneler. Mūsā peyġamber 7- ol ṭaşuñ üstine çıḳdı. Birazcek uydı. Yūşaʿ bin Nūn oturdı. Meger 8- anda āb-ı ḥayāt çeşmesi var idi. Bu Yūşaʿ daḫı zenbīle balıġı öñine ḳoyup 9- oturmış idi. İttifāḳ yil esdi. Ol ṣunuñ ḳaṭrelerinden zenbīle ṭokundı. 10- Ṣunuñ es̱eri zenbīl içindeki balıġa yetişdi. Hemān kim āb-ı ḥayāt ṣuyınuñ 11- hevāsı zenbīle ṭoḳundı. Birḳaç ḳatre ṣu balıġa yetişdi. Ol niçe günden 12- ḳalmış ḳurumış balıḳ ḥayāt bulup ḥarekete geldi. Tepişerek zenbīl içinden 13- çıḳdı. Deñize düşdi. Denizüñ ṣuyı iki yaña açıldı. Yol oldı. Şöyle kim:

29- b

1- Deñizüñ dibi göründi. Yūşaʿ bin Nūn bu ḥāli gördi. Mūsā peyġamber uyḫuda 2- olmaġayın uyarmadı kim aña daḫı göstere idi. Baʿżılar eydür kim: Yūşaʿ 3- ve Mūsā ol araya aġşam vaḳtinde vardılar. Mūsā peyġamber yorulmış idi daḫı 4- uyḫuya vardı. Yūşaʿ henüz otururdı ki balıḳ dirilüp deñize düşdi. 5- Yūşāʿ anı gördi. Mūsā peyġambere dimedi. Kendüsi daḫı uydı. Ṣabāḥ 6- olıcaḳ Mūsā peyġamber uyandı. Yūşaʿ daḫı uyardı. Ol adadan gitdiler. Yūşaʿ 7- balıḳ ḳıṣṣasını Mūsaya ḫaber virmege unutdı. Mūsā daḫı alup balıġı istemedi. 8- Nitekim Ḥaḳ Teʿālā dimişdür:

Andan deñiz kenārınca şol ḳadar gitdiler 9- kim Mūsā peyġamber yoruldı ve ḳarnı acıḳdı. Yūşaʿ eyitdi: آتنا غداءنا لقد 10- لقينا من سفرنا هذا نصبا Yaʿnī; Yā Yūşaʿ getür ol balıġı yiyelüm ki bugün 11- ḳatı seferimüzden zaḥmet çekdük. Yorulduḳ, didi. Rāvi eydür: Mūsanuñ 12- bu seferden bize zaḥmet yetişdi. Didügi aña işāretdür kim: Taḥṣīl 13- ʿilm gitmiş idi. Zaḥmetsüz ʿilm taḥṣīl olunmaz dimekdür. Bir nükte daḫı

30- a

1- budur kim: Ḥaḳ Teʿālā Mūsā peyġambere götürdügüñ azuḳ saña yol göstere dimiş 2- idi. Yolı Mūsaya balıḳ gösterdigi ulu ʿAceb budur kim maḳṣūda gelince 3- Mūsā sefer zaḥmetini ṭuymadı idi. Hemān kim meṣūd olan yerden öte geçdiler. 4- Mūsā peyġambere sefer zaḥmeti belürdi. Çünkim Mūsā Yūşaʿya balıġı ṣordı. 5- Balıġuñ

ḥakēyeti Yūşaʿnuñ ḫāṭırına geldi, eyitdi: 6- Yaʿnī; görür misin Yā Mūsa? Ol vaḳtin ki ol büyük ṭaş ḳatına 7- yetişdük. ● Fānī niyetü'l-ḥūt ● Ben balıḳ ḥakēyetini saña dimege 8- utandum. ● ● Anı baña hīç nesne 9- unutdurmadı. İllā şeyṭān unutdurdı. ● 10- ● Ol arada balıḳ dirildi. Deñiz içine yol buldı. Gitdi. Ben 11- anı ḳatı ʿacebledüm, didi. Mūsā peyġamber Yūşaʿdan bu sözi işidicek 12- Ḥaḳ Teʿālanuñ kelāmı ki götürdügüñ ṭaʿām saña yol göstere dimiş 13- idi. Ḫatırına düşse geldi. Böldigim araduġı kimesne ol aradadur.

30- b

1- Eyitdi: Yaʿnī; biz istedügümüz kişi ol aradadur. 2- ol aradan bu ḥakēyeti söyleşürek yine döndiler. 3- Aḫir Ḥıżırı ol yerde buldılar. Gördiler kim ol yaşı ṭaşuñ üzerine 4- namāz ḳılur. Baʿżı rivāyetde şöyledür kim: Ol balıġı alduḳları yerden kim 5- dövindiler. Ol büyük ṭaşuñ ḳatına geldiler. Yūşaʿ ol balıḳ deñize düşdigi 6- yeri Mūsā peyġambere gösterivirdi. Mūsā peyġamber gördi kim balıḳ henüz 7- ol arada deñiz dibinde durur. Deñizüñ ṣuyı iki ṭarafa çekilmiş aralıġı 8- yol olmış. Mūsā balıḳdan yaña yürüdi. Balıḳ deñiz içine yürüdi. Mūsā daḫı 9- ardınca yürüdi. Yūşaʿ Mūsanuñ ardınca yürüdi. Meger Ḥıżıruñ maḳāmı 10- ol deñizüñ ortasında idi. Balıḳ Mūsā peyġamberi ṭoġru ol araya 11- getürdi ki Ḥıżır anda idi. Mūsā peyġamber Ḥıżırı gördi kim: 12- Namāz ḳılur. Namāzdan fāriġ olunca ṣabr eyledi. Hemān kim Ḥıżır selām virdi. 13- Mūsā eyitdi: E's-selāmü ʿaleyke Yā ʿAbdullāhi'ṣ-ṣāliḥ Ḥıżır eyitdi:

31- a

ve ʿaleyke's-selām İy Tañrınuñ kelāmı Benī İsrāʾīlüñ peyġamberi. Mūsā eyitdi: Benī İsrāʾīl 2- peyġamberi ıduġımı saña kim bildürdi. Ḥıżır eyitdi: Ol kimesne bildürdi 3- kim seni bu aracuġa ḳulavuzladı. Mūsā peyġamber bildi kim ol isteyüp 4- araduġı kişidür. Eyitdi: Yaʿnī; beni 5- yoldaşlıġa ḳabul ider misin ki senüñle olam ki Ḥaḳ Teʿālā saña ögretdügi 6- ʿilmden baña daḫı ögredesin. Ḥıżır

eyitdi: Yā Mūsā bu ʿilmi ögrenmeklige mücerred 7- lik gerek. Senüñ taʿalluḳātuñ çoḳdur. Benī İsrāʾīl ġavġası ve Tevrīt aḥkāmı 8- saña yeter. Ol şuġl az şuġl degüldür. Andan ziyāde şürūʿ idecek zaḥmet 9- çekersin, didi. Mūsā peyġamber çoḳ yalvardı. Dilek eyledi. Ḫıżır eyitdi: 10- Yaʿnī; sen benümle olmaġa ṣabr idemezsin. Mūsā eyitdi: 11- Yaʿnī; : İnşāʾallāḥu Teʿāla 12- beni ṣabr idicilerden bulasın. Her ne iderseñ emrüñe ʿāṣī olmayam, 13- didi. Eyle diyecek Ḫıżır rāżı oldı ammā eyitdi:

31- b

1- Yaʿnī; çünkim baña tābiʿ olursın. 2- Her ne idersem idem baña niçüñ şöyle idersin diyüp benden ṣorma. 3- Tā ben saña diyi virmeyince didi. Mūsā peyġamber eyitdi: Ḫoş ola pes ikisi 4- bile ṭuru geldiler. Deñiz kenārına düşüp gitdiler. Tā şuña degin kim bir gemiye yetişdiler, 5- dilediler kim ol gemiye gireler. Gemici anlardan ḥaḳ ṭalep eyledi. Ücret virmeyince 6- sizi gemiye ḳoyamazın, didi. Bunlar eyitdiler kim aḳçemüz yoḳdur. Kerem eyle bizi. 7- Ücretsüz bizi gemiye ḳodılar. Bunlaruñ üzerine baḳdı. Göñlinde 8- eyitdi: Bunlar tehī kişiye beñzemezler. Bunlardan nesne almayayın, deyüp Ḫıżırı 9- ve Mūsaʾi ve Yūşaʿʾı bile gemiye aldı. Gitdiler biraz yer gidince Ḫıżır eline 10- bir keṣer aldı. Geminüñ bir yanını deldi. Şöyle kim içine ṣu ḳoyulur oldı. 11- Mūsā peyġamber anı gördi. Eyitdi: 12- Yaʿnī; Mūsā eyitdi bular bizi aylaḳ gemiye ḳoydılar. Bunlara 13- iḥsān idecek yerde gemilerini delersin ki bunları ġarḳ eyleyesin.

32- a

1- Ṭoġrusı yaramaz iş itdüñ, didi. Ḫıżır eyitdi: 2- Yaʿnī; ben saña dimedüm mi yā Mūsā ki sen benümle olmaġa ṣabr idemezsin. 3- Yaʿnī; ben saña 4- Mūsā eyitdi: Bu kerre benüm ṣuçuma ḳalma. Unutdum, söyledüm. Şimden 5- ne iderseñ muḫālefet itmem, didi. Ḫıżır ṭınmadı. Biraz yer gitdiler. Giderken 6- bir bölük ḳuşçuġazlar gelüp gelüp geminüñ kenārına ḳondılar.

Aralarından 7- bir ḳuşçuġaz başladı biraz ötdi. Andan burnıyıla deñizden bir pārecuḳ 8- ṣu aldı. Geminüñ üstine ṣaçdı ve uçdı gitdi. Ḥıżır Mūsā peyġambere 9- eyitdi: Hīç bilür misin? Şol ḳuşçuġaz ne söyledi? Mūsā eyitdi: Bilmezin. Ḥıżır eyitdi: Ol ḳuşçuġaz şöyle didi kim: İşbu geminüñ içinde Ḥaḳ Teʿālanuñ iki ḳulu oturur 11- kim şimdi gicelere yeryüzinde anlardan ʿālim kimesne yoḳdur. Anlaruñ ʿilminüñ içinde 12- gerçi ḳalan ḫalḳa nisbet çoḳdur ammā Ḥaḳ Teʿālā ʿilm ḳatında işbu burnumla alduġum 13- ṣucuġazuñ deñize nisbeti niçe ise Ḥaḳ Teʿālā ʿilmine nisbeti anlaruñ ʿilmi daḫı şöyle

32- b

1- dür. Belki daḫı azdur, didi. Bundan ṣoñra gemiden çıḳdılar. Bir köye yetişdiler. Köyüñ 2- öñinde birḳaç oġlancuḳları anda oynar gördiler. Anlaruñ arasında bir oġlancuḳ 3- varıdı. Ḳalan oġlancuḳlardan ol oġlan büyücek idi. Ḥıżır ol oġlan 4- cuġı ḳıġırdı. Ḳatına götürdi ve bir ṭaşıla urdı. Helāk eyledi. Mūsā peyġamber 5- eyitdi: Maʿnāsı budur kim 6- bizni günāh kişi ṣuçı yoġ iken ve öldürmege müstaḥiḳḳ degülken öldürdüñ. Ḳatı münker iş 7- eyledüñ ve ulu günāh işledüñ, didi. Ḥıżır eyitdi: Yā Mūsā ben saña dimedüm mi ki sen 8- benümle olmaġa ṣabr idebilmezsin. Mūsā eyitdi: Ḫaṭā itdüm. Bu kerre daḫı beni 9- maʿẕūr dut. 10- Yaʿnī; şimden ṣoñra eger niçün şöyle eyledüñ diyecek olursam 11- ayruḳ benümle yoldaş olmayasın, didi. Ol aradan daḫı gitdiler. Bir köye yetişdiler. 12- Azuḳları yoġıdı kim ol köyüñ ḫalḳından ṭaʿām istediler. Köylü bunlara ṭaʿām 13- virmediler ve ḳonuḳlıġa ḳabul itmediler. Meger köy ucında bir dīvār varıdı. Egilüp

33- a

1- şöyle yıḳılmalu olmış idi. Ḥıżır ol dīvāra işāret eyledi. Dīvār ṭoġruldı. 2- Yıḳılmaḳdan emīn oldı. Mūsā peyġamber eyitdi: 3- Yaʿnī; bunlarcılayın fāyidasız ḫalḳuñ dīvārlarını rāygān ṭoġruldınca ücret 4- alsaña didi. Ḥıżır eyitdi: 5- Yaʿnī; bu hemān senüñle bizüm

aramuzda fürḳat 6- olmaḳdur. Şimden ṣoñra yoldaşlıḳ tamām oldı. Ol ṣabr idemeyüp ṣor 7- duġun şunlaruñ teʾvīlin diyeyin, didi. Evvel ol gemi ki ben keserile deldüm. 8- Anuñ sebebi bu idi kim: Ol gemi birḳaç yoḳsul kişilerüñ mülki idi. Ol gemiyile kesb 9- iderlerdi. Andan ġayrı hīç senetleri yoġıdı. Anlaruñ vilāyetlerinde bir ẓālim 10- pādişāh vardı. Göri begendügi gemi güçle alurdı. Anıñçün gemi ʿayıblu gibi eyledüm 11- ki begenmeye almaya ol ben deldügüm sehel nesneyile meramet olur. Ol kişilere ziyān 12- daḫı olmaz ve ol oġlanı kim ben öldürdüm. Anuñ atası ḳatı ṣāliḥler idi. Ol 13- oġlan azup kāfir olısardı. Atası anuñ sebebiyile azup kāfir olusarlardı.

33- b

1- Ben ol oġlanı öldürdüm ki atası anası ṣalāḥiyet üzerine ḳalalar ve ol dīvār 2- ḳażiyyesi budur kim: Ol dīvār iki yetim oġlancuḳlaruñ idi. Ol dīvāruñ altında 3- anlaruñ ataları māl gizlemiş idi. Eger ol dīvār yıḳılsa ol oġlancuḳlaruñçün bulunurdı. 4- Mālcuġazları żāyiʿ olurdı. Ḥaḳ Teʿālā ol öksüzceleri esirgedi. Diledi kim māl 5- cuġazları żāyiʿ olmaya ben Allah emriyile ol dīvārı anıñçün ṭoġrultdum. 6- Yā Mūsā bu nesnelerin ḳolayumdan itmedüm. Ḥaḳ Teʿālanuñ buyruġıyıla 7- işledüm, didi. Bu sözi hemān kim Mūsā peyġambere söyledi. Ḥıżır ġāyib oldı. Mūsā 8- bilmedi ki Ḥıżır ḳanca gitdi. Pes Mūsā Yūşaʿla dönüp yine Mıṣıra geldiler. Rāvi 9- eydür, şöyle rivāyet iderler kim Ḥaḳ Sübḥāne ve Teʿāla bir gün İlyāsa vaḥy eyledi. Aña 10- eyitdi: Yā İlyās fülān gün fülān şehre varasın. Anda senüñ öñüne bir nesne gelse 11- gerek. Ḳorumayasın. Üstine binesin, didi. İlyās peyġamber ʿaleyhi's-selām durı ol 12- şehirden yaña gitdi. Yesaʿ yaʿnī; Ḥıżır İlyasıla bile gitdi. İkisi bile ol şehre daḫı 13- vardılar kim Ḥaḳ Teʿālā aña emr eylemiş idi. Hemān kim şehr ucına yetişdiler. Oddan bir at

34- a

1- ẓāhir oldı. Gelüp İlyās peyġamberüñ öñine durdı. Bismillāh diyüp İlyās ol ata 2- bindi. At anı alup gitdi. Sayaʿ çaġırdı kim yā Ḥıżır şimden ṣoñra hemān ayrıluḳ 3- dur. Dīzār ḳıyāmete ḳaldı, didi. Andan bir pārenüz geldi. Geldi, İlyās peyġamberi 4- ḳapladı. Ḥıżıruñ gözinden ġāyib oldı. Andan ṣoñra İlyās yimekden 5- ve uyumaḳdan

kesildi. Feriştahlarla bile uçar ve yeri gögi seyr ider oldı. hem 6- İlyāsdan ṣoñra peyġamberlıḳ Ḥıżıra yetişdi. Mūsā bîḥarp 7- Cabbārān bu ḳażiyye Mūsā peyġamber Cabbārlar ṭāyifesiyile ṣavaş itmege gitdügüni 8- bildürür. Şol vaḳtin kim Mūsā ʿaleyhi'ṣ-selām Ḥıżırdan ayrulup yine Mıṣıra 9- geldi. Ḥaḳ Teʿālā ṭarafından buyruḳ geldi kim: Yā Mūsā Benī İsrāʾīl ḳavmini uydur. 10- Şām vilāyetinde var. Anda Beytü'l-muḳaddes yöresinde üç pāre şehristān 11- vardur ki bir büyük adına Balḳa dirler ve bir büyük adına Eriḥā dirler ve birine İlyā dirler. Ol 12- üç ḳalʿanuñ ḫalḳı kāfirlerdür. Puta ṭaparlar. Anlaruñla ṣavaş eyle. Ol üç pāre 13- şehrüñ ādemisi ʿĀd Ḳavminden ḳalmış kişiler idi. Her birüñ kendüler arşıla

34- b

1- yigirmi arış, otuz arış boyları varıdı. Boylarına göre ḳuvvetleri daḫı varıdı. 2- Bunlar ne ṭāyife ve ġāyet de yavuz ṭāyife idi ve daḫı gürbüz ṭāyife idi. Anlaruñ adına 3- Cabbārın dirlerdi. Ol zamān ḫalḳından hīç kimesne anlaruñla ṣavaş ḳılabilmez. 4- Anlaruñ bir uluları varıdı. Adına ʿŪç bin ʿUnuḳ dirlerdi. Şöyle rivāyet iderler 5- kim ʿŪç boyı kendü arşıla yüz seksen arış idi. Ḳıyās it. Kim ne 6- miḳdarludur. Eydürler kim: ʿŪç deñiz kenārında dururdı. Elini ṣunardı. 7- Deñiz dibinden balıġı alurdı.Güneşe dutardı. Gün ısısından balıḳ piryān 8- olurdı. ʿŪcuñ ġıdāsı oldı. Yoġsa aña bundan ġayrı ṭaʿām 9- ḳanda olaydı ki anı ṭoyuraydı. Benī İsrāʾīl anlarcılayın ṭāyife hergiz görmiş 10- degüllerdi. Ḥaḳ Teʿāladan vechile buyruḳ gelicek Mūsā Benī İsrāʾīle bildürdi. 11- Eyitdi: Yā ḳavm Yaʿnī; uzar göze 12- vācib oldı ki Beytü'l- muḳaddese varasız. Anda olan kāfirlerde ṣavaş ḳılasız. 13- Ḥaḳ Teʿālā ol kāfirleri helāk idiserdür. Anlaruñ memleketini size mīraṡ virmişdür.

varak 35- a

1- Nitekim Firʿavn ḳavmiyile helāk eyledi. İlini vilāyetini size naṣīp eyledi didi. 2- Benī İsrāʾīl Mūsā peyġamberüñ sözini ḳabul itdiler. Ceng yaraġın gördiler. Beş kez yüz biñ 3- ṣavaş eri Mūsā peyġamberüñ buyruġın dutup Mıṣırdan çıḳdılar. Ol ṭarafa müteveccih 4- oldılar. Mıṣırla ol şehirlerüñ aralıġı iki aylıḳ yoldı. Ammā ısuzlıḳ ve berriyyelik 5- idi. Elli gün tamām Mūsā peyġamberle gitdiler. On günlük yol miḳdārı

yir ḳalıcaḳ 6- bir araya ḳondılar. Benī İsrā᾿īl Mūsā peyġambere eyitdiler kim: Yā Mūsā biz bu yola gitmiş 7- degülüz ve ol ṭāyife᾿i görmiş degülüz. Bilmezüz kim anlar ne ṣıfatlu ādamilerdür 8- ve anlaruñla ne vechile ceng itmek gerekdür. Maṣlaḥat budur kim: Evvel anlara adam 9- viriyavuz. Varalar anları göreler. Ḳalʿalarını ve kendülerini tamām bileler. Bize ḫaber vireler. Biz daḫı 10- aña göre yaraḳ görevüz, didiler. Beni İsrā᾿īl on iki ṭāyifenüñ on iki naḳībi varıdı 11- Yaʿnī; on iki ketḫüd̠āları varıdı kim: Ḳatı ulular idi ki her biri ol on iki 12- naḳībinüñ sözin diñlerlerdi. Ol vaḳt kim: Mūsā peyġamber Ḥaḳ Teʿālā Ḥażretinde 13- Tevrīt getürmiş idi. Anuñ aḥkāmın Benī İsrā᾿īl ḳabul itmeyecek. Bu on iki naḳīb

35- b

1- Mūsayıla ʿahd idüp Benī İsrā᾿īl ṭarafından kefīl olmışlar idi ki muṭīʿ olalar 2- ve Mūsanuñ emrini ḳabul ḳılalar. Pes bu on iki naḳībi çıḳardılar. Ol ḫalḳuñ 3- ḥālini bilmege gönderdiler. Sekiz gün gitdiler. İki menzil yer ḳalıcaḳ ıraḳdan baḳup 4- ʿŪç bin ʿUnıḳı gördiler. Meger ol şehirlerüñ ḫalḳı gönderdiler ve bildiler kim üzerlerine 5- düşmān geliyor düdügini işitmişlerdi. Her gün ʿŪç bin Unıḳ çıḳardı. Bir iki menzil 6- miḳdārı yeri gezerdi. Yine şehre gelürdi. Ol gün daḫı maṣlaḥatıçün 7- çıḳmış idi kim çeri geldügin gelmedügin bile idi. Ol on iki kişi᾿i nāgāh 8- baḳup Ūc bin Unıḳı gördiler. Gelür. ʿAcaba geldiler cehd idüp ne nesne idügin 9- bulmadılar. Başdan gevdesinden bir yerini seçmediler. Şöyle ṣandılar kim başı göge 10- irmişdür. ʿŪçdan ḳatı ḳorḳdılar. ʿŪç daḫı baḳup anları gördi. Gözine 11- ġāyet de görü ḥōd̠ göründi. El uzatdı. Ol on ikisi daḫı düşürdi. Eline 12- aldı. Eyitdi ki: Ne ḳavmsiz ve ne kişilersiz? Bu vilāyetde ne maṣlaḥatda geldüñüz. 13- Eyitdiler: Biz Benī İsrā᾿īl ḳavmiyüz. Bunda sizüñle ṣavaş itmege geldük. ʿŪç

36- a

1- bunlaruñ sözinden geldi. Eyitdi: Bizümle ṣavaş itmege mi geldüñüz? Eyitdiler: Belî Ḥaḳ 2- Teʿālanuñ emri budur kim sizüñle ṣavaş idevüz. ʿŪç eyitdi: Çeriñüz ne 3- ḳadar ola. Eyitdiler beş yüz biñ erdür. ● ʿŪç eyitdi: Anlar daḫı siz boylu, siz 4- ḳuvvetlü midür? Yoḳsa anlar bir dürlü daḫı mıdur? Eyitdiler: Anlar daḫı hemān

bizcileyin 5- dür. ʿŪcuñ gözine bunlar ḳarınca ḳadarınca görünmedi. ● ʿŪç bunları alup idügi 6- ḳancınuñ içine bıraḳdı. Şehre getürüp ol ḫalḳa gösterdi. Ḫalḳ daḫı bunları 7- ḳatı küçük ve żaʿifceler gördiler. ʿŪç diledi kim: Bu on iki kişiʾi helāk 8- ideydi. Ol ḫalḳa eyitdiler. Bunları öldürmekden ne evlādır? Siz bunları ḳoyı 9- vir. Yine ḳavmlerine varsunlar. Biz ne ṣıfatlu kişiler olduġumuzı ḳavmlerine bildürsünler. 10- Anlar bizüm ṣıfatumuzı işidicek dönerler. Ḳaçarlar didiler. Eyle diyecek ● ʿŪç 11- bunları ṣalıvirdi. Ol aradan bu on iki kişi yine döndiler. Gitdiler. Yolda 12- giderken ṭanışıḳ itdiler. Eyitdiler: Eger biz varup bu gördügümüz nesneʾi Benī İsraʾīl 13- ḳavmine ḫaber virürsevüz ḳorḳarlar. Bu araya gelmez. Yine Mıṣıra giderler. Ḥaḳ Teʿālā ḫōḏ

36- b

1-Mūsayıla vaʿde itmişdür. Bu ṭāyifeʾi helaḳ idiserdür. Bunuñ çāresi 2- budur kim: Bu gördügümüz ḥāli bu arada pinhān idevüz. Anlara bildürmeyevüz didiler. 3- Bu ʿahd üzerine ḳavmlerine degin geldiler. ● Çünkim ḳavmlerine degin geldiler. Ḳavmlerini gördiler. 4- ʿAhdlerini ṣıdılar. Ol Cabbārları ne ṣıfatla gördilerse ḫaber virdiler. Hemān ol on 5- iki kişiden iki kişi ʿahdine durdı. Anlar ol Cabbārlaruñ ḳuvvetlerini ve ḳaddi ḳāmet 6- lerini mübālaġala söylemediler. Daḫı sizcileyin Ādem oġlanıdur. Ḥaḳ Teʿālanuñ 7- ʿināyeti sizüñledür. Varmaḳ, uġraşmaḳ gerekdür, didiler. Benī İsrāʾīl ol Cabbārlaruñ 8- vaṣfın işidicek ḳorḳdılar. Dilediler kim: Yine döneler. Mūsā peyġamber anlara eyitdi: 9- Yaʿnī; Özrüñüz dönmek ki ẕiyān 10- idisersiz. Ḥaḳ Teʿālanuñ ḫışmına uġrarsız, didi. Eyitdiler kim: Yā Mūsa: ● 11- 12- Yaʿnī; Yā Mūsā ol Şaristānlarda Cabbārlar varmış. Anlar anda kim 13- dururken biz anda varımazuz. Anlar ne vaḳtin kim ol ḳalʿalardan çıḳalar. Biz ol

37- a

1- vaḳt anda varıbilürüz, didiler. Ol iki naḳīb kim Ḥaḳ Teʿāladan ḳorḳdılar. 2- Ol Cabbārlaruñ vaṣfını gördükleri gibi dimediler. Eyitdiler: 3-

Yaʿnī; Ḥaḳ Teʿālanuñ ʿināyeti sizüñledür. 4- Anlaruñ gevdesi büyüklikden hīç iḥtiyāṭ eylemek ḳapudan içerü girmege cehd 5- eylemek hemān kim ḳalʿanuñ ḳapusından içerü giresiz. Furṣat sizüñdür. Siz ġālip 6- olısarsız, didiler. Ol iki naḳībüñ birisi Yūşaʿbin Nūndur. Biri Kālib bin Yufnā idi. 7- Bunlar Mūsā peyġamberüñ ḫāṣlarından idiler. Hem Mūsā peyġamberden ṣoñra peyġamber daḫı 8- oldılar. Benī İsrāʾīl bunlaruñ sözlerine inanmadılar. Eyitdiler kim: 9- Yaʿnī; eyitdiler kim: Yā Mūsā şükrüñle sen var 10- ol ṭāyife birle ṣavaş eyle. Biz bu aracuḳda oturalum, didiler. Bunlardan bu vechile 11- söz gelicek Mūsā peyġamber ḳaḳıdı. Anlardan ḫayr gelmeyecegini bildi. Eyitdi: 12- Yaʿnī; Yā Rabbi ben kendü 13- nefsüme mālikin ve ḳardaşum Hārūna mālikin. Beni bu fāsıḳ ḳavmden ayır didi. Hemān kim

37- b

1- bu duʿāʾi eyitdi. ʿAṣāsın eline alup ḳardaşı Hārūnı uydurup gitdi. Tā ki 2- ol Şāristānlara yetişdi. Mūsayıla Hārūn gidicek Benī İsrāʾīl yine Mıṣıra 3- döndiler. Üç gün, üç gice gitdiler. Dördünci gün ṣabāḥ kendülerini yine evvelki 4- yerlerinde buldılar. Bunlar bu ḥāle müteḥayyir ḳaldılar. Bu ṭarafdan Mūsā ve Hārūn çünkim 5- ol araya yetişdiler. ʿŪç daḫı Benī İsrāʾīl ḳaṣdına şehrden ṭaşra çıḳmışdı. Iraḳdan 6- Mūsaʾı ve Hārūnı gördi, diledi kim: Anları daḫı duta idi. Mūsā peyġamber ʿaṣāsıyıla 7- ʿŪcı eyle urdı kim depesinüñ üstine yıḳılup cān cehenneme ıṣmarladı. Eydürler ki 8- Mūsā peyġamberüñ on arış ḳaddi varıdı. On arış daḫı ʿaṣāsınuñ uznı 9- varıdı. On arış daḫı yerden yuḳaru ṣıçrardı. ʿŪcı ancaḳ ṭopuġında 10- eribildi. Çünkim ʿŪcı Allah fażlıyıla depeledi. Şehr içine girmedi. Yine ḳavmine 11- geldi. Eyitdi: İy ḳavm üşde anlaruñ ulularını depeledüm. Gelüñ imdi anda varalum. 12- Eyitdiler kim: Yā Mūsā Ḥaḳ Teʿālā bize ḫışm eyledi. Bizi bu arada ḥabs eyledi. 13. Ne ḳadar kim Mıṣıra gitmege cehd eyledük. Kendümüzi yine bu arada bulduḳ,

38- a

1-didiler. Mūsā peyġamber eyitdi: Bu ṭarafa gidelüm. Şāyed Ḥaḳ Teʿālā yol vire didi. Anlar 2- durı geldiler. Ol Şāristānlardan yaña gitdiler. Ne ḳadar kim cehd itdiler yine 3- kendülerini evvelki yerlerinde buldılar. Mūsā peyġamber bildi kim: Ḥaḳ Teʿālanuñ ḫışmıdur. 4- Kendünüñ itdügi duʿānuñ neticesidür. Yine Ḥaḳ Teʿālaya duʿā eyledi. Eyitdi kim: 5- Yā Rabbi dilerin kim ol vilāyet benüm elümde fetḥ ola Ḥaḳ Teʿālā Cebrāʾīlle vaḥy gönderdi. 6- Eyitdi: فانها محرمة عليهم اربعين سنة يتيهون في الارض فلا تاس على القوم 7- الكافرين Yaʿnī; Ol vilāyet ḳırḳ yıldañ bunlaruñ üzerlerine ḥarām olmışdur. Bunlar 8- durduḳları yerde ḳırḳ yıl tamām sergerdān olısarlardur. Sen bu kāfirlerden ötürü 9- melūl olma. Ġuṣṣa yime. Ḥaḳ Teʿāladan bu vechile ḫitāb gelicek Mūsā ṭınmadı. Ol 10- Benī İsrāʾīl ṭurduḳları yer bir vechile idi kim: Hergiz anda ot ve ṭopraḳ ve ṭaʿām 11- ve ṣu didikleri nesnenüñ es̱eri ve nişānı yoġıdı. Anda hemān ṣırf diken 12- olurdı. Dikenden ġayrı nesne bitmezdi. Şimdi daḫı ol yer maʿlūmdur Mıṣırla 13- Ḳalsaṭīn aralıġında olur. On iki ferseng miḳdārı yerdür. Ol ḳavm ol

38- b

1- arada müteḥayyir ve sergerdān ḳaldılar. Çıḳamadılar. Mūsayıla Hārūn daḫı anlaruñ ḫātır 2- ları çün anları ḳoyup gitmediler. Anlaruñla bile oldılar. Aḫir ol ḳavm Mūsadan 3- ṭaʿām istediler. Mūsā peyġamber eyitdi: Buncılayın yerde ṭaʿām ḳanda ola ki? Dikenden 4- ġayrı nesne görünmez. Pes Ḥaḳ Teʿālā Ḥażretine duʿā eyledi. Ḥaḳ Teʿāla, Mūsā 5- peyġamberüñ duʿāsını ḳabul ḳıldı. Ol dikenlerden Baṣra balı bitdi. Her ṣabāḥ 6- kim ṭuru gelürlerdi. Ḥācetleri olduġınca ve aḫir yerlerdi. Yine eyitdiler: Yā Mūsā 7- bal yimekden uṣandılar. Bize et gerek didiler. Mūsā peyġamber yine duʿā eyledi. Ḥaḳ 8- Teʿāla anlaruñ üstlerine selvā yaġdurdı. Selvā didikleri bir ḳızılca ḳuş 9- ulu büyükligi keklik ḳadarınca olur. Etinüñ lez̠z̠eti daḫı hemān keklik eti gibi 10- olur. Her gün şol ḳadar ḳuş gelürdi kim ḥisābına hemān Allah bilürdi. 11- Ḥācetleri ḳadarınca dutarlardı. Püryān iderlerdi. Şimdi daḫı Mıṣır yolında 12- ol yerde ol selvā didikleri ḳuşdan bāḳī ḳalmışdur. Vardur. Bundan 13- ṣoñra Benī İsrāʾīl Mūsadan daḫı ṣu istediler. Mūsā peyġamber duʿā eyledi. Ḥaḳ

39- a

1- Teʿāla eyitdi ki: 2- Yaʿnī; Ḥaḳ Teʿālā eyitdi: Yā Mūsā ʿaṣānıla şol 3- ṭaşı ur. Eydürler kim: Ol ṭaş ki ol berriyyede olmış ṭaş idi. Baʿżılar 4- eydür kim: Ol ṭaş Mūsā peyġamber namāzġāh idünmekçün Ṭūr-ı Sīna ṭa 5- ġından bile getürmiş idi. Hemān kim Mūsā peyġamber ʿaṣāyıla ol ṭaşı ur 6- dı. Ol ṭaşdan on iki buñar ẓāhir oldı. Her ṭāyife çeşmelü çeşmesin 7- taʿyīn olup içerlerdi. Andan Mūsā peyġamber eyitdi: İy ḳavm her ne maḳṣūduñuz 8- varsa ḥāṣıl oldı. Gerekdür kim Ḥaḳ Teʿālaya tevekkül ḳılasın. Bu ḳuş 9- lardan her gün size yitecek ḳadar alasız ya da almayasız. Ḥaḳ Teʿālanuñ 10- emri budur kim: Size böyle idesiz, didi. Mūsā peyġamberüñ sözine inanma 11- dılar. Şāyed birḳaç günden ṣoñra yaġmaya aç ḳalavuz, didiler. Ol ḳuşlardan 12- çoḳ ḳaḳladılar. Ṣaḳladılar. Birinci günlük aruḳ idindiler. Eyle idecek 13- Ḥaḳ Teʿālā ṭarafından bunlara ḫorlıḳ ve yoḳsulluḳ vākiʿ oldı. Ḥaḳ Teʿāla

39- b

1- anlara ġażap eyledi. Ḳoruduḳları ḳuşları yidiler. Ḫarāp oldılar. Üzerlerine 2- gökden daḫı ḳuş yaġmaz oldı. Mūsā peyġamber Ḥaḳ Teʿālaya tażarruʿ ve niyāz 3- eyledi. Yine Ḥaḳ Teʿālā Mūsanuñ ḥācetin ḳabul eyledi. Selvā yine yaġdı. 4- Mūsā eyitdi: İy ḳavm niçün ʿāṣīlıḳ idersiz. Ḥaḳ Teʿālanuñ keremine ʿitimāduñuz 5- yoḳdur. Bugün bu rızḳı size viren yarın viremeye mi dirsiz. Her biriñüz bugün 6- yitecek ḳadar selvā dutuñ. Ziyāde dutmañ. Meger cumʿa günlerde iki gün size 7- yitecek ḳadar dutuñ. Zīrā cumʿaertesi ʿibādet ve ṭāʿat günüdür. İş işleyecek 8- gün degüldür, didi. Andan eyitdiler kim: Yā Mūsā her nesne murād umuzca 9- oldı. Ammā ıssıdan buñalduḳ. Bu ıssıya daḫı bir çāre eyleseñ, didiler. Mūsā 10- peyġamber duʿā eyledi. Ḥaḳ Teʿālā bunlaruñ üzerine bulut gönderdi. Her gün 11- ṣabāḥ ol bulut gelürdi. Gün ṭolunca üstlerinde gölge olurdı. Nitekim 12- Ḥaḳ Teʿālā Ḳurānda buyurmışdur: Yaʿnī; Biz sizüñ üstüñüze 13- buludı gölge eyledük. Andan eyitdiler kim: Yā Mūsā bizüm bu arḳamuz daḫı

40- a

1- geyecegümüz eskicek yalıncaḳ ḳaluruz. Bizüm ḥālümüz niçe olacaḳdur. Mūsā peyġamber 2- yine duʿā eyledi. Arḳalarundaġı ṭonları hergiz eskimedi ve kirlenmedi ve her oġlan 3- cuḳ kim ṭoġardı. Oġlan büyüdükçe arḳasındaġı ṭon daḫı bile büyürdi. 4- Ol on iki ferseng yerden bir yere dilerler, varurlardı. Ḳanca gitseler selvā 5- daḫı bileler. Niçe giderlerdi ammā ol on iki ferseng yerden ṭaşra çıḳamaz 6- lardı. Mūsā peyġamber her ḳanca gitse ol ṭaşı bile götürürdi. Ol ṭāyife mecmūʿusı 7- ṣuyı ol ṭaşdan içerlerdi. Mūsayıla Hārūn her ḳanda dilerlerse gidebilür 8- lerdi ammā ol ḳavmi ḳoyup gidemezlerdi. Her ḳanda olsalar anlar daḫı belā olurlar 9- daḫı aḫir bu Benī İsrāʾil selvā yimekden uṣandılar maḳt rāygān yürümekden 10- incindiler. Eyitdiler kim: Yā Mūsā يدع لنا ربك يخرج لنا مما تنبت الارض من 11- بقلها وقثائها وفومها وعدسها وبصلها Yaʿnī; eyitdiler kim: Yā Mūsā 12- Tañruñdan dile kim bizümçün yerden nesneler bitürsün. Tereden, buġdaydan, 13- mercimekden, ṣoġandan ve buña beñzer nesnelerden biz ekelüm. Tīmār idelüm.

40- b

1- Bitsün yiyelüm. Dāyimā bir dürlü ṭaʿām yemekden uṣanduḳ, didiler. Mūsā peyġamber 2- eyitdi: بقلها وقثائها وفومها وعدسها وبصلها 3- ما سألتم وضربت عليهم الذلة والمسكنة Yaʿnī; bu elüñüz daḫı ḫayurlu nesneʾi 4- ol ednā nesneyile degüşür mi dirsüz. Çünkim bu nesneʾi istersiz. Varuñ 5- gidüñ. Bu didüklerüñüz anda sizüñçün ḥāṣıl ola, didi. Cānlaruñ üzerine 6- ḫorlıḳ ve miskinlik yazıldı. Mūsā bilürdi kim: Ḳırḳ yıldañ anlar ol yerden 7- gidecek degüllerdi. Şehre varuñ didüginden murād anlara ʿitāb serzeniş 8- itmek idi. Ḥāl üzerine ḳırḳ yıl tamām oldı. Ol ḳavm ḫorlıġıla ve dervīş 9- likle ḳırḳ yıl geçirdiler. Otuz yıl tamām olacaḳ evvel Hārūn peyġamber ʿaleyhi'-s-selām 10- fevt oldı. Hem üç yıldan ṣoñra Mūsā peyġamber ʿaleyhi'-s-selām 11- müteveffā oldı ve ol on iki naḳībler küllīsi aldılar daḫı Mūsā 12- peyġambere ecel yaḳlışıcaḳ Yūşaʿ bin Nūnı yerine vaṣī eyledi. Yūşaʿ 13- Mūsadan ṣoñra Benī İsrāʾīle peyġamber oldı. Yūşaʿ Yūsuf oġlanlarından idi daḫı

41- a

1- Yūşaʿ öldüginden ṣoñra Kālūn bin Yufnān peyġamber oldı. Ol gün kim 2- ḳırḳ gün tamām oldı. Yūşaʿ Benī İsrāʾīl Yite yazusından alup gitdi. Ol 3- evvelki ḳavminden Yūşaʿla Kālutdan ġayrı bir kişi ḳalmamış idi. Küllīsi ol Yite 4- ṣaḥrasında ṭogmış oġlanlar idi. On yaşından ve yigirmi yaşından ve otuz 5- ḳırḳ yaşından ziyāde bir kişi yoġıdı. Mūsā ve Hārūn ʿaleyhi's-selām 6- vefātı bu söz Mūsanuñ ve Hārūnuñ Yite yazusında ne vechile öldüklerini 7- bildürür. Rāviler şöyle rivāyet iderler kim: Çünkim Allah Sübḥāne ve Teʿāla diledi kim: 8- Mūsayıla Hārūnı ḳatına daʿvet ide. 9- Maḳāmını anlara rūzī ḳıla. Ol sergerdānlıḳ ṣaḥrasında otuz yıl miḳdārı geçdü 10- ginden ṣoñra Ḥaḳ Teʿālā Mūsā peyġambere bildürdi kim: Fülān gün, fülān vaḳt Hārūnı 11- ḳatuma oḳusam gerek. Mūsā peyġamber ol vaḳti gözetdi. Çünkim vaʿde yaḳlaşdı. Mūsā 12- Hārūnı uydurdı. Bir ferseng miḳdārı yer ḫalḳdan ṭaşra aldı. Gitdi şöyle 13- kim Benī İsrāʾīl ḳavminden hīç kimesne aña muṭṭaliʿ olmadı. Mūsā peyġamber ol arada bir

41- b

1- böyle aġaç gördi ki laṭīf ve tāze yaşıl yapraḳlarla zeyn olunmış budaḳları 2- birbirine ṭolaşmış ve göz irimi yeri gölgesi dutmış şöyle kim bu dünyāda bitmiş 3- aġaca hergiz beñzemez ol aġaca yaḳın vardılar. Gördiler kim aġaç dünyāda bir ʿālī 4- taḫt ḳonulmış. Taḫt üzerinde dürlü dürlü laṭīf döşekler döşenilmiş. Hārūn 5- Mūsā peyġambere eyitdi: Bu aġaç kimüñdür. Bu taḫt ve ʿizzet kimüñçündür. Mūsā 6- eyitdi. Allah bilür. Hārūn eyitdi: İşbu maḳāmı taḫt üstinde bir pāre uymaḳ ḫāṭır 7- diler. Mūsā peyġamber eyitdi: Sen bilürsin. Pes Hārūn çıḳdı. Mūsā bir ḫaṭırı diledi ki yerde 8- oturdı. Hārūn ol taḫtuñ üzerine çıḳup yatdı. Hemān kim Hārūn uyḫuya vardı. 9- Melekü'l-mevt yetişüp Hārūnuñ rūḥını ḳabż eyledi. Birazdan Mūsā peyġamber baş ḳaldurup 10- taḫtdan yaña nazar ḳıldı. Gördi kim ne aġaç ḳalmış. Ne taḫt ḳalmış. Hārūn 11- ḳalmış. Hīç anlaruñ ʿayni es̱eri ḳalmamış. Bildi kim Hārūn ol taḫtıla göge mi çıḳdı? 12- Yoġsa yere mi girdi? Bir zamān Mūsā ol arada oturdı. Ḥaḳ Teʿālanuñ ḥikmeti 13- ʿAcebledi. Andan ṭurup yalñuzca ḳavmi ḳatına geldi. Ḳıṣṣaʾi anlara söyledi. Ol

42- a

1- ḳavm Mūsā peyġamberden bu sözi işidicek birbirine baḳışdılar ve birbirine eyitdiler: Hārūnı 2- biz sevdügümüzi ve diledügümüzi Mūsā peyġamber günüledi. Götürmedigiñ yere iletdi daẖı 3- ḳardaşını depeledi. Şimdi bize neler söyler, didiler. Hārūn çünkim ecelüñ idi. Niçün ḳalan 4- ẖalḳ gibi aramuzda ölmedi. Yā çün Mūsā anuñ ölecegini bilürdi. Niçün bizüm birümüze 5- bildürmedi. Yā niçün bizden bir kimesneʾi alup bile gitmedi kim ne ḥāl olduġını biz 6- daẖı bileydük. Degüldür. Bu illā yalan sözdür, didiler. Bu söz Mūsā peyġambere ḳatı güç 7- geldi. ve duʿā diledi. Ḥaḳ Teʿālā Hārūnı ol taḫtıla ve tertībile gönderdi. Benī İsrāʾīl 8- cemīʿsi Hārūnı ol taḫt üzerinde ölmiş gördiler. Günāhlarına istiġfār itdiler. Hem 9- Mūsadan ʿözür dilediler. Hārūn öldüginden ṣoñra üç yıl tamām geçicek Ḥaḳ Teʿālā 10- Mūsā peyġambere eyitdi ki Yā Mūsā fülān gün fülān sāʿatde seni daẖı ḳatuma 11- daʿvet itmem gerek. Mūsā peyġamber eyitdi: Bismillāh ol vaʿdeʾi gözetdi. Vaḳt 12- yaḳlaşıcaḳ Yūşaʿ ḳatına oḳudı. Bildi kim kendünden ṣoñra peyġamber Yūşaʿ 13- olacaḳdur. Anı vaṣī eyledi ve ẖalḳ içinden Yūşaʿ alup ṭaşra çıḳdı. Şöyle

42- b

1- kim ikisinden ġayrı kimesne yoġıdı. Hemān kim ẖalḳ arasından ṭaşra çıḳdı. Şöyle 2- kim ikisinden ayruḳ yoġıdı. Maşrıḳ ṭarafından bir yıl peydā oldı. Şöyle kim 3- Yūşaʿnuñ göñlüne andan ḳorẖu düşdi. Mūsā ẖōḏ bildi kim ol yıl ne yıldur 4- ammā Yūşaʿ bilmedi kim ve araduḳça ol yıl ziyāde oldı. Cihānı ḳarañulıḳ dutdı. Yūşaʿ 5- ḳatı ḳorḳdı. Şöyle kim kendüsi yavu ḳuldı. Mūsā peyġamber Yūşaʿ ḳucdı. Birazdan 6- bildügi ḳarañulıḳ götürüldi. Yūşaʿ gördi kim Mūsā gitmiş. Yerinde bir göñlegi 7- ḳalmış. Yūşaʿ bir zamān müteḥayyir oldı. Bildi kim Mūsā daẖı Allah ḳatına yetişdi. 8- Göñlegi getürüp Benī İsrāʾīle geldi. Mūsā peyġamber ḥālinden ẖaber virdi. Benī İsrāʾīl 9- Yūşaʿya inanmadılar. Mūsaʾi sen öldürdüñ didiler. Yūşaʾı Mūsā yerine öldürmek istediler. 10- Yūşaʿ anlardan üç gün mühlet istedi. Ḥaḳ Teʿāladan isteye. Mūsanuñ 11- ḥālini bildürsün, didi. Benī İsrāʾīl Yūşaʿ evi içinde ḥabs itdiler, ḳaça diyü. 12- İḥtiyāṭ itdiler. Üzerine on kişi müvekkel ḳodılar. Pes ol gice müvekkeller

küllīsi uyḫuya 13- vardılar idi. Düşlerinde gördiler kim bir feriştah göñüledin eydür kim:

43- a

1- İy ḳavm Yūşaʿ yetlü ẓan eylemeñüz. Mūsā ölmişdür. Ḥaḳ Teʿālā Ḥażretine 2- yetişmişdür. Hemān kim feriştеden bu sözi işitdiler. Ḥāl ne olduġını 3- bilüp Yūşaʿ peyġamberden el çekdiler. Mūsā peyġamber vefāt itdüginüñ ṭarīḳın 4- ʿulema bu vechile söylemişdür. Baʿżılar şöyle dimişdür kim: Mūsā Yūşaʿla 5- gide yürürlerdi. Birḳaç feriştaḫlar ādem ṣūretinde Mūsā peyġamberüñ 6- yolı üstine indiler ve bir maḳbere ḳazdılar. Mūsā peyġamber anlara selām virdi. 7- Anları Benī İsrāʾīlden ṣandı. Eyitdi: Bu maḳber kimüñdür. Eyitdiler kim: 8- Ḥaḳ Teʿālanuñ ḫāṣ ḳullarından bir ḳuluñdur. Andan eyitdiler kim: Yā Mūsā 9- işbu maḳbere naẓar eyle. İçini ṭaşını gör. Eyü midür? Niçedür? Mūsā peyġamber 10- ṭaşrasını gördi. Girdi kim içerüsini daḫı göre. Melekü'l-mevt ḫōḏ anda 11- ḥāżır idi. Fi'l-ḥāl Mūsanuñ rūḥını ḳabż eyledi 12- Nübüvvet-i mübīni Yūşaʿ bin Nūn ender ʿahd Münūçehr bu söz Yūşaʿnuñ 13- peyġamber olduġuñ bildürür. Münūçehr zamānında rāviler şöyle rivāyet

43- b

1- iderler kim: Yā Mūsā peyġamber öldüginden ṣoñra Benī İsrāʾīl yedi yıl 2- daḫı ol yerde sergerdānlıḳ çekdiler. Yedi yıldan ṣoñra kim ḳırḳ yıl tamām 3- oldı. Ḥaḳ Teʿālā Yūşaʿ bin Nūna peyġamberlıḳ virdi. Buyurdı kim: Benī İsrāʾīl 4- ol yerden alup çıḳara ol üç Cabbārlar şehri üzerine varup anlaruñla 5- ṣavaş eyleye. Ol üç pāre ḳalʿaʾi ol kāfirlerüñ elinden alup 6- fetḥ eyleye. Andan ṣoñra Mıṣıra varalar. Yūşaʿ Yūsuf peyġamber neslinden 7- idi. Zīrā Yūşaʿnuñ oġlıdur ki Efraym bin Yūsuf bin Yāʿḳup bin İsḥaḳ 8- bin İbrāhimdür. Yūşaʿ peyġamberüñ anası Meryemdür ki Mūsanuñ ḳız ḳarındaşı 9- dur. Bu ol ḳız idi kim Mūsanuñ tābūtıñ cüsteleyü Firʿavn sarāyına varmış 10- idi. Anuñ ḥālini gelüp anasına ḫaber virmiş idi. Pes Yūşaʿ leşker çeküp 11- ol Erīḥā ḳalʿası üzerine vardı. Anlaruñla ṣavaş ḳıldı. Ḥaḳ Teʿālā 12- ol

kâfirlerüñ göñline ḳorḫu bıraḳdı. Kâfirleri ṣıdılar. Ḳırdılar. Erīḥā 13- şehrini fetḥ itdiler. Ol kâfirler şöyle idi kim Benī İsrāʾīlde yüz kişi

44- a

1- üşerdi. Birisinüñ başını ancaḳ kesebilürlerdi. Bu resme tamām ne ḳadar 2- kâfir varsa ḳırdılar. Helāk itdiler. Andan Balġa şehrine geldiler. Bu Balġa ḳalʿası 3- Erīḥādan büyük idi ve hem sipāhi şehri idi. Dükeli ḫalḳ putperestler 4- idi. Anlaruñ arasında Ḥaḳ Teʿālanuñ bir müʾmin ḳulı vardı ki gerçi 5- anlaruñ neslinden idi ammā müslümān idi. Adına Balʿām bin Bāġūr 6- dirler. Ḥadīs̱ Balʿām bin Bāġūr rāvi eydür: Bu Balʿām ṣūrette 7- ve boyda boşunda hemān anlaruñ gibi idi. İllā ḫudāperest idi. Ḥaḳ 8- Teʿālanuñ ulu adlarından bir ad bilürdi. Anuñla her nekim Allahdan dilese 9- ḥāṣıl olurdı. Çünkim Benī İsrāʾīl çerisi şehrü Balʿām üzerine geldiler. Şehr 10- ḫalḳ dirilüp Balʿāma yüz urdılar. Eyitdiler: Yā Balʿām duʿā eyle ki bu leşker 11- bizüm üzerimüzden defʿ olınsun. Balʿām eyitdi: Bu leşker benüm Tañrumuñ 12- leşkerüdür. Ben anlaruñ ḥaḳḳında yetlü duʿā itmezin. Dilerseñüz kim anlaruñ 13- elinden ḫalāṣ bulasız. Pūta ṭapmaḳdan eli çekmek gerek. Siz ve anlaruñ

44- b

1- dīnlerine girüp şerīʿatların dutmaḳ gerek. Size tā ki Ḥaḳ Teʿālā size medār 2- yetişe, didi. Çünkim ceng ḳatı oldı. İslām çerisi ġālip olmaġa başladı. 3- Kâfirler ḥiṣār içine ḳoyuldılar. Ḳapularını perkitdiler. Ṣavaşı burç üzerinden 4- ider oldılar. anlaruñ bir pādişāhı varıdı. Adına Mālik-i Yālıḳ dirlerdi. 5- Bu Yālıḳ Balʿāmı ḳatına oḳudı. Eyitdi: Yā Balʿām duʿā eyle. Bu leşker bizüm 6- üzerimüzden ṣavulsun. Balʿām duʿā itmedi. Meger Balʿāmuñ bir ḫātūnı 7- varıdı. Beġāyet güzellerden idi. Balʿām anı ḳatı severdi. Ol ḫātūn 8- kâfire idi. Müslümān degül idi. Kâfirler ol ḫātūna bîḥad laʿl ve cevāhir 9- ve altun ve incü virdiler. Anı Balʿām üzerine ḥavāle eylediler. Pādişāh daḫı aña 10- eyitdi: İy Balʿām elbette duʿā itmek gereksin. Yoḳ dirseñ ʿavratuñı 11- elüñden alurın ve seni boġazuñdan aṣa ḳorın didi. ʿAvrat daḫı anuñ 12- üzer niçe oldı. Söyledi. Bir yañadan ʿışḳ belāsı ve bir yañadan 13- baş ḳorḳusı ve bir yañadan māl muḥabbeti ʿışḳı küllīsüñ üzerine

45- a

1- ġālib düşdi. ʿAvratınuñ sözinden geçmedi ve anuñ terkini urımadı. Hem 2- duʿā ḳılmaḳlıġa rıżā gösterdi. Aña degin kim ṣabr eyledi kim İslām leşkeri 3- ḥiṣār üzerine yüriyüş itdiler. Pes Balʿām bir eşege bindi. Ḳalʿā ḳapu 4- sından ṭaşra geldi. Eşege anıñçün bindi kim eşek gerçi ṣūretde 5- ḥaḳīrdür ammā peyġamberlerüñ ve ʿālimlerüñ ve ṣāliḥlerüñ merkebidür. Ata 6- binmek kişinüñ dimāġına kibr getürür. Eşege binmek tevāżuʿ ve meskenet getürür. 7- Çünkim Balʿām ḳalʿādan ṭaşra çıḳdı. Ḳaṣdı kim bu kim bir ṭaġa çıḳa ol 8- leşkerüñ üzerine yaramaz duʿā eyleye kim ol leşker ṣına. Bu kāfirler üzerine 9- bu nesne defʿ olına. Ḥaḳ Teʿālā eşegüñ göñline ilhām bıraḳdı. Eşek yürimedi. 10. Durdı. Balʿām ne ḳadar kim cehd eyledi. Eşegi yüritemedi. Aḫir eşekden indi. 11- Diledi kim yayaḳ gide. Ḥaḳ Teʿālā eşege dil virdi. Faṣīḥ dilile eşek Balʿāma 12- söyledi, eyitdi: Balʿām Allahdan ḳorḳmaz mısın ki Ḥaḳ Teʿālanuñ peyġamberine 13- ve müslümānlar çerisine yaramaz duʿā itmek istersin, didi. Balʿām bu sözi

45- b

1- işidicek göñline ḳorḫu düşdi. Yine döndi İblīs bir pīr kişi ṣūretinde 2- Balʿāmuñ yolına geldi. Eyitdi: İy Balʿām niçün yine döndüñ? Balʿām eyitdi ki: 3- Niçe dönmeyin ki işbu bindügüm eşek baña şuncılayın söz söyledi. İblīs 4- eyitdi: İy Balʿām hergiz eşek söyleye mi ? Balʿām eyitdi: Yā bu söz nedür? İblīs 5- eyitdi: Saña ol sözi söyleyen İblīsdür. Sen anı eşek ṣanursın. Anuñ 6- maḳṣūdı budur kim seni yoldan çıḳara. Yüri, üşenme. Var duʿā eyle. Bu leşker 7- ḥiṣār üzerinden defʿ olınsun. Bir budur kim üzerümüzden düşmān ṣavılur. 8- İkinci ḫalḳ arasında ḥürmetüñ ziyāde olur. Üçünci bunca māl ve niʿmet 9- elüñe girür. Hem bunlaruñ iʿtiḳādı saña daḫı ziyāde olur. Ṣoñra Allahdan 10- dileyesin saña peyġamberlıḳ vire. Bu ḫalḳı yine dīne daʿvet eyleyesin. 11- Şāyed senüñ elünden müslümān olalar, didi. Bu vechile Balʿāmı dönderdi. Ḳara 12- baḫtlı Balʿām İblīs söziyile yine döndi. Ol ṭaġuñ üzerine çıḳup 13- baş secdeye ḳoyup Ḥaḳ Teʿālā Ḥażretinden ol çerinüñ ṣınmasın diledi.

46- a

1- Hemān sāʿat Benī İsrāʾīl göñline ḳorḫu düşdi. Ṣındılar. Tārumār oldılar. Yūşaʿ 2- peyġamber bunı görüp mütehạyyir ḳaldılar. Ḥaḳ Teʿālā Ḥażretine yüz urup eyitdi: Yā Rabbi 3- bu ne ḥāldür. Bu yere ben senüñ buyruġuñla geldüm. Sebeb nedür kim benüm leşkerimi 4- zebūn eyledüñ. Kāfire ṣıdırduñ. Ḥaḳ Teʿālā eyitdi: İy Yūşaʿ benüm bunda bir ḳulum 5- vardur. Adına Balʿām dirler. Anuñ duʿāsı benüm ḳatumda müstecāpdur. Senüñ ḥaḳḳuña 6- ol yavuz duʿā eyledi. Anuñ duʿāsıdur kim senüñ leşkerüñi ṣıdurdı. Yūşaʿ 7- peyġamber eyitdi: Yā Rabbi ol ḳuluñ duʿāsını bu müslümānlar üzerine ḳabul eyledüñ. 8- Ben ḳuluñuñ daḫı duʿāsını ol kāfirler üzerine ḳabul eyle. Ḥaḳ Teʿālā eyitdi: Ne 9- dilersin? Yūşaʿ peyġamber eyitdi ki: Yā Rabbi dilerin kim ol ism-i aʿẓamuñı ol ḳuluña 10- unutdurasın ve ġāyet de gereklü nesneden anı maḥrūm eyleyesin. Kişiye 11- ġāyet de gereklü olan īmāndur. Yūşaʿ peyġamberüñ maḳṣūdı anı īmāndan 12- maḥrūm itdürmek idi. Hemān kim Yūşaʿ peyġamber bu duʿāʾi ḳıldı. Balʿāmuñ aġızın 13- dan bir aḳ ḳuş ṣūretinde bir nesne çıḳdı. Göge aġdı. Balʿām nite

46- b

1- uġradugını bildi. Perişān ve maḥrūm dönüp ḥiṣār içine girdi. Yūşaʿ 2- peyġamber leşkerini ikileyin düşürdi. Allaha ṣıġınup ḥiṣār üstine yürüdiler. 3- Pādişāh Balʿāma eyitdi: Bu nite ne ḥāldür? Balʿām eyitdi: Tañrı Teʿāla evvel 4- benüm duʿāmı ḳabul eyledi. Ṣoñra baña ḫışm eyledi. Anlaruñ duʿāsını 5- ḳabul eyledi. Ben daḫı Tañrıya ḳaḳıdum. Şimden ṣoñra aña ṭapmazın, didi. 6- Pādişāh eyitdi: Pes yā niçe etmek gerek? Balʿām eyitdi: Şimden ṣoñra 7- bunuñ çāresi budur kim: Şehr içinde ne ḳadar güzel ḫātūnlar ve müntehi ḳızlar 8- varsa ḥiṣārdan ṭaşra çıḳarasın. Ol leşkerden yaña gönderesin 9- ki zinā eyleyeler. Zinā idecek Tañrı anlara ḫışm ider. Anları ḳırar. Helāk 10- ider. Siz daḫı ḳurtulursız, didi. Pes ol pādişāh buyurdı kim: Balḳā 11- şehrinüñ içinde ne ḳadar ʿavratlar ve ḳızlar varsa ṭonatıldılar. Hem 12- ḥiṣārdan ṭaşra çıḳarup leşkerden yaña ṣalıvirdiler. Yūşaʿ 13- çerisi hemān kim anları gördiler. Ṣavaş ḳayusı ḳalmadı. Her biri begendüklü

47- a

1- begendügini aldılar. Çadırlarına iledüp ṣoḥbet itmege meşġūl oldılar. Çünkim Benī İsrāʾil 2- arasında bu vechile zinā olundı. Ḥaḳ Teʿālā anlara vebā ḫışmını gönderdi. 3- Hemān sāʿat ṭāʿūn çıḳarup ḳırılmaġa başladılar. Yūşaʿ ne ḳadar kim 4- cehd eyledi ki anları zinādan menʿ eyledi. Çāre olmadı. Ol ʿavratları 4- terk itmediler. Yūşaʿ peyġamberüñ sözine muḳayyed olmadılar ve ṭāʿat itmediler. 6- Yūşaʿnuñ leşkerinde Hārūn oġlanlarından bir yigit varıdı. Anuñ adına 7- Fetḥāṣ dirlerdi. Ḳaḳıyup eline bir ḥarbe aldı. Çadır içinde bir kişi bir ʿavratla 8- yatur gördi. İkisini daḫı ḥarbeye ṣancup çadırdan ṭaşra çıḳarurdı. 9- Leşkere ḳarşu dutdı. İkisi daḫı ḥarbe ucında cān virdiler. Andan 10- çaġırup eyitdi: İy Benī İsrāʾīl işbu elümdekiden ʿibret alup çadırlaruñuzı 11- ararın. Her ne ḳanḳı çadırdaki ʿavrat bulam işbuncılayın eylerin, didi. Benī 12- İsrāʾīl anı görüp eymendiler. Ne ḳadar ʿavrat varsa çadırdan ṭaşra sürdiler. 13- Ol gün eyle ve ḳatı olınca fesādı işlediler. Ṭāʿūndan ölen kişiʾi ḥisāb

47- b

1- itdiler. Tamām yetmiş kişi ṭopraġa düşmiş. Andan ṣoñra ʿavratları ḳovdılar. Ḳat 2- larından getürmediler. Ḥaḳ Teʿālā yine ol belāyı anlaruñ üzerinden defʿ eyledi. 3- Ol ḳavmüñ ṭāʿūndan ḳurtulmasına sebeb Fetḥāṣ olduġıçündür kim şimdi 4- ki zamānda daḫı Cühūdüler ḳūrbān eyleseler başına ayaġını Fetḥāṣ neslinden kim 5- varsa aña virürler. Eyle itmeyince ḳūrbānumuz maḳbūl olmaz, dirler. Çünkim 6- ol ḥāl eyü oldı. Yarındası ṣabāḥ kim Cumʿa güni idi. Yine ḥiṣār üzerine 7- yürüyiş itdiler. Ḥaḳ Teʿālā bir ferişteye emr eyledi. Ḥiṣārı depretdi. Ḥiṣā 8- ruñ burcı bārūsı yıḳıldı. Ḫarāp oldı. Allah getürüp ḥiṣāra ḳoyuldılar. 9- Yālıḳı daḫı Balʿāmı daḫı dutup depelediler. Aġşam namāzı vaḳti yaḳlaşınca ceng 10- itdiler. Yūşaʿ peyġamber ḳorḳdı kim ol gün ḳalʿa tāmam alınmaya irtesi ḫōḏ 11- şenbih gündür ṣavaş olunmazdı. Şāyed kāfirler yine ḳuvvet bulalar diyü 12- iḥtiyāt eyledi. Ḥaḳ Teʿāladan diledi kim güneş yürimedi, Durdı. 13- Ol gün günden bir sāʿat ziyāde oldı. Şöyle kim tamām ḳalʿa alındı.

48- a

1- Kāfirler irtilendi. Tamām oldı. Yarındası şenbe gün ʿibādete meşġūl oldılar. 2- Yek şenbe gün ne ḳadar ġanīmet mālı var ise cemʿ itdiler. Anlaruñ mezhebinde 3- mālı ḥarām idi. Bir araya getürdiler. Oda yaḳarlardı. Eger bir kimesne bir ġanīmet mālı 4- alup gizlese, ortaya getürmese tā ol nesne gelmeyince ḳalanı daḫı yanmazdı. 5- Pes Yūşāʿ peyġamber ʿaleyhi's-selām buyurdı: Ol mālı, ṭavarı oda ur 6- dılar. Yanmadı bildiler kim nesne gizlemişlerdür. Leşkeri aradılar. Buldılar, 7- getürdiler. İkileyin oda urdılar. Küllīsi yandı. Kül oldı. Şimdi daḫı 8- ol yer bellüdür. Ol arada bir köy vardur. Adına ʿĀcūr dirler. Andan 9- Yūşaʿ peyġamber eyitdi: Şimden ṣoñra ḥükm budur ki bu ḳalʿanuñ içine 10- giresiz. Ḥaḳ Teʿālā Ḥażretine secde ḳılasız. Üç kerre ḥıṭṭa ḥıṭṭa 11- ḥıṭṭa diyesiz. Andan gözüñüz begendügi evleri ve bağları ve baḳçeleri 12- dutasız ki Ḥaḳ Teʿālā bu şehirleri Cabbārlardan size mīraṡ virmişdür. 13- Ḥıṭṭa dimek ʿİbri dilince günāhumuzı bizden gider. Suçumuzı bağışla,

48- b

1- dimekdür. Murād budur kim: Ol ḳavm çoḳ günāh işlediler. Zinā itdiler daḫı 2- Yūşaʿ peyġamberüñ emrine ʿāṣī oldılar. Çünkim Ḥaḳ Teʿālā anlara bu vechile 3- iḥsān eyledi. Bunlarcılayın şevketlü kāfirleri anlaruñ elinde zebūn 4- ḳıldı. Vācib budur kim anlar daḫı inṣāf ideler. Ḥaḳ Teʿālā virdigi niʿmete 5- şükr ideler. Ḥaḳ Teʿālaya yalvaralar. Tażarruʿ ideler. Suçların dileyeler. 6- Baʿżılar eydürler kim şehr İlyā daḫı bu şehirlerle bile fetḥ oldı. Eydürler 7- kim: Dünyā içinde bundan niʿmetlü şehr yoḳdur. Şunlar kim Ḥaḳ Teʿālā 8- nuñ emrine muṭīʿ oldılar. Peyġamberlerinüñ sözin dutdılar. Ol nekim 9- didise itdiler. Ḥaḳ Teʿālā ol vilāyete anlara mīraṡ eyledi. Ḥatta 10- şimdi daḫı anlaruñ elinden çıḳmadı. Anlar kim ʿāṣīler ve ẓālimler idi. 11- Peyġamberlerinüñ sözini masḫaraya aldılar. Şehr içine giricek secde itmediler. 12- Yüzlerini göge dutdılar. Ḥıṭṭa diyecek yere ḥınṭa didiler. Ḥınṭa dimek 13- buġday dimekdür. Yaʿnī; Allahdan buġday istediler. Ḥaḳ Teʿālā anlara

49- a

1- anlara ḫışm buġday yerine gökden bir vechile od virdi kim her kime kim 2- ṭoḳundıyısa yaḳdı. Kül eyledi. Nitekim Ḥaḳ Teʿālā buyurmışdur: 3- 4- Yaʿnī; şunlar kim ẓālimler idi. Bizüm sözümüzi bir 5- söze daḫı tepdiler, itdiler. Yaʿnī; ḥıṭṭa lafẓı ḥınṭa lafẓına taʿyīr itdiler. 6- Biz daḫı ol ẓālimler üzerine gökden od yaġurdurduḳ. Bizüm sözümüzi anlar 7- masḫaraya alduḳlarınuñ cezāsın anlara gösterdük. Bundan maʿlūm oldı 8- ki Ḥaḳ Teʿālanuñ kelāmına ġāyet de ʿizzet gerek yeyni dutmaḳ olmaz daḫı 9- eydürler kim ol vaḳtin kim gökden od yaġdı. Yetmiş biñ kāfiri 10- yaḳdı. Helāk eyledi. Bundan ṣoñra Beytü'l-Muḳaddes yöresinde Şām 11- serḥadinde bir Şādistān varıdı ki adına ʿĀdi dirlerdi. Çoḳ ḫalḳı varıdı. 12- küllīsi pūta ṭaparlardı. Yūşaʿ Benī İsrāʾīlle anlaruñ üzerine gelüp ceng 13- eylediler. On iki biñ kāfiri ḳılıçdan geçürdi. Pādişāhını dutup berdār eyledi.

49- b

1- Anuñ ardunda Kūhistān varıdı. Anlar daḫı çoḳluḳ ḳavmdi. Köylerü hem 2- ekinler idinmişlerdi. Ekinciler idi. Anlara Caʿrān dirlerdi ve anlardan ġayrı 3- bir ṭāyife daḫı varıdı. Bu iki ṭāyife daḫı kāfirlerdi. Allahı ḳoyup pūta ṭaparlardı. 4- bir pādişāhları vardı. Adına Bārıḳ dirlerdi. Anlar Yūşaʿnuñ vaṣfını işidicek 5- ḳorḳdılar. Yūşaʿdan amān dilediler. Müslümān oldılar. Mūsā dīnini ḳabul itdiler 6- ve Yūşaʿ peyġambere īmān getürdiler. Yūşaʿ ol aradan dönüp maġrip ṭarafına daḫı 7- müteveccih oldı. Anda beş pāre muʿaẓẓam şehr varıdı. Anlaruñ üzerine 8- varıdı. Her biri çıḳup Yūşaʿ peyġamberle ṣavaş ḳıldılar. Ḥaḳ Teʿālā furṣat 9- virdi. Anları ṣıdı. Ṭaġıtdı. Beş begleri varıdı. Beşi ḳaçup 10- bir ulu maġara varıdı. Ol maġaraya girdiler. Gizlendiler. Yūşaʿ peyġamber ol maġa 11- ranuñ aġızını perkitdirdi. Anları ḳoyup ol ṣınup ḳaçan ḫalḳuñ ardın 12- sürdi. Eline gireni depelediler. Ṭaġa ve ṭaşa ṭaġılup ḳaçanlarına Ḥaḳ Teʿālā 13- bir ṭolu gönderdi. Cemīʿsi ol ṭoludan helāk eyledi. Andan gelüp ol

50- a

1- maġara ḳapusınu açdı. Ol beş meliki dutup boġazlarundan aṣdı. Benī İsrāʾīl 2- den ḫāṭırı olanlar ol şehirlerde vaṭan idinüp ḳaldılar. Bunlar bu ḥālde 3- idi kim Yūşaʿ peyġambere ḫaber yetişdi. Melik Bārıḳ mürted oldı. Ol Kūhistān 4- ḫalḳını azdurdı. Mūsā peyġamber şerīʿatından çıḳdılar. Yine pūta ṭapmaḳ iḫtiyār 5- itdiler. Didiler: Yūşaʿ peyġambere ol ḫaberi işidüp melūl oldı ammā ḫasta 6- olmış idi. Yine dönüp varmaġa mecāl olmadı. Ḥaḳ Teʿāladan diledi, eyitdi 7- ki: yā Rabbi anlara virdügüñ niʿmetlerini al. Anları yoḳsul eyle. Şöyle olsunlar. 8- Yiyecek etmek bulmasunlar, didi. Ḥaḳ Teʿālā Yūşaʿ peyġamberüñ duʿāsını ḳabul 9- eyledi. Ol ḳavmüñ üzerine ḳızlıḳ barḳdı. Cemīʿsi dervīş ve bîçāre 10- oldılar ve bir pāre etmege muḥtāç oldılar. Yūşa peyġamber ʿaleyhi'ṣ-selām ol ḫasta 11- lıḳdan öldügi vaḳt Yūşaʿ yüzyigirmi sekiz yaşında idi. Mūsā peyġamber 12- ḥayātda iken yüz yaşında idi. Mūsadan ṣoñra daḫı yigirmi sekiz yıl 13- diri oldı. Yūşaʿ peyġamberden ṣoñra Benī İsrāʾīle iki kişi ḥākim oldı daḫı

50- b

1- birine Kālūn bin Yūfnān dirlerdi. Şemʿūn bin Yaʿḳūp oġlanlarından idi. 2- ve birine Ḥarcīl dirlerdi. Yahūdi bin Yaʿḳūp oġlanlarından idi. 3- Bu iki kişi Benī İsrāʾīle baş oldılar. Baʿżılar eydür: Bunlar daḫı peyġamberler idi ve daḫı 4- baʿżılar eydür kim: Peyġamber degüller idi. Benī İsrāʾīlüñ ululları ve begleri idi. Fi'l-cümle 5- bunlar Benī İsrāʾīli ol aradan dönderdiler. Ol mürted olan melik Bārıḳuñ üzerine 6- geldiler. Ol ṭāyife birle ṣavaş ḳıldılar. Anları ṣıdılar. Ṭaġıtdılar ve çoḳ kişiler 7- ḳırdılar. Helāk itdiler. Ṣavaş arasında melik Bārıḳı dutdılar. İki elinüñ baş 8- barmaḳlarını kesdiler. Meger bu Bārıḳ daḫı begligi zamānesinde yetmiş biñ 9- oġlanlarını dutup baş barmaḳlarını kesdürmiş idi. Yemek vaḳtinde kim 10- şöleni çıḳardı. Buyururdı ol beglerini ḳarşusına getürürlerdi. 11- Öñlerine ṭaʿām ḳorlardı. Ellerinden gelmezdi kim elleriyile alup yiyeler. Bilür 12- lerdi dizleri üzerine çekerlerdi. İt gibi yerden aġızlarıyıla etmegi alurlar, 13- yirlerdi. Bārıḳ anları temāşā iderdi. Aḫir Bārıḳı daḫı ol ḥālile getürdiler.

51- a

1- Öñine yimek ḳodılar. Ol daḫı it gibi yerden aġzıyıla yer oldı. Buncadan berü anlara 2- olan ḥāl kendünüñ daḫı başına geldi. Bu ḥāl olunca tamām yedi yıl geçdi. 3- Benī İsrāʾīlüñ niçesi ol ṣavaşlarda ḳırıldılar. Niçeleri ol şehirlerde yerlendiler. 4- Ḳalan ḫalḳ dutup yine Mıṣıra geldiler. Baʿżılar eydür: Bu Cabbārlar cengi Mūsā 5- peyġamber kendüsi eyledi. Yūşaʿ peyġamberüñ daḫı ölmesi Şamda idi. Ḥadīs̱ 6- Ḳārūn Allah Sübḥāne ve Teʿāla Ḳurānda eyitdi: 7- Ḳārūn Mūsā peyġamberüñ ḳavminden idi. Anlaruñ üzerine azġunlıḳ 8- eyledi. 9- aña ḫazāinden şol ḳadar nesne virdük kim anaḫtarlarını otuz ḳırḳ ḳuvvetlü 10- kişi zaḥmetle çekerlerdi. 11- Ol vaḳtin kim ḳavm aña eyitdiler kim: İy Ḳārūn māl çoḳlıġıla feraḥlanma. 12- Allah u Teʿāla ferāḥ olucı ḳullarını sevmez. Eydürler kim: Ḳārūn Mūsadan ṣoñra 13- oldı. Evvel Mūsā peyġamber dīni üzerine ve Tevrīt şerīʿatı üzerine idi. Ṣoñra

51- b

1- azdı. Mūsā peyġamber şerīʿatından el çekdi. Eydürler kim: Ḳārūn Mūsā 2- peyġamberüñ ʿamūsı oġlıyıdı. Ġāyet güzel yigit idi. Şöyle kim tamām 3- Benī İsrāʾīl içinde ancılayın bir daḫı müşekkel güzel kişi yoġıdı. Ol sebebden 4- anuñ laḳabın münevver dirlerdi. Mūsā peyġamberdür dördünci atada Yaʿḳūba yetişür. Zīrā 5- Mūsā ʿÜmrān Ḳāmet oġlıdur. Ḳāmet, Lāvi oġlıdur. Lāvi Yaʿḳūp oġlı 6- dur. Ḳārūn ve Mūsā peyġamber dördünci atada Yaʿḳūba yetişür. Ṣaḥiḥ rivāyet budur: 7- Ḳārūn Mūsā zamānında mürted olduġınuñ aṣlını şöyle rivāyet iderler 8- kim: Şol vaḳtin kim Kālūn yine Mıṣıra geldi. Ḳārūnı ġāyet de çoḳ 9- māl cemʿ eylemiş gördi. Ḳārūna ögüt virdi ve naṣīḥat eyledi. Ḳārūn 10- ʿāṣī oldı. Ḳabul eylemedi. Bir rivāyet Ḳurān sözine daḫı yaḳınraḳ durur. Zīrā 11- Ḳurānda dimişdür kim: Ḳārūnuñ ḳavmi eyitdi ki: Ma 12- luñ çoḳlıġına feraḥlanma. Bu sözi Ḳārūna ḳavmi söyledüginden añlanan 13- budur kim ol demek Mūsā veya Yūşaʿ ḥayātda degüllerdür eger anlar

52- a

1- diri ise bu sözi Ḳārūna anlar söylemek gerek idi. Bundan şöyle 2- añlanur kim: Yūşaʿ peyġamber öldi. Benī İsrāʾīlde peyġamber ḳalmadı. Hemān dānişmendler 3- ḳalmışlar idi. Ḳārūna anlar naṣīḥat itdiler. Māllarınuñ zekātını virirdiler. 4- Ḳārūn anlaruñ sözine iʿtibār itmedi. Ḥaḳ Teʿālā ol sebebden Ḳārūnı 5- mālıyıla ve gencile yere geçürdi. Baʿżılaruñ rivāyet buyurur kim söyledük 6- ammā meşhūr rivāyet budur kim Ḳārūn Mūsā zamānında idi. Ol vaḳtin 7- kim Mūsā peyġamber münācātdan geldi. Sāmiri ol ḳavmi azdurmış ve buzaġuya 8- ṭapdurmış buldı. Ḳārūn daḫı bîḥad māl ve ḫazāin cemʿ itmiş idi. 9- Adam göndermiş Ḳārūndan zekāt ṭalep eylemiş. Zīrā Mūsā peyġamber şerīʿatında 10- daḫı zekāt vācib idi. Vardılar Ḳārūna naṣiḥāt itdiler. Eyitdiler kim: 11- Yā Ḳārūn māluñı ve ḳullaruñı ve daḫı 12- ḫazīnelerüñ çoḳlıġıla feraḥ olma. Allah u Teʿāla feraḥ olucı ḳullarını sevmez. 13- Ḥaḳ Teʿālā saña māl ve niʿmet

52- b

1- virdi. Bu mālıla aḫiret evini ʿimāret eyle. 2- dünyā aḫiretüñ mezraʿāsıdur. Aḫiret dünyāda ḳazanılur. Pes 3- dünyādan naṣībüñi unutma. Ḥaḳ Teʿālā 4- çünkim saña iḥsān eyledi. Sen daḫı faḳirlere ve müstaḥiḳḳlara ve yoḳsullara 5- iḥsān eyle. 6- Yeryüzünde fesād işlemege meyl eyleme. Ḥaḳ Teʿālā müfsidleri sevmez. Şāyed 7- Allahdan saña ḫışm gele. Elbette māluñla zekātını vir, didiler. Ḳārūn 8- eyitdi Yaʿnī; : Bu mālı ben kendü ʿilmümle 9- ḳazandum. Kendü ṣanʿatumla ve kesbümle ḥāṣıl eyledüm. Yaʿnī; kimyā 10- dan ḥāṣıl eyledüm. Baña bu mālı kimesne virmedi. Kendü cehtümle 11- taḥṣīl itdügüm mālumdur. Bunı baña Allah rāygān virmedi kim ben 12- daḫı andan yoḳsullara zekāt yāḫūd ṣadaḳa virmem. Virmezin, didi. Ma 13- lına ve ḳuvvetine ġarra oldı. Bilmedi kim Ḥaḳ Teʿālā andan daḫı çoḳ mālluları

53- a

1- ve daḫı ḳuvvetlüleri şerīʿat emrine muṭīʿ olmaduġuçün helāk eylemiş 2- dür ve peyġamberleri sözine inanmaduġuçün helāk eylemişdür. Ol māl ve ṭavaru 3- ḳuvvetü

anlara fāyida itmemişdür. Tefsīr kitāplarında şöyledür kim: Ḳārūn 4- ḳuyumcılıḳ ṣanʿatın bilürdi. Mūsā peyġamber Ḳārūnı severdi. Anı kendüye 5- yaḳın dutardı. Ol daḫı Mūsā peyġamberüñ muḥibleründen idi ve emrine muṭīʿ 6- olucılardan idi. Ol vaḳt kim Mūsā peyġamber münācātdan geldi. Sāmiri 7- altundan bir buzaġu düzdürüp ḫalḳı anuñla azdurmış gördi. Diledi kim 8- ol buzaġuyı oda yaḳdura, kül eyleye. Külini deñiz yüzine ṣavura. Tā kim 9- ol kāfirler bileler kim ol buzaġu Tañrı degüldür. Tañrı ise oda yanmayayıdı, 10- diyeler. Yine müslümān olalar. İtdükleri günāha tevbe ve istiġfār ḳılalar. Pes 11- Ḳārūna eyitdi: Yā Ḳārūn sen ḳuyumcılıḳ ʿilmini bilürsin. Ol buzaġuyı 12- oda yaḳ. Kül olsun. Ḳārūn eyitdi: Yā Mūsā buzaġu altundan düzülmiş 13- dür. Altun oda yanmaz. Ne ḳadar yanarsa daḫı ṣāfī ve daḫı laṭīf olur.

53- b

1- Altundan nesne eksilmez, didi. Pes Mūsā peyġamber Ḥaḳ Teʿālā Ḥażretine 2- duʿā eyledi. Kimyāyı Ḳārūna ögretdi. Kimyā didükleri otdur. 3- Deñiz kenārlarında biter. Anı ḳurudurlar ve birḳaç daḫı edviye ḳatarlar. Bir pāresini 4- alup her ne maʿdene kim uralar. Bu ḳar olsun, ḳalay olsun ve ḳurşun 5- olsun fi'l-ḥāl anı altun eyler ammā eger altuna ursalar altunı yaḳar. Kül 6- eyler. Ḥaḳ Teʿālā ol ota bu vechile ḫāṣiyyet virmişdür. Bu ot deñiz 7- kenārlarında çoḳ olur ammā hīç kimesne anı bilmez. Bu ʿilmi Ḥaḳ Teʿālā Mūsā 8- peyġamber duʿāsıyıla hemān Ḳārūna ögretmiş idi. Ḳārūndan öñürdi anı 9- kimesneye bildürmemiş idi. Ḳārūn daḫı kimesneye göstermedin mālıla ve 10- kimyāsıyıla yere geçdi. Anıñçündür kim şimdiki ḥālde daḫı anı kimesne 11- bilmedi. Ol vaḳtin kim Ḥaḳ Teʿālā kimyāyı bildürdi. Ol altun buzaġuyı 12- eritdi. Kimyāyı aña urdı. Ol buzaġu yandı. Kül oldı. Kāfirlere ḳad 13- şu külini ṣavurdılar. Gitdi andan bāḳi ḳalanını ṣaḳladı. Bunca ḥadd

54- a

1- söz ve nihāyetsüz mālı Ḳārūn anuñla ḥāṣıl eyledi. Mūsadan ġayrı 2- hīç kimesne bilmezdi kim Ḳārūn bunca mālı ḳanda buldı ve neden ḥāṣıl 3- ḳıldı. Hemān Mūsā peyġamber ʿaleyhi's-selām bilürdi. Aḫir Ḳārūn şöyle oldı ki 4- ḳırḳ biñ ḳur ḳuşaḳlu

ḳulı varıdı. Evlerinde dutulan ḳapḳaçaḳ 5- her ne kim varıdı cemīʿsi altundan ve gümişden ve cevāhirden idi. Örtüsi 6- ve döşegi hep ibrüşümden idi ve ḥarīrden idi. Cemīʿ ḳullarınuñ geydügi 7- altun iplikle ṭoḳunmış idi. Zer-beft ḳaṭıfeler idi kirecle kiremitden 8- ḫazīneler ve sarāylar itdürmiş idi. Ol ḥazīneleri altunla ve gümişle ve hem 9- gümüşle ve laʿl ve yāḳūt mürvārītle ṭoldurmış idi. Eydürler kim: 10- Ol ḥazīneler kilitlerinüñ anaḫtarlarını bir ḳuvvetlü ḳul güçle getürürdi. 11- Ṣoñra iki ḳul getürür oldı. Ṣoñra üç ḳul getürür oldı. Ṣoñ 12- ucı yigirmi ḳul, otuz ḳul ṣırf ḥazīneleri anaḫtarların ḳanda gitse 13- öñine getürürlerdi. Nitekim Ḳurānda gelmişdür: وآتيناه من الكنوز

54- b

1- ما إن مفاتحه لتنوء بالعصبة أولي القوة Yaʿnī; Ḳārūn ḥazāini 2- biz şol ḳadar virdük ki ḫazīneleri kilidünüñ anaḫtarlarını bir ḳuvvetlü 3- ʿuṣba güçle getürürlerdi. ʿUsba diyü bir cemāʿate dirler. Sağışda 4- on kişiden ḳırḳ kişiye dek yetişe. Yaʿnī; ḥazīne anaḫtarlarını bir otuz ḳırḳ 5- ḳuvvetlü yigitler zaḥmetle getürdi. Bilürlerdi Muḥammed bin Cerīr eydür: 6- Aḫir şuña yetişdi kim ol genc ḫānelerüñ kilidini altmış deve çeker 7- di. Her anaḫtar altmış ḳapu açardı. Ḳārūn her ḳanda gitse ol anaḫtar 6- lar getüren develer anuñ öñince yürürdi. Aḫir māl sebebinden azdı. 9- Mūsā peyġambere ʿāṣī oldı. Dünyāda olmaduḳ dürlü dürlü nesneler düzetdi. 10- Ḳulını cāriyesini ve atını ṭonını, yaraġını ve döşegini örtüsini fi'l-cümle her nesi 11- varsa bir dürlü daḫı itdürdi. Mūsā peyġamber ḳānūnını bozdı ve anuñ 12- resmin ve ʿādetini taġayyür eyledi. Her gün bir dürlü nesne duradurdı ve hem 13- ḳızıl ata binerlerdi. Atlarınuñ daḫı küllī yaraġı ḳızıl eydürlerdi ve bir gün

55- a

1- ṣaru ata binerlerdi ve daḫı ṣaru geyerlerdi ve bir gün ḳara ata binerlerdi ve ḳara 2- ḳaṭıfe aṭlaslar geyerlerdi. Her gün bir dürlü rengle çıḳardı, çıḳardı. 3- ʿĀlemi seyrān ve temāşā ḳılurdı. Ḫalāyıḳ anı görüp ʿacaba ḳalurlardı. Mūsā 4- peyġamber daḫı Ḳārūnuñ işini taʿaccüb iderdi. Aḫir Ḥaḳ Teʿāladan emr geldi kim 5- Ḳārūndan zekāt

isteye. Mūsā peyġamber Ḳārūnla şunuñ üzerine ṣulḥ 6- eyledi kim biñ aḳçeden bir aḳçe ve biñ filūrīden ziyāde 7- virmeye Ḳārūn rāżı olmadı. Mūsanuñ sözine iʿtibār ve iltifāt daḫı 8- eylemedi. Mūsā peyġamber aña naṣīḥat eyleyüp azma didikçe Ḳārūn 9- daḫı ziyāde eyledi. Bu vechile her gün bir dürlü zīnetle çıḳar, ṣalınurdı. 10- Nitekim Ḥaḳ Sübḥāne ve Teʿāla buyurmışdur: فخرج على قومه في زينته قال 11- الذين يريدون الحيوة الدنيا يا ليت لنا مثل ما أوتي قارون 12- انه لذو حظ عظيم Yaʿnī; Her gün ḳullarını ve taʿalluḳātı ṭonatdurup 13- Bir dürlü zīnetle çıḳar seyrān iderdi. Ol ḳullar ve cāriyeler kim

55- b

1- altunlu ṭonlar geyip yanınca bir dürlü zīnetle yanınca yürüdürlerdi daḫı 2- baḳan kişilerüñ gözleri ḳamaşurdı. Gün yere inmiş ṣanurlardı. Ol 3- dünyādan ṣafāsı olan kişiler Ḳārūnuñ ḥālini kim görürlerdi. Yirinür 4- lerdi. Ne olaydı bize daḫı Ḥaḳ Teʿālā buncılayın māl vireydi. Yāḫūd biz daḫı 5- bunuñ ḳullarından eyleye idi, dirlerdi. Niçe devletlü kişi olur diyüp 6- anuñ ḥāline taḥassür iderlerdi. وقال الذين أوتوا العلم ويلكم ثواب 7- الله خير لمن آمن وعمل صالحا ولا يلقيها الا الصابرون Yaʿnī; : 8- ʿAvām ḫalḳı Ḳārūn ḥālin görüp ḥased itdüklerince ʿālimler ve ṣāliḥler 9- anlara eydürlerdi kim: Bu dünyā zīneti heves idecek zīnet degüldür. 10- Zīnet oldur kim kişiye aḫiretde ḥāṣıl ola. Dünyā devletünüñ s̱ebātı 11- yoḳdur. Tez geçer nesnedür. Varuñ ḥālüñüze şükr eyleñ. Yoḳsulluġuñuza 12- ṣabr eyleñ. Dünyā devletünden āḫiret s̱evābı yegdür, dirlerdi. Müslümānlara 13- bu vechile ögüt virirlerdi. Fi'l-cümle Ḳārūn bu ʿizz ve nāz içinde on

56- a

1- yıl dirlik eyledi. Çünkim devlet aḫirine yaḳlaşdı. Dünyā andan yüz dönderecek 2- vaḳt oldı. Mūsā peyġambere düşmān olmaġa başlayup ḫalḳu azdurmaġa 3- ve Mūsā peyġamber dīninden döndermege iḳdām eyledi. Meger Benī İsrāʾīl içinde 4- bir güzel ʿavrat varıdı ammā ḳatı azġun faḥişelerden idi. Benī İsrāʾīl 5- içinde şöhret çıḳarmış idi. Ḳārūn ol ʿavrata ḳıġırdı. Aña aġır 6- ḳaftānlar ve altunlar, incüler virdi. Eyitdi: Seni anıñçün getürdüm ki ben 7- bir ḳonuḳluḳ eylesem gerek. Benī İsrāʾīl

ulularını hep oḳusam gerek. Senden 8- dilegüm oldur ki ol vaḳtin ḫalḳ içinde Mūsā peyġamberüñ yüzine 9- ḳarşu eydesin ki: İşbu Mūsā beni odasına iletdi. Güçle beni çekdi. 10- ve beni bulursa işledi, diyesin. Sen bu sözi kim söyleyesin. Bu 11- virdügim ḳadar degül saña yüz biñ bunca nesneler vireyin ve seni ḳatuma 12- ḫāṣlardan eyleyeyin, didi. Ol ʿavrat daḫı bu sözi dimege rāżı oldı. 13- Ḳārūn şād oldı. Ol ʿavrat evine iletdi. ʿAvratları ve cāriyeleri

56- b

1- arasında niçe gün anı ṣaḳladı. Andan adam gönderdi. Benī İsrāʾīl ulularını 2- oḳudı ve bir ulu ḳonuḳluḳ eyledi. Dürlü dürlü nefīs ṭaʿāmlar geldi. Daḫı 3- yendi. Şarāblar içildi. Andan Ḳārūn baş ḳaldurdı. Eyitdi kim: İy ulu 4- lar işbu Mūsanuñ ḥālini siz daḫı bildüñüz mi? Anı bir emīn ṭoġru kişi mi ṣanur 5- sız? Ben anuñ sözine iṭāʿat itmedügüm anuñ yaramazlıġın bildügümçün 6- dür. Mūsā evvelki dīninden vāz gelmişdür. Azmışdur. Evvel bu kim zekāt 7- vir, diyüp: Ṣūret eyledügi benüm māluma ṭamaʿ idüp ḥālüme ḥased 8- itdügündendür. İkinci bu şol bir faḥişe ʿavrat baña Mūsadan şikāyet 9- eyledi. Anı bilür misiz, didi. Eyitdiler kim: Bilürüz. Eyitdi: Pes niçe müslümānlıḳ 10- dur. Bu ki ol ʿavrat baña Mūsadan şikāyet eyledi. Mūsā beni odasına 11- iletdi ve beni çekdi ve benümle zinā eyledi, didi. Gerekse ben ol ʿavratı 12- ḳıġırın. Mūsanuñ yüzine ḳarşu söylesün. İşidüñ didi. Eyle 13- diyüp Mūsaya adam gönderdi. Ḳıġrıtdı. Mūsā peyġamber anı işidicek

57- a

1- sevindi. Anı işidicek eyitdi: Şāyed Ḥaḳ Teʿālā Ḳārūnuñ göñline 2- raḥmet bıraḳmış ola ve inṣāfa gelmiş ola. Allahuñ emrin dutup mālınuñ 3- zekātın virmege rāżı oldı. Ola, didi. Derḥāl ṭuru geldi. Ḳārūnuñ 4- sarāyına geldi. İçerü girüp selām virdi. Cemīʿ ḫalḳ ʿizzet idüp 5- ṭuru geldiler. Mūsā peyġamber geçdi, oturdı. Ḳārūn hīç muḳayyed olmadı. 6- Birazdan eyitdi: Yā Mūsā Ḥaḳ Teʿālanuñ buyruġında niçedür kim bir kişi 7- zinā işlese anı öldürmek lāzım olur mı? Yoḳsa olmaz mı? Mūsā 8- peyġamber eyitdi: Ḥaḳ Teʿālanuñ ḥükmi budur kim: Zinā iden kişiʾi depeleyeler. 9- Ḳārūn eyitdi: Eyle olsa seni öldürmek vācibdür. Zīrā sen fülān 10-

ʿavratla zinā eylemişsin. Evde aña iletmişsin. Aña bildügüñ itmişsin. 11- Vācib budur kim: Seni depeleyeler, didi. Mūsā peyġamber ʿaleyhi’s-selām eyitdi kim: 12- ḥāşa bu ne sözdür? Ḳārūn eyitdi: İsterseñ ol ʿavrat gelsün. 13- Ne etdüñse yüzüñe ḳarşu söylesün. Mūsā ṭoġru idi. Göñlinde

57- b

1- Hīç nesne yoġıdı. Ṭoġruluġuna göre aña eyitdi: Var geldi. Gelsün. 2- Söylesün. Ḳārūn tiz adam gönderdi. Ol ʿavrat geldi. Ḳārūna 3- ḳarşu ayaġ üzerine durdı. Ol ulular ileñdüklerinden başların 4- aşaġa ṣaldılar. Ḳārūn eyitdi: İmdi ileñme. Ṭoġrusın söyle. 5- Mūsā saña niçe itdügini işbu ulular ḳatında ʿarż eyle. Hep 6- işitsünler. Mūsā ne ḳadar emīn kişi idügini bunlar daḫı bilsünler, didi. 7- Eyle deyecek ʿavrat eyitdi: İy ulular bilüñ kim: Ḳārūn beni ḳıġrıtdı. 8- Baña işbu arḳamdaġı ṭonları ve daḫı çoḳluḳ nesne virdi. Ḫalḳ 9- içinde gelgil. Mūsā baña zinā eyledi digil, didi. Maʿāẕallāh ki 10- Ḥaḳ Teʿālānuñ peyġamberi baña zinā itmiş ola yāḫūd̠ zināya ḳaṣd itmiş 11- ola, didi. Çünkim ol ʿavrat ṭoġrusın söyledi. Ḳārūn baş 12- aşaġa ṣaldı. Oturan ulular birbirine baḳışdılar. Göñlinde Ḳārūna 13- laʿnet itdiler. Ṭuru geldiler. Ṭaġıldılar. Mūsā peyġamber ʿaleyhi’s-selām begāyet

58- a

1- incindi. Gözlerinden yaş geldi. Gitdi. Bu ḳażiyyeʾi Ḥaḳ Teʿālā 2- āḫir zamān peyġamberi Muḥammed Muṣṭafa ʿaleyhi’s-selāma ḥakēyet ider. Şol vaḳtin 3- kim kāfirler anı incitdiler kim: 4- Yaʿnī; Siz daḫı ol 5- ṭāyife gibi olmañ ki peyġamberlerini incitdiler. Yaʿnī; Mūsā peyġamberüñ ḥaḳḳında 6- bühtān itdiler. Ḥaḳ Teʿālā anı anlar didügi nesneden berī ḳıldı. Ḥaḳ Teʿālā 7- ḳatında Mūsā ʿizzetlü ve ḥürmetlü idi. Bu nesne Mūsā peyġambere güç geldi 8- ve ġāyet de maḥzūn oldı. Eyitdi: Yā Rabbi Ḳārūndan benüm adumı alıvir. 9- Ḥaḳ Teʿālā eyitdi. Yā Mūsā yeri senüñ ḥükmgede ḳıldum. Ne isterseñ buyur. 10- Aña itsün. Mūsā peyġamberüñ mübārek ḫāṭırı ḫoş oldı. Döndi yine 11- Ḳārūn oturdıġı yere geldi. Gördi kim ol ḫalḳ ṭaġılmış. Ḳārūn daḫı 12- baş aşaġa bıraḳmış oturur.

Mūsā peyġamberi göricek ṭuru geldi. Mūsā 13- peyġamber eyitdi: Yā arż ḫazīneyi yere dut. Bu kāfiri didi. Fi'l-ḥāl yer Ḳārūnı

58- b

1- topuġına degin yutdı. Ḳārūn eyitdi: Yā Mūsā bu ne carulıḳ kim idersin. 2- Mūsā peyġamber yine yere ḥükm eyledi. Dut, didi. Bu kerre yer anı dizine degin yutdı. 3- Ḳārūn anı göricek ne olduġını bildi. Eyitdi: Yā Mūsā suçumı bildüm. Kerem 4- eyle. Beni bu yer elinden ḫalāṣ eyle. Şimden ṣoñra ne dirseñ emrine muṭīʿ 5- olayın. Mūsā peyġamber eyitdi: Senden ḫayr gelmez. Yigrek oldur kim sen dünyāda 6- olmayasın diyüp yine yere dut diyü buyurdı. Yer anı beline degin yutdı. 7- Ḳārūn eyitdi: Yā Mūsā zinhār baña ḳıyma. Senüñle ḳavmlügümüz ḥaḳḳıçün 8- beni esirge. Meded didi. Ne ḳadar kim yalvardı. Mūsā peyġamber hīç ḳulaġına ḳomadı. 9- Yere dut diyü buyurdı. Yer anı gögsine degin yutdı. Andan boġazına dek yutdı. 10- Andan dükeli aʿżāsı yere baḳdı. Hemān başı ṭaşra ḳaldı. Eyitdi: Yā Mūsā 11- senüñle ḳavmlüġümüz ḥaḳḳıçün beni esirge, ḳıyma. Tevbe olsun, didi. Yere dut diyü 12- buyurdı. Yer anı tamām yutdı. Taʿalluḳātundan kim Ḳārūnla bile mürted olmış 13- idi. Yer anları daḫı bile yutdı. Eydürler kim: Tā ḳıyāmet ḳopunca anlar günde bir arpa boyı

59- a

1- ḳadarınca yere batarlar. Ḳıyāmet ḳopuncaḳ cehenneme girürler. Çünkim Ḳārūn yire ġarḳ 2- oldı. Mūsā peyġamber Ḥaḳ Teʿālaya şükr eyleyüp döndi. Allah u Teʿāla eyitdi: Yā Mūsā 3- ol benüm ḳulum saña şol ḳadar yalvardı. Zārīlıḳ eyledi. Niçün anı esirgemedüñ? 4- Mūsā peyġamber eyitdi: Ben umardum ki baña senüñ ḥaḳḳuña and vireydi ve seni daḫı 5- añaydı. Çünkim ol seni añmadı. Ben daḫı anı esirgemedüm, didi. Ḥaḳ Teʿālā eyitdi kim: 6- Yā Mūsā eger ki beni diline getüreydi ve saña yalvarduḳlarınuñ birini baña yalvara idi. 7- Günāhını bagışlayaydum ve anı azād eyleye idüm, didi. Çünkim Ḳārūn yere ġarḳ 8- oldı. Ol nihāyetsüz genc ḫazāin ḳaldı. Ḫalḳ mesāviye düşdiler kim 9- Mūsā peyġamber Ḳārūnı anıñçün yere ġarḳ eyledi kim mālı ṭavarı kendüye 10- ḳala didiler. Pes Mūsā peyġamber Ḥaḳ Teʿāladan diledi

kim Ḳārūnuñ mālı ve genci 11- ẖazāini kimyāsı ve kimyā aleti ve kimyā kitābını fi'l-cümle aña müteᶜallıḳ ne varsa 12- cemīᶜsi yere geçdi. Düni gün ol Ḳārūnı görüp ḥāline ḥased iden yoḳsullar 13- ne olaydı bizüm daẖı ancılayın mālumuz daẖı olaydı diyenler bugün Ḳārūn

59- b

1- bu ḥālde görecek kendü ḥāllerine şükr eylediler. Baylıḳdan bîzār oldılar. 2- Anuñ ḥāline görsek didiklerine istiġfār ve tevbe ḳıldılar. Biz daẖı ancılayın māldār 3- olsun şimdi biz daẖı yere ġarḳ olurduḳ, didiler. Bildiler kim dünyā ᶜizzeti 4- ᶜizzet degüldür. ᶜİzzet ol ᶜizzetdür kim aẖiretde ola. İmdi mi aẖiret ᶜizzeti 5- şol kimesneye ḥāṣıl olur kim Allahdan ḳorḳucı ola ve kibr fesād ehli olmaya. 6- Dünyā ᶜizzetine aldanmaya. Aẖiretini unutmaya. Nitekim Ḥaḳ Teᶜālā buyurmışdur: 7- الدار الاخرة نجعلها للذين لا يريدون علوا في الارض ولا فسادا 8- والعاقبة للمتقين Yaᶜnī; biz aẖiret evini şunlaruñçün ḳılduḳ kim dünyā 9- ululıġına aldanmayalar ve kibr fesād ehlinden olmayalar. Allahdan ḳorḳucı ola 10- lar Faṣl Ẕüveyn Ṭahmāsap rāvi eydür: İşbu işler kim Benī 11- İsrāʾīle vākiᶜ oldı. Şāmda ve Mıṣırda ve Tiy yazusında ekṡer Mün̄üçehr 12- zamānında idi. Bu Mün̄üçehrüñ bir oğlı varıdı. Adına Ṭahmasāp dirlerdi. 13- Mün̄üçehr anı bir günāhdan ötürü dutdı. Ḫışm eyledi. Ḳaṣd itdi kim anı öldüre

60- a

1- idi. Begler ve ulular dilek itdiler. Mün̄üçehr anı öldürmekten vāz geldi ammā 2- vilāyetümde durmasun diyüp ḳodı. Aña pādişāhuñ ḳızıñ eli virmiş idi. 3- Ol ḳızı sarāyında ṣaḳladı. Ṭahmāsapla göndermedi. Ṭahmāsap ḥīle 4- ile ᶜavratını daẖı uġurladı. Türkistāna gitdi. Anda Ṭahmāsabuñ bir oğlı 5- oldı. Adına Ẕüveyn virdiler. Mün̄üçehr Ṭahmāsabuñ ol ḳızdan oğlancuġı olduġın 6- işidicek esirgedi. Yine ḳatına getürdi. Birḳaç günden ṣoñra Ṭahmāsap 7- aldı. Mün̄üçehr daẖı aldı. Ẕüveyn geçerek oğlan idi. Pādişāh olmaġa yaramazdı. 8- Türkistān pādişāhı Afrāsiyāp geldi. Mün̄üçehrüñ vilāyetini aldı. ᶜAcem 9- mülkini ser-tā-ser pādişāh oldı. Ẕüveyni ḳaçırdılar. Gizlediler. Afrāsiyābuñ ᶜacem 10- vilāyetine kim eli erişdi. Bîḥad ẓulmler

ve fesādlar işledi ve çoḳ 11- illeri ve şehrleri yıḳdı. H̬arāp eyledi. Afrāsiyāp ʿacem mülkini beş yıl tamām 12- beglik eyledügünden ṣoñra ʿacem vilāyetine ḳızlıḳ düşdi. On iki yıl tamām 13- ḳızlıḳ zaḥmetin çekdiler. Aña dek Ẕüveyn dah̬ı büyücek oldı. Uṣlı ve tedbīr ehil

60- b

1- yigit ḳopdı atası yerine pādişāh olmaġa ṭalep ḳıldı. ʿAcem begleri küllīsi 2- aña yüz dutdılar. Yolına cān baş fidā itdiler. Pes leşker düşürüp Afrā 3- siyapla ceng eyledi. Ḥaḳ Teʿālā furṣat virdi. Afrāsiyābı ṣıdı ve dah̬ı 4- ṭaġıtdı. Afrāsiyāp ḳaçdı. Yine Türkistāna düşdi. ‘Acem ıḳlīmınuñ dah̬ı 5- ẓulminden h̬alāṣ oldı. Ol gün kim Afrāsiyāp ṣındı Nevrūz gündi. 6- Çünkim Afrāsiyāp gitdi. Ẕüveyn anda oturdı. Ol h̬arāp itdügi vilāyetini yine 7- maʿmūr ḳıldı. Yedi yıl raʿiyyetden bāc ve h̬arāç almadı. Decleden bir ırmaḳ 8- çıḳardı. Anuñ adına Zāp dirler. Ol ırmaġuñ öte kenārında bir ḳalʿa 9- bünyād̠ eyledi. Şimdi Baġdaduñ ḳalʿası oldı. Baġdādîler aña medeniyyetü’l-ʿıtaḳ 10- dirler. Ol ırmaġuñ kenārında bir ḳalʿa ve çoḳ köyler yine eyledi ve şehirler 11- yapdı. Şimdiki ḥālde dah̬ı nişānları bellüdür. Baġdādîler aña zābü’l-ʿulā 12- zābü’l-vuṣṭa zābü’ş-şuḳla dirler. Reyḥānlar ve ḳoh̬ulu otlar ekmek ve dah̬ı 13- baḳçeler ve āb çayırlar küllīsi düzden ḳaldı ve dürlü ṭaʿāmlar bişürmege

61- a

1- Ẕüveyn taṣnīf eyledi. Ol vaḳt kim Afrāsiyāp ṣındı. Andan ḥāṣıl olan 2- ġanīmet mālını leşkerine üleşdürdi. Cihān anuñ zamānında yeñi ʿimāret 3- olmadı. Vilāyeti içinde h̬arāp ḳalmadı. Baʿżılar bu Rūduñ adı aẕāb 4- dirlerdi. Rūzuñ bir vezīri varıdı. Adına Gürşāşūp dirlerdi. Hem 5- Ferīdūn oġlanlarından idi. Fi’l-cümle Ẕüveyn otuz yıl pādişāh oldı. 6- Otuz yıldan ṣoñra öldi. Yerine oġlı Keyḳabādu’l-melik pādişāh oldı. Faṣl 7- Keyḳābādu’l-melik şöyle rivāyet iderler kim çünkim Keykabād pādişāhlıḳ 8- taḥtına oturdı. Pādişāhlardan birinüñ ḳızını alup ʿavrat idindi. 9- Ol ḳızdan anuñ altı oġlı oldı ki adları ki Yāfūş̠ ve Keykāvus 10- ve Keyḳāman ve Keytana ve Behmen idi. Bunlaruñ altısı dah̬ı ol pādişāhlar 11- oldılar. ʿAcem mülki niçe yıl anlaruñ ortasında oldı ve bu Keykabād çoḳ 12- şehrler yapdı ve ḳalʿalar

yapdı. İl vilāyet ʿimāret itmekçün dürüşdi. 13- Ḫalāyıḳdan māllarınuñ onda birini ol aldı ve ḥaddler ve sınurlar eylemek ol

61- b

1- vażʿ eyledi. Kendünüñ taḫt Belḫ diyārında idi. Eks̱er şehrlerüñ adını 2- ol taʿyīn eyledi ve çeşmeleri ol çıḳardı. Yapdurdı ki Türkistān 3- ve Rūm illerini götürüp ḳalʿalar ve şehrler ʿimāretine ṣarf eyleyem, dirdi. Bu vechile 4- yüz yıl pādişāhlıḳ sürdi. Mūsā ve Hārūn ve Yūşaʿ ḳıṣṣalarınuñ niçesi 5- Keyḳabād zamānında oldı. Ḳıssaʾī Ḥarḳīlu'n-nebīyyi ʿaleyhi's-selām 6- Bu söz Ḥarḳīl peyġamber ḳıṣṣasın bildürür. Şöyle rivāyet iderler kim bu 7- Ḥarḳīl peyġamber ʿaleyhi's-selām ol benīdür kim Subḥāne ve Teʿālā ve daḫı Ḳurānda ẕikr ider. 8- Anı Ẕilkifl diyü ögmişdür. Bunuñ laḳabına İbnü'l ʿUcūz dirler. Dimek olur 9- kim ḳarı oġıl işbu sebebden ki bir ḳarı anası varıdı ve bir pīr kişi atası 10- varıdı ki hergiz dünyāya oġul ḳız getürmemişler idi. Aḫir vaḳtlerinde daḫı 11- ḳūrbānlar ve ṣadaḳalar itdiler. Ḥaḳ Teʿālā Ḥażretinden bir oġul istediler. Ḥaḳ 12- Teʿālā bunı anlara virdi. ʿÖmürleri ölmege yaḳlaşmış idi. Adını kendüler Ḥar 13- ḳīl ḳoymışlar idi. Laḳabı İbnü'l-ʿUcūz idi. Benī İsrāʾīl içinde hīç ölü diri

62- a

1- olmadı. İllā Mūsā peyġamber duʿāsıyıla ve ʿÎsā peyġamber duʿāsıyıla ve bu Ḥarḳīl 2- peyġamber duʿāsıyıla ʿaleyhime's-selām Mūsā peyġamber duʿāsıyıla diri olan ol yetmiş 3- kişi idi kim Mūsā peyġambere eyitdiler: Allahı bize aşikāre göster görelüm. Eyle 4- diyecek gökden bir ṣāʿiḳa indi. Anları yaḳdı. Kül eyledi. Pes Mūsā peyġamber ʿaleyhi 5- duʿā eyledi. Ḥaḳ Teʿāladan diledi kim Allah u Teʿāla anları yine diri eyledi. ʿīsā 6- bin Meryem duʿāsıyıla diri olanlar aşaġada ẕikr olısardur. Bu Ẕülkifl duʿāsıyıla 7- diri olanlar anlardur kim Ḥaḳ Sübhāne ve Teʿāla Ḳurānda ẕikr eylemişdür ki 8- 9-

Maʿnāsı budur: Vallāhu āʿlem ki işitmedüñ mi Yā Muḥammed? 10- Ol ṭāyifenüñ ḫaberni kim olmadan ḳorḳup şehrlerinden çıḳdılar, gitdiler. Ḥaḳ Teʿālā 11- anlara ölüñ didi. Cemīʿsi öldiler. Ṣoñra yine diri eyledi. Bunuñ ḳıṣṣası 12- bu idi kim ol

vaḳtin kim Ḥarḳīl peyġamber ʿaleyhi’s-selām Benī İsrāʿīl ṭāyifesine 13- peyġamber oldı. Benī İsrāʾīl kāfirlerle muḥārebe itmege gönderdi. Meger kāfir leşkeri

62- b

1- çoġıdı. Benī İsrāʾīl ölmeden ḳorḳdılar. Peyġamberlerinüñ sözin dutmadılar ve hem 2- emrine mutīʿ olmadılar. Pes Ḥaḳ Teʿālā anlaruñ üzerine vebā ẖışmın bıraḳdı. 3- Her gün ol ẖastalıḳdan niçe kişi ḳırılmaġa başladılar. Pes bir bölük kişi ṭāʿūn 4- dan ḳaçdılar. Oġullarıyıla ve ḳızlarıyıla ve ʿavratlarıyıla şehrden gitdiler. Şöyle 5- rivāyet iderler kim, eydürler kim: Ol çıḳup gidenler biñ kişiler 6- idi. Şehirden çıḳup bir iki mīl miḳdārı gidince Ḥaḳ Teʿālā bir ẖışm 7- gönderdi. Ol arada ḳırıldılar. Helāk oldılar. Ol şehrde diri ḳalan kişiler 8- anlaruñ ḥālin işitdiler. Üstlerine geldiler. Gördiler kim çoḳluḳ ẖalḳ 9- olduḳları sebebden defn idecekler degül. Çevrelerine bir dīvār çevürdiler. 10- Şöyle kim ol ölenler küllīsi ol dīvār içinde ḳaldılar. Bunuñ üzerine 11- birḳaç yıl geçdi. Çürüdiler topraḳ oldılar. Bir gün Ḥarḳīl peyġamber ol 12- ṭarafa uġradı. Anları görüp ʿacaba ḳaldı. Ḥaḳ Teʿālā ḥażretinden diledi. 13- Ḥaḳ Teʿālā anları yine diri eyledi. Yine şehirlerine geldiler. Niçe zamān daẖı ʿömr

63- a

1- sürdiler dünyāya oġul ḳız getürdiler. Aẖir ecel yetişdi. Öldiler oġlanları 2- ḳaldılar. Eydürler kim şimdiki zamānda daẖı anlaruñ nesli ḳalmışdur. Nişānlar 3- oldur kim derleyecek gevdelerinde murdār ḳoẖu işidülü bunuñ üzerine daẖı 4- çoḳ zamān geçdi. Mūsā dīni eskidi, diyüp ẖalāyıḳ azdılar. Tevrīt 5-ḥükmini dutmaz oldılar. Tā şuña degin kim Ḥaḳ Teʿālā İlyāsı anlara peyġamber gönderdi. 6- Ḳıṣṣa-i İlyāsu’n-nebīyyi ʿaleyhi’s-selām çünkim İlyāsa peyġamberlıḳ 7- yetişdi. Ol vaḳtin ẖalḳ küllīsi pūta ṭaparlardı. ve bir ulu pūtları daẖı 8- varıdı. Adına Baʿla dirlerdi. İlyās anlara eyitdi: 9- 10- Yaʿnī; İy ḳavm Allahdan ḳorḳmaz mısız ki size yaradan Allahı ḳorsuz Baʿla 11- ṭaparsız ve aña duʿā idersiz. Sizüñ ve sizden öñdin geçenler güzel Tañrı 12- Allahdur. Allaha ṭapuñ. Puta ṭapmañ, didi. Anlar İlyās peyġamberi yalanladılar ve 13- sözine inanmadılar. Putlarını terk itmediler. Kitāplarda şöyledür kim:

63- b

1- İlyās Ḳużay oğlıdur. Ḳużay Muḥāmin oğlıdur. Muḥāmin ʿAyzār oğlıdur. 2- ʿAyzār Hārūn oğlıdur. Hārūn ʿÜmrān oğlıdur. Çünkim Ḥaḳ Teʿālā İlyāsı anlara 3- Peyġamber gönderdi. Allahuñ ḥükmini ve Mūsanuñ şerīʿatını anlara bildürdi. 4- Pūta ṭapmaḳdan nehy eyledi. Anlar inanmadılar. Baʿl ulu pūtları idi. Aña ṭapmaġı 5- terk idemediler. Baʿżılar eydür kim Baʿl didükleri bir güzel ʿavrat idi. 6- Benī İsrāʾīlden idi. Benī İsrāʾīl Tañrı diyüp ol güzel ʿavrata ṭaparlardı. 7-İlyās anlara peyġamber oldı. Ḫalḳ pūta ṭapmaḳtan menʿ eyledi. Ol ʿavrat 8- İlyās peyġambere inanmadı. Şehr ḫalḳ daḫı müslümān olmadılar. Ol şehrüñ bir pādi 9- şāhı varıdı. Andan ġayrı kimesne İlyāsa uymadı. Hemān ol pādişāh 10- müslümān oldı. İlyāsla ol pādişāh Allaha ṭaparlardı. Ḳalab şehr ḫalḳı 11- Baʿla ṭaparlardı. Ol pādişāh ḫalḳını kendüye uydurımadı. Anları helāk 12- daḫı eylemedi. Pes İlyās peyġamberi vezīr idindi. Ḳatı ḥürmetlü dutardı. 13- Ṣoñra ol pādişāh daḫı mürted oldı. Müslümānlıġına peşmān oldı. Yine

64- a

1- Baʿla ṭapmaġı iḫtiyād itdi. İlyās peyġamber andan ayrıldı. Yaluñuz ḳaldı. 2- Ḥaḳ Teʿālaya duʿā eyledi. Ḥaḳ Teʿālā eyitdi: Yā İlyās gögi senüñ emrüñde 3- ḳıldum. Ne dilerseñ buyur, didi. Eyitdi: Yā Rabbi bunlaruñ üzerine yaġmur 4- yaġdurma. Pes Ḥaḳ Teʿālā anlardan yaġmurı menʿ eyledi. Üç yıl tamām 5- gökden yere yaġmur yaġmadı. Çoḳluḳ ḫalḳ ve daḫı ve ḫoş ve ṭuyūr hem 6- ḥayvānāt açlıḳdan helāk oldılar. Aḫir eyitdiler kim: Bu fesādı 7- bize İlyās eylemişdür. Anı öldürmeyince bu belā bizüm üzerümüzden defʿ 8- olunmaz didiler. Ḳaṣd itdiler kim İlyās peyġamberi öldüreler her ne 9- yerde kim etmek ḳoḫusı bulurlardı. Dün gice İlyās burada 10- yatmış dirlerdi. Zīrā İlyāsdan ġayrı kimsede etmek hīç 11- bulmazdı. Bir gün İlyās kāfirlerden ḳaçup ḳarıcuġuñ evine var 12- dı. Ol ḳarınuñ bir oğlı varıdı. İkisi daḫı açlıḳdan ʿāciz olup 13- iñşürlerdi. Ol oğlanuñ adına Elyasaʿ bin Aḫṭar dirlerdi.

64- b

1- Baʿżılar eydür kim: Kötürüm idi. Pes ol ḳarıcuḳ İlyās peyġamberi kendü 2- evinde gizledi. İlyās peyġamber andan etmek istedi ve hem anlara etmek 3- virdi ve duʿā eyledi. Ḥaḳ Teʿālā oġlını ḫoş eyledi. Andan İlyās 4- peyġamber duʿā eyledi. Ḥaḳ Teʿālā ol şehri yere geçürdi. Ol şehirden ṭaşra 5- olan ḫalḳ gerçi Baʿla ṭaparlardı ama İlyāsı öldürmeklige ḳaṣd 6- eylemediler. Hemān şehr ḫalḳı helāk oldılar. Ḳalan ḫalḳ ölmediler. Çünkim 7- Elyasaʿ ḫoş oldı. Elyasaʿ īmān getürdi ve aña bir vechile muḥabbet 8- eyledi kim gice ve gündüz ve gelmekde gitmekde hiçbir sāʿat İlyāsdan 9- ayrulmazdı. Bu resme üç yıl tamām İlyāsla bile oldı. Çünkim 10- ol ṭāyife şehirleriyile geçdiler. İlyās peyġamber Ḥaḳ Teʿālā Ḥażretine duʿā 11- eyledi. Eyitdi: Yā Rabbi benüm duʿām sebebiyile bunca insān ve bunca 12- ḥayvānāt açlıḳdan ve ṣusuzlıḳdan helāk oldılar. Dilerüm ki benüm duʿāmı 13- ḳabul eyleyesin ve bu ḫalāyıḳ bu āfetden ḳurtarasın tā benüm Ḥaḳ

65- a

1- peyġamber ıduġımı bileler. Baʿlı terk eyleyüp müslümān olalar didi. Ḥaḳ Teʿālā İlyā 2- suñ duʿāsın ḳabul eyledi. İlyās peyġamber ol ḳavme eyitdi: İy ḳavm 3- bunca zamāndur kim Tañrı diyü Baʿla ṭaparsız. Hīç andan bir menfaʿatüñüz 4- var mıdur? Çünkim aña Tañrumuzdur dirsiz. Aña yalvarsañuz ḥācet 5- dileseñüz bu ḳızlıḳ āfetini elinden gelürse sizüñ üzerüñüzden defʿ 6- eylesene çünkim andan meded bulunmazsız. Ben ṭapduġum Allaha ṭapuñuz 7- ve müslümān olsañuz ne ki. Bu ḳızlıḳ zaḥmetini üstüñüzden götüre daḫı 8- rāḥat olayduñuz, didi. Anlar daḫı İlyās sözile ġayrete düşdiler. 9- Pūtlarını ṭaşra çıḳardılar. Ne ḳadar kim yalvardılar ve tażarruʿ itdiler. Putdan 10- hīç cevāb gelmedi ve duʿāları maḳbūl olmadı. Andan İlyās peyġamber 11- el getürüp duʿā eyledi. Allah fażlıla yaġmur geldi. Daḫlılar egdiler yine ucuzlıġa 12- ve rāḥatlıġa yetişdiler. Bir zamān İlyās peyġambere īmān getürüp müslümān 13- olmışken yine kāfir oldılar. Pūta ṭapmaġa iḫtiyād itdiler. İlyās gördi kim:

65- b

1- Anlardan ḫayr yoḳ. Elyasāʿ uydurup ol ḫalḳı ḳoyup gitdi. Eyitdi kim: 2- Yā Rabbi beni bu kāfirler arasından çıḳar, didi. Ḥaḳ Teʿālā İlyāsı ve hem 3- Elyasaʿ anlaruñ arasından çıḳardı ve uzun ʿömr virdi. Tā kim 4- İsrāfīl ṣūr urınca diri olısardur ve yabānlarda ve ısuz 5- yerlerde sākīn olur çünkim İlyās peyġamber ol ḳavm arasından 6- gitdi. Elyasaʿ yerine ḫalīfe dikdi. Andan ṣoñra Elyasaʿ peyġamberlıḳ 7- virdi. حديث Elyasaʿ ḫalīfe İlyāsı'n-nebīyyi ʿaleyhi's-selām 8- rāvi eydür. İlyās peyġamberden ṣoñra Elyasaʿ peyġamber oldı. Andan 8- ṣoñra Benī İsrāʾil arasında peyġamber ḳalmadı. Hemān ʿulema ḳaldı ve daḫı 10- Ṣulaḥā ḳaldı. Ḳalan ḫalḳ Mūsā peyġamber dīninden ve Mūsanuñ 11- şerīʿatından el çekmişler idi. Benī İsrāʾil içinde bir tābūt varıdı 12- ki aña sekīne dirlerdi. Ol tābūtuñ kedi başı gibi bir başı varıdı. 13- Her kişinüñ kim bir ḥāceti olsa ol tābūtuñ üzerine gelürdi. Ḥaḳ

66- a

1- Teʿālaya tażarruʿ ve niyāz ḳılurdı. Ne ḥācet dilese Allah ḳatında revā 2- olurdı. Eger bir düşmān żāhir olsa Benī İsrāʾil birle ṣavaş itmek 3- isteseler ol tābūt öñlerince getürürlerdi. Tābūt içinde bir 4- kedi avazı gibi bir avaz çıḳardı. Ḥaḳ Teʿālā ol düşmānlaruñ göñline 5- heybet bıraġurdı. Ṭaġılurlardı. Ḳaçarlardı. Nitekim Ḥaḳ Teʿālanuñ 6- kelām-ı ḳadīm içinde ẕikr olunmışdur: وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ 7- مُلْكِهِ أَن يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ 8- آلُ مُوسَىٰ وَآلُ هَارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ Yaʿnī; Peyġamberleri anlara eyitdi: 9- Size Ḥaḳ Teʿālā ṭarafından bir tābūt geliserdür. Anuñ içinde sekīne 10- olısardur. ve Āl-i Mūsā ve Āl-i Hārūn ṣoñından anda baḳıyye olısardur 11- ve anı ferişṭahlar getüriserdür. Āl-i Mūsadan ve Āl-i Hārūndan olan baḳıyye daḫı 12- Mūsā peyġamberüñ ʿaṣāsı idi ve Hārūn peyġamberüñ ʿimāmesiyidi ve bir pāre 13- Başra balı idi kim Yiteden getürmişler idi ve daḫı Mūsā peyġamber münācātdan

66- b

1- elvāḥıla Tevrīt kim getürmiş idi. Ḳavmini bir buzaġuya ṭapmış bulıcaḳ 2- ḳaḳıyup elindeki elvāḥı yere urduġı vaḳt iki levḥ ṣınmış idi. Ol 3- ṣınan levḥalaruñ pāresi daḫı ol tābūt içinde idi. Mūsā peyġamber ʿaleyhi 4- 's-selām kendü zamānında iken ol

tābūt öñünden gidermezdi. Her ḳanca 5- giderse bile götürürdi. Mūsā peyġamberden ṣoñra gelen peyġamberler ol tābūt 6- elden ele getürmişler idi. Tā Elyasaʿ zamānı olunca Benī İsrāʾīl elinde 7- idi. Elyasaʿ gitdüginden ṣoñra Benī İsrāʾīl azdılar. Tābūt üzerinde 8- çoḳ fesādlar itdiler. Zinā itdiler. Livāṭa eylediler. Nāḥaḳ yere ḳan 9- dökdiler ve yalan söylediler ve daḫı buña beñzer niçe fesādlar itdiler. Mūsā 10- peyġamberüñ dīni eskidi. Tevrīt ḥükmi dutar kişi az ḳaldı. Ṣoñ ucı Ḥaḳ Teʿālā 11- anlaruñ üzerine ʿİmālıḳa neslinden bir ulu düşmān gönderdi. Benī İsrāʾīlüñ 12- daḫı bir pādişāhı varıdı. Adına İmlāḳ dirlerdi. Pes İmlāḳ leşker düzüp 13- tābūta bile ol düşmāna ḳarşu gönderdi. İki leşker uġraşdılar. İmlāḳ

67- a

1- çerisi ṣındılar tābūt daḫı ellerinden aldılar. Bu ṣınmaḳ ve tābūt alınmaḳ 2- ḫaberi İmlāḳa yetişicek İmlāḳuñ ödi ṣındı. Öldi. Düşmān gelüp 3- ol şehri dutdı. Benī İsrāʾīl ḫor ve ẕelīl eyledi ve ol tābūt maġribe gönderdi. 4- Bunuñ üzerine çoḳ zamān geçdi. Benī İsrāʾīl peyġambersüz ḳaldılar. Aḫir'ü-l 5- emr Ḥaḳ Teʿālā anlara bir peyġamber gönderdi. Adına Eşmūyīl dirlerdi ve hem 6- Ṭālūta pādişāhlıḳ virdi. Ḥaḳ Teʿālā anlaruñ üzerine bir ẓālim pādişāhı 7- gönderdi. Adına Cālūt dirlerdi. Ṣoñra ol Cālūtı Dāvūd peyġamber 8- öldürdi. Melik yine Ṭālūta yetişdi. Tābūt daḫı yine Benī İsrāʾīl 9- eline düşdi. Bunca müddet arasında dört yüz yıl geçdi. Bu dört 10- yüz yıl içinde Benī İsrāʾil üzerine yigirmi kişi pādişāh oldı. 11- Ḫanebrü'l-mülūkü'l-leẕīn ve radüvü aʿla Benī İsrāʾīl bu ḳıṣṣa ol kişi 12- lerüñ beyānındadur kim Benī İsrāʾīl üzerine pādişāh oldılar. İmlāḳdan 13. ṣoñra ve tābūt Benī İsrāʾil ilünden gitdüginden ṣoñra Lūṭ neslinden

Ek: 1

1- bir kişi pādişāh oldı kim adına Kūşān dirlerdi. Sekiz yıl Benī İsrāʾīl 2- ḳavmini ḳahr eyledi. Andan ṣoñra Kālūp bin Yufnānuñ bir ḳardaşı varıdı. 3- Adına Yūfuñ dirlerdi. Ol pādişāh öldi. Ḳırḳ yıl pādişāhlıḳ eyledi. 4- Ol öldügünden ṣoñra Ḫabāvar adlu bir kişi pādişāh oldı. On sekiz 5- yıl ol daḫı pādişāhlıḳ eyledi. Andan ṣoñra Kenʿāndan bir kimesne pādişāh 6- oldı. Adına Yāser dirlerdi. Ol daḫı yigirmi yıl pādişāhlıḳ eyledi. Benī İsrāʾīl 7- üzerine çoḳ dürlü belālar eyledi. Andan ṣoñra Benī

İsrāʾīlden bir ʿavrat 8- durdı. Adına Dīrān dirlerdi. Peyġamber aṣlından idi. Ol ʿavrat leşker 9- çeküp Yāser üzerine geldi. Yāseri depeledi. Kendüsi pādişāh oldı ve yerine 10- bir kişi ḫalīfe dikdi. Tā ḳırḳ yıl ol ʿavrat daḫı bilgelik eyledi. ʻAvrat her ne 11- ḥükm itse Bārıḳ anı yerine yetürürdi. Ṣoñra yine Lūṭ neslinden Ḥicāz ṭarafından 12- bir kişi ḳopdı. Adına Bārıḳ dirlerdi. Benī İsrāʾīl üzerine pādişāh oldı. Ṣoñra 13- oğlı Enmek pādişāh oldı. Anuñ pādişāhlıġı ancaḳ üç yıl oldı.

Ek: 2

1- Andan ṣoñra Benī İsrāʾīlden Tāreş yigirmi iki yıl pādişāhlıḳ eyledi daḫı 2- Tāreşden ṣoñra Falsaṭīn ṭarafından bir ḳavm geldi. Anlara Benū̄n ʿUmūn 3- dirlerdi. On sekiz yıl anlar daḫı pādişāh oldılar. Ṣoñra Benī İsrāʾīlden yine 4- bir kişi pādişāh oldı. Adına Baġac dirlerdi. Yigirmi yıl ol daḫı pādişāh oldı. 5- Andan ṣoñra iki yıl Añyūn pādişāh oldı ● Añyūndan ṣoñra sekiz yıl 6- ʿAñrūn pādişāh oldı. ʿAñrūndan ṣoñra Benī İsrāʾīl ıssuz ḳaldı. 7- Her ṭarafdan düşmān baş ḳaldurdı. Fetret ve ġavġa eksük olmadı. 8- Tā yigirmi yıl bu ḥāl üzerine geçdi. Bundan ṣoñra bir kişi ḳopdı kim adına 9- ʿĀlī dirlerdi. Kāhinlıḳ ʿilmin daḫı bilürdi. Otuz yıldan ziyādece pādi 10- şāh oldı. ● Çünkim bu dört yüz kim tamām oldı. Ḥaḳ Teʿālā Ḥażreti 11- Eşmūyīla peyġamberlıḳ virdi. Anuñ adına Eşmūyīl bin ʿAlḳa dirlerdi. Benī İsrāʾīl 12- bunca ẓālim begler elinden ʿāciz ḳalmışlardı. Çünkim Eşmūyīl peyġamber oldı. 13- Ṭālūt Benī İsrāʾīl ḳavmine pādişāh eyledi. Ḥadīs̱ Eşmūyīl ve Ṭālūt

67- b

1- Şöyle rivāyet iderler kim ol zamān kim Benī İsrāʾīlüñ ḥālleri perīşān 2- oldı. Ẓālim begler elinden ve amān bilmez yaġılar belāsından ʿāciz ḳaldılar. Cālūt 3- ol demde ulu pādişāh idi. Ḥatta Şām vilāyeti daḫı anuñ ḥükmünde idi. ● Bu 4- Cālūt didikleri ol zamānda olan Cabbārlardan ḳalmış idi. ʿĀd ve S̱emūd 5- aṣlından idi. Kiminüñ elli arış ve kimünüñ yüz arış boyları varıdı daḫı 6- şöyle rivāyet iderler kim: Cālūtuñ başındaġı tulġası beş yüz 7- batman idi. Ḳalan yaraġı daḫı aña göre ḳıyās eyle. Benī İsrāʾīl anuñ elinde zebūn 8- olup ulu belāya mübtelā olmışlar idi. Ḥaḳ Teʿāladan bir peyġamber isterlerdi kim 9- Mūsā peyġamber dīnin tāze eyleye ve

anları ol miḥnetden ḫalāṣ ḳıla. Otuz, ḳırḳ 10- yıl yaḳın bu nesne᾽i arzu itdiler. Peyġamberler neslinden hīç kimesne ḳalmamış idi. 11- Meger Mūsā Hārūn neslinden bir kişi ḳalmış idi. Adına Reyyān bin ʿAlḳa dirlerdi. 12- Lāvi bin Yaʿḳūp oġlanlarından idi. Bu Reyyān kim öldi. Anuñ ʿavratı 13- ḥāmile ḳaldı. Ol zamānda bir dānişmend varıdı kim adına ʿAyli dirler idi.

68- a

1- bu dānişmendi ol ḫātūn üzerine müvekkel ḳıldılar. Vaḳt ola er oġlancuġı 2- ola bizüm derdümüze bir dermān ola didiler. ʿAyli ol ḫātūnı ṣaḳladı. Hem 3. Eşmūyīl ol ḫātūndan oldı. Pes ʿAyli dānişmend kişi idi. Eşmūyīlı besledi. 4- Yedi yıl olunca aña terbiyet eyledi. Yedi yıldan ṣoñra Tevrītı ve Mūsanuñ 5- dīnini ve şerīʿatını aña bildürdi. Çünkim ḳırḳ yaşına yetişdi. Ḥaḳ Teʿālā 6- aña peyġamberlıḳ virdi. Bu Eşmūyīl peyġamber ʿAyli atası yerine bilürdi ve anuñla 7- bir evde olurdı. Bir gice Eşmūyīl yaturdı. Cebrā᾽īl ʿāleyhi's-selām geldi. 8- Yā Eşmūyīl diyü çaġırdı. Eşmūyīl uyandı. Hīç kimesne görmedi. 9- Tā üç gün olunca Eşmūyīla bu ḥāl vākiʿ oldı. Bu ḥāli ʿAyle ḫaber 10- virdi. ʿAyli sevindi. Şāyed Ḥaḳ Teʿāladan saña peyġamberlıḳ vire didi. 11- Andan eyitdi: İy Eşmūyīl bu gice gözüñe uyḫuyı ḥarām eyle. Yine gelüp 12- bu kimesne saña Yā Eşmūyīl diyüp çaġırursa it kim: 13- dikil didi. Eşmūyīl daḫı eyle eyledi. Cebrā᾽īl kim

68- b

1- aña çaġırduġınlayın didi. Eyle diyecek 2- Cebrā᾽īl kendüyi Eşmūyīla gösterdi. Ḥaḳ Teʿālā aña peyġamberlıḳ virdügini 3- bildürdi. Ṣabāḥ olıcaḳ Eşmūyīl peyġamber olduġını ʿAyle bildürdi 4- ve aña ḫaber virdi. ʿAyli sevindi. Benī İsrā᾽īle bildürdi ve Eşmūyīl peyġamber 5- olduġunı anlara muştıladı. ʿAylüñ iki yigit oġulları vardı. Benī İsrā᾽īl 6- ḳurbān itdügi vaḳt ol oġlanlar ḫayl artuḳ eksük iş itmişlerdi. 7- ʿAyli aña hīç muḳayyed olmamış idi ve anları ol nesneden menʿ itmemiş idi. 8- Pes ʿAyli eyitdi: İy oġul hīç benüm ḥaḳḳuma Cebrā᾽īl ḫaber virdi. Eşmūyīl 9- eyitdi: Balı ḫaber virdi. Eyitdi kim: Çün ʿAyli oġlanlarını yaramazlıḳdan 10- menʿ eylemedi. Ben daḫı anuñ üzerine bir düşmān ḥavāle ḳılayın kim añı oġlını

11- daḫı depelesün ve tābūtı elüñüzden alsun. Belkim ʿAyli daḫı helāk eyleyem 12- diyü ḫaber virdi, didi. Bundan ṣoñra eglenmedi. Cālūt geldi. ʿAyli 13- ḳarşu çıḳup Cālūtla ceng eyledi. Ol ceng içinde ʿAylüñ iki

69- a

1- oğlı öldi. Kendüsi daḫı ol ḥasretden helāk oldı. Tābūt daḫı ol 2- ceng içinde Benī İsrāʾil elinden gitdi. Zīrā tābūt ʿAyli oğlanları 3- elinde idi. Çünkim anlar helāk oldılar. Tābūt Cālūt elinde düşdi. 4- Çünkim ʿAyli öldi. Tābūt daḫı Benī İsrāʾilden gitdi. Benī İsrāʾil Eşmūyīl 5- peyġamberlıġa ḳabul itdiler. Ne buyurursañ emrüñe muṭīʿ vüz. Allah Sübḥāne ve Teʿāla 6- Eşmūyīl ḳıṣṣasını bizüm peyġamberümüz Muḥammed Musṭafāya ḫaber virdi. 7- Şöyle didi kim: الم تر الى الملا من بني اسرائيل من بعد موسى اذ قالوا 8- لنبي لهم ابعث لنا ملكا نقاتل في سبيل الله قال هل عسيتم 9- ان كتب عليكم القتال الا تقاتلوا قالوا وما لنا الا نقاتل 10- في سبيل الله وقد اخرجنا من ديارنا وابنائنا فلما كتب عليهم 11- القتال تولوا الا قليلا منهم والله عليم بالظالمين Yaʿnī; 12- işitmedüñ mi Yā Muḥammed ol ṭāyifenüñ ḥālini kim Mūsā peyġamberden ṣoñra 13- Benī İsrāʾil ululları dirilüp peyġamberlerine Allahdan bir pādişāh

69- b

1- isteyü vir ki anuñ öñinde uġraş idelüm ve dīn yolına duruşalum. 2- Düşmāna ḳılıç uralum, didiler. Peyġamberleri anlara eyitdi: Şāyed üzerüñüz bu nesne 3- yazılıcaḳ ḳorḳasız düşmānla ceng eylemeyesiz. Eyitdiler kim: Niçün 4- ṣavaş itmeyüz kim kāfirler bizi yaramuzdan çıḳardılar. Oğlumuzdan 5- ḳızımızdan ayurdılar. Bundan ziyāde bize niçe ʿaẕāp ola ki anlaruñla 6- ṣavāş itmeyüz, didiler. فلما كتب عليهم القتال hemān kim üzerlerine ġazā ya 7- zıldı. Farż oldı. تولوا الا قليلا منهم Ṣavāşdan yüz dönderdiler illā 8- azacuḳ kişi dönmedi. Çünkim Eşmūyīl peyġamber bu sözi söylediler ve andan 9- dilek itdiler kim Allahdan dileye ki anlara bir pādişāh vire. Eşmūyīl peyġamber 10- eyitdi: Elüñüze bir pādişāh girecek. Öñinde ġazā ider misiz? Eyitdiler kim: 11- Yā etmez miyüz ki anlar bize bunca ʿaẕāb ve maṣıyet itdiler. Hemān kim anlaruñ 12- üzerine ceng itmek yazıldı.

Cālūtuñ vaṣfınu işitdiler ger ve leşkerinüñ 13- çoḳlıġını gördiler. قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ Eyitdiler

70- a

1- kim: Bizüm Cālūtla ve anuñ leşkeriyile ceng itmege ṭāḳatumuz yetişmez, 2- didiler. Ṭālūt leşkeri tamām seksen biñ kişi idi. Cālūt leşkerinüñ 3- ʿaẓametini göricek ṭaġıldılar. Ḳaçdılar. Ṭālūt yanında üç yüzden 4- sehel ziyādece kişi ḳaldı. Anlar daḫı Eşmūyīla çoḳ yalvarup 5- bizümçün Allahdan bir pādişāh isteyüvir diyenler idi. Rāvi eydür: 6- Çünkim Eşmūyīl peyġamber duʿā eyledi. Ḥaḳ Sübḥāne ve Teʿāla Ṭālūtı anlara 7- pādişāh virdi. Buyurdı kim Ṭālūtı pādişāh dikeler. Küllīsi anuñ emrine 8- Muṭīʿ olalar. Ṭālūt didikleri Benī İsrāʾīlden bir kişi idi kim: Tamām Benī 9- İsrāʾīl içinde andan dervīş ve andan yoḳsul kimesne yoġıdı. 10- saḳalacaḳ iderdi. Andan ḥāṣıl olunca nesne nefsine infāḳ iderdi. 11- Atasınuñ ve dedesinüñ ṣanʿatları saḳullılıḳ işlemek idi ve bir 12- eşekleri varıdı. Ol eşekle ṣu çekerdi. Meger Ṭālūtuñ atasınuñ 13- eşegi yavu ḳulundı. Ṭālūt ṣaḥraya atasınuñ eşegin arayu gitmiş

70- b

1- idi. Eşmūyīl daḫı Ṭālūt arardı kim Ḥaḳ Teʿālanuñ emrini aña söyleye 2- ve pādişāh eyleye. İttifāḳ Ṭālūtı ıraḳdan gördi. Çaġırdı Ṭālūt 3- geldi. Ḫizmet eyledi. Eşmūyīl peyġamber eyitdi: Yā Ṭalūt Benī İsrāʾīl üzerine 4- pādişāh olmaḳ gereksin. Ṭālūt müteḥayyir oldı. Eyitdi: İy Tañrı peyġamberi bilürsin ki 5- Benī İsrāʾīl içinde benüm ḳabīlemden ḫor ve ḥaḳīr ḳabīle yoḳdur ve aralarından 6- benden yoḳsul ve benden żaʿīf kimesne daḫı yoḳdur. Ben anda niçe pādişāh 7- oların? Eşmūyīl peyġamber eyitdi: Emrullāhuñdur. Pes Eşmūyīl peyġamber ol ḳadüs 8- yaġından çıḳardı. Ṭālūtuñ başına ve yüzine sürdi. Ol ḳadüs yaġı didükleri 9- bir yaġıdı kim Benī İsrāʾīl anı ṣaklarlardı. Şöyle rivāyet iderler kim: 10- Ol yaġ Yūsuf peyġamberden anlara mīrās̱ ḳaldı idi. Peyġamberler elinde ol 11- yaġ ṣaḳlanurdı. Ḳaçan bir kimesneʾi taḫta geçürmelü veya pādişāh itmelü olsalar 12- ol yaġdan bir pāre getürürlerdi. Anuñ saçına ve yüzine dürterlerdi. Yüzi 13- nūrlanurdı ve pāk ṣaçı olurdı. Pādişāhlıġa yarar olurdı. Pes

71- a

1- Eşmūyīl peyġamber Benī İsrāʾīl ulularını devşürdi. Eyitdi: إنّ الله قد بعث لكم 2- طالوت ملكا Ḥaḳ Teʿālā sizüñçüñ Ṭālūtı pādişāh gönderdi. Ṭālūt daḫı 3- ḥażırlıḳda oturmış idi. Hiç kimesne aña iʿtibār itmezdi. Benī İsrāʾīl gözine 4- andan ḥāḳīr kimesne görünmezdi. Pes Benī İsrāʾīl ḳavmi eyitdi: أنّى يكون له الملك 5- علينا ونحن أحق بالملك منه ولم يؤت سعة من المال Yaʿnī; Ṭālūt 6- bizüm üzerümüze niçe pādişāh olıbilür kim anda māl yoḳ. Ḳuvvet yoḳ 7- ve ḫalḳuñ iʿtibārı yoḳ. Pādişāhlıġa biz andan yigreküz, didiler. Eşmūyīl 8- peyġamber eyitdi: إنّ الله اصطفاه عليكم وزاده بسطة في العلم والجسم 9- Yaʿnī; Ḥaḳ Sübḥāne ve Teʿāla anı sizden yegledi. Pādişāhlıġıçün anı iḫtiyār eyledi. 10- Nola mālı ve dünyā sı yoġsa. Ḥaḳ Teʿālā aña sizden ziyāde ʿilm virdi 11- ve cism virdi. Eydürler kim: Ṭālūt ḳatı ʿālim kişiyidi ve Benī İsrāʾīl 12- arasında andan boylu kimesne yoġıdı. Boyı ġāyet de uzun olduġuçün 13- aña Ṭālūt dirlerdi. Zīrā Ṭālūtuñ aṣlı ṭavīldendür. Uzun dimek

71- b

1- olur. والله يؤتي ملكه من يشاء Mülk Allahuñdur. Kimi dilerse mülkiñi 2- virür. Anuñ elinde dünyāsı ve iʿtibārı yoḳdur, dimek olmaz. Çünkim Ḥaḳ 3- Teʿāla mülkine anı iḫtiyār eyledi. Vācib budur kim siz daḫı ḳabul ḳılasız 4- ve emrine muṭīʿ olasız, didi. Bu nesne Benī İsrāʾīle göçerek geldi. İşmūyīla 5- eyitdiler: Bu nesne Allahdan olduysa bize bir ʿālāmet göster, görelüm. 6- Bu ḥükm Allahdan idügini bilelüm. Muṭīʿ olalum, didiler. İşmūyīl peyġamber 7- eyitdi: إنّ آية ملكه أن يأتيكم التابوت فيه سكينة من ربكم Yaʿnī; 8- anuñ pādişāh olmasınuñ nişānı bu ola kim tābūt yine size gele. 8- içinde anuñ sekīne ola. Benī İsrāʾīl tābūt kelimesi ḫaberi işidicek 10- şāḏ oldılar. Zīrā kendülere vāḳiʿ olan belā ol tābūt anlardan gidelüden 11- berü olmış idi. Anlar ne ḳadar kim cehd iderlerdi. Tābūt ḳanda ıduġını 12- bilmezlerdi. Şöyle rivāyet iderler kim: Ol tābūt alup yere göm 13- mişler idi. Baʿżılar eydür kim: Tābūt pūtperestler eline düşmiş idi.

72- a

1- anı putḫāneye iletdiler. Bir yerde iletdiler. Ḳodılar. Her ṣabāḥ kim pūtlarına secde 2- itmege dururlardı. Pūtlarını yüzi üstine yıḳılmış, tābūt anlaruñ üstine 3- çıḳmış durur görürlerdi. Tābūt pūtları üstine giderlerdi. Tozın 4- ṭopraġın silerler yine ʿizzetle yerine ḳorlardı. Yarındası ṣabāḥ kim anlar 5- gelürlerdi. Hemān yine pūtlarını yüzi üstine düşmiş tābūt üstlerine 6- binmiş bulurlardı. Tābūt ol vechile görücek bu ṭılsımla olmış 7- nesnedür. Benī İsrāʾīlüñ taṣnīfidür, diyüp tābūt putḫāneden çıḳarup 8- iki ṣıġır götürüp boylarına perkidüp köyden çıḳarup, ḳomışlar idi. Benī İsrāʾīl 9- eyitdi: Eger tābūt yine bize gele. Hīç şübhesüz ḳalmaya Ṭālūtı biz 10- pādişāh bilüp emrine mutīʿ ve münḳād olavuz, didiler. Bunlar bu sözi dirken 11- Ḥaḳ Teʿālā bir ferişteye emr eyledi. Ol ṣıġırları sürüp, ṭoġru anda getürdiler. 12- Tābūt endürürler. Ṣıġırlarına buzaġu olduġı yere gitdiler. Baʿżılar eydürler kim: 13- Tābūt ol yerde gömülü idi. Ferişṭahlar anı çıḳardılar. Hevā yüzinden aşaġa

72- b

1- endürüp Benī İsrāʾīl arasında ḳoyup gitdiler. Fi'l-cümle çünkim Benī İsrāʾīl 2- tābūtı yine buldılar. Ġāyet de şāḏılıḳ itdiler. Allaha şükr eylediler. Ṭālūt 3- pādişāhlıġa ḳabul itdiler ve emrine mutīʿ ve münḳād oldılar. Faṣl Ṭālūt 4- el- melik rāvi eydür: Çünkim Ṭālūt taḫta oturdı. Pādişāh oldı. Eşmūyīl 5- eyitdi: Ḥaḳ Teʿālanuñ buyruġı budur kim leşker devşüresin. Cālūtla ṣavāş 6- ḳılasın. Ġazānçün ḳuşanasın, didi. Pes Ṭālūt ceng yaraġın 7- gördi. Leşker devşürdi. Seksen biñ kişi ḳatına cemʿ oldı. 8- Ḥaḳ Teʿālaya ṣıġınup sancaḳlar çözüp ṭabl nefāreler döġüp ʿazm Cālūt 9- ḳıldı. Eşmūyīl Ṭālūta ẓırh virdi. Eyitdi: İşbu ẓırhı geydüresin. 10- Her ḳanḳı kişinüñ boyına ve arḳasına ki rāst gelebilesin kim Cālūtuñ 11- eceli anuñ elünde olacaḳdur. Ol kişiʾi çerinüñ öñine dutasın, deyüp 12- Ṭālūtı himmetile gönderdi. Meger Ṭālūtla Cālūt arasında bir ṣaḥra va 13- rıdı ki ġāyet de ıssı idi ve sūzlıḳ idi. Tamām bir günlik yoldı. Ol

73- a

1- Ṣaḥranuñ öte ṭarafında Falasṭınla aradan arasında bir ulu ırmaḳ 2- aḳardı. Elbette Ṭālūtuñ yolı ol ırmaġa uġrardı. Eşmūyīl peyġamber 3- Ṭālūta itmiş idi kim: Bu Benī

İsrāʾīl ṭāyifesi ʿāsi ḳavm idi. Peyġamberlerine, beglerine 4- muṭīʿ olaġan degüllerdür. Bunları evvel tecrübe idesin. Muṭīʿ olduḳ 5- larını olmaduḳlarını deñeyesin, dimiş idi. Pes Ṭālūt ol ṣaḥraya 6- uġradı. Tamām eyle vaḳti idi. Gün daḫı beġāyet kerem idi. Aġşām vaḳt 7- yaḳlaşıcaḳ ol Falasṭīn ırmaġı göründi. Leşker ḳatı ṣusamışlardı. 8- Ṣuyı kim gördiler ḳaṣd itdiler kim ol ṣudan içeler. Ṭālūt 9- eyitdi: 10- Yaʿnī; Ḥaḳ Teʿālā size bu ırmaḳda 11- deñemek ister. İder kim her kişi kim işbu ırmaġa girüp geçe. Tā ırmaġı öte geçüp 12- yetişmeyince bu ṣudan içmeyeler. Benüm yoldaşum oldur meger ki elile çelüp 13- ilā ol ḳadar maʿẕūr didi. Benī İsrāʾīl evvel emirden ʿahd itdiler.

73- b

1- Her ne buyurursañ eyle idelüm didiler ammā çünkim ṣuya yetişdiler. Issı günde 2- berriyye çekmiş ṣusuz ḫalḳ idi. Hemān kim ṣuyı gördiler. Ḳararları ḳalmadı 3- ve ol ʿahd ḫāṭırlarına gelmedi. Ṣuyu öte geçmedin küllīsi ṣudan içdiler. İçmedük 4- adam az ḳaldı. Anlar kim elleriyile çelüp aldılar. İçdiler. Anlaruñ ṣusuzlıġı 5- ḳandı. Ṭoydılar. Anlar kim aġızlarıyıla vāfir dutdılar, içdiler. Ṣusuzlıġı hīç 6- zāyil olmadı. Ḳanmadılar hemān kim Cālūt leşkerini ḳarşudan gördiler. Eyitdiler 7- bugün biz Cālūta ve anuñ leşkerine ṭāḳat 8- getüremezüz, didiler. Bu sözi diyecek Ṭālūt eyitdi: Siz benümle ṣabr 9- idemezsiz. Ḫāṭırı olan yine dönsün, didi. Anlar ḫōḏ yine dönmege 10- bahāne isterlerdi. Hemān kim Ṭālūtdan bu ḫaberi işitdiler. Ol yetmiş 11- altı biñ kişi döndiler. Ṭālūt ḳatında hemān dört biñ kişi ḳaldı. Ṭālūt 12- bu dört biñ kişiyile alay baġlayup. Cālūtdan yaña kim yürüdi. Bu ṭarafdan 13. Cālūt daḫı beş kez yüz biñ erle ḳarşudan çıḳa geldi. Hemān ki Benī İsrāʾīl

74- a

1- Cālūtuñ ʿaẓametini gördiler ve leşkerinüñ çoḳlıġına naẓar ḳıldılar. Ḳorḳdılar. Bayıldılar. 2- Biz bu leşkere ve Cālūta ṭāḳat getürimezüz didiler. 3- Şunlar kim 4- ʿālimler idi ve her nesneʾi Allahdan bilürdi.

Anlara eyitdiler kim: Ne ḳorḳarsız, 5- bayılursız. İş Allah elinde durunca azacuḳ çeri Allah emriyile çoḳ leşker 6- üzerine ġālib olmışdur. Düşmān çerisinüñ çoḳlıġına baḳmañ. Allah u Teʿālanuñ 7- ʿināyetine nażar ḳıluñ. Allaha sıġınuñ. Ṣabr eyleyelüm. Allah u Teʿāla ṣabr idenlerledür, 8- didiler. Bunlar niçe kim naṣīḥat itdiler. Hīç fāyida itmedi. Ol dört biñden 9- daḫı üç biñ altıyüz seksen yedi kişi döndi. Ṭālūt ḳatında hemān üç yüz 10- on üç kişi ḳaldı. Nitekim bizüm peyġamberimüz Muḥammed Musṭafā Bedir ġazā 11- sına geldügi vaḳt üç yüz on üç adamı varıdı. Şöyle rivāyet iderler 12- kim: Allah u Subḥāne ve Teʿāla Eşmūyīla bildürmiş idi kim: Cālūt Cabbāruñ helāk 13- bir kişinüñ elinde ola kim kesük boylu, çetük gözlü, köse şekli kişi elinde

74- b

1- olacaḳdur. Ol kişi İsşā bin ʿŪyd bin Bāġır oġlanlarundan olacaḳdur, dimiş 2- idi. Bir nesneʾi Eşmūyīl Ṭālūta bildürmiş idi daḫı aña dimiş idi kim 3- anuñ nişānı ol ola kim işbu zīrā ki saña virdüm. Anuñ boyına rāst gele 4- ve bir nişānı daḫı budur kim Ṭālūt bir boynuz virdi. Eyitdi kim: İşbu saña 5- virdügüm boynuzı anuñ başı üstine ḳoyasın. Ḳaldurduġuñ vaḳt ol 6- boynuz yerinden yaġ ẓāhir ola ki nişānı kim göresin. Ol kişiʾi ol ṣāʿat 7- dutasın ki Cālūt anuñ elinde helāk olısardur, dimiş idi. Ol İsşā 8- daḫı oġlanlarıyıla Ṭālūta yardım gelmiş idi. Ol üç yüz on üç kişinüñ 9- arasında İsşā daḫı oġlanlarıyıla durmış idi. Ṭālūt ol vaḳt daḫı 10- İsşāyı ḳatına oḳudı. Eyitdi ki: İsşā senüñ oġlanlaruñ varmış ve hem 11- anlaruñ arasında kesük boylu varmış. Taḳdīr-i ḫuḏā işbunuñ üzerinedür kim 12- Cālūtuñ eceli senüñ oġluñ elinde ola. İsşā eyitdi: Benüm on bir oġlum 13- vardur. Cemīʿ si boylu boslu güzel yigitlerdür. Cemīʿ si şimdi ḫiẕmetüñdedür

75- a

1- ve ḥāżırlardur. Ḳatuña getüreyin, didi. Ṭālūt anuñ ol on bir oġlını getürdi. 2- Elindeki boynuzı her birinüñ başı üstine ḳodı. Hiçbirinüñ başından 3- yaġ es̱eri belürmedi. Pes eyitdi: Yā İsşā hemān oġluñ bunlar mıdur? Bun 4- lardan ġayrı oġluñ yoḳ mıdur? İsşā eyitdi: Bir oġlum daḫı vardur ammā ṣūretde 5- iken ḥaḳīrdür. Ol

sebebden anı adam arasında getürmege ileñdüm. Çobandur. 6- Ḳoyunlar güder, didi. Ṭālūt eyitdi: Erlik gevdede ve büyükligine ve küçükligine göre 7- olmaz. Er olan kişiye yürek gerekdür, didi. Gel varalum ol oğluñı görelüm. 8- didi. İşşā Ṭālūtı alup davar gütdügi yere iletdi. Ṭālūt anı gördi. 9- Ḳatına getürdi. Başını ol boynuzla şıfadı. Yerinden yaġ ẓāhir oldı. 10- Bildi kim Eşmūyīl didügi yigit oldur. Andan ol Eşmūyīl virdigi ẕırhı 11- getürdiler. Her kişiye geydürdi. Rāst gelmedi. Dāvuduñ arḳasına tamām rāst 12- geldi. Ṭālūt taḥḳīḳ bildi kim Cālūt helāk idecek kişi bu olacaḳdur. 13- Meger bundan evvel Dāvud bir düş görmiş idi. Düşinde görür kim bir arşlan

75- b

1-atasına dimiş idi. Aña düşmāna ġālib olursın dimiş idi ve daẖı 2- bir gün Dāvud atası İşşā ḳatına gelürken yolda bir ṭaş aña söyledi. 3- Eyitdi: Yā Dāvud beni al kim Cālūtuñ helākına sebeb ben olısarın, didi. 4- Dāvud ol ṭaşı alup tobrasına ḳoymış idi ve andan ġayrı iki ṭaş 5- daẖı söylemiş idi. Anları daẖı alup tobrasında ṣaḳlamış idi. Pes Ṭālūt 6- Dāvudı bile aldı. Ṣaf çeküp Cālūta ḳarşu yürüdi. Bu ṭarafdan Cālūt 7- beş kez yüz biñ erle kim alaylar ve ṣaflar bağlayup durmış idi daẖı 8- umardı kim kendüye muḳābil bir leşker gele. Ceng eyleye Ṭālūtuñ leşkerine 9- naẓar ḳıldı. Ol ḳadarca kişi kim gördi. Ġāyet de ẖor göründi. Ol ḳadar 10- ca kişiyile uğraşmaġa ileñdi. ʿĀr eyledi. Ṭālūta bir kişi gönderdi. Eyitdi: 11- Ben bu ḳadar kişiyile uğraşmaġa ʿār iderin. Kendüsi ilerü gelsün. İkimüz ceng 12- idelüm. Arada hīç kimesne ẖasāret olmasuñ, didi. ولما برزوا لجالوت 13- وجنوده قالوا ربنا افرغ علينا صبرا وثبت اقدامنا وانصرنا على

76- a

1- القوم الكافرين Yaʿnī; ol vaḳtin kim müslümānlar Cālūt leşkerine muḳābil 2- oldılar. Ṭālūt eyitdi: Yā Rabbi bize ṣabr virgil ve ayaġumuzı perkitgil. 3- Bu kāfirler üzerine bize furṣat virgil, didi. Pes Cālūt yaluñuz at 4- depüp meydāna girdi. Ṭālūt meydāna berāber oḳudı. Ṭālūt aña olmaya 5- muḳābil ve leşkeründen daẖı kimesne meydāna girmedi. Ṭālūt Dāvuda eyitdi: 6- Yā Dāvud Cālūtla ceng idebilür misin? Dāvud eyitdi: Allahdan ʿināyet 7- olursa iderin. Ṭālūt eyitdi: Niçe at istersin ve niçe yaraġ

dahı 8- istersin. Dāvud eyitdi: Baña at gerekmez ve yarak gerekmez. Benüm yarağum işbu 9- şapanumdur ve tobra içindegi taşlardur. Ṭālūt eyitdi: Bu ṭaşlar 10- ne ṭaşlardur. Dāvud eyitdi: Birisi ol ṭaşdur kim Mūsā peyġamber anı Firʿavn 11- çerisine atdı ve bir daḫı ol ṭaşdur kim Hārūn atdı. Üçünci ol ṭaşdur kim 12- ben anı Cālūt içün ṣaḳlardum. Cālūtuñ eceli anuñladur didi. Dāvud 13- kendüyi żaʿīf tenlü, çetük gözlü, ḳıṣa boylu, ṣaru beñüzlü, ṣunı

76- b

1- ṣūretlü, ṣaru saçlu, köse şekli yigit idi. Ṭālūt eyitdi: Yā Dāvud eger 2- Cālūt bu meydān içinde depeleyesin. Ben saña ḳızımı virem ve daḫı sen 3- bil kim memleketümüñ yarısını saña bildürem, didi. Dāvud eyitdi: Allahdan 4- ʿināyet olursa temāşā ḳıl kim Cālūtuñ cānına neler eyleyem, diyüp 5- ilerü meydāna girüp Cālūta muḳābil virdi, eyitdi: بسم الله الرحمن الرحيم 6- Cālūtuñ vaṣfını işidüp durursın kim yüz arış ḳaddile ve ṭaġ gibi gev 7- deyile ve yir götürmez ḳuvvetle ve ṣalābetle ilerü gelmiş idi. Yüz biñ daḫı 8- miḳdārı er kim kendünüñ ḫāṣ leşkeridür. Ḳafasında alay bağlayup 9- mürettep yarağıla durmışlar idi. ʿAceb ḳanḳı kişi ḳanına ṣuṣamış ola kim 10- bugün Cālūtla meydāna girüp muḳābil ola deyüp dururken gördiler kim 11- bir ʿAceb ṣūretlü küçücek ercügez meydāna girdi. Cālūt birbiri üstine 12- çabalar ve daḫı düzehler geymiş idi ve başına beş yüz yetmiş * bunlardan 13- ġayrı bir ışıḳlıḳ geymiş idi. Umardı kim kendüye iri bir kimesne gele anuñla

77- a

1- ṣavāş ḳıla ve hüner göstere Dāvudı göricek ḳatı ḥaḳīr gördi. İlerü yürüdi. 2- Eyitdi: Ne kişisin ve ne işe geldüñ? Dāvud eyitdi: Ben Dāvudam anıñçün geldüm ki 3- senüñ cānuñı alam. Seni bunca ḫalāyıḳ içinde rüsvāy melāmet ḳılam. Cā 4- lūt güldi. Eyitdi: İy bîçāre boyuñ bosuñ şeklüñ şemāyülüñ işbu 5- ṣūretde ceng idersin. Dāvud eyitdi: Belā Allah ʿināyetinde göresin 6- kim erlik niçe olur, didi. Dāvud söylerdi. Dāvuduñ sözi Cālūta temāşā 7- gelürdi. Gülerdi andan Cālūt eyitdi: Di imdi çünkim benümle ceng 8- itmege geldüñ. Yarağuñ ve atuñ ḳanı? Dāvud eyitdi: At ḥācet degüldür. Yarağum 9- ṣorarṣañ işbudur, diyüp belindeki ṣapana işāret eyledi.

Cālūt 10- eyitdi: Di imdi göreyin kim niçe idersin? Eyle deyecek Dāvud ṣapanı daḫı 11-belinden çözdi. Bir ucını parmağına geçürdi ve tobradan bir ṭaş çıḳardı. 12- diyüp ṣapanuñ küfesinde ḳodı. Bir kez Dāvud 13- başınuñ üzerinden çevürdi. Alvardı deyüp atdı. Ṭaş varmazdan

77- b

1- öñdin ecelile yetişüp Cālūtuñ ışḳılığını başından ḳapdı. Cālūt 2- bir elile ışḳılığın perkidince yıldırım gibi ṭaş yetişdi. Eyle ṭoḳundı kim 3- şankim evvelden daḫı başı çevrük idi. Başı ve beynini * * oldı. 4- Cālūt ol ʿaẓametlü gevdeyile atdan aşağa yıḳılup cān cehenneme ışmarladı. 5- Ṭaş andan geçüp bir ṭaşa daḫı doḳınup pāre pāre oldı. Her pāresi 6- bir kāfire yetişüp helāk eyledi. Ol bir ṭaşla Cālūt leşkerinden çoğı 7- helāk oldı. Ḳalanı anı görüp ṣınup ḳaçdılar. 8- Pes Ḥaḳ Teʿālanuñ emriyile 9- kāfir leşkeri ṣındı. Dāvud, Cālūtı depeledi. Allah u Teʿāla Dāvuda mülk virdi. 10- ve El-ḥikmet virdi. Çünkim Cālūt öldi. Çerisi ṣındı. Ṭālūt ol aradan 11- döndi. Eşmūyīl peyġamber ḳatına gelüp vāḳıʿaʾi ḫaber virdi. Eşmūyīl peyġamber 12- eyitdi: Eyle gerekdür kim sen daḫı ʿahdüñe vefā idesin. Ḳızıñı Dāvuda viresin 13- ve anı güyegü idindi. Kendü yüzigini Dāvuda virdi. Cemīʿ ḫalāyıḳ Dāvuda muḥabbet

78- a

1- eyledi ve emrine iṭāʿat itdiler. 2- Bu ḥāl üzerine çünkim ḫayli zamān geçdi ve varduḳça Benī İsrāʾilüñ 3- Dāvuda muḥabbetleri ziyāde oldı. Ṭālūt sözine hīç iʿtibār olunmaz oldı. 4- ve kimesne aña iʿtibār itmez oldı. Ṭālūt bu nesneden incindi. Dāvuda ḥased 5- eyledi. Lākin ḥālini Eşmūyīla dimezdi. Birḳaç günden ṣoñra ittifāḳ Eşmūyīl 6- öldi. Ṭālūt Dāvudı öldürmege ḳaṣd eyledi. Bir gice dün yarusı geçdüginden 7- ṣoñra Ṭālūt durı geldi. Ḳaṣd eyledi kim Dāvudı yatduğı yerde ḳılıçla 8- iki nemā eyleye Ṭālūtuñ ḳızı kim Dāvuduñ ʿavratı idi. Atasınuñ Dāvuda ḳaṣd 9- itdügini bildi. Ol gördi gelüp Dāvuda bildürdi. Dāvud tiz yerinden durdı. 10- Bir tulumla sucı getürdi. Ol sucı tulumını kendü yerine

yetürdi. Ḳaftānını 11- üstine örtdi. Kendüsi bir yerde gizlendi. Ṭālūt geldi kim bir zehirle 12- ṣuvarılmış ḳılıç elinde Dāvud yatduğı yere geldi. Ol yatanı Dāvudı ṣandı. Elindeki 13- ḳılıçla eyle çaldı kim tulum iki pāre oldı. İçindeki şarāb döküldi. Ṭālūt

78- b

1- eyitdi: Dāvud şarābı ol ḳadar içmiş ki içinden çıḳup aḳan sucı bir 2- tulum vardur. eyle diyüp ikileyin naẓar ḳıldı. Gördi kim çalduğı tulum imiş. 3- Dāvud degül. Bildi kim bu nesne kendü ḳızınuñ fitnesidür. Ḳaṣd eyledi kim ḳızını daḫı 4- öldüre. Ḳız ḳaçdı ele girmedi. Pes Ṭālūt yine evine geldi. Yatdı. Yarındası 5- gice Dāvud Ṭālūtuñ saru ḳatına vardı. Başı ucında ve ayağı ucında dört 6- oḳ dike ḳodı. Gitdi. Ṣabāḥ Ṭālūt uyandı. Bildi kim bu iş Dāvuduñdur. 7- Eyitdi: Dāvuduñ mürüvveti benden ziyāde imiş. Ben aña furṣat bulsam amān 8- virmez öldürürdüm. Ol benüm saru ḳatuma gelmiş baña ḳıymamış didi. Yarındası Dāvud 9- durup Ṭālūtuñ ḳatına geldi. Ṭālūt yerinden şıçradı kim Dāvudı duta. 10- Dāvud ḳaçdı. Ṭālūt ardına düşdi. Dāvud ḳaçaraḳ bir ṭağa düşdi. Andan bir mağa 11- ra iline düşdi. Cān ḳayusında ol mağaraya girüp gizlendi. Ḥaḳ Teʿālanuñ 12- emriyile fi'l-ḥāl örümcek geldi. Mağara ḳapusına ağ çekdi. Ṭālūt ol araya 13- geldi. Dāvudı bulımadı. Dört yaña ḫayl gözetdi. Mağara ağzunda örümcek evi

79- a

1- olduğı sebebden muḳayyed olmadı. Yine sarāyına geldi. Oturdı. Benī İsrāʾīlüñ ʿālimleri 2- derilüp Ṭālūtuñ ḳatına geldiler. Eyitdiler kim: Yā Ṭālūt utanmaz mısın? Dāvud 3- senüñ ḳatledene günāh işledi kim anı öldürmek istersin. Allahdan ḳorḳmaz mısın? 4- didiler ve Ṭālūtı melāmet ideler. Anlaruñ sözi Ṭālūta güç geldi. Celāde 5- emr eyledi. Ne ḳadar dānişmend varsa ḳırdılar. Şöyle oldı kim: Ol vilāyetde bir ʿālim 6- kişi ḳalmadı. Meger oḳumış ʿavrat vardı. Anı öldür diyü ḥācibe ışmarlamış idi. Ol 7- ḥācibe anı öldürmege ḳıyamayup kendü evine iledüp ṣaḳlamış idi. Benī İsrāʾīl içinde 8- ʿulemā ṭāyifesinden hemān ol ʿavrat ḳalmış idi. Bir gice ittifāḳ Ṭālūt bir düş 9- gördi. Düşini tefsīr itdürmekde ʿulemāya muḥtāc olur. Ol dānişmendler öldürdü 10- gine peşmān olur. Ḥācibe eydür: Hīç benüm vilāyetümde bir dānişmend

yoḳ mıdur? Ḥācib 11- eydür: Yoḳdur ammā ol bir oḳumış ʿavrat kim baña öldür diyü buyurmış idüñ. Ben anı 12- evümde ṣaḳladum. Öldürmedüm. Buyurursañ anı getüreyin didi. Ṭālūt eyitdi: 13- Getürteyin. Ḥācib varup ol ʿavratı getürdi. Ṭālūt eyitdi: Ben itdügüm işe

Ek: 3

1- tevbe eyledüm ve bir ḳorḫulu düş gördüm. ʿAceb benüm tevbemüñ ḳabul olması niçe 2- ola. Ḫātūn eyitdi: Beni peyġamberüñ türbesine iledüñ. Duʿā ḳılayın. Ḥaḳ Teʿālā dil 3- virsün. Söylesün. Senüñ tevbeñ ḳabul olmasınuñ çāresini ol beyān eyler, 4- didi. Pes ol ḫātūnı Eşmūyīl peyġamberüñ türbesine iletdiler. Duʿā eyledi. Eşmūyīl 5- ḳabri içinden söyledi. Eyitdi anuñ tevbesi oldur kim: Oġlanlarını ala. 6- Cabbārlar şehrine vara. Anlaruñla ṣavāşa. Eyle ki anlaruñ elinde şehīd ola. Eger eyle 7- olmayınca tevbesi ḳabul olunmaz didi. Ṭālūt on iki oġlı vardı. 8- Oġlanlarına bu ḥāli söyledi. Oġlanları eyitdi: Allahuñ emrine Muṭīʿvüz. 9- Pes ol Cabbārlar şehrine vardılar. Anlaruñla ceng itdiler. Tā küllīsi anda şehīd 10- oldılar. Ḫaber nübüvvet-i Dāvud ʿaleyhi'ṣ-selām Rāvi eydür: Çünkim Ṭālūt öldi. Vi 11- lāyet Dāvuda muḳarrer oldı. Allah u Subḥāne ve Teʿāla Dāvuda peyġamberlıḳ virdi. Eydür ki: 12- Dāvuduñ nesebi Dāvud bin İşşā bin ʿŪr bin ʿĀmir bin Şimʿūn bin Yaḥşūn 13- bin ʿÜmrān bin Kūran bin Ḳārıṣ bin Yehūda bin Yaʿḳūp bin İsḥāḳ bin Azadardur.

Ek: 4

1- Şöyle rivāyet iderler kim: Dāvud peyġamber hemān kim Benī İsrāʾīl üzerine mālik oldı. 2- Hiçbir kāfir anuñla ceng eylemedi. İllā ḳarşu Ḥaḳ Teʿālā furṣatı Dāvuda virürdi. 3- Kāfir beglerini dāyimā ḳahr oldı. Anıñçün Ḥaḳ Sübḥāne ve Teʿāla bir kişinüñ ḥaḳḳında kim: 4- وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْأَيْدِ didi. Eyd ḳuvvet dimek olur. Ḥaḳ Teʿālā bir kişnüñ 5- ḥaḳḳında ki ḳuvvet şevket issidür diye düşmān anuñ üzerine ġālib mi olabilür? İder 6- kim Dāvuduñ ḳuvveti ve salṭanatı şol vechile idi kim: Her gice on iki biñ kişi sarāy 7- ḳapusında bāsubānlıḳ iderdi. Yarındası gice ol ṭāyife giderdi. Anlaruñ 8- yerine on iki biñ kişi daḫı gelürdi. Şöyle rivāyet iderler kim: Dünyāda 9- hiç kimesne peyġamberlıġıla sulṭanlıḳ bile virilmedi. İllā Dāvuda ve

daḫı Yūsufa 10- virildi idi daḫı kendüsi pādişāh degüldi. Pādişāh ġayrı kişi idi ammā 11- ḥükm ve mülk Yūsuf elinde idi. Yūsufuñ ḥükmi şol revān idi kim: Hīç 12- bir pādişāh ol resme degüldi. Dāvuddan ṣoñra oğlı Süleymān daḫı hem nebī oldı 13- ve hem pādişāh oldı. Allah u Sübḥāne ve Teʿāla Dāvuda hem ḫilāfet virdi ve hem

79- b

1- ḥükmi virdi. Nitekim Ḳurānda eyitdi: Yā Dāvud إنا جعلناك خليفة في الأرض فا 2- فاحكم بين الناس بالحق Yaʿnī; Yā Dāvud: Biz seni yeryüzine ḫalīfe eyledük. Sen daḫı 3- ʿadlillāh ḥükm eyle. Pes Dāvud peyġamber ʿaleyhi'S-selām ḫilāfeti ertesinde ne 4- ḳażiyye olsa diñlerdi ḥükm iderdi. وآتيناه الحكمة وفصل الخطاب 5- Dāvud ḥaḳḳında olmışdur. Yaʿnī; biz Dāvuda ḥikmet virdük ve daḫı faṣl-ı ḫitāb 6- virdük ki Ḥaḳḳı bātıldan seçerdi. Müslümānlar arasında ʿadlillāh ḥükm iderdi. 7- ve ḫalāyıḳı Mūsā peyġamber dīni üzerine dutardı ve Mūsā peyġamber şerīʿatıla ḥükm 8- iderdi. Zīrā Dāvuda bir dürlü daḫı ḥükm virmemiş idi. İtdügi ḥükm Tevrīt 9- Ḥükm mūcibince iderdi. Allah u Subḥāne ve Teʿāla Dāvuda kim Zebūr kitābını virdi. Zebūr 10- içinde ḥükm ve şerīʿat yoğıdı. Zebūr durduğınlayın Allah tevḥidi itmek Yaʿnī; 11- Allahı birlemek ve tesbīḥ itmek ve tehlīl itmek idi. Allah u Teʿāla Dāvuda bir vechile ḫūb 12- avāz virdi kim ḳaçan ağız açup avāzla Zebūrı oḳusa uçar ḳuşlar her avāzında 13- üzerine ṣaflar dutarlardı. Dāvuduñ peyġamberüñ avāzın diñlerlerdi. Ṭağlar

80- a

1- ve ṭaşlar anuñ avāzına āhenk iderlerdi ve yil eserken dururdı. Ḳurānda buña 2- işāret olunmışdur ki: إنا سخرنا الجبال معه يسبحن بالعشي والإشراق 3- والطير محشورة كل له أواب Yaʿnī; cemīʿ si Dāvuda muṭīʿ ve münḳād olurlardı. 4- Dāvud peyġamber kendüsi Allah u Teʿālanuñ emrine mutīʿ olucı bir ḳul idi. Allahuñ 5- ḳulları arasında ʿadlillāh ḥükm iderdi. Eydürler kim: Dāvud peyġamber cāriye 6- lerinden ġayrı kişi ʿayāllarından ṭoḳusa ṭoḳuz ʿavrat varıdı. Dükeli ev ḳa 7- tını üç baḫş itmiş ḫalāyıḳuñ meṣāliḥin dükelimekçün ve anlaruñ 8- bir baḫşın aralarında ḥükm itmekçün ḳomış idi ve bir baḫşın aḫiret maṣlā 9- ḫatıçün ve ʿibādet itmek içün ḳomış içün ve bir baḫş ḥelāl

kesb 10- itmekçün ḳomış idi. Bunca salṭanat içinde emegini yerdi ve rencberlik 11- iderdi. Bu cümlesiyile Zebūrı oḳurdı. Bir gün Ḥaḳ Teʿālā Ḥażretine münācāt 12- ḳıldı. Eyitdi ki: Yā Rabbi çünkim baña bu dünyā mülkini rūzi eyledüñ. Dilerin kim 13- ḳalan peyġamberlere virdügüñ fażīleti baña daḫı viresin ve anlaruñ mertebesine beni daḫı yetişdüresin.

DİZİN

A

a. 67-b/4
a.-nden 34-a/13
ada: Deniz veya göl suları ile çevrilmiş küçük kara parçası, cezire
a.-dan 29-b/6
adam: Erkek kişi, birinin yanında bulunan ve işini yapan kimse
a. 35-a/8, 52-a/9, 56-a/1, 56-b/13, 57-b/2, 73-b/4, 75-a/5
a.-ı 74-a/11
ādem (A.): İnsan
ā. 43-a/5
ā.-ileridür 35-a/7
ā.-ilerüñüñ 7-a/12
ā.-isi 34-a/13
Ādem (A.): Hz. Adem, ilk peygamber, ilk insan
Ā. 14-b/9, 14-b/10, 15-a/1, 36-b/6
Ā.-de 4-a/9
Ā.-e 2-b/7
ʿAden (A.): Bir körfez ülkesi
ʿa.-den 28-b/12
ʿādet (A.): görenek, usul, tabīat, alışkanlık
a.-ini 54-b/12
a.-leri 22-a/12
ʿadlillāh (A.): Allah adaleti
ʿa. 79-b/3, 79-b/6, 80-a/5
adlu: Adı olan; şan şöhret sahibi
a. Ek:1/4
āfet (A.): Bela, musibet, büyük felaket
ā. 26-a/11
ā.-den 64-b/13
ā.-ini 65-a/5
Afrāsiyāp: Türkistan padişahı
A. 60-a/8, 60-a/11, 60-b/4, 60-b/5, 60-b/6, 61-a/1
A.-ı 60-b/3
A.-la 60-b/2
A.-uñ 60-a/9
aġ: Beyaz
a. 22-a/3
aġ: Ağ
aġ çek-: Ağ örmek
a. ç.-di 78-b/12
aġ-: Yükselmek
a.-dı 46-a/13
aġaç: Ağaç, odun
a. 41-b/, 41-b/3, 41-b/5, 41-b/10
a.-a 25-a/4, 41-b/3
aġır: Ağır, hafif olmayan
a. 56-a/5
aġız: Ağız
a. 79-b/12
a.-ına 2-a/4, 6-a/4
a.-ından 46-a/12
a.-ını 49-b/11
a.-uñ 6-b/8
a.-uñda 78-b/13
a.larıyıla 50-b/12, 73-b/5
a.yıla 51-a/1
aġla-: Ağlamak, gözyaşı dökmek
a.-dı 16-a/7
aġlaş-: Birlikte ağlamak, ağlaşmak
a.-şdılar 15-a/7
aġşam: Gündüzün sonu ve gecenin başlangıcı,
akşam
a. 29-b/3, 47-b/9, 73-a/6
ʿahd (A.): Vadetme, söz verme
ʿa. 36-b/3, 43-a/12, 73-b/3
ʿa.-lerini 36-b/4
ʿa.-üne 77-b/12
ʿahdine dur-: Sözünde durmak
ʿa. d.-dı 36-b/5
ʿahd it-: Söz vermek
ʿa. 35-b/1, 73-a/13
āhenk (A.): Uyum
ā. 80-a/1
aḫir (A.): Son olarak
a. 17-b/9, 18-a/13, 20-a/5, 20-a/13, 22-b/9, 23-b/7, 30-b/3, 38-b/2, 38-b/6, 40-a/9, 45-a/10, 50-b/13, 54-a/2, 54-b/6, 55-a/4, 61-b/10, 63-a/1, 64-a/6
a.-inde 17-a/13
a.-ine 56-a/1

āḫir zamān (A.): Dünyanın son günleri, kıyametin kopmak üzre bulunduğu günler veya yıllar

ā. 58-a/2

aḫiret (A.): Ahiret, öbür dünya

a. 52-b/1, 52-b/2, 55-b/12, 59-b/4, 59-b/8, 80-a/8

a.-de 14-b/12, 55-b/10, 59-b/4

a.-ini 59-b/6

a.-üñ 52-b/2

aḥkām (A.): Hükümler

a. 17-a/1, 17-a/11

a.-ı 31-a/7

a.-ın 35-a/13

a.-ını 16-b/11, 17-a/1

aḫşam: Gündüzün sonu ve gecenin başlangıcı, akşam

a. 4-a/3

aḳ: beyaz

a. 10-a/13, 11-b/11, 22-a/7, 22-b/9, 46-a/13

aḳ-: Akmak, dökülmek

a.-an 78-b/1

a.-maġa 25-a/6

a.-maz 25-a/11

a.-rdı 73-a/2

aḳçe: Her türlü madeni para; değerli ve kıymetli

şey, nesne

a. 20-b/2, 23-b/12, 23-b/13, 24-a/10, 24-b/9, 55-a/6, 24-b/10

a.-den 24-a/11, 55-a/6

a.-müz 31-b/6

ʿaḳıl (A.): Düşünme ve anlama kabiliyeti, idrak,

akıl; uslu, düşünceli ve mantıklı hareket eden

ʿa.-ı 11-a/9, 11-b/3

aḳraba (A.): Aralarında soy yakınlığı olanlar

a.-sındandur 26-a/8

āl (A.): Aile

ā.-i Mūsā 66-a/10, 66-a/11

ā-i Hārūn 66-a/10, 66-a/11

al-: satın almak, tutmak, elde etmek

a. 50-a/7, 75-b/3

a.-a Ek:3/5

a.-dı 11-b/12, 31-b/8, 31-b/10, 32-a/8, 35-b/12, 40-b/12, 47-a/7, 60-a/7, 60-a/8

a.-dılar 4-b/4, 8-a/10, 23-a/11, 23-b/12, 40-b/11, 47-a/1, 61-a/13, 67-a/1, 73-b/4

a.-dılarsa 8-a/8

a.-duġum 32-a/12

a.-duġuñuz 4-b/6

a.-duḳ 14-a/7

a.-duḳları 8-a/8, 30-b/4

a.-dum 2-a/4, 2-b/11, 6-a/13, 14-b/4

a.-asız 39-a/9

a.-lalar 24-a/9

a.-lalum 24-a/11

a.-lınmaḳ 67-a/1

a.-lındı 47-b/13

a.-lınmaya 47-b/10

a.-ıvir 58-a/8

a.-luñ 24-b/12

a.-lurdı 33-a/10, 34-b/7

a.-lurlar 50-b/12

a.-maḳ 24-a/2

a.-maġa 4-b/8

a.-mañ 4-b/7, 8-a/9, 14-a/6

a.-maya 33-a/11, 59-b/6

a.-mayalar 59-b/10

a.- mayayın 31-b/8

a.-mayasız 39-a/9

a.- mazsañuz 24-b/12

a.-mışduḳ 14-a/6

a.-urın 44-b/11

a.-salar 8-b/9

a.sun 68-a/11

a.-up 7-b/4, 10-a/4, 15-a/13, 19-a/2, 29-b/7, 34-a/2, 36-a/5, 37-b/1, 40-b/2, 42-a/5, 42-a/13, 43-b/4, 43-b/5, 48-a/4, 50-b/11, 53-b/4, 60-a/8, 71-b/12, 75-a/8, 75-b/4

a.-ursız 21-b/2

cān al-: Öldürmek

Allahı birle-: Allahtan başkasına inanmamak, sadece Allaha inanmak
A. b. 79-b/11
Allah ḳatı: Allah'ın huzuru
A. ḳ.-na 42-b/7
Allah rızası: Allah için, Allah'ın isteği
A.r.-sı 16-a/6
Allah Subḥāne ve Teʿāla: Noksanlıktan uzak olan yüce Allah
A. S. T. 16-b/10, 24-a/3, 25-a/4, 41-a/7, 51-a/6, 69-a/5, 74-a/12, Ek:3/11, Ek:4/13, 79-b/9
Allah u Teʿāla: Allah'ın adı yüksek olsun, Yüce Allah
A.T. 1-b/2, 51-a/12, 52-a/12, 59-a/2, 62-a/5, 74-a/7, 77-b/9, 79-b/11
A.T.-nuñ 74-a/6, 80-a/1, 80-a/4
alt: alt, aşağı
a.-ında 4-a/7, 4-a/12, 10-a/4, 17-a/6, 33-b/2
a.-ından 18-a/13
altı: 6 sayısı
a. 11-a/9, 61-a/9
a.-sı 61-a/10
altı biñ: Sayı (6000), altı bin
a. 73-b/11
altmış: Sayı (60), atmış
a. 54-b/6, 54-b/7
altun: Değerli maden, altın
a. 4-b/2, 10-a/7, 14-b/6, 44-b/9, 53-a/13, 53-b/1, 53-b/5, 54-a/7,
a.-a 53-b/5
a.-dan 5-a/4, 6-a/10, 13-a/3, 53-a/7, 53-a/12, 54-a/5,
a.-ı 8-a/8, 8-b/7, 14-b/4, 53-b/5, 53-b/11
a.-ını 8-b/6
a.-la 54-a/8
a.-lar 56-a/6
a.-ları 14-a/9
a.-lu 55-b/1
a.-u 8-b/1
ama: Fakat
a. 64-b/5
ʿamalıḳ (A.): Çok eskide yaşamış olan bir topluluk
ʿa. 5-a/2
amān (A.): Emniyet, yardım isteği, afv, rica
a. 49-b/5, 67-b/2
amān eyle-: Müsaade etmek
a. e.-di 1-b/2
amān vir-: Müsaade etmek
a. 78-b/7
ʿāmil (A.): Mütevelli, sebep, işleyen
ʿā.-eri
ā.-erinüñ 20-a/6
ammā (A.): Ama, fakat, lakin, ancak
a. 2-a/13, 2-b/3, 3-a/6, 4-a/1, 5-a/3, 5-b/6, 10-a/11, 12-a/5, 17-a/3, 17-a/13, 17-b/10, 18-b/2, 19-b/9, 19-b/13, 21-a/8, 22-a/7, 23-a/5, 25-b/13, 26-b/10, 27-b/11, 31-a/13, 32-a/12, 35-a/4, 39-b/9, 40-a/5, 40-a/8, 42-b/4, 44-a/5, 45-a/5, 50-a/5, 52-a/6, 53-b/5, 53-b/7, 56-a/4, 60-a/1, 73-b/1, 75-a/4, 79-a/11, Ek:4/10
ʿamū (A.): Amca
ʿa.-larını 20-a/11
ʿa.-sı 51-b/2
ʿa.-sın 20-a/9
ʿamuc (A.): Amca
ʿa.-amuzı 21-a/5
ʿa.-ları 20-a/2
A(n)+ Ol zamirinin hāl ekleriyle kullanışı
a.-da 4-a/8, 7-a/4, 7-b/11, 9-a/3, 12-a/11, 24-b/4, 24-b/6, 24-b/9, 25-a/8, 29-a/8, 30-b/11, 32-b/2, 33-b/10, 34-a/10, 34-b/12, 36-b/12, 36-b/13, 37-a/1, 37-a/11, 38-a/10, 38-a/11, 40-b/5, 43-a/10, 49-b/7, 60-a/4,

36-b/8, 39-a/1, 40-b/7, 43-a/6, 47-a/2, 48-b/2, 48-b/9, 48-b/10, 49-a/1, 49-a/7, 49-b/2, 50-a/7, 51-a/1, 53-a/3, 55-b/9, 61-b/11, 62-a/11, 63-a/5, 63-a/8, 63-a/12, 63-b/2, 63-b/3, 63-b/7, 64-b/2, 65-b/8, 67-a/5, Ek:2/2, 68-b/5, 69-b/2, 69-b/9, 70-a/6, 70-b/10, 74-a/4

a.-lardan 5-a/9, 7-b/9, 20-a/3, 31-b/5, 32-a/11, 37-a/11, 41-a/9, 42-b/10, 49-b/2,

a.-ları 8-a/3, 15-b/1, 16-b/1, 16-b/2, 16-b/5, 19-a/2, 19-a/3, 26-b/7, 27-b/2, 27-b/5, 35-a/9, 35-b/10, 37-b/6, 38-b/2, 43-a/7, 46-b/9, 46-b/13, 47-a/4, 49-b/9, 49-b/11, 50-a/7, 50-b/7, 50-b/13, 58-b/13, 62-a/4, 62-a/5, 62-b/12, 62-b/13, 63-b/11, 64-a/4, 65-b/1, 67-b/9, 68-b/7, 71-b/10, 75-b/5

a.-lardur 62-a/7

a.-laruñ 2-b/13, 4-b/2, 5-a/8, 5-a/13, 6-a/13, 9-b/6, 13-a/13, 15-a/9, 15-a/11, 15-b/2, 18-a/6, 19-a/11, 20-a/3, 22-a/12, 22-b/1, 25-b/8, 27-b/1, 32-a/11, 32-a/13, 32-b/2, 33-b/3, 34-b/2, 34-b/4, 34-b/13, 37-a/4, 37-b/11, 38-b/1, 38-b/8, 41-b/12, 44-a/4, 44-a/5, 44-a/7, 44-a/12, 44-a/12, 44-a/13, 44-b/4, 46-b/4, 46-b/9, 47-b/2, 48-a/2, 48-b/10, 49-a/12, 49-b/7, 51-a/7, 52-a/4, 61-a/11, 62-b/2, 62-b/8, 63-a/2, 65-b/3, 66-b/11, 67-a/6, 69-b/11, 72-a/2, 73-b/4, 74-b/11, 79-a/4, Ek:3/6, Ek:4/7, 80-a/7, 80-a/13

a.-laruñçün 10-a/3

a.-laruñla 35-a/8, 38-b/2, 43-b/4, 43-b/11, 69-b/5, Ek:3/6, Ek:3/9

a(ñ): Ol zamirinin nazal n'li kullanışı

a.-a 2-a/3, 2-b/11, 3-b/8, 5-a/6, 5-b/1, 9-a/6, 11-a/2, 12-b/7, 12-b/8, 13-b/7, 14-b/7, 22-a/7, 25-b/11, 26-a/3, 26-a/11, 26-b/1, 27-a/11, 27-b/13, 28-b/5, 28-b/13, 29-b/2, 29-b/12, 33-b/9, 33-b/13, 34-b/8, 35-a/10, 41-a/13, 44-b/9, 45-a/2, 46-b/5, 47-b/5, 50-a/9, 50-a/11, 53-b/12, 55-a/8, 56-a/5, 57-a/10, 57-b/1, 58-a/10, 59-a/11, 60-a/2, 60-a/13, 60-b/2, 60-b/9, 60-b/11, 63-a/11, 63-b/4, 64-b/7, 65-a/4, 67-b/7, 68-a/4, 68-a/5, 68-a/6, 68-b/1, 68-b/2, 68-b/4, 68-b/7, 70-b/1, 71-a/3, 71-a/10, 71-a/13, 74-b/2, 75-b/1, 75-b/2, 76-a/4, 78-a/4, 78-b/7

a.-ı 28-a/13, 28-b/1, 68-b/10

añ-: Hatırlamak, anmak

a.-aydı 59-a/5

a.-madı 6-b/13, 59-a/5,

a.-ılan 17-b/11

a.-ılmış 18-a/2

a.-maduġıçün 19-b/11

a.-maduġınuñ 19-b/10

ana: anne, ana

a.-sı 6-a/2, 26-b/11, 33-b/1, 43-b/8

a.-sıdur 3-a/10

a.-sına 43-b/10, 61-b/9

anaḫtar (A.): Anahtar, kilit

a. 54-b/7

a.-lar 54-b/7

a.-ların 54-a/12

a.-larını 51-a/9, 54-a/10, 54-b/2, 54-b/4

ancaḳ: Yalnız, sadece; olsa olsa

a. 37-b/9, 44-a/1, Ek:1/13

ancılayın: onun gibi

a. 17-b/9, 51-b/3, 59-a/13, 59-b/2

and: yemin

and vir-: Yemin etmek

a. 20-b/4, 59-a/4

a.-ıla 34-a/13, 34-b/5
artuḳ: Fazla, çok fazla, geriye kalan, başka
a. 68-b/6
aruḳ: Cılız
a. 39-a/12
arż (A.): Dünya; toprak
a. 58-a/13
ʿarż eyle-: Sunmak, takdim etmek
ʿa. e. 57-b/5
ʿa. e.-di 11-a/7, 27-b/7
arzu it-: İstemek
a. i.-diler 67-b/10
aṣ-: Asmak, idam etmek
a.-dı 50-a/1
aṣa ḳo-: İdam edip koymak
a. ḳ.-rın 44-b/11
ʿaṣā (A.): Değnek, sopa
ʿa.-nıla 39-a/2
ʿa.-sın 37-b/1,
ʿa.-sınuñ 37-b/8
ʿa.-sıyıla 37-b/6,
ʿa.-yıla 39-a/5
Mūsā peyġamberüñ ʿaṣāsı: Hz. Musa'nın mucizeler gösterdiği değneği
M. P. ʿA. 66-a/2
āsān (F.): Kolay
ā.-dı 17-a/7
aṣıl / aṣl (A.): Asıl, kök, esas, temel, soy
a.-ı 3-a/7, 19-b/12, 26-a/7, 51-b/7, 71-a/13, 73-a/3
a.-ında 26-a/5
a.-ından Ek:1/8, 67-b/5
a.-ını 10-b/8, 23-a/3
ʿāṣī (A.): İyan eden, karşı gelen
ʿā.ler 48-b/10
ʿā.-lıḳlar 2-a/7
ʿā.lıḳların 19-a/1
ʿā. o.-mayam 31-a/12
ʿā. o.-up 16-a/2
ʿāṣī ol-: İsyan etmek
ʿā. o.-dı 2-b/7, 2-b/9, 51-b/10, 54-b/9
ʿā. o.-dılar 48-b/2
ʿā. o.-duñ 13-a/11
ʿāṣī it-: İsyan etmek
ʿā.lıḳ i.ersiz 39-b/4
aṣṣı: Fayda, kār, kazanç
a. 4-a/1
aşaġa: Aşağı
a. 3-b/12, 13-a/2, 13-b/11, 57-b/4, 57-b/12, 58-a/12, 72-a/13, 77-b/4
a.-da 62-a/6, 72-a/13
aşikāre (F.): Açık, belli
a. 12-a/6, 62-a/3
aşikāre gör-: Apaçık görmek
a. g.-üp 2-b/1
aşikāre göster-: Apaçık göstermek
a. g. 62-a/3
ʿāşūre (A.): Çeşitli baklagillerden yapılan yemek
ʿā. 4-a/5
at: At, binek hayvanı
a. 33-b/13, 34-a/2, 76-a/3, 76-a/7, 76-a/8, 77-a/8
a.-a 34-a/1, 45-a/5, 54-b/13, 55-a/1
a.-dan 77-b/4
a.-ını 54-b/10
a.-larınuñ 54-b/13
a.-uñ 77-a/8
at dep-: At sürmek
a. d.-üp 76-a/3
at-: Atmak, fırlatmak
a.-dı 76-a/11, 77-a/13
a.-duḳ 14-a/9
a.-uñ 76-a/8
yabana at-: Dikkate almamak, değer vermemek
y.-lara a.-duḳ 14-a/9
ata: Baba, ata
a. 16-a/11, 16-b/1
a.-da 51-b/4, 51-b/6
a.-ları 33-b/3
a.-muz 20-a/12

a.-sı 26-b/11, 33-a/12, 33-a/13, 33-b/1, 60-b/1, 61-b/9, 68-a/6, 75-b/2
a.-sın 20-a/9
a.-sına 75-b/1
a.-sınuñ 70-a/11, 70-a/12, 70-a/13, 78-a/8
aṭlas (A.): İpekden yapılmış kumaş, İpek gibi güzelleşmek, güzel olmak
a.-dan 23-a/6
a.-lar 55-a/2
ʿavām (A.): Herkes, kaba ve cahil halk, ayak takımı
ʿa. 55-b/8
āvāz (F.): Ses, seda, şan, şöhret
ā. 12-a/4, 12-a/7, 66-a/4, 79-b/12
ā.-ā 14-b/7
ā.-ı 66-a/4
ā.-ın 79-b/13
ā.-ına 80-a/1
ā.-ında 79-b/12
ā.-uñ 12-a/8
ā.-la 79-b/12
ʿavrat (A.): Kadın
ʿa. 44-b/11, 47-a/11, 47-a/12, 57-b/2, 57-b/7, 57-b/11, 61-a/8, 63-b/5, 63-b/7, Ek:1/7, Ek:1/8, Ek:1/10, 79-a/6, 79-a/8, 79-a/11, 80-a/6
ʿa.-a 56-a/5, 63-b/6,
ʿa.-ı 67-b/12, 78-a/8, 79-a/13
ʿa.-ını 60-a/4
ʿa.-ınuñ 45-a/1
ʿa.-la 47-a/7, 57-a/10, 57-a/12
ʿa.-lar 5-b/13, 16-b/3, 46-b/11
ʿa.-ları 47-a/4, 47-b/1, 56-a/13
ʿa.-larıyıla 62-a/4
ʿa.-laruñuzı 19-b/5
ʿa.-uñı 44-b/10
avuc: Yarı yumulmuş elin alacağı miktar, miktar
a. 2-a/3, 6-a/13, 8-b/12, 14-b/4
ay: Yılın on ikide biri
a. 7-b/11, 7-b/13, 56-a/4, 56-a/12, 56-a/13, 56-b/8, 56-b/10, 56-b/11,
a.-ından 7-b/6, 7-b/12
a.-ını 7-b/11
a.-ınuñ 7-b/5
a.-lıḳ 35-a/4
ayaḳ: Ayak, mertebe, basamak
a. 8-b/11, 57-b/3
a.-ı 8-b/9, 10-a/3, 14-b/3, 78-b/5
a.-ına 16-b/4
a.-ın 15-b/6
a.-ını 47-b/4
a.-ıyıla 15-b/5
a.-umuzı 76-a/2
ʿayāl (A.): Çocuk, evlāt
ʿa.-larından 80-a/6
ʿayb (A.): Utanılacak şey, kusur ayıp, yapılması hoş karşılanmayan davranış
ʿa. 24-b/6
ʿa.-lu 33-a/10
āyet (A.): İşaret, delil
ā. 3-a/1
ā.-de 2-a/9
ā.-dür 2-a/10, 6-a/8
ā.e 2-b/5
ā.-i 2-a/8, 21-b/10
ā.-leri 2-b/12
ā.-üñ 3-b/10
ayır-: Ayırmak, uzaklaştırmak
a. 37-a/13
a.-duñ 9-b/3, 9-b/7,
a.-madı 9-b/8
a.-maġa 13-b/2
aylaḳ: Bedava, ücretsiz
a. 31-b/12
ʿAyli: Eşmuyıl peygamber zamanında bir danişmend
ʿA. 67-b/13, 68-a/2, 68-a/3, 68-a/6, 68-a/9, 68-a/10, 68-b/3, 68-b/4, 68-b/7, 68-b/8, 68-b/9, 68-b/11, 68-b/12, 69-a/2, 69-a/4
ʿA.-üñ 68-b/5, 68-b/13

ʿayni (A.): Hep o, başkası değil; tıpkısı
ʿa. 41-b/11
ayrıl-: Ayrılmak, uzaklaşmak, kopmak
a.-dı 16-b/7, 18-b/11, 64-a/1
a.-ınca 18-b/3
a.-uḳdur 34-a/2
ayru: Uzak, ayrı
a. 8-b/6
ayrul-: Uzaklaşmak, ayrılmak
a.mazdı 64-b/9
a.up 34-a/8
ayruḳ: başka, başkası
a. 16-b/6, 19-a/1, 32-b/11, 42-b/2
ayur-: Ayırmak
a.-dılar 69-b/5
az: Çok olmayan
a. 13-b/3, 31-a/8, 66-b/10, 73-b/4
a.-acuḳ 69-b/8, 74-a/5
a.-dur 32-b/1
aʿżā (A.): Organlar
a.-sı 58-a/10
aẕāb / ʿaẕāb(A.): İşkence, keder, ıztırap
a. 61-a/3, 69-b/5
a.-ından 27-b/3
a.lar 19-b/5
a.-umuzı 2-a/12
az-: Azmak, yolunu şaşırmak, yoldan çıkmak, sapmak
a.-dı 51-b/1, 54-b/8
a.-dılar 63-a/4, 66-b/7
a.-ma 55-a/8
a.-maġa 56-a/2
a.-masına 12-b/9
a.-mış 13-a/5
a.-mışdur 56-b/6
a.-dıḳları 12-b/5
a.-duḳlarına 10-a/11
a.-up 4-a/11, 12-a/12, 33-a/13
azdur-: Azdırmak, yolunu şaşırtmak
a.-dı 50-a/4
a.-mış 52-a/7, 53-a/7
a.-up 8-a/5, 10-a/6
a.-ursın 12-b/8
azād (F.): Hür, kurtulmuş, uzak, uzaklaşma
a. 59-a/7
azād eyle-: Kurtarmak, hür olmak
a. e.-ye 59-a/7
Azerbicān: Azerbaycan
A.-dan 28-b/11
ʿazm (A.): Kasıt, maksat, niyet
ʿa. 72-b/8
ʿaẓamet (A.): Büyüklük, Yücelik
ʿa.-ini 11-a/7, 70-a/3, 74-a/1
ʿa.-lü 77-b/4
ʿaẓīm (A.): Büyük, yüce
ʿa. 20-b/12
azġun: Azgın, azmış
a. 56-a/4
azġunlıḳ: Azgınlık
a. 51-a/7
azġunlıḳ eyle-: Azmak, azgınlık yapmak
a. e.-di 51-a/8
azuḳ: Yiyecek, yol yiyeceği
a. 28-b/2, 28-b/3, 29-a/3, 30-a/1
a.ları 32-b/12

B

bāc (F.): Vergi, harç
b. 60-b/7
baġ (F.): Büyük bağ, bahçe
b.-ları 48-a/11
Baġdād (A.): Bağdat şehri
Baġdaduñ ḳalʿası: Bağdat kalesi
B. ḳ. 60-b/9
Baġdādî (A.): Bağdatlı
b.-ler 60-b/9, 60-b/11
bagışla-: Affetmek, bağışlamak, vermek, ihsanda bulunmak
b. 14-a/13, 15-a/10, 48-a/13
b.-dı 16-b/6, 16-b/9
b.-layaydum 59-a/7
baġla-: Bağlamak

b.-yup 73-b/12, 76-b/8
ṣaflar bağlayup dur: Saf tutup durmak
ṣ. 75-b/7
bağlatdur-: Bağlatdırmak
b.-dı 23-a/7
bahā (F.): Kıymet, değer
b.-sına 23-b/11
b.-sıyıla 23-b/13
bahāne (F.): Kusur, noksan, garaz
b. 73-b/10
bāḫil (A.): Cimri
b.-lerden 20-a/1
baḫş: Kısım, cüz, parça
b. 80-a/8, 80-a/9
b.-şın 80-a/8
baḫş it- : parça yapmak
b. i.-miş 80-a/7
baḫt (F.): Kader, baht, şans
b.-lı 45-b/12
baḳ-: Bakma, bakış, gözetmek, seyretmek
b.-an 55-b/2
b.-arlar 18-b/9
b.-dı 31-b/7, 58-b/10
b.-ıcaḳ 22-a/9
b.-ışdılar 42-a/1, 57-b/12
b.-ma 12-b/10, 15-a/10,
b.-mañ 74-a/6
b.-up 35-b/3, 35-b/8, 35-b/10
baḳçe (F.): Bağçe
b.-ler 60-b/13
b.-leri 48-a/11
bāḳi (A.): Geri kalan
b. 16-b/9, 53-b/13
b.-si 9-a/9
baḳıyye (A.): Geri kalan, artık
b. 66-a/10, 66-a/11
bāḳī (A.): Ebedi, sonsuz, artan geri kalan, Allah
b. 38-b/12
bal: Arının ürettiği besin
b. 38-b/7
Baṣra balı: Basra'nın ünlü balı
b. 66-a/13

Baᶜl: Kāfirlerin tapdıkları çok güzel bir kadın
B. 63-b/4, 63-b/5
B.-a 63-a/8, 63-a/10, 63-b/11, 64-a/1, 64-b /5, 65-a/3
B.-ı 65-b/1
Balᶜām bin Bāġūr / Balᶜām: Putperestlerin içinde yaşayan müslümanken sonra dinden çıkan bir kāfir
B. 44-a/5, 44-a/6, 44-a/9, 44-a/10, 44-a/11, 44-b/5, 44-b/6, 44-b/9, 44-b/10, 45-a/3, 45-a/7, 45-a/10, 45-a/12, 45-a/13, 45-b/2, 45-b/4, 45-b/12, 46-a/5, 46-a/13, 46-b/6
B.-a 44-a/10, 45-a/11, 46-b/3
B.-ı 44-b/5, 45-b/11, 47-b/9
B.-uñ 44-b/6, 45-b/2, 46-a/12
balçıḳ: Çamur, bataklık
b. 2-a/3
b.-ı 2-b/11
balıḳ: Omurgalılardan, suda yaşayan, solungaçla nefes alan ve yumurtadan üreyen hayvanların genel adı
b. 28-b/8, 28-b/9, 29-a/4, 29-a/12, 29-b/4, 29-b/7, 30-a/2, 30-a/7, 30-a/10, 30-b/5, 30-b/6, 30-b/8, 30-b/10, 34-b/7
b.-a 29-a/10, 29-a/11
b.-dan 30-b/8
b.-ı 29-a/8, 29-b/7, 29-b/10, 30-a/4, 30-b/4, 34-b/7
b.-uñ 30-a/5
bārī (A.): Hiç olmazsa, bir kere
b. 7-b/9
Bārıḳ: Kāfirlerin padişahı
B. 49-b/4, 50-a/3, 50-b/8, 50-b/13, Ek:1/11
B.-ı 50-b/7, 50-b/13
B.-uñ 50-b/5
barḳ-: Çökmek
b.-dı 50-a/9
barmaḳ: parmak
b.-maḳlarını 50-b/8, 50-b/9,

bārū (F.): Kale duvarı, hisar burcu, sur
b.-sı 47-b/8
baṣ-: Basmak, gelmek
b.-duġı 8-b/9, 8-b/11, 14-b/4
bāsbān (F.): Bekçi
b.-lıḳ Ek:4/7
Baṣra: Basra
B. 28-b/12
Baṣra balı: Bir çeşir bal türü
b. 38-b/5
baş: Kafa, can
b. 41-b/9, 44-b/12, 45-b/13, 50-b/7, 50-b/9, 57-b/11, 58-a/12, 60-b/2
b.-dan 35-b/9
b.-ı 4-a/10, 5-a/5, 35-b/9, 58-b/10, 65-b/12, 74-b/5, 75-a/2, 77-b/3, 78-b/5
b.-ın 3-b/12
b.-ına 5-a/4, 5-b/5, 5-b/6, 5-b/9, 11-b/3, 47-b/4, 51-a/2, 70-b/8, 76-b/9
b.-ından 75-a/2, 77-b/1
b.-ındaġı 67-b/6
b.-ını 3-b/11, 44-a/1, 75-a/9
b.-ınuñ 77-a/13
b.-ları 15-b/10, 18-a/6, 18-a/8
b.-ların 13-b/11, 57-b/3
b.-larıyıla 15-b/10
başı aġrı-: Baş ağrısı çekmek
b. a.-madı 4-a/10
baş ol-: Reis olmak, başkan olmak
b. o.-dılar 50-b/3
baş ḳaldurmak: İsyan etmek
b. ḳ.-dı 56-b/3, Ek:2/7
başḳa: Başka
b. 9-b/4
başla-: Başlamak
b.dı 25-a/6, 32-a/7, 44-b/2
b.-dılar 16-a/10, 16-b/2, 47-a/3, 62-b/3
b.-yup 56-a/2
bat-: Batmak, girmek
b.-lar 59-a/1
batman: 7,692 kilogram olan ağırlık ölçü birimi
b. 67-b/7
bāṭıl (A.): Hak ve doğru olmayan, yalan, hurafe
b. 15-a/5
b.-dan 79-b/6
b.-dur 5-a/13
batu: Batı
b.-sını 19-a/9
bay: Zengin
b. 24-a/7
bayıl-: Bayılmak
b.-dılar 74-a/1
b.-ursız 74-a/5
baylıḳ: Zenginlik
b.-dan 59-b/1
bayrām (A.): Bir dinde mübarek sayılan gün, bayram
b. 7-b/7
baᶜżı (A.): Birazı, bir kısmı; kimi
b. 25-b/10, 26-a/1, 30-b/4
b.-lar 13-a/4, 25-a/2, 26-a/2, 26-a/5, 29-b/2, 39-a/3, 43-a/4, 48-b/6, 50-b/3, 50-b/4, 51-a/4, 61-a/3, 63-b/5, 64-b/1, 71-b/13, 72-a/12
b.-ları 5-b/9, 25-a/2
b.-laruñ 52-a/5
beden (A.): Beden, vücut
b.-inden 15-b/4
b.-üñ 6-b/8
Bedir ġazası: Hz. Muhammed'in Mekke müşrikleriyle yaptığı savaş
b. ġ.-na 74-a/10
beg: Sözü geçen, nüfuslu kimse
b.-ler 60-a/1, 67-b/2, Ek:2/12
b.-leri 49-b/9, 50-b/4, 60-b/1
b.-lerine 73-a/3
b.-lerini 50-b/10, Ek:4/3
beġāyet (A.): pek çok, aşırı, son derecede, pek ziyāde
b. 20-a/1, 44-b/7, 57-b/13, 73-a/6

begen-: İyi veya güzel bulmak, benzerleri arasından birini seçip ayırmak
b.-dügi 33-a/10, 48-a/11
b.-dügini 47-a/1
b.-düklü 46-b/13
b.-meye 33-a/11
beglik: Beylik, bey olma
b.-i 50-b/8
beglik eyle-: Bey olmak, beylik yapmak
b. e.-dügünden 60-a/12
bel: İnsan bedeninde göğüsle karın arasında daralmış bölüm
b-indeki 77-a/9
b.-inden 77-a/11
b.-ine 58-b/6
belā (A.): Gam, keder, musibet ,üzüntü
b. 40-a/8, 64-a/7, 71-b/10, 77-a/5
b.-dan 19-b/6
b.-sından 67-b/2
b.-lar Ek:1/7
b.-ya 4-a/12, 67-b/8
b.-yı 47-b/2
belī (F.): Evet
b. 36-a/1
belki (F.): İhtimal, umulur, olabilir
b. 20-b/10, 27-a/5, 32-b/1
belkim (F.): İhtimal, umulur, olabilir
b. 18-b/8, 68-b/11
bellü: Belli, açık aşikār
b.-dür 48-a/8, 60-b/11
belür-: Belirmek, görünmek, ortaya çıkmak
b.-di 12-a/7, 30-a/4
b.-medi 75-a/3
ben: Ben (Teklik 1. Şahıs zamiri)
b. 1-b/5, 1-b/6, 2-a/8, 2-b/6, 2-b/7, 2-b/8, 5-a/11, 5-b/8, 6-a/12, 6-b/10, 6-b/12, 10-b/4, 11-a/2, 13-b/6, 14-a/2, 14-b/8, 21-b/3, 24-b/11, 25-b/5, 28-a/3, 28-b/1, 28-b/6, 30-a/7, 30-a/10, 31-b/3, 32-a/2, 32-a/3, 32-b/7, 33-a/7, 33-a/11, 33-a/12, 33-b/1, 33-b/5, 37-a/12, 44-a/12, 46-a/3, 46-a/8, 46-b/5, 52-b/8, 52-b/11, 56-a/6, 56-b/5, 56-b/11, 59-a/4, 59-a/5, 65-a/6, 68-b/10, 70-b/6, 75-b/3, 75-b/11, 76-a/12, 76-b/2, 77-a/2, 78-b/7, 79-a/11, 79-a/13,
b.-a (baña): 9-a/12, 10-b/13, 13-b/5, 15-a/2, 28-a/7, 28-b/1, 30-a/8, 31-a/6, 31-b/1, 31-b/2, 45-b/3, 46-b/4, 52-b/10, 52-b/11, 56-b/8, 56-b/10, 57-b/8, 57-b/9, 57-b/10, 58-b/7, 59-a/4, 59-a/6, 76-a/8, 78-b/8, 79-a/11, 80-a/12, 80-a/13
b.-den 27-b/11, 28-a/4, 31-b/2, 70-b/6, 78-b/7
b.-i 10-b/12, 11-a/1, 12-b/4, 13-b/3, 13-b/6, 24-b/13, 31-a/12, 32-b/8, 37-a/13, 56-a/9, 56-a/10, 56-b/10, 56-b/11, 57-b/7, 58-b/4, 58-b/8, 58-b/11, 59-a/6, 65-b/2, 75-b/3, Ek:3/2, 80-a/13
b.-in 2-b/9
b.-üm 10-a/1, 11-a/1, 13-a/10, 13-a/11, 13-a/13, 13-b/8, 14-a/2, 18-a/10, 27-b/13, 28-a/7, 28-a/12, 32-a/4, 38-a/5, 44-a/11, 46-a/3, 46-a/4, 46-a/5, 46-b/4, 56-b/7, 58-a/8, 59-a/3, 64-b/11, 64-b/12, 64-b/13, 68-b/8, 70-b/5, 73-a/12, 74-b/12, 76-a/8, 78-b/8, 79-a/10, Ek:3/1
b.-ümle 31-a/10, 32-a/2, 32-b/8, 32-b/11, 56-b/11, 77-a/7
benī (A.): Oğullar
b.-dür 61-b/7
Benī İsrāʾīl (A:): Hz. Musa’nın peygamber olarak gönderildiği kavim, İsrail oğulları, Yahudiler
b. 1-b/5, 4-a/6, 5-a/6, 7-b/2, 7-b/9, 7-b/13, 8-a/7, 8-b/1, 8-b/13, 11-b/7, 15-a/5, 16-a/5,

19-a/12, 19-a/5, 19-b/2, 19-b/9, 19-b/12, 20-b/13, 23-a/11, 23-b/3, 24-a/8, 25-a/11, 25-b/8, 31-a/1, 31-a/4, 31-a/7, 34-a/9, 34-b/9, 35-a/2, 35-a/6, 35-a/10, 35-a/13, 35-b/1, 35-b/13, 36-a/12, 36-b/7, 37-a/8, 37-b/2, 37-b/5, 38-a/10, 38-b/12, 40-a/9, 41-a/2, 41-a/13, 42-a/7, 42-b/8, 42-b/11, 43-b/1, 43-b/3, 44-a/9, 46-a/1, 47-a/1, 47-a/10, 47-a/11, 51-b/3, 56-a/3, 56-a/4, 61-b/13, 62-a/12, 62-a/13, 62-b/1, 63-b/6, 65-b/9, 65-b/11, 66-a/2, 66-b/6, 66-b/7, 67-a/3, 67-a/4, 67-a/8, 67-a/10, 67-a/11, 67-a/12, 67-a/13, Ek:1/1, Ek:1/6, Ek:1/12, Ek:/6, Ek:2/11, Ek:2/13, 67-b/7, 68-b/5, 69-a/2, 69-a/4, 70-b/3, 70-b/5, 70-b/9, 71-a/3, 71-a/4, 71-a/11, 71-b/9, 72-a/8, 72-b/1, 73-a/3, 73-a/13, 73-b/8, 73-b/13, 79-a/7, Ek:4/1

b.-de 43-b/13, 52-a/2

b.-den 4-a/2, 4-b/3, 5-b/7, 5-b/9, 5-b/12, 7-a/10, 26-b/8, 27-b/8, 43-a/7, 50-a/1, 63-b/6, Ek:1/7, Ek:2/1, Ek:2/3, 69-a/4, 70-a/8,

b.-dendür 26-a/8

b.-e 6-a/11, 7-b/13, 8-a/11, 15-b/9, 15-b/11, 19-a/4, 19-a/10, 25-b/7, 27-a/13, 27-b/5, 27-b/7, 34-b/10, 40-b/13, 42-b/8, 50-a/13, 50-b/3, 59-b/10, 68-b/4, 71-b/4,

b.-i 4-b/5, 6-b/9, 9-b/7, 13-b/1, 13-b/9, 50-b/5

b.-le 49-a/12

b.-üñ 5-a/1, 51-a/3, 66-b/11, 67-b/1, 72-a/7, 78-a/2, 79-a/1

Benī İsrāʾīlüñ peyġamberi: Hz. Musa

b. 31-a/1

Benī İsrāʾīlüñ ululları: İsrail kavminin önde gidenleri, İsrail kavminin kanaat önderleri

b. 9-b/9, 50-b/4, 69-a/13

b.-nı 56-a/7, 56-b/1, 71-a/1

Benī Ümiyye: Ümiyye oğulları

b. 22-a/11

b.-nüñ 22-a/12

beñüz: Renk, yüz, çehre

b.-lü 76-a/13

beñze-: Benzemek, emsal teşkil etmek, gibi görünmek

b.-mez 41-b/3

b.-mezler 31-b/8

b.-yen 3-a/13

beñzer: Nitelik, görünüş ve yapı bakımından bir başkasına benzeyen veya ona eş olan

b. 40-a/13, 66-b/9

berāber (F.): Eşit, denk, birlikte olma

b. 76-a/4

berdār (F.): Asılmış

berdār eyle-: Asmak

b. e.-di 49-a/13

berī (A.): Sālim, kurtulmuş; temiz

beri ḳıl-: Kurtarmak, temizlmek

b. ḳ.-dı 58-a/6

berriyye (A.): Çöl, ova

b. 73-b/2

b.-de 39-a/3

b.-lik 35-a/4

berü: Bu yana, buraya, beriye

b. 7-b/7, 24-a/10, 51-a/10, 71-b/11

besle-: Beslemek, bakmak, gözetmek

b.-di 68-a/3

beş: Sayı (5)

b. 49-b/7, 49-b/9, 50-a/1, 60-a/11

b.-i 49-b/9

beş kez yüz biñ: Beş yüz bin (500.000)

b. 35-a/2, 73-b/13, 75-b/7

beş yüz: Beş yüz (500)

b. 67-b/6

beş yüz biñ: Beş yüz bin (500.000)
b. 36-a/3
beş yüz yetmiş: beş yüz yetmiş (570)
b. 76-b/12
beyān (A.): Açıklama, söyleme, bildirme, beyan; hikāye
b.-ındadur 67-a/12
beyān eyle-: Açıklamak
b. e.-di 10-a/7
b. e.-dük 10-b/8
b. e.-r Ek:3/3
beyān it: Açıklamak
b. i.-elüm 19-b/12
beyin: beyin
b.-ini 77-b/3
Beytü'l-Muḳaddes (A.): Mukaddes ev; Kudüs, Kudüs cāmii (Mescid-i Aksa)
b. 34-a/10, 49-a/10
b.-e 34-b/10
bıraḳ-: Bırakmak, terk etmek
b.-dı 13-a/6, 36-a/6, 43-b/12, 45-a/9, 62-b/2
b.-dılar 20-a/8, 20-a/12
b.-duġı 13-a/8
b.-mış 58-a/12
b.-ṣalar 3-b/12
bīçāre (A.): Çaresiz
b. 50-a/9, 77-a/4
bîġāne (A.): Kayıtsız, ilgisiz, yabancı, dünyayla ilgisini kesmiş olan
b.-liḳ 22-a/10
bîḫaber (A.): Habersiz
b. 9-b/8
bīḥad (F.): Sınırsız
b. 44-b/8, 52-a/8, 60-a/10
bîzār (F.): Bıkmış, usanmış
bîzār ol-: Bıkmak, usanmak
b. o.-dılar 59-b/1
bil-: (bir şeyi) bilmek, anlamak, öğrenmek
b.-di 1-b/3, 13-b/6, 31-a/3, 37-a/11, 38-a/3, 41-b/11, 42-a/12, 42-b/3, 42-b/7, 46-b/1, 58-b/3, 68-b/3, 75-a/10, 75-a/12, 76-b/3, 78-a/9, 78-b/3, 78-b/6,
b.-diler 4-b/7, 15-a/5, 17-b/8, 17-b/9, 17-b/10, 35-b/4, 48-a/6, 59-b/3,
b.-dük 14-a/12
b.-düm 2-b/13, 58-b/3,
b.-düñse 2-a/7
b.-düñüz mi? 56-b/4
b.-düklerin 18-b/4
b.-dügi 42-b/6
b.-dügümçün 56-b/5
b.-düm 1-b/6
b.-dügüñ 57-a/10
b.-düñüzse 17-a/10
b.-eler 35-a/9, 40-a/5, 53-a/9, 65-a/1
b.-elüm 7-a/6, 21-b/9, 71-b/6,
b.-eydük 42-a/6
b.-medi 33-b/8, 42-b/4, 52-b/13, 53-b/11
b.-mediler 20-a/13
b.-medük 12-a/5
b.-mege 35-b/3,
b.-mez 53-b/7, 67-b/2
b.-mezdi 54-a/12
b.-mezeyin 27-b/12,
b.-mezin 32-a/9
b.-mezlerdi 71-b/12
b.-mezüz 8-a/2, 20-b/5, 35-a/7
b.-sünler 57-b/6
b.-üñ 57-b/7
b.-üp 43-a/3, 72-a/10
b.-ür 2-b/3, 41-b/6
b.-ürdi 6-a/8, 23-a/4, 38-b/10, 40-b/6, 42-a/4, 44-a/8, 53-a/4, 54-a/3, Ek:2/9, 68-a/6, 74-a/4
b.-ür misin 32-a/9
b.-ürmiş 74-a/2, 74-b/2
b.-ür misiz? 56-b/9
b.-sin 70-b/4
b.-ürler 4-a/6
b.-ürlerdi 6-a/7, 50-b/11, 54-b/5
b.-ürsin 41-b/7, 53-a/11
b.-ürüz 56-b/9
bilmezlik it-: Bilmemek

b. i.-üp 12-b/5
bildür-: Bildirmek, tebliğ etme
b. 16-b/11
b.-di 15-b/11, 31-a/2, 34-b/10, 41-a/10, 53-b/11, 63-b/3, 68-a/5, 68-b/3, 68-b/4, 78-a/9
b.-diler 23-a/4
b.-e 21-a/7, 27-b/2
b.-ecek 17-a/3
b.-em 76-b/3
b.-eydi 24-a/5
b.-medi 42-a/5
b.-memiş 53-b/9
b.-meyevüz 36-b/2
b.-ür 27-b/5, 33-b/8, 41-a/7, 43-a/13, 61-b/6
b.-sün 21-a/3, 21-b/5, 21-b/10, 42-b/11
b.-sünler 36-a/9
bile: Birlikte, beraber, dahi
b. 5-b/6, 7-b/4, 7-b/12, 9-a/7, 9-b/9, 11-b/8, 12-a/13, 12-b/6, 13-b/6, 15-a/4, 17-a/9, 20-b/8, 25-a/10, 28-b/7, 28-b/8, 31-b/4, 31-b/9, 33-b/12, 34-a/5, 35-b/7, 38-b/2, 39-a/5, 40-a/3, 40-a/6, 42-a/5, 48-b/6, 58-b/12, 58-b/13, 64-b/9, 66-b/5, 66-b/13, 75-b/6, Ek:4/9
bilgelik: Bilge olma durumu ve niteliği; bilgi, hikmet
b. Ek:1/10
biñ: Sayı sıfatı (1000)
b. 4-b/3, 23-b/12, 24-a/10, 55-a/6
b.-den 23-b/13
bin-: Yüksek bir şeyin veya bir hayvanın üstüne çıkıp ayaklarını sallandırarak oturmak
b. 45-a/6
b.-di 34-a/2, 45-a/3, 45-a/4
b.-dügüm 45-b/3
b.-erlerdi 54-b/13, 55-a/1
b.-esin 33-b/11
b.-miş 72-a/6
bînihāye (A.): Nihayetsiz, sonsuz
b.-dür 27-b/11
bir: Sayıların ilki; bu sayı kadar olan; herhangi bir varlığı belirsiz olarak gösteren; tek, eş, aynı; müşterek;
b.2-a/2, 2-a/4, 2-a/9, 3-a/1, 3-a/8, 3-a/9, 3-a/12, 3-b/6, 3-b/10, 3-b/11, 3-b/12, 5-a/2, 5-a/10, 5-b/2, 5-b/4, 6-a/2, 6-a/11, 6-a/12, 6-a/13, 7-b/11, 7-b/13, 8-a/1, 8-a/7, 8-a/13, 8-b/2, 8-b/7, 8-b/12, 10-a/13, 11-a/5, 11-a/11, 12-a/4, 12-a/7, 12-b/5,12-b/9, 14-a/9, 14-b/4, 15-a/5, 15-b/3, 16-a/1, 16-a/8, 16-a/13, 17-a/3, 17-a/2, 17-b/8, 18-a/4, 18-a/8, 18-b/8, 19-b/13, 20-a/2, 20-a/9, 20-a/10, 20-a/12, 20-b/10, 21-a/2, 21-a/8, 21-a/9, 21-a/12, 22-b/3, 22-b/4, 22-b/13, 23-a/6, 23-a/11, 23-a/12, 23-a/13, 23-b/2, 54-b/4, 24-b/7, 25-b/11, 26-a/4, 26-a/11, 26-a/12, 26-b/2, 27-b/8, 27-b/13, 28-a/2, 28-a/12, 28-a/4, 28-b/8, 28-b/9, 28-b/11, 28-b/12, 28-b/13, 29-a/5, 29-a/6, 29-b/13, 31-b/4, 31-b/10, 32-a/6, 32-a/7, 32-b/1, 32-b/2, 32-b/4, 32-b/11, 32-b/13, 33-a/8, 33-a/9, 33-b/10, 33-b/13, 34-a/3, 34-a/11, 34-b/4, 35-a/6, 35-b/5, 35-b/9, 36-a/4, 38-a/10, 38-b/8, 39-b/9, 40-a/4, 40-b/1, 41-a/3, 41-a/5, 41-a/12, 41-a/13, 41-b/3, 41-b/6, 41-b/7, 42-b/2, 42-b/6, 42-b/7, 42-b/13, 43-a/6, 43-a/8, 44-a/4, 44-a/8, 44-b/4, 44-b/6, 44-b/12, 45-a/3, 45-a/7, 45-b/1, 45-b/7, 46-a/4, 46-a/13, 47-a/6, 47-a/7, 47-b/7, 47-b/13, 48-a/3, 48-a/8, 49-a/1, 49-a/4, 49-a/11, 49-b/3, 49-b/4, 49-b/10, 49-b/13, 49-b/10, 51-b/3, 51-b/10, 53-a/7, 53-b/3,

b.-mezdi 38-a/12
b.-miş 41-b/2
b.-sün 40-b/1
bitür-: Bitirmek, meydana getirmek
b.-sün 40-a/12
biz: Çokluk 1. Şahıs zamiri
b. 2-a/12, 6-b/4, 7-a/5, 7-a/6, 9-b/1, 9-b/2, 10-a/10, 11-b/8, 11-b/9, 12-a/3, 12-b/6, 14-a/4, 14-a/6, 14-a/11, 17-a/4, 17-a/6, 17-a/3, 18-a/8, 18-b/7, 18-b/11, 19-a/8, 19-b/11, 20-b/4, 21-b/1, 21-b/9, 30-b/1, 35-a/6, 35-a/9, 35-b/13, 36-a/9, 36-a/12, 36-b/13, 37-a/10, 39-b/12, 40-a/13, 42-a/2, 42-a/5, 49-a/6, 54-b/2, 55-b/4, 59-b/2, 59-b/3, 59-b/8, 71-a/7, 72-a/9, 73-b/7, 74-a/2, 79-b/2, 79-b/5
b.-den 9-b/2, 12-b/4, 42-a/5, 48-a/13
b.-e 5-a/8, 7-a/5, 7-a/7, 9-b/4, 12-b/10, 14-a/6, 14-a/8, 17-a/5, 17-a/7, 18-b/13, 21-a/2, 21-b/5, 21-b/10, 24-b/2, 29-b/12, 35-a/9, 37-b/12, 38-b/7, 42-a/3, 55-b/4, 62-a/3, 64-a/7, 69-b/5, 69-b/11, 71-b/5, 72-a/9, 76-a/3
b.-i 9-b/5, 11-b/7, 12-b/10, 13-b/8, 21-b/1, 31-b/6, 31-b/7, 31-b/12, 37-b/12, 69-b/4,
b.-ni 32-b/6
b.-üm 2-a/1, 2-a/12, 2-b/1, 4-a/7, 4-b/4, 7-a/7, 7-a/8, 8-a/2, 12-b/9, 14-a/13, 15-a/8, 17-b/2, 17-b/4, 20-a/8, 20-b/10, 24-b/2, 33-a/5, 36-a/10, 39-b/13, 40-a/1, 42-a/4, 44-a/11, 44-b/5, 49-a/4, 49-a/6, 59-a/13, 64-a/7, 68-a/2, 69-a/6, 70-a/1, 74-a/10, 76-a/2,
b.-ümçün 40-a/12, 70-a/5, 71-a/6
b.-ümle 36-a/1
bizcileyin: Bizim gibi
b.-dür 36-a/4
boġaz: Boğaz
b.-ıña 2-b/11, 58-b/9
b.-larundan 50-a/1
b.-uñdan 44-b/11
boġazla-: Kesmek
b.-dılar 25-a/1, 25-a/10
b.-duḳları 25-a/5
b.-maḳ 21-b/5
b.-sunlar 21-a/8
b.-yasız 21-a/12
b.-yup 23-b/5
boy: Uzunluk
b.-ı 34-b/5, 58-b/13, 71-a/12
b.-ına 72-b/10, 74-b/3
b.-ları 34-b/1, 67-b/5
b.-larına 34-b/1, 72-a/8
b.-lu 36-a/3, 71-a/12, 74-a/13, 74-b/11, 76-a/13
boy bos: Vücudun yapısı bakımından biçimi, eğin, kesim
b.-da b.-da 44-a/7
b.-lu b.-lu 74-b/13
b.-uñ b.-uñ 77-a/4
boynuz: Çoğu toynaklı hayvanların başlarında taşıdıkları ve özellikle saldırma, savunma silahı olarak kulandıkları sert ve içi boş uzantı
b. 74-b/4, 74-b/6
b.-ı 74-b/5, 75-a/2
b.-la 75-a/9
boyun: Gövdenin başla omuz arasında kalan bölgesi, boyun
b.-ların 15-b/1
boyun ur-: İdam etmek
b.-guzı u.-sunlar 16-a/4
boz-: Bozmak, tahrip etmek
b.-dı 54-b/11
bögür-: Bağırmak, nara atmak
b.-di 8-b/13
böl-: Ayırmak, parçalamak
b.-digim 30-a/13
bölük: Kısım, bölük
b. 17-a/2, 32-a/6, 62-b/3
böyle: Bunun gibi, bu şekilde

b.-ndan 2-a/6, 2-a/13, 2-b/7, 9-a/4, 14-b/13, 23-b/9, 24-a/6, 32-b/1, 34-b/8, 38-b/11, 48-b/7, 49-a/7, 49-a/10, 52-a/1, Ek:2/8, 68-b/12, 69-b/5, 75-a/3, 75-a/13
b.-nlar 8-a/8, 8-a/9, 12-a/6, 17-a/8, 17-b/7, 19-a/1, 31-b/6, 31-b/8, 34-b/2, 36-a/5, 37-a/7, 37-b/4, 38-a/7, 50-a/2, 50-b/3, 50-b/5, 57-b/6, 72-a/10, 74-a/8
b.lar mıdur? 75-a/3
b.-nlara 8-a/9, 8-a/10, 12-a/6, 12-a/11, 12-a/13, 31-b/12, 32-b/12, 39-a/13
b.lardan 31-b/8, 37-a/10, 76-b/12
b.-nları 5-b/8, 8-a/5, 12-b/3, 12-b/4, 28-b/9, 31-b/13, 36-a/5, 36-a/6, 36-a/8, 36-a/11, 73-a/4
b.-nlaruñ 2-a/13, 7-a/1, 8-a/4, 10-a/6, 15-a/10, 26-a/10, 31-b/7, 36-a/1, 37-a/8, 38-a/7, 39-b/10, 45-b/9, 61-a/10, 64-a/3
b.-nuñ 3-a/7, 19-a/9, 25-b/13, 36-b/1, 46-b/7, 55-b/5, 61-b/8, 62-a/11, 62-b/10, 63-a/3, 67-a/4
b.-yıdı 27-a/3
bunca: Bu kadar, bu denli
2-a/8, 5-a/12, 21-a/2, 24-a/6, 24-a/7, 28-a/3, 45-b/8, 53-b/13, 54-a/2, 56-a/11, 65-a/3, 67-a/9, Ek:2/12, 69-b/11, 77-a/13, 80-a/10
b.-dan 51-a/1, 64-b/11

budaḳ: Budak, dal
b.-ları 41-b/1

buğday: Buğday
b. 48-b/13, 49-a/1
b.-dan 40-a/12

bugün: İçinde bulunduğumuz gün
b. 29-b/10, 39-b/5, 59-a/13, 73-b/7, 76-b/10

bul-: Elde etmek, bulmak
b.-alar 47-b/11
b.-am 47-a/11
b.-amadılar 23-a/12
b.-asın 31-a/2
b.-asız 40-a/13
b.-dı 11-b/2, 16-b/7, 27-a/5, 30-a/10, 52-a/8, 54-a/2
b.-dılar 13-b/5, 23-a/12, 25-b/1, 30-b/3, 37-b/4, 38-a/3, 48-a/6, 72-b/2
b.-duḳ 37-b/13
b.-duḳları 4-b/8
b.-duḳlarını 4-b/4
b.-ıcaḳ 66-b/1
b.-ımadı 78-b/13
b.-ımaduḳ 23-b/11
b.-madılar 23-b/8, 35-b/9
b.-maḳ 20-b/1
b.-maḳdan 20-b/3
b.-masunlar 50-a/8
b.-mayınca 28-b/6
b.-mazdı 64-a/11
b.-mazsañuz 20-b/1
b.-sam 78-b/7
b.-undı 16-b/9
b.-unduğı 20-b/3
b.-unmazsız 65-a/6
b.-unup 26-b/2
b.-unurdı 33-b/3
b.-up 10-a/4, 12-b/13, 14-a/10, 14-b/7, 21-a/5, 27-a/3, 29-a/12
b.-urlardı 64-a/10, 72-a/6
b.-ursa 56-a/10
b.-ursam 5-b/8

bulut: bulut
b. 10-a/13, 11-b/6, 11-b/11, 12-a/4, 16-a/13, 39-b/10, 39-b/11
b.-ı 39-b/13

buñar: pınar, çeşme
b. 39-a/6

buñal-: Sıkılmak
b.-duḳ 39-b/9

buncılayın: Bunun gibi, böyle
b. 2-b/2, 14-b/1, 38-b/8, 55-b/4
b.-dur 26-a/9

bunlarcılayın: Bunların gibi
b. 33-a/3 48-b/3
burada: Bu yerde
b. 64-a/9
burç (A.): Kale, hisar çıkıntısı, kule
b. 44-b/3
b.-ı 47-b/8
burun: Koku alma organı, burun
b.-ıyıla 32-a/7
b.-umla 32-a/12
buyruḳ: Emir, ferman
b. 34-a/9, 34-b/10,
b.-ı 21-a/3, 21-b/4, 72-b/5
b.-ın 4-b/7, 19-b/7, 35-a/3
b.-uyıla 6-b/10, 33-b/6
buyur-: Buyurmak, emretmek, söylemek
b. 58-a/9, 64-a/3
b.-dı 5-a/2, 8-b/1, 14-b/2, 15-b/4, 16-b/8, 17-a/13, 21-b/7, 21-b/12, 22-b/4, 22-b/6, 25-a/9, 43-b/3, 46-b/10, 48-a/5, 58-b/6, 58-b/9, 58-b/12, 70-a/7
b.-duġınılayın 23-a/11
b.-duġum 16-b/12
b.-mış 79-a/11
b.-mışdur 6-a/9, 7-a/2, 18-a/7, 19-a/6, 25-b/3, 26-a/6, 39-b/12, 49-a/2, 55-a/10, 59-b/6
b.-uġında 57-a/6
b.-uġuñla 46-a/3
b.-ur 2-a/11, 3-a/11, 21-a/12
b.-urdı 15-b/5, 15-b/6, 50-b/10
b.-ursañ 69-a/5, 73-b/1, 79-a/12
buzaġu: İnek ve benzeri hayvanların yavrusu
b. 5-b/5, 5-b/6, 5-b/9, 6-a/11, 8-b/7, 8-b/12, 9-a/11, 10-a/3, 10-a/4, 10-a/8, 14-a/9, 14-a/10, 14-b/4, 14-b/6, 15-a/5, 53-a/7, 53-a/9, 53-a/12, 53-b/12, 72-a/12
b.-ya 9-a/6, 9-a/8, 10-a/6, 10-a/8, 12-a/12, 13-a/5, 14-a/3, 15-a/12, 15-a/13, 15-b/10, 16-a/1, 21-b/1, 52-a/7, 66-b/1
b.-yı 15-a/3, 53-a/8, 53-a/11, 53-b/11
bühtān (A.): İftira
bühtān it-: İftirada bulunma, iftira etme
b. i.-diler 58-a/6
bünyāḏ: Temel, esas; bina, yapı
bünyāḏ eyle-: Bina eylemek, inşa etmek
b. e.-di 60-b/9
bürü-: Örtmek, sarmak
b.-di 10-a/13
büyü-: Yaşı artmak, yaşlanmak, gelişmek
b.-di 40-a/3
b.-dükçe 40-a/3
b.-miş 5-b/5
b.-mişlerdi 6-a/5
büyücek: Daha büyük
b. 32-b/3
büyücek ol-: Büyümek
b. o.-dı 60-a/13
büyük: Boyutları benzerlerinden daha fazla olan, niceliği çok olan, üstün niteliği olan, yetişkin
b. 18-a/5, 28-b/8, 29-a/5, 30-a/6, 30-b/5, 34-a/11, 44-a/3
b.-ligi 18-a/5, 38-b/9
b.-ligine 75-a/6
b.-likden 37-a/4

C

Cabbār: Hz. Musa döneminde yaşamış yirmi, otuz arış boyu olan ve buna göre de kuvveti olan kāfir
c.-ān 34-a/7
c.-ın 34-b/3
c.-lar 34-a/7, 36-b/12, 43-b/4, 51-a/4, Ek:3/6, Ek:3/9
c.-lardan 48-a/12, 67-b/4
c.-ları 36-b/4
c.-laruñ 36-b/5, 36-b/7, 37-a/2
c.-uñ 74-a/12
cāhil (A.): Bilimsiz, bilgisiz

c. 5-a/10
c.-ler 12-b/5
c.-lerden 21-b/3
cāhilliḳ eyle-: Cahillik yapmak, cahilce davranmak
c. e.-dük 14-a/6

Cālūt: Davud peygamberin savaşıp öldürdüğü kāfir
c. 67-a/7, 67-b/2, 67-b/4, 68-b/12, 69-a/3, 70-a/2, 72-b/8, 72-b/12, 73-b/6, 73-b/13, 74-a/12, 74-b/7, 75-a/12, 75-b/6, 76-a/1, 76-a/3, 76-a/12, 76-b/2, 76-b/11, 77-a/3, 77-a/7, 77-a/9, 77-b/1, 77-b/4, 77-b/6, 77-b/10
c.-a 73-b/7, 74-a/2, 75-b/6, 76-b/5, 77-a/6
c.-dan 73-b/12
c.-ı 67-a/7, 77-b/9
c.-la 68-b/13, 70-a/1, 72-b/5, 76-a/6, 76-b/10
c.-uñ 67-b/6, 69-b/12, 72-b/10, 74-a/1, 74-b/12, 75-b/3, 76-a/12, 76-b/4, 76-b/6, 77-b/1

cān (F.): can, ruh, hayat
c. 3-b/8, 14-a/10, 78-b/11
c.-ı 10-a/8
c.-ına 76-b/4
c.-ını 12-b/12
c.-larından 4-b/13
c.-umuzı 16-a/6
c.-laruñ 40-b/5
cān cehenneme ıṣmarla-: Ölmek, nalları dikmek
c. c. ı.-dı 37-b/7, 77-b/4
cān çekiş-: Ölmek üzere olmak
c. ç-e 3-b/6
*cānı çık-:*Ölmek
c. ç.-a 3-b/4, 3-b/7, 3-b/13
c. ç.-ar 3-b/9
c. ç.-dı 12-a/9
cān fidā it-: Bir amaç için ölmek
c. f. i.-diler 60-b/2
cān ḳayusı: Ölüm korkusu
c. ḳ.-nda 78-b/11
cān vir-: Ölmek
c. v.-diler 47-a/9

canlan-: Yeniden hayat bulmak, kendine gelmek
c.-dı 8-b/13
c.-up 10-a/5

cāriye (A.): Para ile satın alınan halayık, hizmetçi kız; harpte esir düşmüş veya odalık olarak alınmış kız
c.-ler 55-a/10
c.-leri 56-a/13
c.-lerinden 80-a/5
c.-sini 54-b/10

caru: Yüksek ses
c.-lıḳ 58-b/1

Cebrā᾿īl (A.): Peygamberlere emir ve vahye vāsıta ve memur olan dört büyük melekten biri.
c. 1-b/6, 2-a/8, 2-b/5, 6-a/3, 6-a/6, 6-a/7, 8-b/11, 16-a/2, 68-a/7, 68-a/13, 68-b/2, 68-b/8
c.-e 2-b/4
c.-i 6-a/13, 14-b/3
c.-le 38-a/5
c.-üñ 8-b/9, 10-a/3

cehd (A.): Çabalama, gayret etme
c.-ümle 52-b/10
cehd eyle-: Çabalamak
c. e. 37-a/4
c. e.-di 45-a/10, 47-a/4
c. e.-dük 37-b/13
cehd it-: Çabalamak
c. i.-diler 18-a/12, 38-a/2
c. i.-erlerdi 71-b/11
c. i.-üp 35-b/8

cehennem (A.): Āhirette, günahkār kulların gideceği azap yeri, tamu.
c.-e 51-a/2
c.-likdür 2-b/13

cemᶜ (A.): Toplanma, bir araya gelme; topluluk
cemᶜ eyle-: Toplamak
c. e.-di 6-b/9
c. e.-miş 51-b/9

cem it-: Toplamak
c. i-diler 48-a/2
c. i.-miş 52-a/8
cemᶜ ol-: Toplanmak, bir araya gelmek
c. o.-dı 72-b/7
c. o.-dılar 4-a/6
c. o.-urlar 29-a/1
cemāᶜat (A.): Topluluk, bölük
c.-e 54-b/3
cemīᶜ (A.): Cümle, hep, bütün
c. 1-b/2, 4-b/1, 4-b/9, 54-a/6, 57-a/4, 77-b/13
c.-si 9-a/5, 16-a/5, 16-a/8, 42-a/8, 49-b/13, 50-a/9, 54-a/5, 59-a/12, 62-a/11, 74-b/13, 80-a/3
c.-sini 10-a/6
ceng (F.): Savaş, kavga
c. 35-a/2, 44-b/2, 68-b/13, 69-a/2, 72-b/6
c.-i 51-a/4
ceng eyle-: Savaş yapmak, kavga etmek
c. e.-di 9-a/9, 60-b/3, 68-b/13
c. e.-diler 20-b/12, 49-a/13
c. e.-medi Ek:4/2
c. e.-meyesiz 69-b/3
c. e.-ye 75-b/8
ceng it-: Savaş yapmak
c. 35-a/8, 69-b/12
c. i.-diler 47-b/9, Ek:3/9
c. i.-ebilür misin? 76-a/6
c. i.-elüm 75-b/12
c. i.-ersin 77-a/5
c. i.-mege 70-a/1, 77-a/7
ceng ol-: Savaş yapılmak
c. o.-dı 20-b/12
cevāhir (A.): Cevherler, elmaslar, kıymetli taşlar
c. 44-b/8
c.-den 54-a/5
c.-i 8-a/8
cevāb (A.): Sorulan şeye verilen karşılık
c. 65-a/10
cevāb vir-: Cevap verme durumu
c. v.-elüm 11-b/10
cezā (A.): Ceza, karşılık, azap
c.-sın 49-a/7
c.-sını 14-b/12
cihān (F.): Dünya, alem
c. 61-a/2
c.-ı 12-a/8, 42-b/4
cism (A.): Beden, gövde, madde
cism vir-: Beden vermek
c. v.-di 71-a/11
cumᶜa (A.): Perşembeden sonra gelen gün
c. 39-b/6, 47-b/6
cumᶜaertesi: Yahudilerin kutsal günü, cumadan sonra gelen gün
c. 39-b/7
cühūdü (A.): Yahudi
c. 3-b/6, 3-b/10, 17-b/6
c.-ler 3-b/1, 4-a/5, 18-b/7, 47-b/4
c.-lerden 3-a/4
cümle (A.): Bütün, hepsi, tamamı
c.-si 20-b/12
c.-siyile 80-a/11
cüst (F.): Arama araştırma
c.-eleyü 43-b/9

Ç

çabala-: Gayret göstermek
ç.-lar 76-b/12
çadır (F.): Keçei deri, kıl dokuma, sık dokunmuş, kalın bez veya plastic maddelerden yapılarak direklerle tutturulan, taşınabilir barınak, çerge, oba, otağ
ç.-daki 47-a/11
ç.-dan 47-a/8, 47-a/12
ç.-larına 47-a/1, 47-a/7
ç.-larıñuzı 47-a/10
çağır-: Çaiğırmak, seslenmek
ç.-dı 34-a/2, 68-a/8, 70-b/2
ç.-duğınlayın 68-b/1
ç.-up 10-a/5, 47-a/10

ç.-ursa 68-a/12
çal-: Vurmak
ç.-dı 78-a/13
ç.-duġı 78-b/2
çār (F.): Çare
ç. 18-b/1
çāre (F.): Çözüm yolu, çare; derman
ç. 47-a/4
ç.-si 36-b/1, 46-b/7
ç.-sini Ek:3/3
ç.-leri 18-a/13
çāre eyle-: Çözüm bulmak
ç. e.-señ 39-a/9
çāre ol-: Derman olmak
ç. o.-madı 47-a/4
çayır: Üzerinde gür ot biten düz ve nemli yer
ç.-lar 60-b/13
çek-: Çekmek, tutmak
ç. –di 13-a/9, 56-a/9, 56-b/11
ç.-erdi 54-b/7
ç.-erlerdi 50-b/12, 51-a/10
ç.-ilmiş 30-b/7
ç.-miş 73-b/2
ç.-üp 16-a/10
çel-: Almak
ç.-üp 73-a/12, 73-b/4
çemen (A.): Yeşil ve kısa otlarla kaplı yer, çimen
ç.-de 22-a/7
ç.ler 26-a/4, 26-a/5
çeri: Asker, yandaş, dost
ç. 35-b/7, 74-a/5
ç.-si 44-a/9, 44-b/2, 46-b/13, 67-a/1, 77-b/10
ç.-sine 45-a/13, 76-a/11
ç.-sinüñ 74-a/6
ç.-nüñ 45-b/13, 72-b/11
ç.-ñüz 36-a/2
çeşme (F.): Çeşme, pınar
ç.-leri 61-b/2
ç.-lü 39-a/6
ç.-si 29-a/8
ç.-sin 39-a/6
çetük: Kedi
ç. 74-a/13, 76-a/13
çevrük: Çevrilmiş
ç. 77-b/3
çevür-: Döndermek, çevirmek, sarmak
ç.-di 77-a/13
ç.-diler 62-b/9
çevre: Etraf, muhit
ç.-lerine 62-b/9
ç.-si 26-a/4
çıḳ-: Çıkmak
ç.-a: 4-a/12, 45-a/7, 73-b/13
ç.-alar 36-b/3
ç.-amadılar 38-b/1
ç.-amazlardı 40-a/5
ç.-ar 55-a/9, 55-a/13, 65-b/2
ç.-ara 9-b/6, 43-b/4
ç.-arasın 46-b/8
ç.-ardı 4-b/10, 6-a/4, 10-a/8, 35-b/5, 50-b/10, 55-a/2, 60-b/8, 61-b/2, 65-b/3, 66-a/4, 70-b/8, 77-a/11
ç.-ardılar 4-b/4, 20-a/7, 35-b/2, 65-a/9, 69-b/4, 72-a/13
ç.-arup 46-b/12, 47-a/3, 72-a/7, 72-a/8
ç.-arurdı 47-a/8
ç.-bilmediler 18-a/13
ç.-dı 29-a/7, 29-a/13, 41-b/7, 41-b/11, 42-a/13, 42-b/1, 45-a/7, 46-a/13
ç.-dılar 32-b/1, 35-a/3, 50-a/4, 62-a/10
ç.-maġa 13-b/1
ç.-mış 35-b/7, 56-a/5, 72-a/3
ç.-mışdı 37-b/5
ç.-mışdur 22b/1
ç.-up 10-a/12, 11-b/6, 29-a/2, 29-a/5, 41-b/8, 45-b/12, 49-b/8, 62-b/5, 62-b/6, 78-b/1
çoban (F.): Koyun ve keçi sürülerini otlatan kimse
ç.-dur 75-a/5
çoḳ: Çok, fazla
ç. 3-b/8, 14-a/6, 19-a/9, 21-b/9, 25-b/12, 28-a/2, 28-a/9, 28-

a/10, 31-a/9, 39-a/12, 48-b/1, 49-a/11, 50-b/6, 51-b/8, 52-b/13, 53-b/7, 60-a/10, 60-b/10, 61-a/11, 63-a/4, 66-b/8, 67-a/4, Ek:1/7, Ek:2/10, 70-a/5, 74-a/5

ç.-dur 27-b/10, 28-a/10, 31-a/7, 32-a/12

ç.-ı 4-b/3, 77-b/6

ç.-ıdı 19-b/13, 62-b/1

ç.-larına 23-b/2

çoḳluḳ: Kalabalık, fazlalık

ç. 49-b/1, 57-b/8, 62-b/8, 64-a/5

ç.-lıġıla 51-a/11, 52-a/12

ç.-lıġına 51-b/12, 74-a/1, 74-a/6

ç.-lıġını 69-b/13

çöz-: Düğümlü, bağlı veya sarılı bir şeyi açmak

ç.-di 77-a/11

çün (F.): Çünkü, zira, madem ki

ç. 38-b/2, 42-a/4, 68-b/9

çünki (F.): Çünkü, zira, madem ki

ç. 17-a/7

çünkim (F.): Çünki, zira, madem ki

ç. 1-b/2, 2-b/10, 4-a/2, 5-a/1, 5-a/6, 7-b/10, 8-b/3, 10-b/10, 10-b/12, 11-b/5, 12-a/1, 12-b/3, 13-a/4, 13-a/10, 15-b/10, 20-a/11, 20-b/3, 20-b/5, 22-a/11, 27-b/6, 29-a/2, 30-a/4, 31-b/1, 36-b/3, 37-b/4, 37-b/10, 40-b/4, 41-a/7, 41-a/11, 42-a/3, 44-a/9, 44-b/2, 45-a/7, 47-a/1, 47-b/5, 48-b/2, 52-b/4, 56-a/1, 57-b/11, 59-a/1, 59-a/5, 59-a/7, 60-b/6, 61-a/7, 63-a/6, 63-b/2, 64-b/6, 64-b/9, 65-a/4, 65-a/6, 65-b/5, Ek:2/12, 68-a/5, 69-a/3, 69-a/4, 69-b/8, 70-a/6, 71-b/2, 72-b/1, 72-b/4, 73-b/1, 77-a/11, 77-b/10, 78-a/2, Ek:3/10, 80-a/12

çürü-: Çürümek, bozulmak, kokuşmak

ç.-diler 62-b/11

D

daḫı: Dahi, da, de

d. 2-a/2, 2-b/8, 2-b/13, 3-a/1, 3-a/6, 4-a/7, 4-a/12, 4-b/7, 5-a/1, 5-a/8, 5-b/6, 6-a/2, 6-b/5, 6-b/9, 6-b/11, 6-b/13, 7-a/4, 7-a/7, 7-a/13, 7-b/6, 7-b/12, 8-a/12, 8-b/3, 9-a/1, 9-b/4, 10-a/1, 10-b/4, 11-a/4, 11-b/9, 11-b/13, 12-a/13, 12-b/4, 12-b/6, 13-b/8, 14-a/10, 14-a/11, 14-b/10, 16-b/4, 17-a/9, 17-a/11, 17-a/12, 17-b/8, 17-b/11, 17-b/12, 18-a/2, 18-b/6, 18-b/7, 19-a/4, 19-a/8, 19-a/9, 19-b/10, 20-a/2, 20-a/3, 20-a/8, 20-a/12, 20-b/5, 20-b/11, 20-b/13, 21-b/4, 21-b/8, 22-a/7, 22-a/8, 22-b/5, 22-b/7, 23-a/3, 23-b/11, 24-a/6, 24-a/11, 24-b/3, 24-b/7, 24-b/12, 25-a/7, 25-a/11, 25-b/1, 25-b/13, 26-a/9, 26-a/10, 26-b/5, 27-a/1, 27-a/10, 27-b/6, 28-a/4, 28-a/5, 28-a/6, 28-a/9, 28-a/10, 28-b/12, 29-a/1, 29-a/3, 29-a/4, 29-a/7, 29-b/2, 29-b/3, 29-b/5, 29-b/6, 29-b/7, 29-b/13, 30-b/8, 31-a/6, 32-a/13, 32-b/1, 32-b/8, 32-b/11, 33-a/12, 33-b/12, 34-b/1, 34-b/2, 35-a/9, 35-b/6, 35-b/10, 35-b/11, 36-a/3, 36-a/4, 36-a/6, 36-b/6, 37-a/7, 37-b/5, 37-b/6, 37-b/8, 37-b/9, 38-a/12, 38-b/1, 38-b/9, 38-b/11, 38-b/12, 39-b/2, 39-b/9, 39-b/13, 40-a/3, 40-a/5, 40-a/8, 40-a/9, 40-b/3, 40-b/11, 40-b/13, 42-a/2, 42-a/6, 42-a/10, 42-b/7, 43-a/10, 43-b/2, 44-b/9, 44-b/11, 45-b/9, 46-a/8, 46-b/5, 46-b/10, 47-a/8, 47-a/9, 47-b/4, 47-b/9, 48-a/4, 48-a/7, 48-b/1, 48-b/4, 48-b/6, 48-b/10, 49-a/5, 49-a/6, 49-a/8, 49-b/1, 49-b/3, 49-b/6, 50-a/12, 50-a/13, 50-b/3, 50-b/8, 50-

b/13, 51-a/1, 51-a/2, 51-a/5, 51-b/3, 51-b/10, 52-a/8, 52-a/10, 52-a/11, 52-b/4, 52-b/12, 52-b/13, 53-a/1, 53-a/5, 53-a/13, 53-b/3, 53-b/9, 53-b/10, 54-b/11, 54-b/13, 55-a/1, 55-a/4, 55-a/7, 55-a/9, 55-b/1, 55-b/4, 56-a/12, 56-b/2, 56-b/4, 57-b/6, 57-b/8, 58-a/4, 58-a/11, 58-b/13, 59-a/4, 59-a/5, 59-a/13, 59-b/2, 59-b/3, 60-a/4, 60-a/7, 60-a/13, 60-b/3, 60-b/4, 60-b/11, 60-b/12, 61-a/10, 61-b/7, 61-b/10, 62-b/13, 63-a/2, 63-a/3, 63-a/7, 63-b/8, 63-b/12, 63-b/13, 64-a/5, 64-a/12, 65-a/7, 65-a/8, 65-b/9, 66-a/11, 66-a/13, 66-b/3, 66-b/9, 66-b/12, 67-a/1, 67-a/8, Ek:1/5, Ek:1/6, Ek:1/10, Ek:2/1, Ek:2/3, Ek:2/4, Ek:2/9, 67-b/3, 67-b/5, 67-b/7, 68-a/13, 68-b/10, 68-b/11, 69-a/1, 69-a/4, 70-a/4, 70-b/1, 70-b/6, 71-a/2, 71-b/3, 73-a/6, 73-b/13, 74-a/9, 74-b/2, 74-b/4, 74-b/8, 74-b/9, 75-a/4, 75-b/1, 75-b/5, 75-b/7, 76-a/5, 76-a/7, 76-a/11, 76-b/2, 76-b/7, 76-b/12, 77-a/10, 77-b/3, 77-b/5, 77-b/12, 78-b/3, Ek:4/8, Ek:4/9, Ek:4/10, Ek:4/12, 79-b/2, 79-b/5, 79-b/8, 80-a/13

dānişmend (F.): Bilgili, danışman
d. 68-a/3, 79-a/5, 79-a/10
d.-i 68-a/1
d.-ler 24-a/3, 52-a/2, 67-b/13, 79-a/9

daʿvā (A.): Takip edilen düşünce, fikir, iddia
daʿvā it-: İddiada bulunmak
d.-sın i.-di 3-b/3
d.-sın i.-erdi 22-a/10
d.-sın itmiş 4-a/11

davar: Büyükbaş hayvan
d. 75-a/8

daʿvet (A.): Çağırma, çağrı
daʿvet eyle-: Çağırmak, davet etmek
d. e.-yesin 45-b/11
daʿvet it-: Çağırmak
d. i.-dügi 7-b/8
d. i.-e 41-a/8
d. i.-mem 42-a/11

Dāvud: Allah'ın Yahudilere gönderdiği kendisine zebur inen peygamber
d. 25-b/12, 67-a/7, 75-a/12, 75-b/2, 75-b/3, 75-b/4, 76-a/6, 76-a/8, 76-a/10, 76-a/12, 76-b/1, 76-b/3, 77-a/2, 77-a/5, 77-a/6, 77-a/8, 77-a/10, 77-a/12, 77-b/9, 78-a/9, 78-a/12, Ek:3/10, Ek:3/12, Ek:4/1, 79-b/1, 79-b/2, 79-b/3, 79-b/5, 80-a/4, 80-a/5
d.-a 25-b/12, 76-a/5, 77-b/9, 77-b/12, 77-b/13, 78-a/3, 78-a/4, 78-a/8, 78-a/9, 78-b/1, 78-b/3, 78-b/5, 78-b/8,78-b/10, 79-a/2, Ek:3/11, Ek:4/2, Ek:4/9, Ek:4/13, 79-b/5, 79-b/8, 79-b/9, 79-b/11, 80-a/3
d.-am 77-a/2
d.-dan Ek:4/12
d.-ı 75-b/6, 77-a/1, 78-a/6, 78-a/7, 78-a/12, 78-b/9, 78-b/13
d.-uñ 75-a/11, 77-a/6, 78-a/8, 78-b/7, Ek:3/12, Ek:4/6, 79-b/13
d.-uñdur 78-b/6

dāyimā (A.): Her zaman, devamlı
d. 20-a/4, 40-b/1, Ek:4/3

de-: Demek, söylemek
d. 51-b/13
d.yecek 57-b/7, 77-a/10
d.-yicek 21-b/8, 24-a/12, 28-a/12, 28-b/7

d.-yüp 5-a/6, 11-b/4, 14-b/7, 31-b/8, 72-b/11, 76-b/10, 77-a/13

deyüp dur-: Demek, söylemek

d. d.-dı 8-a/5

Decle: Dicle nehri

d.-den 60-b/7

dede: Büyük baba, ata, ced

d.-sinüñ 70-a/11

defᶜ (A.): Ortadan kaldırma, def etme

*defᶜ eyle-:*Ortadan kaldırmak, def etmek

d. e. 21-a/1

d. .e.-di 47-b/2

d. e.-sene 65-a/5

defᶜ olın-: def edilmek

d. o.-a 45-a/9

d. o.-sun 44-a/11, 45-b/7

defᶜ olun-: def edilmek

d. o.-maz 64-a/7

defn (A.): Gömmek, mezara koymak

defn it-: Defn etmek

d. i.-ecekler 62-b/9

d. i.-mezüz 21-a/6

deg-: Değmek, dokunmak, temas etmek

d.-erdi 20-a/4

degin: Kadar

d. 2-b/12, 31-b/4, 36-b/3, 45-a/2, 58-b/1, 58-b/2, 58-b/6, 58-b/9, 63-a/5

degül: Değil

d. 44-b/8, 56-a/11, 62-b/9, 78-b/3

d.-di 4-b/5, 8-a/12, 79-a/10, 79-a/12

d.dür 3-a/7, 3-b/2, 3-b/7, 3-b/13, 4-a/8, 8-b/4, 9-a/12, 17-b/11, 18-a/1, 19-b/10, 24-a/4, 25-b/11, 27-a/5, 27-b/12, 31-a/8, 39-b/8, 42-a/6, 53-a/9, 55-b/9, 59-b/4, 77-a/8

d.-ken 32-b/6

d.-ler 50-b/4

d.lerdi 34-b/10, 40-b/7

d.-lerdür 51-b/13, 73-a/4

d.-üz 35-a/7

degüş-: Değişmek

d.-ür 40-b/4

dek: Kadar, değin

d. 54-b/4, 58-b/9, 60-a/13

del-: Delik açmak, delik duruma getirmek

d.-di 31-b/10

d.-dügüm 33-a/11

d.-düm 33-a/7

d.-ersin 31-b/13

delīl (A.): Kılavuz, doğru yolu gösteren; şahit

d. 6-a/8

dem (F.): Zaman

d.-de 67-b/3

deñe-: Sınamak, imtihana tābi tutmak

d. 73-a/11

d.-yesin 73-a/5

deñi: Boşuna

d. 12-b/7

deri: Deri

d.-si 24-b/11, 24-b/12

deryā (F.): Deniz

d.-sına 13-b/9

deñiz: Deniz

d. 1-b/2, 2-a/3, 2-b/10, 4-a/13, 4-b/9, 7-b/9, 25-b/5, 25-b/8, 26-a/11, 28-a/13, 28-b/6, 28-b/11, 28-b/12, 28-b/13, 29-b/8, 30-a/10, 30-b/7, 30-b/8, 31-b/4, 34-b/6, 34-b/7, 53-a/8, 53-b/3, 53-b/6

d.-den 4-b/4, 32-a/7

d.-e 1-b/2, 15-a/4, 26-a/12, 29-a/13, 29-b/4, 30-b/5, 32-a/13

d.-i 5-b/6

d.-ler 26-a/10

d.-üñ 4-b/12, 29-a/13, 29-b/1, 30-b/7, 30-b/10

depe: Kafa

d.-sinüñ 37-b/7

depele-: Çiğnemek, ezmek, öldürmek, hakkından gelmek, yenmek

d.-di 16-a/11, 37-b/10, 42-a/3, Ek:1/9, 77-b/9
d.-diler 20-a/7, 47-b/9, 49-b/12
d.düm 37-b/11
d.-nmiş 16-b/9
d.-rüz 9-b/5
d.-sün 68-b/11
d.-yeler 57-a/8, 57-a/11
d.-yesin 76-b/2

depret-: Kımıldatmak, sarsmak, harekete getirmek
d.-di 47-b/7

derd (F.): Dert, gam, keder, gam, kasavet
d.-ümüze 68-a/2

derḥāl (F.): Hemen, şimdi
d. 2-a/3, 57-a/3

deril-: Toplanmak
d.-üp 79-a/2

derle-: Toplamak
d.-yecek 63-a/3

dermān (F.): İlaç, care
d. 26-a/11
dermān ol-: Çare olmak
d. o.-a 68-a/2

dervīş (F.): Fakir, yoksul, dilenci; bir tarikata bağlı kimse
d. 50-a/9, 70-a/9
d.-likle 40-b/8

destūr (F.): İzin, müsaade
destūr vir-: İzin vermek, müsaade etmek
d. v.-di 8-b/5

deve: Deve, çöl hayvanı
d. 54-b/4
d.-ler 54-b/8

devlet (A.): Bir hükümet idaresinde teşkilatlandırılmış olan siyasi topluluk
d. 56-a/1

devletlü: Mutluluk ve refah içinde olan kimse
d. 55-b/5

devşür-: Derlemek, toplamak, bir araya getirmek
d.-di 71-a/1

di-: Demek, söylemek
d. 48-a/13, 48-b/12, 61-b/8, 71-a/13, 71-b/2, 77-a/6, 77-a/10, Ek:4/4
d.-di 1-b/6, 2-a/5, 2-a/11, 2-b/8, 2-b/9, 3-a/1, 4-b/7, 5-b/1, 5-b/9, 6-a/11, 6-b/12, 7-a/2, 7-b/1, 8-a/7, 8-a/9, 8-a/11, 8-a/13, 8-b/5, 9-a/4, 9-a/13, 10-a/2, 10-b/10, 12-b/11, 13-b/4, 13-b/6, 14-a/4, 14-a/11, 14-b/7, 14-b/13, 15-a/10, 16-a/4, 16-a/6, 16-b/6, 16-b/13, 17-a/10, 20-b/7, 21-b/4, 22-b/10, 23-a/10, 23-b/10, 24-a/3, 24-b/13, 26-a/7, 28-a/2, 28-b/3, 28-b/7, 29-b/11, 30-a/11, 31-a/9, 31-a/13, 31-b/3, 31-b/6, 32-a/1, 32-a/5, 32-a/10, 32-b/1, 32-b/7, 32-b/11, 33-a/4, 33-a/7, 33-b/7, 33-b/11, 34-a/3, 35-a/1, 36-b/10, 37-a/13, 38-a/1, 39-a/10, 39-b/8, 40-b/5, 42-b/11, 44-b/2, 44-b/11, 45-a/13, 45-b/11, 46-b/5, 46-b/10, 47-a/11, 50-a/8, 52-b/12, 53-b/1, 56-a/12, 56-b/9, 56-b/11, 56-b/12, 57-a/3, 57-a/11, 57-b/6, 57-b/9, 57-b/11, 58-a/13, 58-b/2, 58-b/8, 58-b/11, 59-a/5, 59-a/7, 62-a/11, 63-a/12, 64-a/3, 65-a/1, 65-a/8, 65-b/2, 68-a/10, 68-a/13, 68-b/1, 68-b/12, 69-a/7, 71-b/4, 72-b/6, 73-a/13, 73-b/9, 75-a/1, 75-a/6, 75-a/7, 75-a/8, 75-b/3, 75-b/12, 76-a/3, 76-a/12, 76-b/3, 77-a/6, 78-b/8, 79-a/12, Ek:3/4, Ek:3/7, Ek:4/4
d.-digünleyin 23-b/5
d.-digü 17-a/12
d.-digüm 17-a/13
d.-digüñ 17-a/4, 17-a/7
d.-dikçe 55-a/8
d.-dikleri 5-b/4, 38-a/11, 38-b/8, 38-b/12, 67-b/4, 70-a/8

d.-yüp 21-a/6, 28-a/10, 31-b/2, 34-a/1, 55-b/8, 56-b/7, 56-b/13, 58-b/6, 60-a/2, 63-a/4, 63-b/6, 68-a/12, 72-a/7, 76-b/4, 77-a/9, 77-a/12, 78-b/2
diyi vir-: demek
d. v.-meyince 31-b/3
dib: Oyuk veya çukur bir şeyin en alt bölümü
d.-i 29-b/1
d.-inde 30-b/7
d.-inden 2-b/11, 34-b/7
diken: Diken
d. 38-a/11
d.-den 38-a/12, 38-b/3
d.lerden 38-b/5
dik: Yatık olmayan, dik
dike ḳo-: Dikine koymak
d. ḳ-dı 78-b/6
dikil: Ayakta durmak
d. 68-a/13
dil: Konuşma organı
d.-ile 25-a/2, 45-a/11
d.-ine 59-a/6
dile gel: Konuşmaya başlamak
d. g.-e 8-b/10, 14-a/10
dil vir-: Konuşma kabiliyeti vermek
d. v.-di 45-a/11
d. v.-sün Ek:3/2
dil: Lisan
d.-ince 48-a/13
dile-: İstemek, arzu etmek
d. 15-a/8, 15-a/10, 21-b/5, 24-b/1, 40-a/12
d.-di 2-b/10, 9-b/6, 18-a/4, 21-a/7, 22-b/1, 33-b/5, 36-a/7, 37-b/6, 41-a/7, 42-a/7, 45-a/11, 45-b/13, 47-b/12, 50-a/6, 53-a/7, 59-a/10, 62-a/5, 62-b/12
d.-dikçe 3-a/12
d.-diler 29-a/6, 31-b/5, 36-b/8, 49-b/5
d.-dügini 24-a/2
d.-dügümüzi 42-a/2
d.-güm 56-a/8
d.-rim 10-b/12
d.-rin 14-b/9, 38-a/5, 46-a/9, 80-a/12
d.-rüm 64-b/12
d.-rler 40-a/4
d.-rlerse 40-a/7
d.-rse 19-b/5, 71-b/1
d.-rseñ 7-a/6, 64-a/3
d.-rsin 46-a/9
d.-señüz 44-a/12
d.-se 24-a/5, 44-a/8
d.-ye 69-b/9
d.-yeler 48-b/5
d.-yesin 18-b/12, 45-b/11
dilek: Arzu, istek
dilek eyle-: dilek istemek
d. e.-di 31-a/9
dilek it-: İstekte bulunmak
d. i.-diler 60-a/1, 69-b/9
dimāġ (A.): Beyin, akıl, şuur
d.-ına 45-a/6
dīn (A.): İman ve amel mevzu olarak insanlara Allah tarafından teklif olunan hak hakikat kanunlarının toplamı, din
d. 69-b/1
d.-e 45-b/11
d.-i 51-a/13, 66-b/10
d.-in 67-b/9
d.-ini 68-a/5
d.-inden 56-b/1, 65-b/10
dīn dön-: Kāfir olmak, dinden çıkmak
d.-inden d.-dermege 56-a/3
d.-iñüz d.-düñüz 14-a/3
dīnlerine gir-: İman getirmek
d. g.-üp 44-b/1
Mūsā dīni: Musevilik
M. d.-ni 49-b/5
Mūsā peyġamber dīni: Musevilik
M. p. d. 79-b/7
diñle-: Dinlemek, kulak vermek
d.-rdi 79-b/4

dört yüz: Sayı (400), dört yüz
d. 4-a/9, 67-a/9, 67-a/9, 67-a/10
döşek: Döşek, yatak
d.-i 54-a/6
d.-ini 54-b/10
d.ler 41-b/4
döşen-: Döşenmek, serilmek
d.-ilmiş 41-b/4
dövin-: Dövünmek
d.-diler 30-b/5
duʿā (A.): Yakarış, yalvarış, halini arz etme; Kulun Hakk'a yakarışı
d. 42-a/7
d.-dur 46-a/6
d.ʾi 37-b/1
d.-ları 65-a/10
d.-m 64-b/11
d.-mı 46-b/4, 64-b/12
d.-nuñ 38-a/4
d.-sı 46-a/5
d.-sını 12-b/12, 38-b/5, 46-a/7, 46-a/8, 46-b/4, 50-a/8
d.-sıyıla 53-b/8, 62-a/1, 62-a/2, 62-a/6
duʿā eyle-: Dua etmek
d. 44-a/10, 44-b/5, 45-b/6
d. e.-di 12-b/11, 38-a/4, 38-b/4, 38-b/7, 38-b/13, 39-b/10, 40-a/2, 46-a/6, 53-b/2, 62-a/5, 64-a/2, 64-b/3, 64-b/4, 64-b/10, 65-a/11, 70-a/6, Ek:3/4
d. e.-ye 45-a/8
d.-sin e.-di 65-a/2
duʿā it-: Dua etmek
d. i. 44-b/10, 45-a/3
d. i.-erler 18-b/9
d. i.-ersiz 63-a/11
d. i.-medi 44-b/6
d. i.-mezin 44-a/12
duʿā ḳıl-: Dua etmek
d. ḳ.-ayın Ek:3/2
d. ḳ-dı 4-a/13, 18-b/10, 21-a/7
d.ʾi ḳ.-dı 46-a/12
d. ḳ-lıġa 45-a/2

dur-: Durmak, kalkmak, yaşamak, yerleşmek
d. 15-b/3
d.-adurdı 54-b/12
d.-dı 34-a/1, 45-a/10, 47-b/12, 57-b/3, Ek:1/8, 78-a/9
d.-dılar 10-a/12
d.-duġınlayın 79-b/10
d.-duḳları 38-a/8
d.-masun 60-a/2
d.-mazdı 22-a/11
d.-mazın 28-b/7
d.-mış 74-b/9
d.-mışlar 76-b/9
d.-mışlardı 21-a/6
d.-sun 8-b/3
d.-unca 74-a/5
d.-up 20-a/6, 78-b/9
d.-ur 30-b/7, 72-a/3
d.-urdı 34-b/6, 80-a/1
d.-urken 2-b/3, 36-b/13, 76-b/10
d.-urlardı 72-a/2
d.-ursın 76-b/6
d.-uşalum 69-b/1
durı: Durgun, sakin, saf temiz
d. 12-b/13, 27-b/8, 28-b/7, 33-b/11, 38-a/2, 78-a/7
dut-: Tutmak, yapışmak
d. 10-b/6, 10-b/9, 18-a/10, 44-b/1, 49-a/8, 58-a/13, 58-b/2, 58-b/6, 58-b/9, 58-b/11, 59-b/13
d.-a 37-b/6, 78-b/9
d.-ar 66-b/10
d.-ardı 34-b/7, 53-a/5, 63-b/12, 79-b/7
d.-arlardı 38-b/11
d.-asın 72-a/11, 74-b/7
d.-asız 48-a/12
d.-ayın 10-a/7
d.-dı 4-a/5, 5-b/8, 12-a/8, 16-b/1, 18-a/6 42-b/4, 47-a/9, 67-a/3

d.-dılar 7-b/12, 18-b/2, 18-b/5, 48-b/8, 48-b/12, 50-b/7, 73-b/5
d.-duḳ 18-a/8
d.-maduḳ 14-a/7
d.-madılar 4-b/7, 62-b/1
d.-mañ 39-b/6
d.-maz 63-a/5
d.-mazsız 19-b/7
d.-mış 24-b/6, 41-b/2
d.-utulan 54-a/4
d.-uñ 39-b/6, 39-b/7
d.-up 16-a/8, 35-a/3, 47-b/9, 49-a/13, 50-a/1, 50-b/9, 51-a/4, 57-a/2

düdük: Düdük
d.-ini 35-b/5

dükeli: Tamamı, bütünü, her zaman
d. 23-a/3, 27-b/5, 44-a/3, 58-b/10, 80-a/6
d.-mekçün 80-a/7
d.-si 1-b/3

düken-: Tükenmek, bitmek
d.-miş 29-a/3

dün: 1- Bugünden önceki gün
d. 20-a/6, 64-a/9, 78-a/6
2- gece
düni gün: gece ve gündüz
d. g. 59-a/12

dünyā (A.): Yeryüzü, cihan
d. 48-b/7, 52-b/2, 55-b/9, 56-a/1, 59-b/8, 80-a/12
d.-da 14-b/11, 26-a/9, 27-a/3, 28-a/7, 41-b/2, 41-b/3, 52-b/2, 54-b/8, 58-b/5, Ek:4/8
d.-dan 52-b/3, 55-b/3
d.-sı 20-a/4, 71-a/10, 71-b/2
d.-ya 18-a/3, 61-b/10, 63-a/1
d.-yı 23-b/7, 23-b/10, 27-a/2
dünyā devletü: Fāni dünya, geçici saltanat, dünya zevki
d. d.-nden 55-b/12
d. d.-nüñ 55-b/10
dünyā ʿizzeti: Dünya saadeti, dünya şerefi
d. ʿi. 59-b/3
d. ʿi.-ne 59-b/6

dürlü: Çeşit, Türlü
d. 3-a/7, 4-a/8, 17-a/12, 17-b/8, 19-b/5, 22-a/4, 22-a/6, 22-b/4, 22-b/5, 24-a/8, 24-b/7, 27-b/7, 28-a/11, 36-a/4, 40-b/1, 54-b/11, 54-b/12, 55-a/2, 55-a/9, 55-a/13, 55-b/1, 60-b/13, Ek:1/7, 79-b/8

dürlü dürlü: Türlü türlü, çeşit çeşit
d. 41-b/4, 54-b/9, 55-b/2

dürt-: Sürmek, sürtmek
d.-erlerdi 70-b/12

dürüş-: Çalışmak, çabalamak, sebat etmek
d.-di 61-a/12

düş: Rüya
d.-inde 75-a/13
d.-ini 79-a/9
d.-lerinde 42-b/13
düş gör-: Rüya görmek
d. g.-di 79-a/8
d. g.-düm Ek:3/1
d. g.-miş 75-a/13

düş-: Düşmek
d.-di 11-a/9, 11-a/10, 11-a/12, 14-b/5, 14-b/13, 25-a/11, 29-a/13, 29-b/4, 45-a/1, 45-b/1, 60-b/4, 69-a/3, 78-b/10, 78-b/11
d.-diler 20-b/8, 59-a/8
d.-digi 30-b/5
d.-er 18-a/9, 18-a/11
d.-medi 7-b/7
d.-miş 72-a/5
d.-se 30-a/13
d.-üp 31-b/4
d.-ürdi 35-b/11, 46-b/2
d.-ürince 21-a/2

düşmān (F.): Düşman, yagı
d. 35-b/5, 45-b/7, 56-a/2, 66-a/2, 66-b/11, 67-a/2, Ek:2/7, 68-b/10, 74-a/6, 79-a/5
d.-a 66-b/13, 69-b/2, 75-b/1
d.-la 69-b/3

E

e.-iyile 6-a/3, 6-a/4, 8-b/10, 8-b/12, 15-a/4, 25-a/5, 26-a/11, 26-b/1, 33-b/5, 74-a/5, 77-b/8, 78-b/12
e.-ü 11-b/12
e.-üme 13-a/11
e.-üñde 64-a/2
e.-üñe 16-a/6, 30-a/12, 69-a/5
e.-üñi 14-a/7
aḫirü'l-emr: Sonunda, en nihāyet
a. e. 67-a/4
Emrullāh: Allah'ın emri
e.-uñdur 70-b/7
endāze (F.): Ölçü, miktar, derece, merteb
e.-since 18-a/5
ender (A.): Nadir, çok az bulunan
e. 43-a/12
endür-: İndirmek
e.-üp 72-b/1
e.-ürler 72-a/12
ene (A.): ben
e. 10-a/5
e.ʾi 10-a/8
er: Er, kişi, yiğit, asker
e. 5-b/13, 15-a/12, 68-a/1, 75-a/7, 76-b/8
e.-dür 36-a/3
e.-i 16-a/10, 35-a/3
e.-le 23-a/9, 73-b/13, 75-b/7
e.-lik 75-a/6, 77-a/6
e.-üñ 15-b/1
ercügez: Yaş itibariyle küçük olan kişi
e. 76-b/11
eribil-: Yetişmek, ulaşmak
e.-di 37-b/10
eriş-: Yetişmek, ulaşmak
e.-di 60-a/10
erit-: Eritmek
e. 14-a/9
e.-di 53-b/12
ertesi: Bir günün, bir haftanın, bir ayın, bir yılın ardından gelen (gün, hafta, ay, yıl, mevsim), ferdası, ertesi gün, sonrasında
e.-nde 25-a/12, 79-b/3
es-: Esmek
e.-di 29-a/9
e.-erken 80-a/1
esenleş-: Vedalaşmak
e.-diler 16-a/7
es̱er (A.): Yapıt, bir kimsenin meydana getirdiği şey
e.-i 29-a/10, 38-a/11, 41-b/12, 75-a/3
esirge-: Bağışlamak, korumak, himaye etmek
e. 12-b/10, 58-b/8, 58-b/11
e.-di 16-b/5, 33-b/4, 60-a/6, 63-a/4, 66-b/10,
e.-medüm 59-a/5
e.-medüñ 59-a/3
e.-mezdi 20-a/3
e.-yicilerüñ 12-b/1, 13-b/9
e.-yicisisin 13-b/9
eski-: Eskimek, yıpranmak
e.-kicek 40-a/1
e.-medi 40-a/2
esle-: Dinlemek, Kabul etmek, baş eğmek
e.-mediler 8-a/9
E's-selāmü ʿaleyke (A:): Selam üzerine olsun
e. 30-b/13
eşek: Eşek
e. 45-a/4, 45-a/9, 45-a/11, 45-b/3, 45-b/4, 45-b/5,
e.-den 45-a/10
e.-e 45-a/3, 45-a/4, 45-a/6, 45-a/11
e.-in 70-a/13
e.-i 45-a/10, 70-a/13
e.-le 70-a/12
e.-leri 70-a/12
e.-üñ 45-a/9
Eşmūyīl: Benī İsrāʾīle gönderilmiş bir peygamber

e. 67-a/5, Ek:2/12, Ek:2/13, 68-a/3, 68-a/6, 68-a/7, 68-a/8, 68-a/11, 68-a/12, 68-a/13, 68-b/3, 68-b/4, 68-b/8, 69-a/4, 69-a/6, 69-b/8, 69-b/9, 70-a/6, 70-b/1, 70-b/3, 70-b/7, 71-a/1, 71-a/7, 72-b/4, 72-b/9, 73-a/2, 74-b/2, 75-a/10, 77-b/11, 78-a/5, Ek:3/4

e.-a Ek:2/11, 68-a/9, 68-b/2, 70-a/4, 74-a/12, 78-a/5

e.-ı 68-a/3

etek: Yamaç, kenar

e.-ine 7-b/10

etlen-: Canlanmak

e.-di 8-b/12

evet: 'Öyledir' anlamında doğrulama ve tasdik cümlesi

e. 11-a/2, 14-b/9,

evvel (A.): İlk, birinci, başlangıç, önce, ilkin

e. 2-a/6, 2-a/13, 4-b/6, 24-a/5, 25-a/12, 33-a/7, 34-a/8, 40-b/9, 51-a/13,56-b/6, 73-a/4, 73-a/13, 75-a/13

e.-den 12-b/4, 77-b/3

evvelki: Önceki

e. 7-b/5, 15-b/9, 37-b/3, 38-a/3, 41-a/3, 46-b/3, 56-b/6

et: Et

e. 38-b/7

e.-i 38-b/9

e.-inüñ 38-b/9

et-: Etmek, eylemek, yapmak

e. 46-b/6

e.-üñ 16-a/3

e.-düñse 57-a/13

e.-mez 69-b/11

secde et-: Secde etmek

s. e.-medük 9-a/8

etmek: Ekmek

e. 50-a/8, 64-a/9, 64-a/10, 64-b/2

e.-e 50-a/10

e.-i 50-b/12

eymen-: Çekinmek, korkmak, ürkmek, endişe etmek

e.-diler 47-a/12

e.-ür 22-b/12, 23-a/2

eyd (İ): Kuvvet

Ek:4/4

eyt-: Söylemek, demek, anlatmak

e.-esin 56-a/9

e.-ür 2-a/8, 3-a/8, 3-a/9, 3-a/13, 5-b/9, 13-a/4, 14-b/13, 25-a/2, 26-a/2, 26-a/5, 29-b/2, 29-b/11, 33-b/9, 42-b/13, 44-a/6, 50-b/3, 50-b/4, 51-a/4, 54-b/5, 59-b/10, 63-b/5, 64-b/1, 65-b/8, 70-a/5, 71-b/13, 72-b/4, 79-a/10, 79-a/11, Ek:3/10, Ek:3/11

e.-ürdi 19-a/12

e.-ürler 2-b/3, 3-b/1, 4-b/10, 8-b/6, 11-a/10, 26-b/10, 28-a/11, 34-b/6, 37-b/7, 39-a/3, 39-a/4, 48-b/6, 49-a/9, 51-a/12, 51-b/1, 54-a/9, 58-b/13, 62-b/5, 63-a/2, 71-a/11, 72-a/12, 80-a/5

e.-ürlerdi 21-a/4, 54-b/13, 55-b/9

e.-ürsin 8-a/11

eyit-: Söylemek, demek, anlatmak

e.-di 1-b/4, 2-a/5, 2-b/4, 2-b/5, 5-a/10, 5-b/8, 6-a/11, 6-a/12, 6-b/10, 7-a/9, 7-a/11, 8-a/4, 8-a/6, 8-a/7, 8-a/8, 8-a/11, 8-b/4, 8-b/13, 9-a/4, 9-a/10, 9-b/11, 9-b/13, 10-a/7, 10-a/9, 10-b/3, 10-b/11, 10-b/13, 11-b/3, 12-a/3, 12-b/3, 13-a/9, 13-a/11, 13-a/13, 13-b/4, 13-b/7, 13-b/11, 14-a/13, 14-b/3, 14-b/8, 15-a/11, 15-b/12, 16-b/10, 17-b/4, 18-a/9, 20-b/1, 20-b/3, 20-b/9, 20-b/10, 21-a/1, 21-a/8, 21-a/11, 21-b/2, 21-b/7, 21-b/12, 22-b/10, 22-b/13, 23-a/1, 23-a/2, 23-a/3, 23-b/9, 23-b/12, 23-b/13, 24-a/2, 24-a/11, 24-

e.-yesin 9-b/4
amān eyle-: Müsaade etmek
a. e.-di 1-b/2
ʿār eyle-: Utanmak, mahcup olmak
ʿā. e.-di 75-b/10
ʿarż eyle-: Sunmak, takdim etmek
ʿa. e. 57-b/5
ʿa. e.-di 11-a/7, 27-b/7
azād eyle-:
a. e.-ye 59-a/7
azġunlıḳ eyle-: Azmak
a. e.-di 51-a/8
beglik eyle-: Bey olmak, beylik yapmak
b. e.-dügünden 60-a/12
berdār eyle-: Asmak
b. e.-di 49-a/13
beyān eyle-: Açıklamak
b. e.-di 10-a/7
b. e.-dük 10-b/8
b. e.-r Ek:3/3
bünyāḏ eyle-: Bina eylemek, inşa etmek
b. e.-di 60-b/9
cāhilliḳ eyle-: Cahillik yapmak, cahilce davranmak
c. e.-dük 14-a/6
cehd eyle-: Çabalamak
c. e. 37-a/4
c. e.-di 45-a/10, 47-a/4
c. e.-dük 37-b/13
cemʿ eyle-: Toplamak
c. e.-di 6-b/9
c. e.-miş 51-b/9
ceng eyle-: Savaş yapmak, kavga etmek
c. e.-di 9-a/9, 60-b/3, 68-b/13
c. e.-diler 20-b/12, 49-a/13
c. e.-medi Ek:4/2
c. e.-meyesiz 69-b/3
c. e.-ye 75-b/8
çāre eyle-: Çözüm bulmak
ç. e.-señ 39-a/9
daʿvet eyle-: Çağırmak, davet etmek
d. e.-yesin 45-b/11
*defʿ eyle-:*Ortadan kaldırmak, def etmek
d. e. 21-a/1
d. .e.-di 47-b/2
d. e.-sene 65-a/5
dilek eyle-: dilek istemek
d. e.-di 31-a/9
diri eyle-: Canlı kılmak
d. e.-di 62-a/5, 62-a/11, 62-b/13
dirlik eyle-: Yaşamak
d. e.-di 56-a/1
duʿā eyle-: Dua etmek
d. 44-a/10, 44-b/5, 45-b/6
d. e.-di 12-b/11, 38-a/4, 38-b/4, 38-b/7, 38-b/13, 39-b/10, 40-a/2, 46-a/6, 53-b/2, 62-a/5, 64-a/2, 64-b/3, 64-b/4, 64-b/10, 65-a/11, 70-a/6, Ek:3/4
d. e.-ye 45-a/8
d.-sin e.-di 65-a/2
emr eyle-: Emretmek, buyurmak
e. e. 10-b/9
e. e.-di 16-b/10, 27-a/13, 47-b/7, 72-a/11, 79-a/5
e. e.-miş 33-b/13
emr eyle-: Emretmek, buyurmak
e. e. 10-b/9
e. e.-di 16-b/10, 27-a/13, 47-b/7, 72-a/11, 79-a/5
e. e.-miş 33-b/13
feryād eyle-: Feryat etmek, bağırıp çağırmak
f. e.-diler 20-a/12
fetḥ eyle-: Bir şehri, bir ülkeyi kendi topraklarına katmak, almak
f. e.-di 23-a/10
f. e.-ye 43-b/6
ġarḳ eyle- : Batmak

ġ. e. 13-b/9
ġ. e.-di 59-a/9
ġ. e.-yesin 31-b/13
ġażap eyle-: Öfkelenmek, kızmak; musibet etmek
ġ. ė.-di 39-b/1
ḥabs eyle-: Hapis etmek, alıkoymak, bir yere koymak
ḥ. e.-di 37-b/12
ḫalāṣ eyle-: Kurtarmak
ḫ. e. 58-b/4
ḫ. e.-di 19-b/6
ḥarām eyle-: Yasak etmek
ḥ. e. 68-a/11
ḫarāp eyle-: Viran etmek, yıkmak
ḫ. e.-di 60-a/11
ḥased eyle-: Kıskanmak, çekememek
ḥ. e.-di 78-a/4
ḥāṣıl eyle-: Peyda etmek, üretmek, türetmek
ḥ. e.-di 54-a/1
ḥ. e.-düm 52-b/9, 52-b/10
ḥavāle eyle-: Bir işi veya bir şeyi başka birine bırakmak, üstüne bırakmak
ḥ. e.-diler 44-b/9
helāk eyle-: Mahvetmek
h. e.-di 19-b/7, 22-a/11, 32-b/4, 35-a/1, 49-a/10, 49-b/13, 63-b/11, 77-b/6
h. e.-mesini 6-b/2
h. e.-mişdür 53-a/1, 53-a/2
h. e.-ye 70-b/2
h. e.-yem 68-b/11
h. e.-seydin 12-b/4
ḫışm eyle-: Kızmak, öfkelenmek
ḫ. e.-di 37-b/12, 46-b/4, 59-b/13
ḫilāf eyle-: Muhalefet etmek
ḫ. e.-düñüz 14-a/3
ḫiẕmet eyle-: İş görmek, hizmet etmek
ḫ. e.-di 70-b/3
ḫoş eyle-: Hatırını yapmak
ḫ. e.-di 64-b/3
ḥükm eyle-: Hükmetmek
ḥ. e. 79-b/3
ḥ. e.-di 15-b/9, 58-b/2
ıṣlāḥ eyle-: İyileştirmek, düzeltmek
ı. e. 7-a/1
iḥsān eyle-: Lütufda bulunmak
i. e. 52-b/5
i. e.-di 48-b/3, 52-b/4
iḫtiyād eyle-: Tedbirli davranmak, temkinli olmak
i. e. 37-a/4
i. e.-di 7-b/2, 47-b/12
iḫtiyār eyle-: Seçmek
i. e.-di 71-a/9, 71-b/3
iḳdām eyle-: Gayret etmek
i. e.-di 56-a/3
iʿlām eyle-: Bildirmek
iʿ. e.-ye 27-b/1
iltifāt eyle-: Hatır sormak, gönül almak
i. e.-medi 55-a/7
ʿimāret eyle-: Bayındır hale getirmek
ʿi. e. 52-b/1
ʿināyet eyle-: Lütuf eylemek, ihsanda bulunmak, iyilik yapmak
ʿi e. 12-b/10
istiġfār eyle-: Tevbe etmek
i. e.-dük 14-a/12
işāret eyle-: İşaret etmek
i. e.-di 33-a/1, 77-a/9
ʿitāb eyle-: Azarlamak
ʿi e.-di 13-a/6, 14-a/13
ḳabul eyle-: Kabul etmek
ḳ. e. 46-a/8
k. e.-di 4-a/4, 39-b/3, 46-b/4, 46-b/5, 50-a/8
ḳ. e.-medi 51-b/10
k. e.-düm 21-a/8
ḳ. e.-düñ 46-a/7

ḳ. e.-ye 15-a/9
ḳ. e.-yesin 64-b/13
ḳabż eyle-: Öldürmek, canını almak
ḳ. e.-di 41-b/9, 43-a/11
ḳahr eyle-: Helak etmek, batırmak
ḳ. e.-di Ek:1/2
ḳasd eyle-: Niyet etmek, kalkışmak
ḳ. e.-di 78-a/6, 78-a/7, 78-b/3
ḳ. e.-se 26-b/3
ḳ. e.-mediler 64-b/5
ḳılavuzlıḳ eyle-: Rehberlik etmek, yol göstermek
ḳ e.-r 26-b/1
kerem eyle-: İhsanda bulunmak lutfetmek
k. e. 31-b/6, 58-b/3
ḳıyās eyle-: Karşılaştırmak
ḳ. e. 67-b/7
ḳonuḳluḳ eyle-: Misafir etmek, ziyafette bulunmak
ḳ. e.-di 56-b/2
ḳ. e.-sem 56-a/7
ḳūrbān eyle-: Allah yolunda hayvanı boğazlamak
ḳ. e.-seler 47-b/4
kül eyle-: Yakıp kül etmek
k. e.-di 49-a/2, 62-a/4
k. e.-r 53-b/5
k. e.-ye 53-a/8
livāta eyle-: Erkek erkeğe ilişkide bulunmak
l. e.-diler 66-b/8
lüṭuf eyle-: İhsanda bulunmak
l. e.-di 5-a/12
maḥrūm eyle-: Mahrum etmek
m. e.-yesin 46-a/10
menʿ eyle-: Yasaklamak
m. e.-di 4-b/5, 47-a/4, 63-b/7, 64-a/4
m. e.-me 9-b/5
m. e.-medi 68-b/10
meyl eyle-: Yönelmek
m. e.-me 52-b/6
m. e.-mez 22-a/8
mīraṡ eyle-: Miras bırakmak
m. e.-di 48-b/9
muḥabbet eyle-: Sevgi beslemek
m. e.-di 64-b/7, 77-b/13
müşerref eyle-: Şeref vermek
m. e.-düñ 10-b/2
naṣīp eyle-: Kısmet etmek
n. e.-di 35-a/1
naṣīḥāt eyle-: Öğüt vermek
n. e.-di 51-b/9
n. e.-yüp 55-a/8
naẓar eyle-: Bakmak
n. e. 11-a/2, 43-a/9
n. e.-di 11-a/6
nehy eyle-: Yasaklamak
n. e.-di 63-b/4
nemā eyle-: Arttırmak, çoğaltmak
n. e.-ye 78-a/8
niyāz eyle-: Yalvarmak, yakarmak, dua etmek
n. e.-di 39-b/2
niyyet eyle-: Niyetlenmek
n. e.-di 4-a/4
pāre eyle-: Parçalamak
p. e.-seler 3-b/11
raḥmet eyle-: Bağışlamak, esirgemek, affetmek
r. e.-ye 2-a/3, 2-b/11
redd eyle-: Kabul etmemek
r. e.-di 2-a/10
rūzi eyle-: Nasip etmek
r. e.-düñ 80-a/12
rücuʿ eyle-: Dönmek, avdet eylemek
r. e.-dük 2-a/13
ṣabr eyle-: Tahammül etmek, dayanmak, sabretmek
ṣ. e.-di 19-a/2, 30-b/2, 45-a/2
ṣ. e.-ñ 55-b/12
ṣ. e.-yelüm 74-a/7
ṣarf eyle-:

ṣ e.-yem 61-b/3
ṣavaş eyle-: Savaş yapmak
ṣ. e. 34-a/12, 37-a/10
ṣ. e.-ye 43-b/5
secde eyle-: Secde etmek
s. e.-ñ 9-a/4
s. e.-seler 18-b/8
ṣulḥ eyle-: Barış yapmak
ṣ. e.-di 55-a/5
şefḳat eyle-: Merhamet etmek, şefkat etmek
ş. e.-di 13-b/7
şikāyet eyle-: Şikayet etmek, yakınmak
ş. e.-di 56-b/8, 56-b/10
şükr eyle-: Şükretmek, verilen nimetlere karşı teşekkür etmek
ş. e.-diler 59-b/1, 72-b/2
ş. e.-ñ 55-b/11
ş. e.-yeler 27-b/7
ş. e.-yüp 59-a/2
taġayyür eyle-: Değiştirmek
t. e.-di 54-b/12
ṭalep eyle-: İstemek, arzulamak
ṭ. e.-di 31-b/5
ṭ e.-diler 15-a/7
ṭ. e.-miş 52-a/9
tamām eyle-: Tamamlamak
t. e.-dük 6-b/5
taṣnīf eyle-: Sınıflandırmak
t. e.-di 61-a/1
taʿyīn eyle-: Bir memuriyete koymak
t. e.-di 61-b/2
tāze eyle-: Yenilemek
t. e.-ye 67-b/9
terbiyet eyle-: Eğitmek, besleyip büyütmek
t. e.-di 68-a/4
terk eyle-: Terk etmek, bırakmak
t. e.-dük 16-a/6
t. e.-mezüz 9-b/1
t. e.-yüp 65-a/1
tevbe eyle-: Tövbe etmek
t. e.-düm Ek:3/1
vaʿde eyle-: Zaman belirlemek
v. e.-dük 6-b/5
v.-ler e.-medi 13-b/13
vaḥy eyle-: Bildirmek
v. e.-di 33-b/10
vaṣī eyle-: Yerine bırakmak
v. e.-di 40-b/12, 42-a/13
vaṣf eyle-: Vasfetmek, özelliklerini söylemek
v. e.-sün 24-b/2
vaʿẓ u naṣiḥat eyle-: Vaaz ve nasihat etmek
v. e.-ye 27-a/13
vażʿ eyle-:
v. e.-di 61-b/1
vezne eyle-: Ölçmek
v. e.-diler 20-b/7
yoḳsul eyle-: Fakir olmak
y. e. 50-a/7
ẓan eyle-: Sanmak
ẓ. e.-meñüz 43-a/1
zārı eyle-: Ağlamak, inlemek
z. e.-di 16-a/13
z.-lıḳ e.-di 59-a/3
zebūn eyle-: Zayıf etmek, güçsüz bırakmak
z. e.-düñ 46-a/4
ẕelīl eyle-: Hor görmek
ẕ. e.-di 67-a/3
ẕikr eyle-: Anmak, tesbih etmek
ẕ. e.-miş 27-a/6
ẕ. e.-mişdür 62-a/7
zinā eyle-: Evlilik dışı ilişkide bulunmak
z. e.-di 56-b/11, 57-b/9
z. e.-mişsin 57-a/10
z. e.-yeler 46-b/9
ziyāde eyle-: Arttırmak
z. e.-di 55-a/9
z. e.-ye 28-a/5
z. e.-yem 28-b/2

ev: Konut, hane
e. 80-a/6

e.-de 57-a/10, 68-a/7
e.-e 22-b/3
e.-i 42-a/11, 78-b/13
e.-inde 64-b/2
e.-ine 20-a/7, 56-a/13, 64-a/11, 78-b/4, 79-a/7,
e.-ini 52-b/1, 59-b/8
e.-ler 19-a/3
e.-leri 48-a/11
e.-lerinde 54-a/4
e.-ümde 79-a/12
evlā (A.): Daha uygun, daha iyi, üstün
e.-dır 36-a/8
evliyāʾullāh (A.): Allahʿın veli kulu
e.-dan 25-b/11
eylemek: Yapma, etme
e. 61-a/13
eyü: İyi
e. 43-a/9, 47-b/6
e.-ce 24-b/2
eylük: İyilik
e.-leri 27-b/1
ez-: Ezmek, çiğnemek
e.-dürdiler 17-b/13

F

faḥişe (A.): Ahlaksız kadın, kahpe
f.-lerden 56-a/4, 56-b/8
faḫr (A.): Övünme, övünülecek şey
f.-ı 23-a/4
faḳīr (A.): Muhtaç, yoksul
f.-lerden 20-a/1
f.-lere 52-b/4
Falsaṭīn: Filistin
F. Ek:2/2
Falasṭın: Filistin
F.-la 73-a/1, 73-a/7
fāriġ (A.): İlgisiz, her şeyden alakasını kesmiş
fāriġ ol-: Uzaklaşmak, ayrılmak, her şeyden ilgi ve alakasını çekmek
f. o. 9-b/2
f. o.-maz 28-a/10
f. o.-unca 30-b/11
fānī (A.): Ölümlü, muvakkat, geçici
f. 30-a/10
fāsıḳ (A.): Günahkar, günah işleyen
f. 37-a/13
faṣl (A.): Bölüm, kesme, kesinti, ayırma, ayrıntı
f. 59-b/10, 61-a/6, 72-b/3
faṣl-ı ḫitāb : Hitap bölümü
f. 79-b/5
fāṣīḥ (A.): Güzel, düzgün ve açık konuşan
f. 45-a/11
fāyida (A.): Yarar, fayda, kazanç
f. 2-b/1
f.-sız 33-a/3
fāyida it-: Yararı olmak
f. i.-medi 74-a/8
f. i.-memişdür 53-a/3
f. i.-mez 2-b/4
fāyida ol-: Yararı olmak
f.-sı o.-maz 4-a/1
farż (A.): Tanrı emri, borç, ödev, zorunlu
f. 4-a/6
farż ol-: Yapılması dinen gerekli ve zorunlu olmak
f. o.-dı 69-b/7
fażıl (A.): Faziletli, fazilet sahibi
f.-ları 27-b/11
fażīlet (A.): Meziyet, değer, iyilik, ilim, iman
f.-i 80-a/13
fażl (A.): İhsan, hüner, fazilet
f.-ıla 65-a/11
f.-ıyıla 37-b/10
f.-uñla 10-b/13
feraḥ (A.): Sıkıntıda olmayan, iç açıcı, ferah
feraḥ ol-: rahatlamak, akıbetinden endişe etmeyen
f. o.-ma 52-a/12
f. o.-ucı 51-a/12, 52-a/12
feraḥlan-: Rahatlamak
f.-ma 51-a/11, 51-b/12
Ferīdūn: Tarihte sözü geçen bir bey
F. 61-a/5

feriştah (F.): Melek
f. 42-b/13
f.-lar 66-a/11, 43-a/5, 72-a/13
f.-larla 34-a/5
ferişte (F.): Melek
f.-den 43-a/12
f.-ye 47-b/7, 72-a/11
ferseng (F.): Fersah, bir uzunluk ölçüsü, üç millik mesafe (denizde)
f. 38-a/13, 40-a/4, 40-a/5, 41-a/12
feryād (F.): Bağırıp çağırma, ses, seda
feryād eyle-: Feryat etmek, bağırıp çağırmak
f. e.-diler 20-a/12
fesād (A.): Bozukluk, fenalık, fesat
f. 2-a/6, 20-b/13, 59-b/5, 59-b/9
f.-ı 20-a/1, 64-a/6
f.-uñ 14-b/12
fesād işle-: Fenalık yapmak
f. i.-düñ 14-b/1
f.-ı i.-lediler 47-a/13
f. i.-mege 52-b/6
f.-lar i.di 60-a/10
fesād it-: Fenalık yapmak
f.-lar i.-diler 66-b/8, 66-b/9
feth (A.): Açma, açılma; zapt etme, ele geçirme
fetḥ eyle-: Bir şehri, bir ülkeyi kendi topraklarına katmak, ele geçirmek, zapt etmek
f. e.-di 23-a/10
f. e.-ye 43-b/6
fetḥ it-: Zapt etmek, ele geçirmek
f. i.-diler 43-b/13
fetḥ ol-: Zapt edilmek, ele geçirilmek
f. o.-a 38-a/5
f. o.-acaġı 23-a/5
f. o.-dı 48-b/6
Fetḥāṣ: Hz. Yūşaᶜ Peygamberin ordusunda bulunan Harun peygamber neslinden gelen bir asker
F. 47-a/7, 47-b/3, 47-b/4,
fetret (A.): İki peygamber veya padişah arasında peygambersiz veya padişahsız geçen zaman
f. Ek:2/7
fevt (A.): Ölüm, mevt
fevt ol-: Sakınmak, kaçınmak, imtina etmek
f. o.-dı 40-b/10
fi'l-cümle (A.): Sonunda
f. 3-b/3, 13-a/4, 15-b/6, 16-b/12, 25-a/3, 50-b/4, 54-b/10, 55-b/13, 59-a/11, 61-a/5, 72-b/1
fi'l-ḥāl (A.): Şimdi, hemen, haddi zātında
f. 3-b/9, 8-b/12, 25-a/10, 43-a/11, 53-b/5, 58-a/13, 78-b/12
Firᶜavn (A.): Eski zamanlarda Mısır hükümdarlarına verilen isim; Allahlık iddiasında bulunduğu için Hz. Musa'nın mücadele ettiği Mısır hükümdarı
f. 1-b/2, 1-b/3, 2-a/2, 2-a/10, 4-a/2, 5-a/1, 5-a/3, 5-b/11, 6-a/1, 7-b/7, 19-b/3, 19-b/6, 25-b/7, 27-b/2, 35-a/1, 43-b/9, 76-a/10
f.-a 4-a/13
f.-dan 4-a/7
f.-dur 2-b/8
f.-ı 4-b/8, 6-b/2
f.-nuñ 2-a/4, 4-b/1
fikir (A.): Akıl, düşünce, istek
f.-le 18-b/4
filūri: Eski dönemde Mısır tarafında kullanılan para birimi
f. 24-b/12, 24-b/13
f.-den 55-a/6
fitne (A.): Bölücülük, kargaşa çıkartma, sıkıntı
f.-sidür 78-b/3
f.-ye 9-a/11
fitneye bıraḳ-: Bela vermek
f. b.-duḳ 10-a/10
furṣat (A.): Uygun an, fırsat

f. 5-b/8, 37-a/5
f.-dur 8-a/5
furṣat vir-: Müsaade etmek, zaman tanımak
f. v.-di 49-b/8, 60-b/3
f. v.-gil 76-a/3
f. v.-mez 78-b/7
f.-ı v.-ürdi Ek:4/2

fülān (A.): Herhangi bir şahıs, biri, belirsiz bir şey, filan
f. 25-a/7, 33-b/10, 41-a/10, 42-a/10, 57-a/9

fürḳat (A.): Ayrılık, iftirak
f. 33-a/5

G

gāh, geh (F.): Bazen, kimi vakit, bazı bazı, kāh
g. 6-a/7, 23-a/7

ġalebe (A.): Galip gelme, yenme, üstünlük
g.-liġle 4-b/9
ġalebe iyle-: Yenmek, galip gelmek
ġ. i.-di 4-a/13

ġālib (A.): Galebe eden, galebe çalan, üstün gelen
ġ 45-a/1, Ek:4/5
ġālib ol-: Yenmek
ġ. o.-ısarsız 37-a/5
ġ. o.-maġa 44-b/2
ġ. o.-mışdur 74-a/6
ġ. o.-ursın 75-b/1

ġanīmet (A.): Düşmandan alınan mal
ġ. 4-b/5, 48-a/2, 48-a/3, 61-a/2

ġarḳ (A.): Suya batma, boğulma
ġarḳ eyle- : Batmak, suya batmak
ġ. e. 13-b/9
ġ. e.-di 59-a/9
ġ. e.-yesin 31-b/13
ġarḳ ol-: Batmak
ġ. o.-dı 7-b/7, 59-a/1, 59-a/7
ġ. o.-dılar 1-b/3, 4-a/2
ġ. o.-sa 26-a/12
ġ. o.-ur 1-b/4, 2-b/10
ġ. o.-urduḳ 59-b/3

ġarra (A.): Parlak, beyaz; Medine'nin başka bir adı
ġarra ol-: Meyletmek, güvenmek
ġ. o.-dı 52-b/13

ġavġa (F.): Kavga, vuruşma, dövüş
ġ 20-b/11, 21-a/3, 25-a/13, Ek:2/7
ġ-sı 31-a/7

ġāyet (A.): Son derece, nihayet, çok, pek çok
ġ 19-b/13, 22-a/1, 22-a/1, 22-a/3, 22-a/5, 22-b/11, 23-a/13, 34-b/2, 35-b/11, 46-a/10, 46-a/11, 49-a/8, 51-b/2, 51-b/8, 58-a/8, 71-a/12, 72-b/2, 72-b/13, 75-b/9

ġāyib (A.): Gizli olan, göze görünmeyen şey, kayıp
ġāyib ol-: Ortadan kaybolmak
ġ o.-dı 33-b/7, 34-a/4

ġayr (A.): Ayrı, başka, özge, artık, yabancı
ġ. 5-a/11, 24-b/2
ġ.-ı 1-b/6, 4-b/4, 20-a/3, 22-b/2, 23-b/1, 23-b/8, 23-b/9, 23-b/10, 23-b/11, 24-b/7, 24-b/8, 33-a/9, 34-b/8, 38-a/12, 38-b/4, 41-a/3, 42-b/1, 49-b/2, 54-a/1, 63-b/9, 64-a/10, 75-a/4, 75-b/4, 76-b/13, Ek:4/10, 80-a/6

ġayret (A.): Dikkat ve sebatla çalışma, gayret
ġayrete düş-: Gayret etmek
ġ. d.-diler 65-a/8

ġaza (A.): Din uğruna savaş
ġ. 69-b/6
ġ.-çün 72-b/6

ġażab (A.): Hiddet, öfke, kızgınlık
ġażap eyle-: Öfkelenmek, kızmak; musibet etmek
ġ. e.-di 39-b/1

geç: Geç, erken olmayan
g. 22-b/5

geç-: Geçmek, ayrılmak, uzaklaşmak

g.-di 8-b/3, 19-a/9, 51-a/2, 53-b/10, 57-a/5, 59-a/12, 62-b/11, 63-a/4, 67-a/4, 67-a/9, Ek:2/8, 78-a/2
g.-diler 5-a/2, 30-a/4, 64-b/10
g.-düginden 41-a/9, 78-a/6
g.-e 73-a/11
g.-enler 63-a/11
g.-er 55-b/11
g.-erek 60-a/7
g.-icek 42-a/9
g.-irdiler 40-b/9
g.-medi 45-a/1
g.-medin 73-b/3
g.-miş 5-b/6, 16-b/9
g.-sün 14-b/12
g.-üp 73-a/11, 77-b/5
g.-ürdi 49-a/13, 52-a/5, 64-b/4, 77-a/11
g.-üreler 15-b/1
g.-ürmelü 70-b/11

gel-: Gelmek

g. 75-a/7
g.-di 4-a/13, 5-b/8, 6-b/7, 8-a/6, 9-a/3, 11-b/3, 11-b/5, 11-b/6, 11-b/11, 12-a/4, 12-a/7, 12-a/13, 17-a/4, 19-a/2, 22-b/7, 25-a/5, 27-b/8, 27-b/13, 28-b/8, 29-a/12, 30-a/5, 30-a/13, 34-a/3, 34-a/9, 36-a/1, 37-b/11, 41-b/13, 42-a/7, 42-b/8, 45-a/4, 45-b/2, 51-a/2, 51-b/8, 52-a/7, 53-a/6, 55-a/4, 56-b/2, 57-a/3,57-a/4, 57-b/1, 57-b/2, 58-a/1, 58-a/7, 58-a/11, 58-a/12, 60-a/8, 65-a/11, Ek:1/9, Ek:2/2, 68-a/7, 68-b/12, 70-b/3, 71-b/4, 73-b/13, 78-a/7, 78-a/11, 78-a/12, 78-b/4, 78-b/9, 78-b/12, 78-b/13, 79-a/1, 79-a/4
g.-digini 14-a/1
g.-diler 4-b/1, 5-a/6, 8-a/1, 12-b/13, 13-a/5, 13-b/11, 16-a/8, 20-a/7, 20-a/13, 21-a/1, 24-a/1, 24-a/12, 25-b/7, 30-b/5, 31-b/4, 33-b/8, 35-b/8, 36-b/3, 38-a/2, 44-a/2, 44-a/9, 50-b/6, 51-a/4, 57-a/5, 57-b/13, 62-b/8, 62-b/13, 79-a/2
g.-dügi 74-a/11
g.-dügin 35-b/7
g.-dük 11-b/8, 35-b/13
g.-dükçe 8-b/11
g.-düm 10-a/1, 10-a/2, 46-a/3, 77-a/2
g.-düñ 3-b/1, 9-b/12, 77-a/2, 77-a/8
g.-düñüz 35-b/12, 36-a/1
g.-e 8-a/13, 20-b/5, 52-b/7, 71-b/8, 72-a/9, 75-b/8, 76-b/13
g.-ebilesin 72-b/10
g.-ecegi 17-b/9
g.-ecek 18-a/3, 25-a/9
g.-eler 7-b/3
g.-en 66-b/5
g.-evüz 13-b/4
g.-eyidi 8-a/1
g.-icek 17-b/8, 21-a/11, 34-b/10, 37-a/11
g.-ince 4-b/10, 7-b/8, 8-b/2, 9-b/1, 13-b/1, 14-a/2, 16-b/3, 30-a/2, 38-a/9
g.-iserdür 17-b/11, 18-a/2, 66-a/9
g.-iyor 35-b/5
g.-iyordular 10-a/1
g.-gil 57-b/9
g.-me 15-a/2
g.-meden 18-a/1
g.-medi 7-b/10, 8-a/1, 8-a/2, 8-a/7, 8-b/3, 18-a/3, 65-a/10, 73-b/3
g.-medügin 35-b/7
g.-medüginden 8-a/7
g.-medüñ 13-a/11, 14-a/8
g.-mekde 64-b/8
g.-meyecegini 37-a/11
g.-meyen 17-b/1
g.-meyesin 14-b/9, 14-b/10

g.diler 1-b/2, 4-b/3, 49-b/10
g.-e 20-a/5, 24-b/3
g.-ecek 69-b/10
g.-eler 31-b/5
g.-eni 49-b/12
g.-esiz 37-a/5, 48-a/10
g.-icek 22-b/10, 48-b/10
g.-medi 37-b/10, 76-a/5, 78-b/4
g.-mege 37-a/4
g.-üp 57-a/4, 73-a/10, 76-b/5, 76-b/10, 78-b/11
g.-ür 45-b/9
g.-ürler 59-a/1

gice: Gece
g. 6-b/5, 6-b/6, 7-b/6, 7-b/7, 37-b/3, 42-b/12, 64-a/9, 64-b/8, 68-a/7, 68-a/11, 78-a/6, 78-b/5, 79-a/8, Ek:4/6, Ek:4/7,
g.-lere 32-a/11
g.-yile 6-b/5

gider-: Kaldırmak, yok etmek
g.-e 22-b/2
g.-mezdi 66-b/4
g.-se 66-b/5

git-: Gitme, gidiş
g. 28-b/3
g.-debilürlerdi 40-a/7
g.-di 3-b/3, 7-b/4, 7-b/10, 11-a/9, 14-b/13, 18-b/11, 27-a/12, 30-a/10, 32-a/8, 33-b/8, 33-b/12, 34-a/2, 37-b/1, 41-a/2, 41-a/12, 53-b/13, 58-a/1, 60-a/4, 60-b/6, 65-b/1, 65-b/6, 69-a/2, 69-a/4, 78-b/6
g.-ecek 40-b/7
g.-emezlerdi 40-a/8
g.-diler 9-b/10, 24-a/9, 29-a/2, 29-b/6, 29-b/8, 31-b/4, 31-b/9, 32-a/5, 32-b/11, 35-a/5, 35-b/3, 36-a/11, 37-b/3, 38-a/2, 62-a/12, 62-b/4, 72-a/12, 72-b/1
g.-e 6-b/10, 18-b/6, 43-a/5, 45-a/11
g.-üñ 40-b/5
g.-elüden 71-b/10
g.-elüm 24-a/11, 28-b/7, 38-a/1
g.-en 4-b/12
g.-enler 62-b/5
g.-er 18-b/5, 48-a/13
g.-erdi 27-a/1, Ek:4/7
g.-erken 32-a/5, 36-a/12
g.-erler 36-a/13
g.-erlerdi 40-a/5, 72-a/3
g.-erse 27-a/1
g.-dügi 7-b/5, 12-a/11
g.-düginden 10-a/10, 18-b/3, 66-b/7, 67-a/13
g.-dügüni 34-a/7
g.-icek 37-b/2
g.-ince 31-b/9, 62-b/6
g.-medi 4-a/7, 42-a/5
g.-mediler 38-b/2
g.-mege 37-b/13
g.-mekde 64-b/8
g.-memiş 2-b/12
g.-mez 18-b/6
g.-miş 29-b/13, 35-a/6, 42-b/6,
g.-mişdür 8-a/10
g.-mişidi 8-a/11
g.-mişler 29-a/5
g.-mişlerdi 9-a/7
g.-mişlerdür 3-a/1
g.-se 40-a/6, 54-a/12, 54-b/7
g.-seler 40-a/4
g.-sünler 7-a/10

giy-: Giymek
g.-dürmeyeler 22-b/3

gizle-: Saklamak
g.-di 64-b/2
g.-diler 60-a/9
g.-miş 33-b/3
g.-mişlerdi 6-a/2
g.-mişlerdür 48-a/6
g.-ndi 64-b/11, 78-a/11, 78-b/11
g.-ndiler 49-b/10
g.-se 48-a/4
g.-üp 14-a/7

göçerek: Göçüp
g. 17-a/11, 71-b/4

gögüs: Göğüs, vücut
g.-sine 58-b/9
gök: Gök, gök yüzü
g. 16-a/12
g.-den 10-a/13, 12-a/7, 15-b/8, 18-b/5, 39-b/2, 49-a/1, 49-a/6, 49-a/9, 62-a/4, 64-a/5
g.-e 16-a/8, 18-b/9, 41-b/11, 46-a/13, 48-b/12
g.-i 34-a/5, 64-a/2
göge çık-: Göğe yükselmek, Hak katına çıkmak
g. ç.-dı 3-a/13
göge ir-: Göge yükselmek
g. i.-mişdür 35-b/9
gökçek: Güzel, sevimli, hoş
g. 13-b/12
gölge: Gölge
g. 39-b/11, 39-b/13
g.-si 18-a/13, 41-b/2
göm-: Defin etmek, ölüyü mezara koymak
g.-mediler 21-a/4
g.-mişler 71-b/12
g.-ülü 72-a/13
gönder-: Göndermek, yollamak
g.-di 38-a/5, 39-b/10, 42-a/7, 47-a/2, 49-b/13, 56-b/1, 56-b/13, 57-b/2, 62-a/13, 62-b/7, 63-a/5, 63-b/3, 66-b/11, 66-b/13, 67-a/3, 67-a/5, 67-a/7, 71-a/2, 72-b/12, 75-b/10
g.-diler 7-b/3, 35-b/3, 35-b/4
g.-esin 46-b/8
g.-me 13-b/5
g.-medi 60-a/3
g.-mezlerdi 11-b/7
g.-miş 52-a/9
göñlek: Gömlek
g.-i 42-b/6, 42-b/8
göñül: Gönül, kalp
g. 22-a/7, 22-a/9
g.-edin 42-b/13
g.-lerinde 18-b/2
g.-i 5-a/9, 22-a/1, 22-b/10
g.-inde 5-b/8, 31-b/7, 57-a/13, 57-b/12
g.-ine 43-b/12, 45-a/9, 45-b/1, 46-a/1, 57-a/1, 66-a/4
g.-üm 2-b/13
g.-ümüz 4-a/8
g.-ümüzde 7-a/9
g.-üñ 22-a/5
g.-üne 42-b/3
gör-: Görmek, bakmak, seyretmek
g. 28-b/7, 43-a/9
g.-di 2-b/10, 4-a/3, 18-b/13, 20-b/13, 29-b/1, 29-b/5, 30-b/6, 30-b/11, 31-b/11, 35-b/10, 37-b/6, 41-b/1, 41-b/10, 42-b/6, 43-a/10, 47-a/8, 51-b/9, 53-a/7, 58-a/11, 65-a/13, 70-b/2, 72-b/7, 75-a/8, 75-b/9, 77-a/1, 78-a/9, 78-b/2
g.-diler 2-a/12, 4-b/2, 29-a/6, 30-b/3, 32-b/2, 35-a/2, 35-b/4, 35-b/8, 36-a/7, 36-b/3, 41-b/3, 42-a/8, 42-b/13, 46-b/13, 62-b/8, 69-b/13, 73-a/8, 73-b/2, 73-b/6, 74-a/1, 76-b/10
g.-dilerse 36-b/4
g.-dü 11-a/13
g.-dügümüz 19-b/11, 36-a/12, 36-b/2
g.-dügüñüzi 17-a/9
g.-dük 13-a/10
g.-dükçe 15-a/1
g.-dükleri 19-a/8, 37-a/2
g.-düm 6-a/12, 6-a/13, 14-b/3
g.-e 35-a/10, 43-a/10
g.-ecek 59-b/1
g.-eler 35-a/9
g.-elüm 62-a/3, 71-b/5, 75-a/7
g.-emezsin 11-a/1
g.-en 21-b/13, 23-a/2
g.-enler 23-a/9
g.-enlere 22-b/12
g.-esin 74-b/6, 77-a/5
g.-evüz 35-a/10
g.-eydi 11-b/1

g.-le 33-a/10, 54-a/10, 54-b/3, 56-a/9
g.-leri 20-a/2
gül-: Gülmek
g.-di 77-a/4
g.-erdi 77-a/7
gümiş: Gümüş
g.-den 54-a/5
g.-le 54-a/8
gümüş: Gümüş
g. 4-b/2
g.-den 5-a/4
g.-i 8-a/8, 8-b/1
g.-le 54-a/9
gün: Gündüz, gün
g. 3-b/6, 4-a/2, 4-a/5, 4-b/9, 5-b/2, 6-b/7, 6-b/12, 7-b/12, 7-b/13, 9-b/9, 16-b/2, 19-a/8, 25-a/3, 29-a/2, 33-b/10, 35-a/5, 35-b/3, 35-b/6, 37-b/3, 39-b/6, 39-b/8, 39-b/11, 41-a/1, 41-a/2, 41-a/10, 42-a/10, 42-b/10, 47-a/13, 47-b/10, 47-b/13, 48-a/1, 48-a/2, 55-b/2, 56-b/1, 60-b/5, 68-a/9, 73-a/6, 80-a/11
g.-de 6-b/12, 23-a/5, 58-b/13, 73-b/1
g.-den 7-b/7, 29-a/11, 47-b/13
g.-di 60-b/5
g.-dür 47-b/11
g.-e 2-b/12
g.-i 4-a/5, 7-b/7, 23-b/2, 47-b/6
g.-le 6-b/13
g.-lerde 23-a/5, 39-b/6
g.-lik 72-b/13
g.-lügi 23-b/2
g.-lük 28-b/10, 35-a/5
g.-üdür 7-b/7, 39-b/7
g.-üyidi 4-a/5, 7-b/5
günāh (F.): Dine aykırı iş, amel; Allah'ın amellerine uymayan hareket
g. 12-a/12, 15-b/3, 32-b/6
g.-a 53-a/10
g.-dan 59-b/13
g.-ı 13-b/6, 15-b/5
g.-ımı 13-b/8
g.-ını 59-a/7
g.-larına 15-a/6, 16-a/9, 42-a/8
g.-larını 15-a/9
g.-larumuza 14-a/12
g.-umuz 20-b/10
g.-umuzı 15-a/8, 12-b/10, 48-a/13
günāh işle-: Günaha girmek
g. i.-di 79-a/3
g. i.-diler 48-b/1
g. i.-düñ 32-b/7
g. i.-düñüz 15-b/13
günāhkār (F.): Günah işleyen
g. 13-b/10, 21-b/1
gündüz: Gündüz, günün aydınlık kısmı
g. 64-b/8
güneş: Güneş
g. 34-b/7, 47-b/12
g.-e 34-b/7
günüle-: Kıskanmak, çekememek, haste etmek
g.-di 42-a/2
gürbüz: Sağlam güçlü ve iyi gelişmiş
g. 34-b/2
Gürşāşūp: Rūzuñ veziri
G. 61-a/4
güt-: 1- Bir düşünceyi veya bir ilkeyi gerçekleştirmeye çalışmak, bir kimseyi, bir topluluğu kendi düşünce ve amacı doğrultusunda yönetmek, sevk ve idare etmek; gözetlemek, bir *işi* ya da düşünceyi izlemek
g.-dügi 75-a/8
ḫilāf güt-: Muhalefet etmek
ḫ. g.-üldi 25-a/12
2. Hayvan otlatmak
g.-er 75-a/6
güyegü: Gücey, damat
güyegü idin-: Kızını vermek
g. i.-di 77-b/13
güzel: Güzel, hoş, tatlı
g. 46-b/7, 51-b/2, 51-b/3, 56-a/4, 63-a/11, 63-b/5, 63-b/6, 74-b/13

g.-lerden 44-b/7

H

Ḫabāvar : Eski zamanda yaşamış bir padişah

Ḫ. Ek:1/4

ḥabbe (A.): Buğday, arpa ve sāire gibi ufak ve yuvarlak olan şeyler

ḥ.-ye 20-a/2

ḥabs (A.): Tutma, zapt etme; bir yere kapama, bir yere kapayıp dışarı çıkarmama

ḥabs eyle-: Hapis etmek, alıkoymak, bir yere koymak

ḥ. e.-di 37-b/12

ḥabs it-: Hapis etmek, alıkoymak, bir yere koymak

ḥ. i.-diler 42-b/11

ḫaber (A.): Son ve yeni havādis, bilgi

ḫ. 25-b/1, 50-a/3, Ek:3/10

ḫ.-de 26-b/13

ḫ.-i 5-b/7, 18-a/4, 24-a/8, 50-a/5, 67-a/2, 71-b/9, 73-b/10,

ḫ.-ini 24-a/10

ḫ.-ni 62-a/10

ḫaber vir-: Haber vermek, bilgi vermek

ḫ. v.-di 10-a/3, 17-b/4, 42-b/8, 68-a/10, 68-b/4, 68-b/8, 68-b/9, 68-b/9, 69-a/6, 77-b/11

ḫ. v.-diler 36-b/4

ḫ. v.-e 21-a/10, 21-a/13

ḫ. v.-eler 35-a/9

ḫ. v.-mege 29-b/7

ḫ. v.-miş 43-b/10

ḫ. v.-ürsevüz 36-a/13

ḥacc (A.): İslamın beş şartından biri olan ve muayyen zamanda Mekke'deki 'Kābe-i Şerife' yi ziyaret etmek

ḥacc it-: Hacc ibadetini yerine getirmek

ḥ. i.-erler 26-b/6

ḥācet (A.): İhtiyaç, lüzum, gereklilik

ḥ. 17-a/2, 23-b/2, 77-a/8

ḥ.-e 4-a/11

ḥ.-i 65-b/13

ḥ.-içün 18-b/8

ḥ.-in 39-b/3

ḥ.-leri 38-b/6, 38-b/11

ḥ.-üñi 21-a/8

ḥācet dile-: İstekte bulunmak

ḥ. d. 21-a/2

ḥ. d.-ñ 9-a/4

ḥ. d.-se 66-a/1

ḥ. d.-señüz 65-a/5

ḥācib (A.): Vezir, amir

ḥ. 79-a/10, 79-a/13

ḥ.-e 79-a/6, 79-a/7, 79-a/10

ḥadd (A.): Sınır, hudut

ḥ. 53-b/13

ḥ.-ler 61-a/13

Ḥadīs̱ (A.): Hz. Muhammed'in söz ve davranışları

ḥ. Ek:2/13, 19-b/11, 44-a/6, 51-a/5

ḥakēyet (A.): Anlatma, olmuş bir hadise, hikāye

ḥ.-i 30-b/2, 30-a/5,

ḥ.-idür 19-b/8, 25-b/3

ḥ.-ini 30-a/7

ḥakēyet it-: Hikāye etmek, hikāye anlatmak

ḥ. i.-er 2-a/1, 58-a/2

Ḥaḳ / Ḥaḳḳ: 1. Allah, tanrı, Rab

Ḥ. 3-a/13, 64-b/13

Ḥ.-ı 79-b/6

2. Adalet

Ḥ. 24-a/6

3. Pay, hisse

ḥ. 14-a/12, 31-b/5

ḥ.-uma 68-b/8

ḥ.-uña 46-a/5, 59-a/4

4. Hatır

ḥ.-ıçün 58-b/7, 58-b/11

ḥaḳiḳat (A.): Gerçekten, doğrusu, gerçek, doğru

ḥ.-de 12-b/6

ḥ.-ına 3-b/5

Ḥaḳ Sübḥāne ve Teʿālā (A.): Her türlü noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah

Ḥ. 11-a/1, 17-b/3, 25-b/2, 26-a/6, 27-a/12, 33-b/9, 55-a/10, 62-a/7, 70-a/6, 71-a/9, Ek:4/3

Ḥaḳ Teʿālā (A.): Allah

Ḥ. T. 2-a/2, 2-a/5, 2-a/8, 2-a/10, 3-a/11, 4-a/4, 5-a/11, 6-a/8, 6-b/1, 7-a/2, 7-b/8, 8-a/13, 9-b/11, 10-a/2, 10-a/9, 10-b/3, 10-b/13, 11-b/12, 12-b/11, 12-b/12, 14-b/11, 15-a/10, 15-b/9, 16-a/12, 16-a/13, 16-b/5, 16-b/9, 17-a/13, 18-a/6, 18-b/1, 19-a/3, 19-a/11, 19-b/2, 19-b/3, 19-b/6, 21-a/12, 21-a/7, 21-b/2, 24-a/4, 25-a/12, 25-b/9, 25-b/11, 27-a/5, 27-b/1, 27-b/2, 27-b/4, 27-b/12, 28-a/2, 28-a/12, 28-b/2, 29-b/8, 30-a/1, 31-a/5, 32-a/12, 36-a/13, 33-b/4, 33-b/13, 34-a/9, 34-b/13, 35-a/12, 37-b/12, 38-a/1, 38-a/5, 38-b/4, 38-b/7, 38-b/12, 39-a/1, 39-a/13, 39-b/3, 39-b/10, 39-b/12, 41-a/10, 42-a/7, 42-a/9, 43-a/1, 43-b/8, 43-b/11, 44-b/1, 45-a/9, 45-a/11, 45-b/13, 46-a/8, 47-a/2, 47-b/2, 47-b/7, 48-a/10, 48-a/12, 48-b/2, 48-b/4, 48-b/9, 48-b/13, 49-a/2, 49-b/8, 49-b/12, 50-a/8, 52-a/4, 52-a/13, 52-b/3, 52-b/6, 52-b/13, 53-b/1, 53-b/6, 53-b/7, 53-b/11, 55-b/4, 57-a/1, 58-a/1, 58-a/6, 58-a/9, 59-a/5, 59-b/6, 60-b/3, 61-b/11, 61-b/11, 62-a/10, 62-b/2, 62-b/6, 62-b/12, 62-b/13, 63-a/5, 63-b/2, 64-a/2, 64-a/4, 64-b/3, 64-b/4, 64-b/10, 65-a/, 65-b/2, 66-a/4, 66-a/9, 66-b/10, 67-a/5, 67-a/6, Ek:2/10, 68-a/5, 68-b/2, 71-a/2, 71-a/10, 71-b/2, 72-a/11, 73-a/10, Ek:3/2, Ek:4/2, Ek:4/4, 80-a/11

Ḥ. Ṭ.-dan 14-a/1, 15-a/7, 15-a/9, 16-a/9, 18-a/4, 18-b/12, 21-a/2, 21-a/7, 21-a/10, 34-b/10, 37-a/1, 38-a/9, 42-b/10, 46-a/4, 47-b/12, 50-a/6, 55-a/4, 59-a/10, 62-a/5, 67-b/8, 68-a/10

Ḥ. T.-nuñ 2-b/7, 3-a/5, 6-a/2, 6-b/10, 7-a/11, 7-b/3, 8-b/10, 10-b/1, 11-a/8, 11-b/8, 11-b/13, 15-a/3, 16-a/1, 16-a/3, 17-a/11, 17-b/7, 21-b/3, 27-b/6, 27-b/9, 27-b/10, 30-a/12, 32-a/12, 33-b/6, 36-a/1, 36-a/13, 36-b/6, 36-b/10, 39-a/9, 39-b/4, 41-b/12, 43-a/8, 44-a/4, 44-a/7, 45-a/12, 46-a/2, 48-b/7, 49-a/8, 57-a/6, 57-a/8, 57-b/10, 66-a/5, 70-b/1, 72-b/5

Ḥ. Ṭ.-ya 18-b/8, 26-b/5, 37-a/3, 38-a/3, 38-a/4, 39-a/8, 39-b/2, 48-b/5, 59-a/2, 64-a/2, 65-b/13, 72-b/8, 77-b/8, 78-b/11

ḥaḳim (A.): Her şeye hükmeden

ḥaḳim ḳıl-: Hüküm sahibi yapmak

ḥ. ḳ.-dı 22-a/12

ḥaḳim ol-: Hükmedici olmak

ḥ. o.-dı 50-a/13

ḥaḳīr (A.): İtibarsız, değersiz, aşağı, adi, bayağı

ḥ. 70-b/5, 71-a/4

ḥ.-dür 45-a/5, 75-a/5, 77-a/1

ḥaḳḳında: İlgili olarak, üzerine

ḥ. 3-a/2, 3-a/7, 19-a/11, 27-b/1, 44-a/12, 58-a/5, Ek:4/3, Ek:4/5, 79-b/5

ḫāl (A.): Durum, görünüş, nitelik, tākat

ḫ. 2-a/7, 12-a/11, 40-b/8, 42-a/5, 43-a/2 47-b/6, 51-a/2, Ek:2/8, 68-a/9, 78-a/2

ḫ.-i 24-a/4

ḫ.-ini 2-b/3, 55-b/3
ḥāl (A.): Durum, görünüş, nitelik, tākat
ḥ.-de 50-a/2, 53-b/10, 59-b/1, 60-b/11
ḥ.-dür 46-a/3, 46-b/3
ḥ.-e 37-b/4
ḥ.-i 12-a/10, 13-a/6, 20-a/3, 24-a/1, 29-b/1, 36-b/2, 68-a/9, Ek:3/8
ḥ.-ile 50-b/13
ḥ.-in 55-b/8, 62-b/8
ḥ.-inden 42-b/8
ḥ.-ine 55-b/6, 59-a/12, 59-b/2
ḥ.-ini 35-b/3, 42-b/11, 43-b/10, 56-b/4, 69-a/12, 78-a/5
ḥ.leri 67-b/1
ḥ.-lerine 59-b/1
ḥ.-üme 56-b/7
ḥ.-ümüz 40-a/1
ḥ.-üñüze 55-b/11
ḫalāṣ (A.): Kurtulma, kurtuluş
ḫ. 44-a/13,
ḫalāṣ eyle-: Kurtarmak
ḫ. e. 58-b/4, 63-a/4
ḫ. e.-di 19-b/6
ḫalāṣ it-: Kurtarmak
ḫ. i.-dügin 27-b/2
ḫ. i.-medi 19-b/3
ḫalāṣ ḳıl-: Kurtarmak
ḫ. ḳ.-a 67-b/9
ḫ. ḳ.-ur 26-b/3
ḫalāṣ ol-: Kurtulmak
ḫ. o.-dı 60-b/5
ḫ. o.-mış 25-b/8
ḫalāyıḳ (A.): Kadın köle, cariye
ḫ. 4-a/8, 55-a/3, 64-b/13, 77-a/3, 77-b/13
ḫ.-dan 61-a/3
ḫ-ı 79-b/7
ḫ.-uñ 80-a/7
ḥalı: Yere serilmek için dokunan kısa ve sık tüylü, nakışlı, kalın yaygı
ḥ. 8-b/4
ḫālıḳ (A.): Yaradan, Allah
ḫ.-umuz 12-b/9
ḫalīfe (A.): Hz. Muhammed'in vekili olarak Müslümanların imamlığını ve din koruyuculuğunu yapmakla görevli kimse
ḫ. 65-b/7, 79-b/2
ḫ.-ye 22-b/2, 22-b/12
ḫalīfe dik-: Halife olarak atamak
ḫ. d.-di 6-b/13, 65-b/6, 65-b/10
ḫalḳ (A.): Aynı ülkede yaşayan, aynı kültür özelliklerine sahip olan, aynı uyruktaki insan topluluğu
ḫ. 10-b/4, 13-a/5, 14-b/7, 20-b/2, 20-b/11, 21-a/2, 36-a/6, 42-a/4, 42-a/13, 42-b/1, 44-a/3, 44-a/10, 45-b/8, 51-a/4, 55-b/8, 56-a/8, 57-a/4, 57-b/8, 58-a/11, 59-a/8, 62-b/8, 63-a/7, 63-b/7, 64-a/5, 64-b/5, 64-b/6, 65-b/10, 73-b/2
ḫ.-a 17-b/2, 17-b/10, 32-a/12, 36-a/6, 36-a/8
ḫ.-dan 41-a/12
ḫ.-ı 18-a/1, 34-a/12, 35-b/4, 45-b/10, 49-a/11, 53-a/7, 63-b/10, 64-b/6, 65-b/1
ḫ.-ından 5-b/3, 32-b/12, 34-b/3
ḫ.-ını 50-a/4, 63-b/11
56-a/2
ḫ.-uñ 16-a/1, 33-a/3, 35-b/2, 49-b/11, 71-a/7
ḥ.-uñda 9-b/5
ḥāmile (A.): Gebe
ḥāmile ḳal-: Gebe kalmak
ḥ. ḳ.-dı 67-b/13
ḥamle (A.): Atılış, atılma, saldırış, saldırma
ḥ.-sine 22-a/11
ḫāne (F.): Ev
ḫ.-lerün 54-b/6
ḥarām (A.): Dince yasak edilmiş şey
ḥ. 8-a/9, 48-a/3
ḥ.-dur 4-b/7, 8-a/9
ḥarām eyle-: Yasak etmek

ḥ. e. 68-a/11
ḥarām ol-: Yasak olmak
ḥ. o.-mışdur 38-a/7
ḫarāp (A.): Yıkık, viran
ḫ. 61-a/3
ḫarāp eyle-: Viran etmek, yıkmak
ḫ. e.-di 60-a/11
ḫarāp it-: Viran etmek, yıkmak
ḫ. i.-dügi 60-b/6
ḫarāp ol-: Yıkılmak, viran olmak
ḫ. o.-dı 47-b/8
ḫ. o.-dılar 39-b/1
ḥarbe (A.): Kısa mızrak, süngü
ḥ. 47-a/7, 47-a/9
ḥ.-ye 47-a/8
ḫarc (A.): Bir iş için kullanılan madde, gider
ḫarc it-: Bir iş için madde kullanmak
ḫ. i.-erlerdi 23-b/2
ḥareket (A.): Aksiyon, kıpırdatma veya kımıldanma
ḥarekete gel-: Hareketlenmek
ḥ. g.-di 29-a/12
ḥarīr (A.): İpek
ḥ.-den 54-a/6
Ḥarḳīl : Benī İsrāʾīle gönderilmiş peygamber
Ḥ. 61-b/5, 61-b/6, 61-b/7, 61-b/13, 62-a/1, 62-a/12, 62-b/11
Hārūn: Benī İsrāʾīle gönderilmiş bir peygamber, Hz. Mūsa' nın kardeşi
H. 8-a/6, 8-a/7, 8-a/11, 8-b/5, 9-a/9, 9-b/1, 9-b/6, 13-a/9, 13-a/11, 37-b/2, 37-b/4, 38-b/1, 40-a/7, 40-b/9, 41-a/5, 41-b/4, 41-b/6, 41-b/7, 41-b/8, 41-b/10, 41-b/11, 42-a/3, 42-a/9, 47-a/6, 61-b/4, 63-b/2, 66-a/12, 67-b/11, 76-a/11
H.-a 13-a/6, 37-a/13
H.-ı 6-b/13, 37-b/1, 37-b/6, 41-a/8, 41-a/10, 41-a/12, 42-a/1, 42-a/7, 42-a/8
H.-uñ 13-a/8, 13-b/6, 41-a/6, 41-b/9
Hārūn bin ʿİmrān: İmrān'ın oğlu Harun
H. 26-b/9
ḫāṣ (A.): Özgü, iyi nitelikleri üstünde toplamış kimse
ḫ. 28-b/4, 43-a/8, 76-b/8
ḫ.-lardan 56-a/12
ḫ.-larından 37-a/7
ḥased (A.): Kıskançlık, çekememezlik
ḥased eyle-: Kıskanmak, çekememek
ḥ. e.-di 78-a/4
ḥased it-: Kıskanmak, çekememek
ḥ. i.-düklerince 55-b/8
ḥ. i.-dügündendür 56-b/7
ḥ. i.-en 59-a/12
ḥāṣıl (A.): Peyda olan, olan, çıkan, üreyen, türeyen, biten
ḥ. 23-b/1
ḥāṣıl eyle-: peyda etmek, üretmek, türetmek
ḥ. e.-di 54-a/1
ḥ. e.-düm 52-b/9, 52-b/10
ḥāṣıl ḳıl-: peyda etmek, üretmek, türetmek
ḥ. ḳ.-dı 54-a/2
ḥāṣıl ol-: Ortaya çıkmak, peyda olmak
ḥ. o.-a 40-b/5, 55-b/10
ḥ. o.-an 61-a/1
ḥ. o.-dı 39-a/8
ḥ. o.-madı 11-b/9
ḥ. o.-maz 24-a/3
ḥ. o.-mışlardı 6-a/5
ḥ. o.-unca 70-a/10
ḥ. o.-ur 59-b/5
ḥ. o.-urdı 23-b/6, 44-a/9
ḫasāret (A.): Zarar, ziyan
ḫ. 75-b/12

ḥasret (A.): Özlem
ḥ.-den 69-a/1
ẖasta (F.): Hasta, rahatsız
ẖastalıḳdan 50-a/10, 62-b/3
ẖasta ol-: Rahatsız olmak
ẖ. o.-madı 4-a/10
ẖ. o.-mış 50-a/5
ẖāṣiyyet (A.): özel fayda, nitelik, etki
ẖ. 4-a/8, 53-b/6
ẖ.-i 28-a/8
ḥāşa (A.): Asla, katiyyen ,hiçbir vakit
ḥ. 21-b/3, 57-a/12
ẖaṭā (A.): Yanlış, kusur
ẖ.-larına 15-a/6, 15-a/10
ẖaṭa işle-: Yanlış yapmak
ẖ. i.-meñ 9-a/13
ẖaṭā it-: Yanlış yapmak
ẖ. i.-düm 32-b/8
ẖāṭır (A.): Zihin, fikir, keyf, hal, gönül
ẖ-ı 3-a/12, 13-a/1, 50-a/2, 58-a/5, 73-b/9
ẖ-ına 5-b/7, 22-b/5, 30-a/5, 30-a/13
ẖ-ında 5-b/7
ẖ.-ları 38-b/1
ẖ.-larına 73-b/3
ẖ.-uma 14-b/5
ẖaṭırı dile-: Canı istemek
ẖ. d.-di 41-b/7
ẖ. d.-r 41-b/6
ḥatta (A.): Bundan başka, hem de üstelik
ḥ. 26-a/4, 48-b/9, 67-b/3
ẖātūn (A.): Kadın
ẖ. 44-b/7, 68-a/4, Ek:3/2
ẖ.-a 44-b/8
ẖ.-dan 68-a/3
ẖ.-ı 44-b/6, 68-a/2, Ek:3/4
ẖ.-nlar 46-b/7
ḥavāle (A.): Bir işi veya bir şeyi başka birine bırakma, üstüne bırakma
ḥavāle eyle-: Bir işi veya bir şeyi başka birine bırakmak, üstüne bırakmak
ḥ. e.-diler 44-b/9
ḥavāle ḳıl-: Bir işi veya bir şeyi başka birine bırakmak, üstüne bırakmak
ḥ. ḳ.-ayın 68-b/10
ḥayāt (A.): Dirilik, canlılık
ḥ. 10-a/4, 12-b/13, 14-b/6, 27-a/4, 29-a/12
ḥ.-da 50-a/12, 51-b/13
ẖayl (A.): Oldukça, epey
ẖ. 68-b/6, 78-a/2, 78-b/13
ẖayr (A.): İyilik, iyi, faydalı iş, fayda
ẖ. 37-a/11, 58-b/5, 65-b/1
ẖ.-a 7-a/8, 11-b/9
ẖ.-lu 40-b/3
ẖayrü'l-ġāfir : Affedenlerin en hayırlısı
ẖ. ġ.-insin 12-b/10
ẖayır (A.): İyilik, iyi, faydalı iş, fayda
ẖ.-lar 24-a/8
ẖayırlu: Hayırlı, yararı hayrı olan
ẖ.-susın 12-b/11
ẖ.-yın 2-b/7
hayḳır-: Telaş, şikâyet vb. sebeplerle yüksek sesle bağırmak
h.-dı 11-a/8
ḥayvānāt (A.): Hayvanlar
ḥ. 64-a/6, 64-b/12
ḥazāin (A.): Hazineler
ḥ. 52-a/8, 59-a/8
ḥ.-den 51-a/9
ḥ.-i 54-b/1, 59-a/11
ḥāżır (A.): Huzurda, meydanda, göz önünde olan, bizzat bulunan
ḥ. 43-a/11
ḥ.-lardur 75-a/1
ḥ.-lıḳda 71-a/3
ḥāżır dur-: Hazır bulunmak
ḥ. d.-mışlardı 25-a/8
ẖāzīne (A.): Kıymetli şekleri saklayacak sağlam yer
ḥ. 54-b/4
ḥ.-ler 54-a/8, 54-a/10
ḥ.-leri 54-a/8, 54-a/12, 54-b/2
ḥ.-lerüñ 52-a/12
ḥ.-yi 58-a/13

ḥażret (A.): Saygı saymak üzere büyüklere verilen ünvan
ḥ.-i 23-b/3, Ek:2/10
ḥ.-ine 12-b/11, 16-a/13, 18-b/1, 38-a/4, 43-a/1, 53-b/1
ḥ.-inde 35-a/12
ḥ.-inden 2-a/8, 45-b/13, 61-b/11, 62-b/12
ḥ.-ine 46-a/2, 48-a/10, 64-b/10, 80-a/11
ḥażret-i Rasūl : Hazret-i peygamber
ḥ. R. 23-a/10
ḥażret-i risālet: Hazret-i peygamber
ḥ. r.-üñ 17-b/9
hefte (F.): Birbiri ardınca gelen yedi gün, hafta
h.-de 4-a/10
helāl (A.): Allah'ın müsade ettiği şey, haram olmayan
h. 4-b/5
h-dur 4-b/6
helāk (A.): Mahvolma, ölme
h. 74-a/12
h.-ına 75-b/3
helāk eyle-: Mahvetmek
h. e.-di 19-b/7, 22-a/11, 32-b/4, 35-a/1, 49-a/10, 49-b/13, 63-b/11, 77-b/6
h. e.-mesini 6-b/2
h. e.-mişdür 53-a/1, 53-a/2
h. e.-ye 70-b/2
h. e.-yem 68-b/11
h. e.-seydin 12-b/4
helāk it-: Yıkmak, bitmek, mahvolmak
h. i. 12-b/3
h. i.-er 46-b/9
h. i.-diler 50-b/7
h. i.-ecek 75-a/12
h. i.-ersin 12-b/6, 12-b/8
h. i.-eydi 36-a/7
h. i.-miş 8-a/3
h. i.-iserdür 34-b/13, 36-b/1
helāk ol-: Yıkılmak, bitmek, mahvolmak
h. o. 17-a/7
h. o.-alar 8-a/13
h. o.-dı 2-a/4, 12-a/9, 20-b/13, 69-a/1, 77-b/7
h. o.-dılar 62-b/7, 64-a/6, 64-b/6, 64-b/12, 69-a/3
h. o.-ısardur 74-b/7
h. o.-mış 25-b/7
h. o.-ursız 18-a/11
ḥelāl (A.): Haram olmayan şey, dinen caiz olan
ḥ. 8-a/12, 80-a/9
hem (F.): Birlikte, beraber, hem
h. 3-a/6, 3-b/13, 13-b/3, 17-a/5, 22-a/2, 34-a/5, 37-a/7, 40-b/10, 42-a/8, 44-a/3, 45-a/1, 45-b/9, 46-b/11, 49-b/1, 54-a/8, 54-b/12, 61-a/4, 62-b/1, 64-a/5, 64-b/2, 65-b/2, 67-a/5, 68-a/2, 74-b/10, Ek:4/12, Ek:4/13
hemān (F.): Derhal, hemen
h. 2-b/12, 9-a/8, 11-a/7, 11-b/11, 14-b/6, 18-b/11, 22-b/11, 24-b/9, 25-a/4, 25-a/10, 29-a/4, 29-a/10, 30-a/3, 30-b/12, 33-a/5, 33-b/7, 33-b/13, 34-a/2, 36-a/4, 36-b/4, 37-a/5, 37-a/13, 38-a/11, 38-b/9, 38-b/10, 39-a/5, 41-b/8, 42-b/1, 43-a/2, 44-a/7, 46-a/1, 46-a/12, 46-b/13, 47-a/3, 52-a/2, 53-b/8, 54-a/3, 58-b/10, 63-b/9, 64-b/6, 65-b/9, 69-b/6, 69-b/11, 72-a/5, 73-b/2, 73-b/6, 73-b/10, 73-b/11, 73-b/13, 74-a/9, 75-a/3, 79-a/8, Ek:4/1
henüz (F.): Az önce, daha şimdi, yeni
h. 29-b/4, 30-b/6
hep (F.): Sürekli olarak, her zaman, daima; Hiçbiri dışta tutulmamak veya eksik olmamak üzere, bütün, tüm olarak
h. 54-a/6, 56-a/7, 57-b/5,

her (F.): Hep, bütün
h. 2-b/3, 6-a/7, 8-b/9, 10-b/8, 22-b/4, 23-a/4, 23-a/7, 23-b/5, 24-a/4, 26-a/3, 26-a/11, 26-b/6, 27-a/1, 31-a/12, 31-b/2, 34-a/13, 38-b/5, 39-a/6, 39-a/7, 39-b/8, 40-a/2, 40-a/6, 40-a/7, 40-a/8, 44-a/8, 47-a/11, 49-a/1, 53-b/4, 54-a/5, 54-b/7, Ek:2/7, 72-a/1, 72-b/10, 73-a/11, 73-b/1, 74-a/4, 75-a/11, 77-b/5, Ek:4/6, 79-b/12

her biri: Ayrı ayrı hepsi
h. b. 35-a/11, 46-b/13, 49-b/8
h. b.-ni 22-b/4
h. b.-nüñ 75-a/2
h. b.-ñüz 39-b/5

hergiz (F.): Asla, katiyyen, hiç bir vakit, hiç bir sūretle
h. 4-a/10, 13-b/6, 15-a/1, 15-b/4, 15-b/6, 17-a/10, 34-b/9, 38-a/10, 40-a/2, 41-b/3, 45-b/4, 61-b/10

her gün: Süreklice, sürekli olarak
h. g. 19-a/10, 20-a/3, 35-b/5, 38-b/10, 39-a/9, 39-b/10, 54-b/12, 55-a/2, 55-a/9, 55-a/12, 62-b/3

her kişi: Herkes
h. k. 26-a/11, 26-a/13

hevā (A.): Hava
h. 79-a/13
h.-sı 29-a/11

heves (A.): İstek, eğilim, arzu, şevk
heves it-: Gelip geçici bir şekilde istemek
h. i.-ecek 55-b/9
h. i.-ersiz 5-b/1

heybet (A.): Hürmetle beraber korku hissini veren durum
h.-inden 4-b/13, 11-a/8, 12-a/8
h.-lü 22-a/8, 22-a/9, 22-b/11, 23-a/1
h.-lüdür 22-a/8
heybet bıraḳ-: Hürmetle beraber korku salmak
h. b.-urdı 66-a/5

ḥınṭa (İ.): İbranicede buğday demekdir
ḥ. 48-b/12, 49-a/5

ḫışım (A.): Akraba
ḫ.-larındandur 5-b/11

ḫışm / ḫışım (F.): Kızgınlık, öfke
ḫ. 8-a/13, 12-a/13, 14-a/1, 49-a/1, 52-b/7, 62-b/6
ḫ.-ıdur 38-a/3
ḫ.-ın 62-b/2
ḫ.-ına 36-b/10
ḫ.-ını 47-a/2
ḫ.-ıyıla 16-a/2
ḫ.-la 12-a/7
ḫışm eyle-: Kızmak, öfkelenmek
ḫ. e.-di 37-b/12, 46-b/4, 59-b/13
ḫışm it-: Kızmak, öfkelenmek
ḫ. i.-er 46-b/9

ḥıṭṭa (İ.): İbri dilinde suçumuzu bağışla manasına gelir
ḥ. 48-a/10, 48-a/11, 48-a/13, 48-b/12, 49-a/5

Ḥıżır (A.): Āb-ı hayātı içmiş bulunan ve kul sıkışdığı zaman imdadına yetişmekle meşhur olan peygamber
Ḥ. 25-b/1, 25-b/3, 25-b/9, 25-a/10, 25-b/13, 26-a/1, 26-a/2, 26-a/3, 26-a/5, 26-a/7, 26-a/10,26-a/11, 26-a/12, 26-b/10, 26-b/13, 27-a/1, 27-a/4, 27-a/10, 28-a/1, 28-a/13, 30-b/11, 30-b/12, 30-b/13, 31-a/2, 31-a/6, 31-a/9, 31-a/13, 31-b/9, 32-a/1, 32-a/5, 32-a/8, 32-a/9, 32-b/3, 32-b/7, 33-a/1, 33-a/4, 33-b/7, 33-b/8, 33-b/12, 34-a/2
Ḥ.-a 34-a/6
Ḥ.-dan 34-a/8
Ḥ.-ı 27-a/11, 30-b/3, 30-b/11, 31-b/8,Ḥ.-uñ 25-b/9, 26-a/2, 26-a/7, 30-b/9, 34-a/4

Ḥicāz (A.): Arap yarım adasında Mekke ve Medine'nin bulunduğu ülke
Ḥ. 11-a/10, Ek:1/11
hīç (F.): Yok, denecek kadar az olan, yok olan, hiç
h. 2-a/9, 2-b/1, 3-b/4, 4-a/2, 4-a/9, 16-b/13, 23-b/1, 24-b/5, 26-b/7, 26-b/8, 28-a/7, 30-a/8, 32-a/9, 33-a/9, 34-b/3, 37-a/4, 41-a/13, 41-b/11, 53-b/7, 54-a/2, 57-a/5, 57-b/1, 58-b/8, 61-b/13, 64-a/10, 64-b/8, 65-a/3, 65-a/10, 67-b/10, 68-a/8, 68-b/7, 68-b/8, 71-a/3, 72-a/9, 73-b/5, 74-a/8, 75-b/12, 78-a/3, 79-a/10, Ek:4/9
hiçbir: Bir addan önce getirilerek o adın bildirdiği varlıktan bir tanesinin bile olmadığını anlatan bir söz
h. 3-a/4, 23-a/12, 24-b/6, Ek:4/2, Ek:4/11
hiçbiri: Bir teki, biri bile
h.-nüñ 75-a/2
h.-sinde 16-b/13
ḥikmet (A.): Hakimlik, sebep
ḥ. 27-b/7
ḥ.-den 24-a/4
ḥ.-i 41-b/12
ḥikmet vir-: Gizli sırları vermek
ḥ. v.-di 77-b/10
ḥ. v.-dük 79-b/5
ḥ. v.-mişdür 25-b/11
ḫilāf (A.): Karşı, zıt
ḫ. 25-a/12
ḫilāf eyle-: Muhalefet etmek
ḫ. e.-düñüz 14-a/3
ḫilāf ol-: Muhalif olmak
ḫ. o.-mış 8-a/12
ḫilāf it-: Muhalif olmak
ḫ. i.-medük 14-a/5
ḫ. i.-memişdür 26-b/9
ḫilāfet (A.): Halifelik
ḫ.-i 79-b/3
ḫilāfet vir-: Halife yapmak
ḫ. v.-di Ek:4/13
ḥīle (A.): Aldatma, oyun
ḥ. 20-a/7, 60-a/3
h.-yile 9-b/2
himmet (A.): Gayret etme, çalışma, çabalama, ermiş kimselerin tesiri
h.-ile 72-b/12
ḥisāb (A.): Hesap, sayma, aritmetik
ḥ.-ına 38-b/10
ḥisāb it-: Hesap etmek, hesaplamak
ḥ. i.-diler 16-b/8, 47-a/13
ḥiṣār (A.): Kale, etrafı istihkāmlı kale
ḥ. 44-b/3, 45-a/3, 45-b/7, 46-b/1, 46-b/2, 47-b/9
ḥ.-a 47-b/8
ḥ.-dan 46-b/8, 46-b/12
ḥ.-ı 47-b/7
ḥ-uñ 47-b/7
ḫitāb (A.): Sözü aşikare ve yüzüne söyleme
ḫ. 6-b/7, 6-b/9, 21-a/11, 38-a/9
ḫiẕmet (A.): İş, iş görme, vazife, memurluk
ḫ.-üñdedür 74-b/13
ḫiẕmet eyle-: İş görmek, hizmet etmek
ḫ. e.-di 70-b/3
ḫōḏ (F.): Kendi
ḫ. 3-b/1, 5-a/13, 8-b/11, 9-a/3, 12-b/6, 24-a/9, 35-b/11, 36-a/13, 42-b/3, 43-a/10, 47-b/10, 73-b/9
ḫor (F.): Ehemmiyetsiz, değersiz, bayağı, ādi (kimse)
ḫ. 19-a/8, 67-a/3, 70-b/5, 75-b/9
ḫ.-lıġıla 40-b/8
ḫ.-lıḳ 39-a/13, 40-b/6
ḫoş (F.): Güzel, iyi
ḫ. 5-b/8, 22-b/6, 64-a/5
ḫoş eyle-: Hatırını yapmak
ḫ. e.-di 64-b/3
ḫoş ol-: Güzel olmak
ḫ. o.-a 31-b/3

ḫ. o.-dı 13-a/1, 58-a/10, 64-b/7
ḫoşnūd (F.): Memnun, gönlü hoş edilmiş
ḫ.lıġı 16-a/3
ḫūb (F.): Güzel, hoş, iyi
ḫ. 79-b/11
ḫ.-dur 22-a/5
ḫuḏāperest (F.): Allah'a ibadet eden, tapınan
ḫ. 44-a/7
ḫuṣūṣā (A.): Başkaca, ayrıca
ḫ. 22-a/6
ḥükemā(A.): Hakimler, alimler, bilginler
ḥ. 22-a/4
ḥükm (A.): Hüküm, emir, komuta
ḥ. 48-a/9, 71-b/6, Ek:4/11, 79-b/8, 79-b/9, 79-b/10
ḥ.-i 15-b/11, 16-a/1, 20-b/2, 57-a/8, 66-b/10, Ek:4/11, 79-b/11
ḥ.-ine 19-b/7
h.-ini 10-b/10, 15-b/3, 18-a/10, 63-a/5, 63-b/3
ḥ.-lerden 16-b/12
ḥ.-leri 17-a/3, 18-b/12
ḥ.-ünde 67-b/3
ḥ.-üni 16-a/5
ḥükm eyle-: Hükmetmek
ḥ. e. 79-b/3
ḥ. e.-di 15-b/9, 58-b/2
ḥükm it-: Hükmetmek
ḥ. i.-mekçün 80-a/8
ḥ. i.-erdi 79-b/4, 79-b/6, 79-b/7, 80-a/5
ḥ. i.-se Ek:1/11
ḥükm vir-: Hüküm vermek, emir vermek
ḥ. v.-düm 6-b/9
ḥ. v.-memiş 79-b/8
ḥükmgede (A.): Hükmedici
ḥ. 58-a/9
hüner (F.): Marifet, bilme, ustalık
h. 77-a/1
ḥürmet (A.): Saygı
ḥ.-üñ 45-b/8
ḥürmetlü: Saygılı
ḥ. 58-a/7, 63-b/12

I

ıduġı: Olduğu
ı.-mı 31-a/2, 65-a/1
ı.-na 3-a/6
ı.-nda 26-b/8
ı.-nı 7-a/6, 71-b/11
ıḳlīm (A.): Memleket, diyar, ülke
ı.-ından 18-a/4
ı.-ınuñ 60-b/4
ıraḳ: Uzak, yakın olmayan
ı.-dan 35-b/3, 37-b/5, 70-b/2
ʿIraḳ (A.): Irak
ʿI. 5-b/4
ırmaḳ: Irmak, dere
ı. 60-b/7, 73-a/1
ı.-a 73-a/2, 73-a/11
ı.-da 73-a/10
ı.-ı 73-a/7, 73-a/11
ı.-uñ 60-b/8, 60-b/10
ısı: Sıcaklık
ı-sından 34-b/7
ıssı: Sıcaklık, hararet, sıcak
ı. 72-b/13, 73-b/2
ı.-dan 39-b/9
ı.-ya 39-b/9
ıṣlāḥ (A.): İyi bir hale koyma, iyileştirme, düzeltme
ıṣlāḥ eyle-: İyileştirmek, düzeltmek
ı. e. 7-a/1
ışmarla-: Havale etmek, bırakmak
ı.-mış 79-a/6
ı.-ndı 10-b/11
ısuz: ıssız, tenha, boş, sahipsiz
ı. 65-b/4, Ek:2/6
ısuzlıḳ: Tenhalık, yalnızlık, ısızlık
ı.- 26-a/13, 35-a/4,
ı.-da 26-b/2
ışıḳlıḳ: Demir başlık, miğfer
ı. 76-b/13
ı.-n 77-b/2
ı.-ını 77-b/1

ʿışḳ (A.): Aşk
ʿı.-ı 44-b/13
ʿışḳ belāsı: Aşk belası
ʿı. b. 44-b/12

İ

ʿibādet (A.): Allah'ın emirlerini yerine getirme, tapma, tapınma
ʿi. 39-b/7
ʿi.-e 48-a/1
ʿibādet it-: İbadet etmek, tapmak
ʿi. i.-mek 80-a/9
ʿibādet ḳıl: İbadet etmek, tapmak
ʿi. ḳ.-urlar 26-b/6
İblīs (A.): Şeytan
İ. 45-b/1, 45-b/3, 45-b/4, 45-b/12
İ.-dür 2-b/6, 45-b/5
İbrāhim (A.): Hz. İbrahim, Kur'ānda adı geçen bir peygamber
İ. 15-b/7, 27-a/10
İ.-den 26-b/10
İ.-e 15-b/8
ʿİbri dili: İbranice
ʿİ. d.-nce 48-a/13
ibrüşüm (F.): İbrişim, ipek
i.-den 54-a/6
iç: İç, içeri, içinde
i.-inde 7-b/9, 16-b/12, 17-b/3, 17-b/4, 17-b/10, 17-b/11, 18-a/1, 19-b/9, 20-a/6, 24-b/6, 25-b/2, 27-b/9, 28-b/8, 29-a/4, 32-a/10, 32-a/11, 42-b/11, 46-b/7, 46-b/11, 47-a/7, 48-b/7, 51-b/3, 55-b/13, 56-a/3, 56-a/5, 56-a/8, 57-b/9, 61-a/3, 61-b/13, 62-b/10, 65-b/11, 66-a/3, 66-a/6, 66-a/9, 66-b/3, 67-a/10, 68-b/13, 69-a/2, 70-a/9, 70-b/5, 71-b/9, 76-b/2, 77-a/3, 79-a/7, 79-b/10, 80-a/10
i.-ndeki 17-a/1, 29-a/10, 76-a/9, 78-a/13
i.-inden 2-a/3, 7-b/2, 11-b/6, 16-a/11, 29-a/12, 42-a/13, 78-b/1, Ek:3/5
i.-ine 1-b/2, 11-b/12, 28-b/10, 30-a/10, 30-b/8, 31-b/10, 36-a/6, 37-b/10, 44-b/3, 46-b/1, 48-a/9, 48-b/11
i.-ini 43-a/9
iç-: İçmek
i.-di 26-a/4
i.-diler 73-b/4, 73-b/5, 73-b/8
i.-eler 73-a/8
i.-erlerdi 39-a/7, 40-a/7
i.-eydi 27-a/3
i.-ildi 56-b/3
i.-ine 8-b/2
i.-medük 73-b/3
i.-meyeler 73-a/8
i.-miş 78-b/1
i.- mişdür 26-a/8
içerü: İçeri
i. 37-a/4, 37-a/5, 57-a/4
i.-sini 43-a/10
içün: İçin, dolayısıyla
i. 12-b/5, 21-b/1, 76-a/12, 80-a/9
idebil-: Yapabilmek, yapmak
i.-ürse 11-a/4
idin-: Edinmek, yapmak
i.-di 61-a/8, 63-b/12
i.-dindiler 39-a/12
i.-mişler 5-a/5
i.-mişlerdi 49-a/12
i.-üp 50-a/2
idivir-: Yapmak
i.-diler 5-a/9
i.-e 18-b/13
idügi: Olduğu
i. 23-a/2, 36-a/5
i.-n 35-b/8
i.-ni 57-b/6, 71-a/6
ifāḳat (A.): İyileşme
i. 11-b/2
iḥsān (A.): İyilik etme, lütuf, iyilik
i.-lar 24-a/8

i.-ları 19-a/11, 19-b/3
iḥsān eyle-: Lütufda bulunmak
i. e. 52-b/5
i. e.-di 48-b/3, 52-b/4
iḥsān it-: Lütufda bulunmak
i. i.-ecek 31-b/13
iḫtilāf (A.): Ayrılık, anlaşmazlık
i. 26-b/4, 25-b/1
iḫtilāf it-: Anlaşamamak, ayrılmak
i. i.-diler 26-a/1
iḫtiyād (A.): Tedbirli, tedarikli bulunma
iḫtiyād eyle-: Tedbirli davranmak, temkinli olmak
i. e. 37-a/4
i. e.-di 7-b/2, 47-b/12
iḫtiyād it-: Tedbirli davranmak
i. i.-di 64-a/1
i. i.-diler 42- b/12, 65-a/13
i. i.-düñ 23-a/1
i. i.-erseñüz 7-a/10
iḫtiyār (A.): Seçme, seçilme
i.-umuzla 14-a/4
iḫtiyār eyle-: Seçmek
i. e.-di 71-a/9, 71-b/3
iḫtiyār it-: Seçmek
i. i.-diler 50-a/4
i. i.-düm 10-b/4, 10-b/5
i. i.-mezdi 23-a/10
iḳdām (A.): Gayret ve sebatla çalışma
iḳdām eyle-: Gayret etmek
i. e.-di 56-a/3
iki: Sayı (2), iki
i. 2-a/9, 2-b/5, 2-b/6, 3-b/11, 13-a/8, 20-a/1, 20-a/4, 20-a/5, 20-a/7, 20-a/11, 20-b/7, 20-b/8, 25-b/5, 28-b/6, 28-b/13, 29-a/13, 30-b/7, 31-b/3, 32-a/10, 33-b/2, 35-a/4, 35-a/10, 35-a/11, 35-a/11, 35-a/13, 35-b/3, 35-b/5, 35-b/7, 36-b/5, 37-a/1, 37-a/6, 39-b/6, 49-b/3, 50-a/13, 50-b/3, 50-b/7, 54-a/11, 62-b/6, 66-b/2, Ek:2/1, Ek:2/5, 68-b/5, 68-b/13, 72-a/8, 75-b/4, 78-a/8, 78-a/13, Ek:3/7
i.-müz 28-b/7, 75-b/11
i.-si 2-b/13, 26-a/10, 26-b/5, 29-a/4, 33-b/12, 47-a/8, 64-a/12
i.-sinden 42-b/1, 42-b/2
i.-sini 25-a/10, 47-a/8
i.-sinüñ 20-b/7
iki biñ: Sayı (2000), iki bin
i. b. 15-a/13, 16-a/10, 24-a/11, 24-b/9
ikileyin: İkinci kez, ikinci olarak
i.-leyin 46-b/2, 48-a/7, 78-b/2
ikinci: İkinci
i. 22-b/8, 45-b/8, 56-b/8
ikindi: Öğleden sonra, akşamdan önce olan vakit
i. 4-a/3
iḳrār (A.): itiraf, dile getirme, kabullenme
i. 3-a/6
iḳrār it-: itiraf etmek, dile getirmek, kabullenmek
i. i.-erler 3-a/6
il: Memleket, ülke, yurt
i. 61-a/12
i.-ine 78-b/11
i.-ini 35-a/1
i.-leri 60-a/11
i.-lerini 60-b/13
i.-ünden 67-a/13
ilāhī (A.): Ey Allah’ım
i. 12-b/10
iʿlām (A.): Bildirme, bildirilme, anlatma
iʿlām eyle-: Bildirmek
iʿ. e.-ye 27-b/1
ileñ-: Beddua etmek
i.-di 75-a/10
i.-düklerinden 57-b/3
i.-düm 75-a/5
i.-me 57-b/4
ilerü: İleri

İ.-dan 67-a/12
İ.-uñ 67-a/2
imren-: Gıbta etmek
i.-diler 5-a/7
inan-: İnanmak
i.-anavuz 7-a/6
i.-madı 63-b/8
i.-madılar 17-a/8, 37-a/8, 39-a/10, 42-b/9, 63-a/13, 63-b/4
i.-maduġuçün 53a/2
i.-maz 4-a/8
i.-mazuz 12-a/4, 12-a/6
i.-salar 11-b/7
in-: İnmek, yüksekten aşağı doğru gelmek
i.-di 10-a/13, 10-b/11, 13-a/2, 17-a/3, 45-a/10, 62-a/4
i.-diler 43-a/6
i.-miş 55-b/2
i.-mişdir 17-a/2
ʿināyet (A.): Lütuf, ihsan, iyilik
ʿi.-i 36-b/7, 37-a/3
ʿi.-inde 77-a/5
ʿi.-ine 74-a/7
ʿi.-üñ 12-b/7
ʿināyet eyle-: Lütuf eylemek, ihsanda bulunmak, iyilik yapmak
ʿi e. 12-b/10
ʿināyet it-: Lütuf ve ihsanda bulunmak
ʿi. i.-meyesin 12-b/8
ʿināyet ol-: Lütuf ve ihsan olursa
ʿi. o.-ursa 76-a/6, 76-b/4
infāḳ (A.): Geçindirme, nafakalandırma
infāḳ it-: Geçindirmek, nafakalandırmak
i. i.-erdi 70-a/10
incin-: İncinmek, rahatsız olmak
i.-di 58-a/1, 78-a/4
i.-diler 40-a/10
i.-en 17-b/1
incit-: İncitmek, rahatsız etmek
i.-diler 58-a/3, 58-a/5
incü: İnci
i. 44-b/9
i.-ler 56-a/6
inecik: İnekcik
i.-imi 24-b/11
ineñ: Çok, pek, daha çok, gayet, ziyade
i. 19-b/13
inṣāf (A.): Acıma
inṣāf it-: Acımak
i. i.-eler 48-b/4
insān (A.): İnsan
i. 64-b/11
İnşāʾallāhu Teʿāla (A.): Allah u Teala izin verirse
İ. 19-b/12, 31-a/11
iplik: İplik
i.-le 54-a/7
iri: Kaba, serti katı, kalın
i. 76-b/13
irim: Gözün görebildiği kadar uzaklık
i.-i 41-b/2
irtesi: Ertesi
i. 47-b/10
ʿīsa (A.): Kendisine İncil nāzil olunan dört büyük peygamberden biri, Hz. İsa
ʿī. 3-a/1, 3-a/4, 3-a/7, 3-a/8, 3-a/12, 3-b/2, 3-b/5, 3-b/12, 62-a/1, 62-a/5
ʿī.-dur 3-a/10
ʿī.-nuñ 3-a/5, 3-a/10
ʿī.-ya 3-b/4
İskender: Makedonya kralı
İ. 27-a/8, 45-a/2
İ.-e 27-a/4
İslām (A.): Hz. Muhammed' in dini
İ. 44-b/2
İ.-a 18-a/1
ism-i aʿẓam: Allah'ın en büyük ismi
i. aʿ-uñı 46-a/9
İsrāfil (A.): Sūra üflemekle görevli melek
İ. 26-a/9, 65-b/4
issi: Sahip, malik

i.-dür Ek:4/5

iste-: İstemek, arzu etmek, aramak

i.-di 42-b/10, 64-b/12

i.-diler 23-b/9, 32-b/12, 38-b/3, 38-b/12, 42-b/9, 48-b/13, 61-b/11

i.-düginden 11-b/4

i.-dügümüz 30-b/1

i.-medi 29-b/7

i.-meye 28-a/8

i.-r 28-a/6, 28-a/9, 28-a/10, 73-a/11

i.-rdüñ 12-b/4

i.-rlerdi 67-b/8, 73-b/10

i.-rseñ 57-a/12, 58-a/9

i.-rsin 45-a/13, 76-a/7, 76-a/8, 79-a/3

i.-rsiz 7-a/12, 14-a/2, 40-b/4

i.-seler 66-a/3

i.-ye 42-b/10, 55-a/5

i.-yü 10-a/2, 27-a/12, 69-b/1

i.yüvir 70-a/5

i.-yüvirdin 5-a/11

i.-yüp 31-a/3

meded iste-: Yardım istemek

m. i.-diler 16-b/4

istiġfār (A.): Allah'tan bağışlanma dileme, tövbe etme

istiġfār eyle-: Tevbe etmek

i. e.-dük 14-a/12

istiġfār it- : Tevbe etmek

i. i.-diler 42-a/8

istiġfār ḳıl-: Tevbe etmek

i. ḳ.-alar 53-a/10

iş: İş

i. 5-a/13, 32-a/1, 32-b/6, 39-b/7, 59-b/10, 68-b/6, 74-a/5

i.e 12-b/13, 13-b/10, 77-a/2

i.-i 14-b/2, 18-b/4

i.-idür 21-b/3

i.-ini 55-a/4

i.-leri 7-a/1

i.-mden 24-b/13

işāret (A.): İz, işaret, nişan

i. 12-b/13, 59-b/2, 80-a/2

i.-dür 29-b/12

işāret eyle-: İşaret etmek

i. e.-di 33-a/1, 77-a/9

işbu: Bu, işte bu

i. 9-a/11, 18-a/11, 21-a/1, 23-b/9, 24-b/1, 32-a/10, 32-a/12, 41-b/6, 43-a/9, 45-b/3, 47-a/10, 56-b/4, 56-a/9, 57-b/5, 57-b/8, 59-b/10, 61-b/9, 72-b/9, 73-a/11, 74-b/3, 74-b/4, 76-a/8, 77-a/4, 78-b/6, 6-a/8

i.-dur 77-a/9

i.-e 79-a/13

i.-nuñ 74-b/11

işbuncılayın: Bunun gibi, işte bunun gibi

i. 47-a/11

işit-: İşitmek, duymak

i.-di 10-b/1

i.-diler 12-a/1, 17-b/10, 18-a/4, 43-a/2, 62-b/8, 69-b/12, 73-b/10

i.-dügüñüzi 17-a/10

i.-dük 12-a/4, 16-a/5, 17-a/13

i.-düm 2-b/13

i.-dür 10-b/12

i.-dürmişler 24-a/10

i.-ecek 8-a/4

i.-evüz 11-b/9

i.-icek 5-b/7, 7-a/11, 24-a/8, 30-a/11, 36-a/10, 36-b/8, 42-a/1, 45-b/1, 49-b/4, 56-b/13, 57-a/1, 60-a/6, 71-b/9

i.-medüñ 62-a/9, 69-a/12

i.-miş 8-b/8

i.-mişlerdi 35-b/5

i.-sünler 7-a/8, 57-b/6

i.-ülü 63-a/3

i.-üñ 56-b/12

i.-üp 50-a/5, 76-b/6

işle-: Çalışmak, yapmak

i.-di 56-a/10

i.-düm 33-b/7

i.-mek 70-a/11

i.-mesün 17-b/1

daʿvā it-: İddiada bulunmak
d.-sın i.-di 3-b/3
d.-sın i.-erdi 22-a/10
d.-sın itmiş 4-a/11
daʿvet it-: Çağırmak
d. i.-dügi 7-b/8
d. i.-e 41-a/8
d. i.-mem 42-a/11
defn it-: Defn etmek
d. i.-ecekler 62-b/9
d. i.-mezüz 21-a/6
dilek it-: İstekte bulunmak
d. i.-diler 60-a/1, 69-b/9
duʿā it-: Dua etmek
d. i. 44-b/10, 45-a/3
d. i.-erler 18-b/9
d. i.-ersiz 63-a/11
d. i.-medi 44-b/6
d. i.-mezin 44-a/12
fāyida it-: Yararı olmak
f. i.-medi 74-a/8
fesād it-: Fenalık yapmak
f.-lar i.-diler 66-b/8, 66-b/9
fetḥ it-: Zapt etmek, ele geçirmek
f. i.-diler 43-b/13
ġazā it-: Savaşmak
ġ. i.-er 69-b/10
ḥabs it-: Hapis etmek, alıkoymak, bir yere koymak
ḥ. i.-diler 42-b/11
ḥacc it-: Hacc ibadetini yerine getirmek
ḥ. i.-erler 26-b/6
ḥakēyet it-: Hikāye etmek, hikāye anlatmak
ḥ. i.-er 2-a/1, 58-a/2
ḫalāṣ it-: Kurtarmak
ḫ. i.-dügin 27-b/2
ḫ. i.-medi 19-b/3
ḫarāp it-: Viran etmek, yıkmak
ḫ. i.-dügi 60-b/6
ḫarc it-: Bir iş için madde kullanmak
ḫ. i.-erlerdi 23-b/2
ḥased it-: Kıskanmak, çekememek
ḥ. i.-düklerince 55-b/8
ḥ. i.-dügündendür 56-b/7
ḥ. i.-en 59-a/12
ḫaṭā it-: Yanlış yapmak
ḫ. i.-düm 32-b/8
helāk it-: Yıkmak, bitmek, mahvolmak
h. i. 12-b/3
h. i.-er 46-b/9
h. i.-diler 50-b/7
h. i.-ecek 75-a/12
h. i.-ersin 12-b/6, 12-b/8
h. i.-eydi 36-a/7
h. i.-miş 8-a/3
h. i.-iserdür 34-b/13, 36-b/1
heves it-: Gelip geçici bir şekilde istemek
h. i.-ecek 55-b/9
h. i.-ersiz 5-b/1
ḫışm it-: Kızmak, öfkelenmek
ḫ. i.-er 46-b/9
ḫilāf it-: Muhalif olmak
ḫ. i.-medük 14-a/5
ḫ. i.-memişdür 26-b/9
ḥisāb it-: Hesap etmek, hesaplamak
ḥ. i.-diler 16-b/8, 47-a/13
ḥükm it-: Hükmetmek
ḥ. i.-mekçün 80-a/8
ḥ. i.-erdi 79-b/4, 79-b/6, 79-b/7, 80-a/5
ḥ. i.-se Ek:1/11
ʿibādet it-: İbadet etmek, tapmak
ʿi. i.-mek 80-a/9
iḫtilāf it-: Anlaşamamak, ayrılmak
i. i.-diler 26-a/1
iḫtiyār it-: Seçmek
i. i.-diler 50-a/4
i. i.-düm 10-b/4, 10-b/5
i. i.-mezdi 23-a/10
iḫtiyād it-: Tedbirli davranmak

i. i.-di 64-a/1
i. i.-diler 42- b/12, 65-a/13
i. i.-düñ 23-a/1
iḥsān it-: Lütufda bulunmak
i. i.-ecek 31-b/13
infāḳ it-: Geçindirmek, nafakalandırmak
i. i.-erdi 70-a/10
iḳrār it-: itiraf etmek, dile getirmek, kabullenmek
i. i.-erler 3-a/6
ʿimāret it-: Bayındır hale getirmek
ʿi. i.-mekçün 61-a/12
ʿināyet it-: Lütuf ve ihsanda bulunmak
ʿi. i.-meyesin 12-b/8
inṣāf it-: Acımak
i. i.-eler 48-b/4
istiġfār it- : Tevbe etmek
i. i.-diler 42-a/8
iṭāʿat it-: Boyun eğmek
i. i.-diler 78-a/1
i. i.-medügüm 56-b/5
iʿtibār it-: Saygı göstermek, ehemmiyet vermek
i. i.-medi 52-a/4
i. i.-mez 78-a/4
i. i.-mezdi 71-a/3
iʿtiḳād it-: İnanmak
iʿ. i.-diler 9-a/6
ittifāḳ it-: Anlaşmak
i. i.-üp 16-a/5
ʿizzet it-: Değer verip, saygı gösterip
ʿi. i.-üp 57-a/4
ḳabul it-: Kabul etmek
ḳ. i.-diler 18-b/1, 35-a/2, 49-b/5, 69-a/5, 72-b/3
ḳ. i.-emezüz 18-b/12
ḳ. i.-er 31-a/5
ḳ. i.-mediler 32-b/13
ḳ. i.-meyecek 35-a/13
ḳasāme it-: Yemin etmek
ḳ. i.-dürüp 20-b/8
ḳ. i.-di 59-b/13
ḳ. i.-diler 64-a/8, 73-a/8
ḳ. i.-dügini 78-a/8
ḳ. i.-miş 57-b/10
kesb it-: Çalışıp kazanmak
k. i.-erlerdi 33-a/8
k. i.-mekçün 80-a/9
ḳıyās it-: Karşılaştırmak
ḳ. i.34-b/5
ḳurbān it-: Allah yolunda hayvanı boğazlamak
ḳ. i.-dügi 68-b/6
laʿnet it-: Beddua etmek, ilenmek
l. i.-diler 57-b/13
maḥrūm it-: Mahrum etmek
m. i.-dürmek 46-a/12
melāmet it-: Ayıplamak, kınamak, azarlamak, çıkşmak
m. i.-eler 79-a/4
menʿ it-: Yasaklamak
m. i.-diler 18-a/1
maḳām idin-: Mevki sahibi olmak
m. i.-mişler 5-a/3
muḫālefet it-: Muhalefet etmek
m. i.-mem 32-a/5
m. i.-memiş 68-b/7
muḥārebe it-: Savaşmak
m. i.-mege 62-a/13
münācāt it-: Dua etmek
m. i.-erken 28-a/3
naṣīḥat it-: Öğüt vermek
n. i.-diler 52-a/3, 52-a/10, 74-a/8
naẓar it-: Bakmak
n. i.-üp 21-a/13
nefret it-: Tiksinmek, iğrenmek
n. i.-er 22-a/9
nisbet it-: Kıyaslamak
n. i.-diler 20-b/12
rivāyet it-: Nakletmek, söylemek
r. i.-erler 4-b/8, 11-a/9, 13-a/2, 22-a/9, 33-b/9, 34-b/4, 41-a/7,

43-a/13, 51-b/7, 61-a/7, 61-b/6, 62-b/5, 67-b/1, 67-b/6, 70-b/9, 71-b/12, 74-a/11, Ek:4/1, Ek:4/8
ṣabr it-: Sabretmek, dayanmak
ṣ. i.-ebilmezsin 32-b/8
ṣ. i.-emeyüp 33-a/6
ṣ. i.-emezsin 31-a/10, 32-a/2
ṣ. i.-emezsiz 73-b/8
ṣ. i.-enlerledür 74-a/7
ṣ. i.-icilerden 31-a/12
ṣ. i.-medüñ 13-b/1
ṣ. i.-medüñüz 14-a/2
saḳalacaḳ it-: Suculuk yapmak
s. i.-erdi 70-a/10
ṣavaş it-: Savaş yapmak
ṣ. i.-evüz 36-a/2
ṣ. i.-mek 66-a/2
ṣ. i.-mege 34-a/7, 35-b/13, 36-a/1
ṣ. i.-meyüz 69-b/4, 69-b/6
secde it-: Secde etmek
s. i.-diler 9-a/6, 9-a/8, 9-a/9, 15-b/10, 18-b/2
s. i.-mediler 48-b/11
s. i.-mege 72-a/1
serzeniş it-: Başa kakmak
s. i.-mek 40-b/7
seyr it-: İzlemek, gezmek
s. i.-er 34-a/5
seyrān it-: Gezinmek
s. i.-erdi 55-a/13
ṣoḥbet it-: Sohbet etmek, konuşmak
ṣ. i.-mege 47-a/1
şāẕılıḳ it-: Sevinmek
ş. i.-diler 72-b/2
şükr it-: Şükretmek, verilen nimetlere karşı teşekkür etmek
ş. i.-icilerden 10-b/6
ş. i.-eler 48-b/5
şübhe it: Şüphelenmek, kuşkulanmak
ş. i.-enler 25-a/13
şürūʿ it-: Başlamak
ş. i.-ecek 31-a/8
taʿaccüb it-: Şaşırmak
t. i.-erdi 55-a/4
ṭāʿat it-: İbadet yapmak
ṭ. i.-mediler 47-a/5
taġyīr it-: Bozmak, değiştirmek
t. i.-diler 17-b/13
taḥassür it-: Özlem duymak
t. i.-erlerdi 55-b/6
taḥṣīl it-: Hāsıl etmek
t. i.-dügüm 52-b/11
ṭalep it-: İstemek, arzulamak
ṭ. i.-ler 16-a/9
ṭ. i.-e 25-a/8
ṭamaʿ it-: Açgözlülük yapmak, tamah etmek
ṭ. i.-üp 56-b/7
ṭanışıḳ it-: İstişare etmek
ṭ. i.-diler 20-a/5, 36-a/12
taʿyīr it-: Utandırmak
t. i.-diler 49-a/5
tażarruʿ it-: Yalvarmak
t. i.-diler 65-a/9
t. i.-eler 48-b/5
teʿaḳḳul it-: Akıl erdirmek, hatıra getirmek
t. i.-diler 17-b/8
tecrübe it-: Denemek, sınamak
t. i.-esin 73-a/4
tefsīr it-: Açıklamak
t. i.-dürmekde 79-a/9
teftīş it-: Kontrol etmek
t. i.diler 23-b/4
t. i.-düklerince 23-b/6
tehlīl it-: Lā-İlāhe illallāh sözünü tekrārlamak
t. i.-mek 79-b/11
telkīn it-: Öğretmek, kulağına anlatmak
t. i.-erler 3-b/8
temāşā it-: Seyretmek
t. i.-diler 10-a/13, 15-a/5
t. i.-erdi 50-b/13
terk it-: Terk etmek, bırakmak
t. i.-emediler 63-b/5

K

ḳabīle (A.): İtidāī ve göçebe insanlarda, aynı soydan sayılan ve bir başa itaat eden insane topluluğu, boy

ḳ. 70-b/5
ḳ.-mden 70-b/5
ḳ.-si 3-b/8

ḳabr (A.): Mezar

ḳ.-i Ek:3/5

ḳabul: Alma, Kabul etme

ḳ. 65-a/2

ḳabul eyle-: Kabul etmek

ḳ. e. 46-a/8
k. e.-di 4-a/4, 39-b/3, 46-b/4, 46-b/5, 50-a/8
ḳ. e.-medi 51-b/10
k. e.-düm 21-a/8
ḳ. e.-düñ 46-a/7
ḳ. e.-ye 15-a/9
ḳ. e.-yesin 64-b/13

ḳabul it-: Kabul etmek

ḳ. i.-diler 18-b/1, 35-a/2, 49-b/5, 69-a/5, 72-b/3
ḳ. i.-emezüz 18-b/12
ḳ. i.-er 31-a/5
ḳ. i.-mediler 32-b/13
ḳ. i.-meyecek 35-a/13

ḳabul ḳıl-: Almak, Kabul etmek

ḳ. ḳ.-a 2-a/3
ḳ. ḳ.-alar 35-b/2
ḳ. ḳ.-asız 71-b/3
ḳ. ḳ.-dı 12-b/12, 16-b/5, 38-b/5

ḳabul ol-: Kabul olmak

ḳ. o.-ması Ek:3/1
ḳ. o.-nuñ Ek:3/3
ḳ. o.-unmaz Ek:3/7
ḳ. o.-ur 15-a/11

ḳabż (A.): Azrāil tarafından ruh teslim alınma, ölme

ḳabż eyle-: Öldürmek, canını almak

ḳ. e.-di 41-b/9, 43-a/11

ḳaç-: Kaçmak, firar etmek

ḳ.-a 10-a/1, 42-b/11
ḳ.-an 49-b/10
ḳ.-anlarına 49-b/12
ḳ.-araḳ 78-b/10
ḳ.-ardı 15-a/2
ḳ.-arlar 36-a/10
ḳ.-arlardı 66-a/4
ḳ.-dı 60-b/4, 78-b/4, 78-b/10
ḳ.-dılar 18-a/12, 62-b/4, 70-a/3, 77-b/7
ḳ.-ırdılar 60-a/9
ḳ.-up 49-b/9, 64-a/11

ḳaçan: Ne zaman, ne vakit?

ḳ. 70-b/11, 79-b/12

ḳadar (A.): Miktarında, ölçüsünde, derecesinde, dek, degin

ḳ. 2-a/9, 8-b/1, 12-a/3, 18-a/12, 19-a/5, 22-a/8, 23-a/12, 23-b/4, 28-a/6, 28-a/8, 28-a/10, 29-b/8, 36-a/3, 37-b/13, 38-a/2, 38-b/10, 39-a/9, 39-b/6, 39-b/7, 44-a/1, 45-a/10, 46-b/7, 46-b/11, 47-a/3, 47-a/12, 48-a/2, 51-a/9, 53-a/13, 54-b/1, 56-a/11, 57-b/6, 58-b/8, 59-a/3, 65-a/9, 71-b/11, 73-a/13, 75-b/9, 75-b/11, 78-b/1, 79-a/5
ḳ.-ca 75-b/9
ḳ.-ınca 36-a/5, 38-b/9, 38-b/11, 59-a/1

ḳadd (A.): Boy

ḳ.-i 36-b/5, 37-b/8
ḳ.-ile 76-b/6

ḳadüs yağı: Yüzü ve saçı nurlandıran peygamberlerden miras yağ

ḳ. y. 70-b/8
ḳ. y.-ndan 70-b/7

ḳafa: İnsan başı, ser

ḳ.-sında 76-b/8

kāfir (A.): Allah’ın varlığına ve birliğine inanmayan

k. 2-b/3, 2-b/13, 9-a/8, 14-a/3, 33-a/13, 33-a/13, 44-a/2, 62-a/13, 65-a/13, 77-b/9, Ek:4/2, Ek:4/3
k.-e 44-b/8, 46-a/4, 77-b/6

k.-i 3-b/11, 49-a/9, 49-a/13, 58-a/13
k.-ler 3-a/7, 43-b/13, 44-b/3, 44-b/8, 45-a/8, 46-a/8, 47-b/11, 48-a/1, 53-a/9, 58-a/3, 65-b/2, 69-b/4, 76-a/3
k.-lerde 34-b/12
k.-lerden 3-a/4
k.-lerdi 49-b/3
k.-lerdür 34-a/12
k.-lerden 38-a/8, 64-a/11
k.-lere 4-a/1, 53-b/12
k.-leri 23-a/8, 34-b/13, 43-b/12, 48-b/3
k.lerle 62-a/13
k.-lerüñ 43-b/5, 43-b/12

ḳaftān: Çoğu ipekten yapılan, bir çeşit uzun, süslü üst giysisi
ḳ.-ını 78-a/10
ḳ.-lar 56-a/6

kāhinlıḳ (A.): Falcılık, gaipten haber verme durumu
k. Ek:2/9

ḳahr (A.): Helak etme, batırma
ḳahr eyle-: Helak etmek, batırmak
ḳ. e.-di Ek:1/2
ḳahr ol-: Helak olmak
ḳ. o.-dı Ek:4/3

ḳaḳı-: Öfkelenmek, kızmak
ḳ.-dı 9-a/10, 13-a/6, 13-a/7, 18-a/4, 37-a/11,
ḳ-duġumdan 2-b/10
ḳ.-dum 46-b/5
ḳ.-ya 9-b/7
ḳ.-yup 8-a/10, 13-a/7, 14-a/8, 47-a/7, 66-b/2,
ḳaḳıyup dur-: Öfkelenmek, kızmak
ḳ. d.-ursın 17-a/5

ḳal-: Kalmak, olmak, herhangi bir durumda bulunmak
ḳ.-a 59-a/10
ḳ.-alar 33-b/1
ḳ.-avuz 39-a/11
ḳ.-aydı 27-a/3
ḳ.-dı 9-a/9, 12-a/10, 13-b/3, 34-a/3, 58-b/10, 59-a/8, 60-b/13, 62-b/12, 64-a/1, 65-b/9, 65-b/10, 66-b/10, Ek:2/6, 70-a/4, 70-b/10, 73-b/4, 73-b/11, 74-a/10
ḳ.-dılar 18-a/13, 37-b/4, 38-b/1, 46-a/2, 50-a/2, 62-b/10, 63-a/2, 67-a/4, 67-b/2
ḳ.-durduġuñ 74-b/5
ḳ.-durup 41-a/9
ḳ.-ıcaḳ 35-a/5, 35-b/3
ḳ.-ma 32-a/4
ḳ.-madı 18-a/13, 46-b/13, 52-a/2, 61-a/3, 65-b/9, 73-b/2, 79-a/6
ḳ.-mamış 41-a/3, 41-b/11, 67-b/10
ḳ.-maya 7-a/9, 72-a/9
ḳ.-mış 28-b/9, 29-a/4, 29-a/12, 34-a/13, 41-b/10, 41-b/11, 42-b/7, 67-b/4, 67-b/11, 79-a/8
ḳ.-mışlar 52-a/3
ḳ.-mışlardı Ek:2/12
ḳ.-mışdur 38-b/12, 63-a/2
ḳ.-urlardı 55-a/3
ḳ.-uruz 40-a/1
müteḥayyīr ḳal-: Hayrette kalmak
m. ḳ.-a 26-b/1

ḳalʿa: (A.): Kale
ḳ. 45-a/3, 47-b/10, 47-b/13, 60-b/8, 60-b/10
ḳ.-adan 45-a/7
ḳ.ʾi 43-b/5
ḳ.-lar 61-a/12, 61-b/3
ḳ.-lardan 36-b/13
ḳ.-larını 35-a/9
ḳ.-nuñ 34-a/12, 37-a/5, 48-a/9
ḳ.-sı 43-b/11, 44-a/2

ḳalan: Artan, mütebaki
ḳ. 4-a/8, 17-b/10, 22-a/5, 23-a/5, 23-b/2, 32-a/12, 32-b/3,

42-a/3, 51-a/4, 64-b/6, 65-b/10, 67-b/7, 80-a/13
ḳ.-ı 48-a/4, 77-b/7
ḳ.-ını 16-b/9, 53-b/13
ḳ.-ınuñ 16-b/6

ḳalay: Atom numarası 50, atom ağırlığı 118,7, yoğunluğu 7,29 olan, 232 °C'de eriyen, gümüş beyazlığında, kolay işlenebilen, yumuşak bir element
ḳ. 53-b/4

Kālib bin Yufnā: Musa peygamberin has dostu
K. 37-a/6

Kālūn: Yūşaʿ dan sonra Benī İsrāʾile peygamber olan zāt
K. 51-b/8

Kālūn bin Yufnān: Yūşaʿ dan sonra Benī İsrāʾile peygamber olan zāt
K. 41-a/1, 50-b/1
K. b. Y.-uñ Ek:1/2

ḳamaş-: Kamaşmak
ḳ.-urdı 55-b/2

ḳāmet (A.): Boy
ḳ.-lerini 36-b/5

Ḳārūn (A.): Kur'an'da kendisinden çok zengin olarak söz edilen ve bütün mal varlığı bir anda yok olan kişi
Ḳ. 51-a/6, 51-a/7, 51-a/11, 51-a/12, 51-b/2, 51-b/6, 51-b/7, 52-a/4, 52-a/6, 52-a/8, 53-a/11, 53-a/12, 53-b/9, 54-a/1, 54-a/2, 54-b/1, 54-b/7, 55-a/7, 55-a/8, 55-b/8, 55-b/13, 56-a/5, 56-a/13, 56-b/3, 57-a/5, 57-a/9, 57-a/12, 57-b/2, 57-b/4, 57-b/7, 57-b/11, 58-a/11, 58-b/1, 58-b/3, 58-b/7, 59-a/1, 59-a/7, 59-a/13
Ḳ.-a 51-b/9, 51-b/12, 52-a/1, 52-a/3, 52-a/10, 52-a/11, 52-b/7, 53-a/3, 53-a/11, 53-b/2, 53-b/8, 57-b/2, 57-b/12
Ḳ.-dan 52-a/9, 53-b/8, 55-a/5, 58-a/8
Ḳ.-ı 51-b/8, 52-a/4, 53-a/4, 58-a/13, 59-a/9, 59-a/12
Ḳ.-la 55-a/5, 58-b/12
Ḳ.-uñ 51-b/11, 55-a/4, 55-b/3, 57-a/1, 57-a/3, 59-a/10

ḳan: Atardamar ve toplardamarların içinde dolaşarak hücrelerde özümleme, yadımlama görevlerini sağlayan plazma ve yuvarlardan oluşmuş kırmızı renkli sıvı
ḳ. 25-a/6, 25-a/8, 25-a/11
ḳ-ına 76-b/9

ḳan-: Bir gereksinimini, bir isteğini yeteri kadar karşılamış olmak, doymak
ḳ.-dı 73-b/5
ḳ.-madılar 73-b/6

ḳanat: Kuşlarda ve böceklerde uçmayı sağlayan organ
ḳ.-ı 6-a/3
ḳ.-ından 6-a/6

ḳanca: Nereye?
ḳ. 8-a/3, 27-a/1, 33-b/8, 40-a/4, 40-a/6, 66-b/4, 66-b/8

ḳanda: Nerede, nereye?
ḳ. 6-a/6, 34-b/9, 38-b/3, 40-a/7, 40-a/8, 54-a/2, 54-a/12, 54-b/7, 71-b/11

ḳanı: Hani, nerede?
ḳ. 2-a/6, 22-a/3, 77-a/8

ḳanḳı: Hangi
ḳ. 20-b/3, 47-a/10, 72-b/12, 76-b/9

ḳānūn (A.): Yasa, geçerli olan kural
ḳ.-unı 54-b/11

ḳap-: Birdenbire yakalayarak, çekerek almak
ḳ.-dı 77-b/1

ḳapḳaçaḳ: Tencere, tava
ḳ. 54-a/4

ḳapla-: Her yanını örtmek, istila etmek
ḳ.-dı 34-a/4

ḳara: Siyah
ḳ. 16-a/13, 22-a/2, 22-a/8, 22-b/9, 22-b/10, 22-b/12, 23-a/1, 23-a/6, 23-a/8, 45-b/1, 55-a/1

ḳ.-da 23-a/10
ḳarār (A.): Bir iş veya sorun hakkında düşünülerek verilen kesin yargı
ḳ. 11-a/4
ḳ.-ları 73-b/2
ḳapḳara: Çok kara, her yanı kara, simsiyah
ḳ. 11-b/1, 12-a/9
ḳapu: Kapı
ḳ. 54-b/7
ḳ.-dan 37-a/4
ḳ.-larını 44-b/3
ḳ.-sında Ek:4/7
ḳ.-sından 37-a/5, 45-a/3
ḳ.-sınu 50-a/1
ḳ.-sına 78-b/12
ḳarañulıḳ: Karanlık
ḳ. 12-a/8, 16-b/1, 16-b/7, 42-b/4, 42-b/6
ḳardaş: Kardeş
ḳ. 13-a/13, 16-a/11, 16-b/1, 20-a/5
ḳ.-ı 13-a/8, 20-a/1, 21-a/4, 25-a/8, 37-b/1,Ek:1/2
ḳ.-ımı 13-b/8
ḳ.-ını 16-a/11, 16-b/1, 20-a/12, 42-a/3
ḳ.-um 25-a/7, 37-a/13
ḳarı: Kadın
ḳ. 24-b/8, 24-b/10, 24-b/11, 61-b/9
ḳ.-cuğuñ 64-a/11
ḳ.-cuḳ 64-b/1
ḳ.-dan 23-b/8, 23-b/9, 23-b/12, 23-b/13, 24-a/9, 24-b/2
ḳ.-nuñ 64-a/12
ḳ.-ya 24-a/9, 24-a/10, 24-a/11, 24-b/9
ḳarın: İnsan ve hayvanlarda gövdenin kaburga kenarlarından kasıklara kadar olan ön bölgesi
k.-ı 29-b/9
ḳarınca: Karınca
ḳ. 36-a/5
ḳarındaş: Kardeş
ḳ.-ı 43-b/8
ḳarış-: Karışmak, iki veya ikiden çok şey bir araya gelip birbirinin içinde dağılmak, birbirinin içine girmek; müdahale etmek, araya girmek
ḳ-dı 1-b/3
ḳ.-madı 15-a/1
ḳarşu: Karşı
ḳ. 15-a/4, 47-a/9, 56-a/9, 56-b/12, 57-a/13, 57-b/3, 66-b/13, 75-b/6, Ek:4/2
ḳ.-dan 73-b/6, 73-b/13
ḳ.-ñdağı: 11-a/2
ḳ.-sına 19-b/4, 50-b/10
ḳ.-sında 11-a/5
ḳarşu çıḳ-: Engellemek
ḳ. ç.-up 68-b/13
ḳaru: Karı, kadın
ḳ.-cuḳ 23-a/12, 23-b/8
ḳasāme (A.): Katili bulunmayan kimsenin bulunduğu yer halkından elli kişiye yemin ettirme
ḳ. 20-b/2, 20-b/5
ḳasāme it-: Yemin etmek
ḳ. i.-dürüp 20-b/8
ḳ. i.-di 59-b/13
ḳ. i.-diler 64-a/8, 73-a/8
ḳ. i.-dügini 78-a/8
ḳ. i.-miş 57-b/10
ḳaṣd (A.): Niyet, kalkışma
ḳ.-ı 45-a/7
ḳ.-ıla 26-b/7
ḳ.-ına 37-b/5
ḳaṣd eyle-: Niyet etmek, kalkışmak
ḳ. e.-di 78-a/6, 78-a/7, 78-b/3
ḳ. e.-se 26-b/3
ḳ. e.-mediler 64-b/5
ḳat: Yan, huzur, nezd
ḳ.-ıma 15-a/2
ḳ.-ına 6-a/7, 8-a/6, 8-b/11, 11-b/6, 13-a/4, 13-b/9, 13-b/11, 14-b/9,17-b/8, 20-a/13, 21-a/1, 22-b/10, 24-a/1, 24-a/12, 30-a/6, 30-b/5, 32-b/4, 41-a/8, 41-

ḳaz-: Herhangi bir araçla toprağı açmak, oymak

ḳ.-dılar 8-b/2, 43-a/6

ḳazan-: Kazanç sağlamak

ḳ.-dum 52-b/9

ḳ.-ılur 52-b/2

ḳażiyye (A.): İş, husus, madde, mesele; dāva

ḳ. 9-b/8, 25-b/6, 34-a/7, 79-b/4

ḳ.-de 15-b/9

ḳ.ʾi 28-b/5, 58-a/1

ḳ.-si 33-b/2

kedi: Kedi

k. 65-b/12, 65-b/4

kefil (A.): Kefalet eden, kaçındığı takdirde birinin borcunu ödemeyi, birinin bir şeyi yapması gerekirken yapmadığı takdirde o şeyi yapmayı kendi üstüne alan kimse, kefil

kefil ol-: Kefalet etmek, bir şeyi yapmaya söz vermek

k. o.-mışlar 35-b/1

keklik: Eti yenen bir kuş

k. 38-b/9

kelām (A.): Söz

k.-ı 7-a/6, 30-a/12, 31-a/1

k.-ın 10-b/1

k.-ına 49-a/8

k.-ını 11-b/8, 12-a/1, 17-b/7

k.-na 7-a/12

k.-uñ 10-b/12

kelām-ı ḳadīm: Kur'ān-ı Kerim

k. ḳ. 25-b/2, 66-a/6

k. ḳ.-inde 6-b/3

kelime: Sözcük

k.-si 71-b/9

kemāl (A.): Olgunluk, mekemmellik

k. 28-a/3

Kenʿān (A.): Hz. Yakup'un memleketi, Filistin

K.-dan Ek:1/5

kenār (F.): Çevre, kıyı, son, nihāyet

k.-a 4-b/10

k.-ına 31-b/4, 32-a/6

k.-ınca 29-b/8

k.-ında 7-b/9, 34-b/6, 60-b/8, 60-b/10

k.-larında 53-b/3, 53-b/7

kendü: Kendi, kendisi

k. 3-a/13, 9-a/3, 9-b/4, 9-b/8, 11-a/7, 16-a/2, 23-b/3, 27-b/9, 34-b/5, 37-a/12, 52-b/8, 52-b/9, 52-b/10, 59-b/1, 64-b/1, 66-b/4, 77-b/13, 78-a/10, 78-b/3, 79-a/7

k.-den 12-a/11

k.-ler 34-a/13, 61-b/12

k.-lerden 27-b/4

k.-lere 23-b/3, 71-b/10

k.-leri 26-b/8

k.-lerini 35-a/9, 37-b/3, 38-a/3,

k.-lerü 26-b/7

k.-müzi 37-b/13

k.-ñden 17-a/64

k.-nden 42-a/12

k.-ne 27-b/9

k.-nüñ 38-a/4, 51-a/2, 61-b/1, 76-b/8

k.-si 29-b/5, 42-b/5, 51-a/5, Ek:1/9, 69-a/1, 75-b/11, 78-a/11,Ek:4/10, 80-a/4

k.-siyile 25-b/4

k.-ye 53-a/4, 59-a/9, 63-b/11, 75-b/8, 76-b/13

k.-yi 21-a/10, 21-a/13, 68-b/2, 76-a/13

k.-yile 17-a/9

kendüzni: Kendisi

k. 10-b/13

kerem (A.): Lütuf, bağış, cömertlik

k. 73-a/6

k.-ine 39-b/4

k.-lerini 19-a/12

kerem eyle-: İhsanda bulunmak lutfetmek

k. e. 31-b/6, 58-b/3

kerre (A.): Defa

k. 8-b/13, 24-b/8, 32-a/4, 32-b/8, 48-a/10, 58-b/2,

kes-: Kesmek

k.-diler 50-b/8
k.-dürmiş 50-b/9
k.-ebilürlerdi 44-a/1
k.-eler 3-b/11
k.-ildi 34-a/5
k.-ilmeyince 15-b/10
k.-mek 15-b/4, 15-b/5, 15-b/6, 15-b/7
k.-meyince 15-b/7
k.-sünler 21-a/9
k.-üp 25-a/1
ümit kes-: Ümidini yitirmek
ü. k.-erler 4-b/13
kesb (A.): Çalışıp kazanma
k.-ümle 52-b/9
kesb it-: Çalışıp kazanmak
k. i.-erlerdi 33-a/8
k. i.-mekçün 80-a/9
keser: Tahta, ağaç, yontmaya ve çivi çakmaya yarayan, kısa saplı, bir yanı keskin ağızlı çelik araç
k. 31-b/10
k.-ile 33-a/7
kesük: Kesik
k. 74-a/13, 74-b/11
ketḫüd̲ā (F.): Zengin kimselerin ve devlet büyüklerinin buyruğunda çalışan, onların bir takım işlerini gören kimse kâhya
k.-ları 35-a/11
Keyḳabādu'l-melik / Keyḳabad: Tarihte bir padişah
K. 61-a/6, 61-a/7, 61-a/11, 61-b/5
kez: Defa
k. 77-a/12
kötürüm: Felçli
64-b/1
ḳıl-: Yapmak, etmek
ḳ.-dı 72-b/9
ḳ.-duḳ 59-b/8
ḳ.-dum 58-a/9, 64-a/3
ḳ.-ma 13-b/6
ḳ.-urdı 23-a/4
ḳ.-urlardı 19-b/6
ḳabul ḳıl-: Almak, Kabul etmek
ḳ. ḳ.-a 2-a/3
ḳ. ḳ.-alar 35-b/2
ḳ. ḳ.-asız 71-b/3
ḳ. ḳ.-dı 12-b/12, 16-b/5, 38-b/5
maʿmūr ḳıl-: Bayındır hale getirmek
m. ḳ.-dı 60-b/7
melāmet ḳıl-: Ayıplamak, kınamak, azarlamak, çıkışmak
m. ḳ.-am 77-a/3
musaḫḫar ḳıl-: Ele geçirmek
m. ḳ.-dı 27-b/4
münācāt ḳıl-: Dua etmek
m. ḳ.-dı 80-a/12
müvekkel ḳıl-: Vekil tayin etmek
m. ḳ.-dılar 68-a/1
nāmaz ḳıl-: Namaz kılmak
n. ḳ.-ur 30-b/4, 30-b/12
n.-ın ḳ.-ur 26-a/12
nazar ḳıl-: Bakmak
n. ḳ.-dı 41-b/10, 75-b/9, 78-b/2
n. ḳ.-dılar 74-a/1
n. ḳ.-un 74-a/7
niyāz ḳıl-: Dua etmek
n. ḳ.-dı 16-b/5
n. ḳ.-urdı 66-a/1
rivāyet ḳıl-: Nakletmek, hikaye etmek
r. ḳ.-ur 1-b/2
rūzi ḳıl-: Nasip etmek, kısmet etmek
r. ḳ.-a 41-a/9
şavaş ḳıl-: Savaşmak
ş. ḳ.-a 77-a/1
ş. ḳ.-abilmez 34-b/3
ş. ḳ.-asın 72-b/5
ş. ḳ.-asız 34-b/12
ş. ḳ.-dı 43-b/11
ş. ḳ.-dılar 49-b/8, 50-b/6
sebep ḳıl-: Vasıta eylemek
s. ḳ.-ursın 12-b/9
secde ḳıl-: Secde etmek

s. ḳ.-asız 48-a/10
s. ḳ.-madı 2-b/7
ṭalep ḳıl-: İstemek, arzulamak
ṭ. ḳ.-dı 60-b/1
tecellī ḳıl-: Görünmek
t. ḳ.-dı 11-a/7
t. ḳ.-ayın 11-a/3
temāşā ḳıl-: Bakıp seyretme, gezme
t. ḳ. 76-b/4
t. ḳ.-urdı 55-a/3
tevbe ḳıl-: Tövbe etmek
t. ḳ.-dılar 15-a/6, 59-b/2
t. ḳ.-dum 13-a/1
tevekkül ḳıl-: Allah'a sığınmak, bir işi Allah'a havale etmek
t. ḳ-asın 39-a/8
zārı ḳıl-: Ağlamak
z. ḳ.-up 15-a/7
zebūn ḳıl-: Zayıf etmek, güçsüz bırakmak
z. ḳ.-dı 48-b/4
ḳılavuz: Rehber
ḳılavuzlıḳ eyle-: Rehberlik etmek, yol göstermek
ḳ e.-r 26-b/1
ḳılıç: Uzun, düz veya eğri, ucu sivri, bir veya her iki yüzü keskin, kın içinde bele takılan, çelikten silah
ḳ. 17-a/6, 69-b/2, 78-a/12
ḳ.-dan 15-b/1, 16-b/9, 49-a/13
ḳ.-la 3-b/11, 78-a/7, 78-a/13
ḳ.-ladı 16-b/1
ḳ.-lar 4-b/3
ḳ.-ların 15-a/13, 16-a/10
ḳıbṭī (A.): Mısır halkından olan kimse
ḳ.-ler 19-a/3, 19-a/8
ḳ.-lerden 4-b/6, 8-a/8, 14-a/6
ḳ.-lerüñ 27-b/3
ḳıġır-: Çağırmak
ḳ.-dı 32-b/4, 56-a/5
ḳ.-ın 56-b/12
ḳıġrıt-: Çağırtmak
ḳ.-dı 56-b/13, 57-b/7

ḳır-: Öldürmek, yok etmek, imha etmek, tenkil etmek.
ḳ.-alar 15-b/2
ḳ.-ar 46-b/9
ḳ.-dılar 16-b/3, 16-b/6, 43-b/12, 44-a/2, 50-b/7, 79-a/5
ḳ-ıldılar 51-a/3, 62-b/7
ḳ.-ılmaġa 47-a/3, 62-b/3
ḳ.-maġa 16-a/10, 16-b/2
ḳırḳ: Sayı (40), kırk
ḳ. 6-b/6, 7-b/6, 9-b/9, 38-a/7, 38-a/8, 40-b/6, 40-b/8, 40-b/9, 41-a/2, 41-a/5, 43-b/2, 51-a/9, 54-b/4, Ek:1/3, Ek:1/10, 67-b/9, 68-a/5,
ḳırḳ biñ: Sayı (40000), kırk bin
ḳ. b. 54-a/4
ḳışa: Kısa
ḳ. 76-a/13
ḳışāṣ (A.): Öldüreni öldürme, yaralayanı yaralama cezası
ḳ. 20-b/1, 20-b/5
ḳıṣṣa (A.): Fıkra, hikāye, rivāyet
ḳ. 67-a/11
ḳ.-dur 6-a/12
k.ʾi 41-b/13, 61-b/5
ḳ.-larınuñ 61-b/4
ḳ.-sı 62-a/11
ḳ.-sın 61-b/6
ḳ.-sını 29-b/7, 69-a/6
ḳıy-: Acımayarak büyük bir kötülük etmek, zulmetmek
ḳ.-amayup79-a/7
ḳ.-ma 58-b/7, 58-b/11
ḳ.-mamış 78-b/8
ḳıyāmet (A.): Dünyānın sonu, bütün ölülerin dirilerek mahşerde toplanacakları zaman
ḳ. 26-b/5, 58-b/13, 59-a/1
ḳ.-e 34-a/3
ḳıyās (A.): Karşılaştırma
ḳıyās eyle-: Karşılaştırmak
ḳ. e. 67-b/7
ḳıyās it-: Karşılaştırmak
ḳ. i.34-b/5

a/3, 3-a/4, 3-a/7, 3-a/8, 3-a/9, 3-b/2, 3-b/4, 3-b/6, 3-b/7, 3-b/10, 3-b/13, 4-a/3, 4-a/9, 4-a/12, 4-b/8, 4-b/10, 4-b/12, 4-b/13, 5-a/2, 5-b/9, 5-b/11, 6-a/6, 6-b/2, 6-b/7, 6-b/11, 7-a/4, 7-a/13, 7-b/3, 7-b/7, 8-a/1, 8-a/2, 8-a/3, 8-a/4, 8-a/11, 8-b/4, 8-b/6, 9-a/1, 9-a/7, 9-b/2, 9-b/3, 9-b/6, 9-b/9, 10-a/8, 10-a/11, 10-b/9, 10-b/12, 11-a/7, 11-a/9, 11-a/10, 11-b/2, 11-b/6, 11-b/8, 11-b/10, 11-b/13, 12-a/2, 12-a/6, 12-a/8, 12-a/10, 12-b/7, 12-b/8, 13-a/3, 13-a/4, 13-a/10, 13-b/3, 13-b/6, 13-b/11, 14-b/2, 14-b/6, 15-a/3, 15-a/4, 15-a/8, 15-a/11, 15-b/3, 16-b/1, 17-a/1, 17-a/8, 17-b/7, 18-a/4, 18-a/5, 18-a/9, 18-a/12, 18-b/2, 18-b/6, 18-b/7, 18-b/11, 18-b/13, 19-a/3, 19-a/12, 19-b/9, 19-b/12, 20-a/5, 20-b/3, 20-b/12, 20-b/13, 21-a/2, 21-a/4, 21-a/7, 21-a/9, 21-a/10, 21-a/12, 21-a/13, 21-b/7, 21-b/9, 22-a/1, 22-a/4, 22-a/5, 22-a/6, 22-a/7, 22-a/10, 22-a/12, 22-b/1, 22-b/4, 23-b/4, 23-b/7, 23-b/10, 23-b/12, 24-a/3, 24-a/5, 24-a/7, 24-a/9, 24-a/12, 24-b/1, 24-b/5, 24-b/9, 25-a/3, 25-a/4, 25-a/7, 25-a/10, 25-b/7, 25-b/10, 25-b/12, 26-a/1, 26-a/3, 26-a/5, 26-a/7, 26-a/11, 26-a/13, 26-b/10, 26-b/13, 27-a/3, 27-a/5, 27-a/12, 27-a/13, 27-b/5, 28-a/2, 28-a/5, 28-a/6, 28-a/7, 28-a/8, 28-a/10, 28-a/11, 28-b/1, 28-b/11, 28-b/13, 29-a/6, 29-a/10, 29-a/13, 29-b/2, 29-b/12, 30-a/1, 30-a/2, 30-a/3, 30-b/3, 30-b/4, 30-b/6, 30-b/11, 31-a/2, 31-a/3, 31-b/4, 31-b/5, 31-b/6, 31-b/10, 32-a/10, 32-a/11, 32-b/5, 32-b/12, 33-a/8, 33-a/12, 33-b/2, 33-b/4, 33-b/7, 33-b/9, 33-b/13, 34-a/2, 34-a/8, 34-a/9, 34-b/5, 34-b/6, 35-a/6, 35-a/7, 35-a/8, 35-a/11, 35-a/12, 35-b/4, 35-b/7, 35-b/9, 36-a/2, 36-a/7, 36-b/2, 36-b/8, 36-b/10, 36-b/12, 36-b/13, 37-a/1, 37-a/5, 37-a/8, 37-a/9, 37-a/13, 37-b/6, 37-b/7, 37-b/12, 37-b/13, 38-a/2, 38-a/3, 38-a/4, 38-a/5, 38-a/10, 38-b/6, 38-b/10, 39-a/3, 39-a/4, 39-a/5, 39-a/8, 39-a/10, 39-b/8, 39-b/13, 40-a/3, 40-a/10, 40-a/11, 40-a/12, 40-b/6, 41-a/1, 41-a/7, 41-a/10, 41-a/13, 41-b/2, 41-b/3, 41-b/7, 41-b/8, 41-b/10, 41-b/11, 42-a/5, 42-a/10, 42-a/12, 42-b/1, 42-b/2, 42-b/3, 42-b/4, 42-b/5, 42-b/6, 42-b/7, 42-b/13, 43-a/2, 43-a/4, 43-a/7, 43-a/8, 43-a/10, 43-b/1, 43-b/2, 43-b/3, 43-b/7, 43-b/8, 43-b/9, 43-b/13, 44-a/12, 45-a/2, 45-a/4, 45-a/7, 45-a/8, 45-a/10, 45-a/11, 45-b/6, 45-b/7, 46-a/3, 46-a/6, 46-a/9, 46-a/12, 46-b/7, 46-b/10, 46-b/13, 47-a/3, 47-b/3, 47-b/4, 47-b/6, 47-b/10, 47-b/12, 47-b/13, 48-a/6, 48-b/1, 48-b/4, 48-b/6, 48-b/7, 48-b/10, 49-a/1, 49-a/4, 49-a/9, 50-a/3, 50-b/4, 50-b/9, 50-b/11, 51-a/9, 51-a/11, 51-a/12, 51-b/1, 51-b/2, 51-b/8, 51-b/11, 51-b/13, 52-a/2, 52-a/5, 52-a/6, 52-a/7, 52-a/10, 52-b/11, 52-b/13, 53-a/3, 53-a/6, 53-a/7, 53-a/8, 53-a/9, 53-b/4, 53-b/10, 53-b/11, 54-a/2, 54-a/5, 54-a/9, 54-b/6, 55-a/4, 55-a/6, 55-a/13, 55-b/3, 55-b/9, 55-b/10, 56-a/10, 56-b/3, 56-b/6, 56-b/9, 57-a/6, 57-a/8, 57-a/11, 57-b/7,

ḳorḫu düş-: Endişelenmek, korkmak

ḳ. d.-di 42-b/3, 46-a/1

ḳorḫulu: Korkulu

ḳ. Ek:3/1

ḳorḳ-: Korku duymak, ürkmek, dehşete kapılmak

ḳ.-arlar 36-a/13

ḳ.-arsız 74-a/4

ḳ.-aruz 4-a/12, 8-a/3

ḳ.-asız 69-b/3

ḳ.-dı 5-a/9, 9-b/7, 22-b/10, 42-b/5, 47-b/10

ḳ.-dılar 23-a/9, 35-b/10, 36-b/8, 37-a/1, 49-b/5, 62-b/1, 74-a/4

ḳ.-dum 2-a/2, 2-b/11, 13-b/4

ḳ.-ırın 8-a/13

ḳ.-maz 45-a/12, 63-a/10, 79-a/3

ḳ.-ucı 59-b/5, 59-b/9

ḳ.-um 2-b/12

ḳ.-umuz 4-a/7

ḳ.-usından 5-a/1

ḳ.-uzdan 14-a/8

ḳ.-up 4-b/13, 62-a/10

ḳoru-: Esirgemek, muhafaza etmek

ḳ.-duḳları 39-b/1

ḳ.-mayasın 33-b/11

ḳov-: Takibetmek, izlemek, kovalamak

ḳ.-dılar 47-b/1

ḳ.-masunlar 16-b/13

ḳoy-: Bir şeyi bir yere bırakmak, belli bir yere yerleştirmek

ḳ.-amazın 31-b/6

ḳ.-ardı 6-a/4

ḳ.-asın 74-b/5

ḳ.-dı 28-b/8, 75-a/2

ḳ.-dılar 31-b/7, 31-b/12, 42-b/12, 51-a/1

ḳ.-mış 75-b/4

ḳ.-mışlar 61-b/13

ḳ.-uldılar 44-b/3, 47-b/8

ḳ.-ulur 31-b/10

ḳ-up 5-b/12, 12-a/11, 16-a/8, 28-b/10, 29-a/8, 38-b/2, 40-a/8, 45-b/13, 49-b/3, 49-b/11, 65-b/1, 72-b/1

ḳoyıvir-: Koymak

ḳ. 36-a/8

ḳoyun: Geviş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan

ḳ.-lar 75-a/6

köse < kūse (F.): Bıyığı, sakalı çıkmayan erkek

k. 74-a/13, 76-b/1

köşe: Zāviye

k.-sinde 6-a/1

köşk < kūşk (F.): Bahçe içine yapılmış süslü ev, köşk

k.-ler 19-a/13

köy: Nüfusu 2000'den az yerleşim birimi

k. 20-a/11, 20-b/4, 20-b/7, 32-b/13, 48-a/8

k.-de 23-a/12

k.-den 72-a/8

k.-dür 5-b/4

k.-e 32-b/1, 32-b/11

k.-ler 60-b/10

k.-lerinden 19-b/12

k.-lerü 49-b/1

k.-üñ 20-a/8, 20-b/8, 32-b/1, 32-b/12

köylü: Köyde ikamet eden

k. 32-b/12

ḳuc-: Kucaklamak

ḳ.-dı 42-b/5

ḳul: Tanrı'ya göre insan, abd

ḳ. 54-a/10, 54-a/11, 54-a/12, 80-a/4

ḳ.-a 13-b/3

ḳ-ı 3-a/6, 3-b/13, 28-b/6, 44-a/4, 54-a/4

ḳ.-ını 54-b/10

ḳ.-lar 55-a/13

ḳ.-ları 80-a/5

ḳ.-larından 43-a/8, 55-b/5

ḳ.-larını 51-a/12, 52-a/12, 55-a/12

k̦.-larınuñ 54-a/6
k̦.-laruñı 12-b/7, 52-a/11
k̦.-luġa 24-b/6
k̦.-u 32-a/10
k̦.-um 27-b/13, 28-a/1, 28-a/12, 46-a/4, 59-a/3,
k̦.-umuñ 28-a/13
k̦.-uñ 28-a/4, 46-a/7
k̦.-uña 28-a/3, 46-a/9
k̦.-undı 70-a/13
k̦.-uñdur 43-a/8
k̦.-unı 28-b/1
k̦.-unuñ 46-a/8

k̦ulak̦: Duyu organı
k̦.-ına 58-b/8

k̦ulavuz: Kılavuz, rehber
k̦. 28-b/3
k̦.-ladı 31-a/3

k̦ullan-: Bir şeyden belli bir amaçla yararlanmak
k̦.-ırlardı 19-b/5

k̦umāş (A.): Pamuk, yün, ipek vb.nden makinede dokunmuş her türlü dokuma
k̦.-ları 8-b/6

k̦upk̦uru: Çok kuru
k̦. 25-a/3

K̦urān (A.): İslam dininin temel ilkelerini, Hz. Muhammed'e gönderilen Tanrı buyruklarını içeren, Müslümanlığın temel kitabı, Kur'an-ı Kerim
K̦. 2-a/8, 3-a/1, 17-a/1, 17-b/4, 18-a/6, 51-b/10
K̦.-da 3-a/8, 3-a/11, 7-a/2 , 19-a/6, 25-b/3, 26-a/6, 26-b/4, 27-a/6, 39-b/12, 51-a/6, 51-b/11, 54-a/13, 61-b/7, 62-a/7, 79-b/1, 80-a/1

k̦ūrbān (A.): Allahın rızasına vesile olan şey; eti fukaraya parasız olarak dağıtılmak niyetiyle farz, vācib veya sünnet olarak kesilen (koyun, keçi, sığır, deve… gibi) hayvan
k̦.-lar 61-b/11
k̦.-umuz 47-b/5

k̦ūrbān eyle-: Allah yolunda hayvanı boğazlamak
k̦. e.-seler 47-b/4

k̦urbān it-: Allah yolunda hayvanı boğazlamak
k̦. i.-dügi 68-b/6

K̦ureyş (A.): Hz. Muhammed’in mensūb olduğu Arap kabilesinin adı olup Kābe’nin korunması bu kabileye aitti
K̦. 23-a/8

k̦uṣur: Eksiklik, noksan, nakısa
k̦. 16-b/13

k̦ur k̦uşak̦: Süslü, özenle yapılmış kemer
k̦. k̦.-lu 54-a/4

k̦urı: Kuru
k̦. 26-a/4

k̦urşun: Atom numarası 82, atom ağırlığı 207,21, yoğunluğu 11,3 olan, 327,4 °C'de eriyen, yumuşak ve bükülgen, mavimtırak esmer renkte bir element
k̦. 53-b/4

k̦urtar-: Bir canlıyı bir felaketten, tehlikeden veya zor durumdan uzaklaştırmak
k̦.-arasın 64-b/13
k̦.-dı 5-a/12

k̦urtul-: Kurtulmak, tehlikeli veya kötü bir durumu atlatmak
k̦.-masına 47-b/3
k̦.-ur 3-b/9
k̦.-ursız 46-b/10

k̦uru-: Islaklığını, nemini yitirerek kuru duruma gelmek
k̦.-durlar 53-b/3
k̦.-mış 29-a/12

k̦uş: Yumurtlayan omurgalılardan, akciğerli, sıcakkanlı, vücudu tüylerle örtülü, gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı uçucu hayvanların ortak adı
k̦. 38-b/8, 38-b/10, 39-b/2, 46-a/13
k̦.-dan 38-b/12

ḳ.-lar 79-b/12
ḳ.-lardan 39-a/8, 39-a/11
ḳ.-ları 39-b/1
ḳuşan-: Kuşanmak, giyinmek
ḳ.-asın 72-b/6
ḳuşçuġaz: Kuşcağız
ḳ. 32-a/7, 32-a/9, 32-a/10
ḳ.-lar 32-a/6
ḳuvvet (A.): Güç, kudret
ḳ. 18-b/13, 47-b/11, 71-a/6, Ek:4/4, Ek:4/5
ḳ.-de 11-a/3
ḳ.-i Ek:4/6
ḳ.-ine 52-b/13
ḳ.-leri 34-b/1
ḳ.-lerini 36-b/5
ḳ.-ü 53-a/3
ḳuvvetle: Güçlü ve sağlam bir biçimde
ḳ. 10-b/9, 76-b/7
ḳuvvetlü: Kuvvetli, güçlü
ḳ. 7-a/13, 36-a/4, 51-a/9, 54-a/10, 54-b/1, 54-b/5
ḳ.-leri 53-a/1
ḳuyruḳ: Hayvanların çoğunda, gövdenin sonunda bulunan, omurganın uzantısı olan uzun ve esnek organ
ḳ.-ıla 25-a/2
ḳuyu: Su katmanına varıncaya kadar derinliğine kazılan, genellikle silindir biçiminde, çevresine duvar örülen, suyundan yararlanılan çukur
ḳ. 8-b/2
ḳ.-dan 24-b/5
ḳ.-ya 3-b/12
ḳuyumcı: Değerli metal ve taşlardan bilezik, küpe vb. süs eşyası yapan veya satan kimse, sarraf, mücevherci, cevahirci
ḳ.-lıḳ 8-b/6, 53-a/4, 53-a/11
küçücek: Küçücük
k. 76-b/11
küçük: Büyük olmayan
k. 36-a/7
k.-ligine 75-a/6
küfe: Sepet
k.-sinde 77-a/12
küfr / küfür (A.): Allah'a ve dine ait şeylere inanmama
k.-den 2-a/13
k.-ine 2-b/3
Kūhistān: Eski zamanda kafirlerin yaşadığı bir yer
K. 49-b/1, 50-a/3
kül: Yanan şeylerden arta kalan toz
k. 11-b/1, 12-a/9, 15-a/4, 48-a/7, 53-a/12, 53-b/12,
k.-ini 15-a/4, 53-a/8, 53-b/13
kül eyle-: Yakıp kül etmek
k. e.-di 49-a/2, 62-a/4
k. e.-r 53-b/5
k. e.-ye 53-a/8
küllī (A.): Genel, çok
k. 9-a/9, 54-b/13
k.-si 9-a/7, 12-a/9, 13-b/10, 16-a/7, 17-a/3, 40-b/11, 41-a/3, 42-b/12, 48-a/7, 49-a/12, 60-b/1, 60-b/13, 62-b/10, 63-a/7, 70-a/7, 73-b/3, Ek:3/9
k.-sine 19-a/5
k.-süñ 44-b/13
k.-sini 19-a/4
kürsī (A.): Kürsü, taht
k. 22-b/3

L

lafẓ (A.): Söz
l-ı 49-a/5
l.-ına 49-a/5
laʿīn (A.): Kovulmuş, istenilmeyen, nefret kazanmış
l. 1-b/3, 5-a/8
l.-üñ 2-a/10
laḳab (A.): Takma isim
l.-ı 61-b/13
l.-ıdur 26-a/2
l.-ın 51-b/4
l.-ına 61-b/8
lākin (A.): Ama, fakat, ancak
l. 14-a/6, 15-b/9, 78-a/5
lāʿl (A.): Kımızı ve değerli bir süs taşı
l. 44-b/8, 54-a/9

lāmisāsın (İ.): Ḳatıma gelme ve baña yapışma
l. 14-b/11, 15-a/1
laʿnet (A.): Beddua, ilenç
laʿnet it-: Beddua etmek, ilenmek
l. i.-diler 57-b/13
laṭīf (A.): Yumuşak, güzel, hoş, nāzik
l. 4-b/2, 22-a/2, 41-b/1, 41-b/4, 53-a/13
l.-dür 22-a/7
lāzım (A.): Gerçek
l. 57-a/7
leşker (F.): Asker
l. 44-a/10, 44-a/11, 44-b/5, 45-a/8, 45-b/6, 66-b/13, 73-a/7, 74-a/5, 75-b/8
l.-den 46-b/8, 46-b/12
l.-e 47-a/9, 74-a/2
l.-i 45-a/2, 48-a/6, 62-a/13, 70-a/2, 77-b/9
l.-idür 76-b/8
l.-imi 46-a/3
l.-inde 47-a/6
l.-inden 77-b/6
l.-ine 61-a/2, 73-b/7, 75-b/8, 76-a/1
l.-ini 4-b/9, 46-b/2, 73-b/6
l.-inüñ 69-b/12, 70-a/2, 74-a/1
l.-iyile 1-b/2, 4-a/2, 4-b/1, 70-a/1
l.-üdür 44-a/12
l.-üñ 45-a/8
l.-ünden 76-a/5
l.-üñi 46-a/6
l.-ünüñ 7-a/1
leşker çek-: Asker toplamak, ordu kurmak
l. ç.-üp 43-b/10, Ek:1/8
leşker devşür-: Asker toplamak, ordu kurmak
l. d.-di 72-b/7
l. d.-esin 72-b/5
leşker düşür-: Asker toplamak, ordu kurmak
l. d.-üp 60-b/2
leşker düz-: Asker toplamak, ordu kurmak
l. d.-üp 66-b/12
leṭāfet (A.): Latiflik, hoşluk, güzellik, nezaket
l.-inden 22-a/1
levḥ (A.): Yassı, düz, üzerine resim, yazı gibi şeyler yazılabilen nesne
l. 10-b/2, 66-b/2
l.-la 13-b/3
l.-uñ 13-a/8
levḥa (A.): Bir yere asılmak üzere yazılmış veyā yapılmış yazı veya resim
l.-lara 10-b/7
l.-ları 10-b/8, 13-a/6, 13-a/7
l.-larla 11-b/5
l.-laruñ 66-b/3
leẕẕet (A.): Tat, çeşni, zevk, haz, keyif
l.-i 38-b/9
livāta (A.): Erkekler arasındaki cinsi sapıklık
livāta eyle-: Erkek erkeğe ilişkide bulunmak
l. e.-diler 66-b/8
loḳma < lūḳme (A.): Lokma
l. 20-a/2
Loḳman < Luḳmān (A.): İslamlıktan önceki Araplarda efsānevi bir şahsiyet olup, Kur'ānda da zikredildiği gibi, sonraki devirlerin efsāne ve şiirinde öğüt veren sözleriyle meşhur olan pek eski bir hekimin veya hikayecinin adı
L.-dan 25-b/12
Lūṭ (A.): Hz. İbrāhim'in yeğeni olan peygamber
L. 67-a/13, Ek:1/11
lüṭuf (A.): İyilik, güzellik
lüṭuf eyle-: İhsanda bulunmak
l. e.-di 5-a/12

M

Maʿāẕallāh (A.): Allah korusun
M. 57-b/9

mādem < mādām (A.): Çünkü, değil mi ki
m. 3-b/7
maʿden (A.): Maden
m.-e 53-b/4
maġāra < maġāre (A.): Mağara
m. 49-b/10, 50-a/1, 78-b/10, 78-b/12, 78-b/13
m.-da 6-a/2
m.-larda 6-a/1
m.-nuñ 49-b/10
m.-ya 49-b/10, 78-b/11
maġfiret (A.): Yarlıgama, bağışlama
m. 15-a/7
maġrip (A): Batı
m. 19-a/4, 28-b/12, 49-b/6
m.-e 67-a/3
m.-i 27-a/2
maḥall (A.): Yer
m.-ine 23-a/4
maḫlūḳāt (A.): Yaratılmış şeyler, canlılar
m. 27-b/5, 27-b/9, 27-b/10
maḥrūm (A.): Bahtsız, nasipsiz, istediğini elde edemeyen kimse
m. 46-b/1
maḥrūm eyle-: Mahrum etmek
m. e.-yesin 46-a/10
maḥrūm it-: Mahrum etmek
m. i.-dürmek 46-a/12
maḥzūn (A.): Hüzünlü
m. 58-a/8
maḳām (A.): Yer, kat, huzur
m.-a 11-b/7
m.-ı 30-b/9, 41-b/6
m.ını 25-b/9, 41-a/9
maḳām idin-: Mevki sahibi olmak
m. i.-mişler 5-a/3
maḳber (A.): Mezar
m. 43-a/7
m.-e 43-a/6, 43-a/9
maḳbūl (A.): Kabul olunmuş, alınmış, alınan
maḳbūl ol-: Kabul olmak
m. o.-madı 65-a/10
m. o.-maz 15-b/7, 47-b/5
m. o.-mazdı 15-b/11
m. o.-ur 15-b/2
maḳṣūd (A.): Kasd olunan, istenilen şey, istek
m. 23-b/6
m.-a 11-b/9, 30-a/2
m.-ı 27-a/2, 28-a/5, 45-b/6, 46-a/11
m.-uñuz 24-a/3, 39-a/7
maḳt (A.): Kin, hiddet
m. 40-a/9
maḳtūl (A.): Öldürülen
m.-den 20-a/9
māl (A.): Bir kimsenin tasarrufu altında bulunan değerli ve gerekli şey
m. 4-b/6, 8-a/11, 14-a/6, 28-a/9, 33-b/3, 44-b/13, 45-b/8, 51-a/11, 51-b/9, 52-a/8, 52-a/13, 53-a/2, 54-b/8, 55-b/4, 71-a/6
m.-a 28-a/11
m.-cuġazları 33-b/4
m.-dan 14-a/7
m.-ı 4-b/5, 4-b/8, 14-a/8, 19-b/13, 48-a/2, 48-a/3, 48-a/5, 54-a/1, 54-a/2, 52-b/8, 52-b/10, 59-a/9, 59-a/10, 71-a/10
m.-ına 20-a/6, 52-b/12
m.-ını 61-a/2
m.-ınuñ 57-a/2
m.-ıla 52-b/1, 53-b/9
m.-ından 20-a/10
m.ıyıla 52-a/5
m.-ları 8-b/4
m.-larınuñ 52-a/3, 61-a/13
m.-luları 52-b/13
m.-uma 55-b/4
m.-umdur 52-b/11
m.-umuz 59-a/13
m.-uñ 51-b/11
m.-uñı 52-a/11
m.-uñla 52-b/7
maldār (A.): Malı olan, zengin

m. 59-b/2
mālik (A.): Sahip
m. 20-a/6, Ek:4/1
m.-in 37-a/13
maʿlūm (A.): Bilinen
m. 19-b/10, 24-b/8, 27-b/12, 28-a/9, 49-a/7
m.-dur 23-a/2, 23-a/3, 38-a/12
maʿmūr (A.): Bayındır, imar edilmiş
maʿmūr ḳıl-: Bayındır hale getirmek
m. ḳ.-dı 60-b/7
maña: Bana
10-b/12
maʿnā (A.): Mānā, anlam
m. 23-a/10
m.-sı 3-a/3, 28-b/3, 32-b/5, 62-a/9
masḫara (A.): Maskara, soytarı
m.-ya 21-b/1
maṣıyet (A.): Günah, isyan
m. 69-b/11
maṣlaḥat (A.): İş, dirlik, düzenlik, emir, keyfiyet
m. 8-b/4, 24-a/7, 35-a/8
m.-da 35-b/12
m.-dan 24-a/4
m.-dur 7-a/9
m.-ıçün 35-b/6, 80-a/8
maşrıḳ (A.): Doğu
m. 19-a/4, 28-b/11, 42-b/2
m.-ı 27-a/2
maʿẕūr (A.): Özürlü, özürü olan
m. 73-a/13
maʿẕūr dut-: Özürlü saymak
m. d. 32-b/9
mecāl (A.): Güç, kuvvet
m. 50-a/6
meclis (A.): Toplantı yeri
m.-de 25-a/9
mecmūʿu (A.): Tüm
m.-sı 40-a/6
medār (A.): Yardımcı
m. 44-b/1
meded (A.): Medet, yardım
m. 58-b/8, 65-a/6
m.-süzlik 26-b/2
meded iste-: Yardım istemek
m. i.-diler 16-b/4
Medīne (A.): Medine, Arap yarımadasında bir şehir
M. –ye 11-a/12
meger (A.): Meğer, oysa ki, halbuki
m. 8-b/8, 11-a/5, 18-b/12, 23-b/12, 26-b/7, 29-a/7, 30-b/9, 32-b/13, 35-b/4, 39-b/6, 44-b/6, 50-b/8, 56-a/3, 62-a/13, 67-b/11, 70-a/12, 72-b/12, 73-a/12, 75-a/13, 79-a/6
m.-i 4-b/4
Mekke (A.): Arap yarımadasında bir şehir, Kābe'nin bulunduğu şehir
M.ʾi 23-a/5, 23-a/9
M.-ye 26-b/6
melāmet (A.): Ayıplama, kınama, azarlama, çıkışma
melāmet it-: Ayıplamak, kınamak, azarlamak, çıkışmak
m. i.-eler 79-a/4
melāmet ḳıl-: Ayıplamak, kınamak, azarlamak, çıkışmak
m. ḳ.-am 77-a/3
Melekü'l-mevt (A.): Ölüm meleği, Azrail
M. 41-b/9, 43-a/10
melik (A.): Padişah
m. 50-a/3, 50-b/5, 50-b/7, 67-a/8
m.-i 50-a/1
melūl (A.): Mahzun
melūl ol-: Hüzünlü olmak
m. o.-dı 50-a/5
m. o.-ma 38-a/9
memleket (A.): Ülke, şehir
m.-ini 34-b/13
m.-ümüñ 76-b/3
menzil (A.): Bir günde gidilebilen yol
m. 35-b/3, 35-b/5
menʿ (A.): Yasak etme
menʿ eyle-: Yasaklamak

m. e.-di 4-b/5, 47-a/4, 63-b/7, 64-a/4
m. e.-me 9-b/5
m. e.-medi 68-b/10
menᶜ it-: Yasaklamak
m. i.-diler 18-a/1
menfaᶜat (A.): Çıkar, yarar
m.-üñüz 65-a/3
merkeb (A.): Binit, eşek
m.-idür 45-a/5
mertebe (A.): Derece, miktar
m.-sine 80-a/13
Meryem (A.): Hz. İsa'nın annesi
M. 62-a/6
M.-dür 3-a/10, 43-b/8
meṣāliḥ (A.): İşler
m.-in 80-a/7
mesāvi (A.): Fenalıklar, kötülükler
m.ye 59-a/8
mes̱elā (A.): Örneğin
m. 15-b/5
meskenet (A.): Miskinlik
m. 45-a/6
meṣūd (A.): Mutlu, saadetli
m. 30-a/3
meşġūl (A.): Bir işle uğraşan
meşġūl ol-: Bir işle uğraşmak
m. o.-dılar 4-b/8, 47-a/1, 48-a/1
meşhūr (A.): Ünlü, tanınmış, bilinen
m. 52-a/6
mercimek: Mercimek
m.-den 40-a/13
mevc (A.): Dalga
m.-e 4-a/13, 4-b/9
m.-i 4-b/11
mevcūd (A.): Var olan, bulunan
m.-dur 24-b/9
mevlā (A.): Allah
m.-muz 12-b/9
meydān (A.): Geniş, açık, düz, yer, alan
m. 76-b/2
m.-a 76-a/4, 76-a/5, 76-b/5, 76-b/10, 76-b/11
meyl (A.): Eğilme
m.-i 22-a/5
meyl eyle-: Yönelmek
m. e.-me 52-b/6
m. e.-mez 22-a/8
mezheb (A.): Yol, mezheb, ekol
m.-inde 48-a/2
mezraᶜā (A.): Tarla
m.-sıdur 52-b/2
Mıṣır (A.): Kuzey Afrikada bir ülke
M. 27-b/4, 38-b/11
M.-a 4-b/12, 7-b/10, 19-a/2, 25-b/7, 33-b/8, 34-a/8, 36-a/13, 37-b/2, 37-b/13, 43-b/6, 51-a/4, 51-b/8
M.-da 5-b/5, 59-b/11
M.-dan 28-b/10, 29-a/2, 29-a/4, 35-a/3
M.-la 28-b/12, 35-a/4, 38-a/12
miḥnet (A.): Zahmet, eziyet, gam, keder, sıkıntı, dert
m.-den 5-a/12, 67-b/9
miḳdār (A.): Kıymet, değer
m.-ı 35-a/5, 35-b/6, 38-a/13, 41-a/9, 41-a/12, 62-b/6, 76-b/8
m.-ludur 34-b/6
mīl (A.): Bir kilometreye yakın bir uzaklık
m. 62-b/6
mīras̱ (A.): Ölenin hısımlarına veya kanunen verilmesi gereken kimseye bırakyığı mal, mülk, para
m. 19-a/9, 20-a/9, 20-a/10, 20-a/11, 34-b/13, 48-a/12, 70-b/10
mīras̱ eyle-: Miras bırakmak
m. e.-di 48-b/9
miskin (A.): Aciz, zavallı, becereksiz, hareketsiz
m.-lik 40-b/6
miyān (F.): Orta, meyan, ara, aralık
m. 21-b/8
muᶜaẓẓam (A.): Azametli, ulu
m. 19-a/3, 49-b/7
mūcib (A.): Gereken
m.-ince 79-b/9
muḥabbet (A.): Sevgi

m.-i 5-b/7, 44-b/13
m.-leri 78-a/3
muḥabbet eyle-: Sevgi beslemek
m. e.-di 64-b/7, 77-b/13
muḫālefet (A.): Muhaliflik, aykırılık
muḫālefet it-: Muhalefet etmek
m. i.-mem 32-a/5
m. i.-memiş 68-b/7
muḥārebe it-
m. i.-mege 62-a/13
Muḥammed (A.): Ahir zaman peygamberi
M. 2-a/2, 2-a/8, 17-b/6, 17-b/11, 17-b/13, 18-a/1, 62-a/9, 69-a/12
Muḥammed bin Cerīr (A.): Tefsir-i Kebīr' in yazarı
M. 1-b/1, 19-b/9
Muḥammed Musṭafā (A.): Ahir zaman peygamberi
M. M. 2-a/1, 23-a/4, 54-b/5, 58-a/2, 74-a/10
M. M.-ya 69-a/6
muḥārebe (A.): Harp etme, savaşma
muḥārebe it-: Savaşmak
m. i.-mege 62-a/13
muḥib (A.): Seven
m.-leründen 53-a/5
muḫit (A.): Çevre
m.-inden 25-b/8
muḥkem (A.): Sağlam kılınmış, sağlam, berk
m.-dür 11-a/3
muḥtāç (A.): İhtiyaç sahibi, yoksul
muḥtāç ol-: İhtiyacı olmak
m. o.-dılar 50-a/10
m. o.-ur 79-a/9
muḳābil (A.): Karşılığında, karşılık
m. 75-b/8, 76-a/1, 76-a/5, 76-b/5, 76-b/10
muḳarrer (A.): Kararlaştırılmış, kesin
m. Ek:3/11
muḳayyed (A.): Kayıt altına alınmış, bağlı
muḳayyed ol-: Bağlı olmak
m. o.-madı 57-a/5, 79-a/1
m. o.-madılar 47-a/5
m. o.-mamış 68-b/7
munḳalib (A.): Değişen, dönüşen
m. 20-b/6
murād (A.): Arzu, istek, dilek
m. 10-b/1, 24-a/6, 25-b/9, 26-a/7, 40-b/7, 48-b/1
m.-umuzca 39-b/8
m.-ları 5-a/1
m.-uñ 9-b/3
murdār (F.): Mundar, kirli, pis
m. 63-a/3
Mūsā (A.): Musevi dininin kurucusu, İsrail peygamberi ve kanun koyucusu
M. 4-a/3, 4-a/6, 4-a/13, 4-b/5, 5-a/2, 5-a/7, 5-b/2, 5-b/5, 5-b/10, 6-a/7, 6-a/11, 6-b/1, 6-b/6, 6-b/9, 7-a/4, 7-a/9, 7-b/1, 7-b/4, 7-b/10, 7-b/13, 8-a/1, 8-a/2, 8-a/3, 8-a/6, 8-a/9, 8-a/10, 8-b/2, 8-b/3, 8-b/8, 8-b/11, 9-a/2, 9-b/1, 9-b/6, 9-b/8, 9-b/10, 9-b/13, 10-a/2, 10-a/6, 10-a/7, 10-a/12, 10-a/13, 10-b/1, 10-b/2, 10-b/3, 10-b/10, 10-b/11, 11-a/1, 11-a/5, 11-a/8, 11-b/1, 11-b/2, 11-b/5, 11-b/7, 11-b/12, 11-b/13, 12-a/2, 12-a/3, 12-a/10, 12-b/3, 12-b/12, 13-a/1, 13-a/5, 13-a/7, 13-b/6, 13-b/11, 14-a/4, 14-b/8, 15-a/2, 15-a/3, 15-a/7, 15-a/8, 15-a/9, 15-a/11, 15-b/3, 15-b/11, 16-a/6, 16-a/12, 16-b/3, 16-b/4, 16-b/7, 16-b/9, 16-b/10, 16-b/13, 17-a/3, 17-a/4, 17-a/8, 17-a/12, 17-b/3, 18-a/3, 18-a/4, 18-a/9, 18-b/6, 18-b/10, 18-b/11, 18-b/13, 19-a/9, 19-a/10, 20-a/8, 20-a/13, 20-b/3, 20-b/8, 20-b/13, 21-a/1, 21-a/6, 21-a/8, 21-a/11, 21-b/1, 21-b/2, 21-b/5, 21-b/7, 21-b/9, 21-b/12, 23-

a/11, 23-b/4, 24-a/1, 24-a/2, 24-a/5, 24-a/8, 24-a/9, 24-a/12, 24-a/13, 24-b/1, 24-b/3, 25-a/6, 25-a/9, 25-b/1, 25-b/4, 25-b/7, 26-a/8, 27-a/9, 27-a/11, 27-a/13, 27-b/6, 27-b/8, 27-b/10, 27-b/12, 27-b/13, 28-a/2, 28-a/11, 28-a/12, 28-b/1, 28-b/3, 29-a/2, 29-a/3, 29-a/5, 29-a/6, 29-b/1, 29-b/3, 29-b/5, 29-b/6, 29-b/7, 29-b/9, 30-a/1, 30-a/3, 30-a/4, 30-a/6, 30-a/11, 30-b/6, 30-b/8, 30-b/10, 30-b/11, 30-b/13, 31-a/1, 31-a/3, 31-a/6, 31-a/9, 31-a/10, 31-b/3, 31-b/11, 31-b/12, 32-a/2, 32-a/4, 32-a/8, 32-a/9, 32-b/4, 32-b/7, 32-b/8, 33-a/2, 33-b/6, 33-b/7, 33-b/8, 34-a/6, 34-a/7, 34-a/8, 34-a/9, 34-b/10, 35-a/2, 35-a/3, 35-a/5, 35-a/6, 35-a/12, 36-b/8, 36-b/10, 36-b/12, 37-a/7, 37-a/9, 37-a/11, 37-b/4, 37-b/6, 37-b/8, 37-b/12, 38-a/1, 38-a/3, 38-a/9, 38-b/3, 38-b/4, 38-b/6, 38-b/7, 38-b/12, 39-a/2, 39-a/4, 39-a/5, 39-a/7, 39-a/10, 39-b/2, 39-b/4, 39-b/8, 39-b/9, 39-b/13, 40-a/1, 40-a/6, 40-a/10, 40-a/11, 40-b/1, 40-b/6, 40-b/10, 40-b/11, 40-b/13, 41-a/5, 41-a/10, 41-a/11, 41-a/13, 41-b/5, 41-b/7, 41-b/9, 41-b/12, 42-a/1, 42-a/2, 42-/4, 42-a/6, 42-a/10, 42-a/11, 42-b/3, 42-b/5, 42-b/6, 42-b/7, 42-b/8, 42-b/9, 43-a/1, 43-a/3, 43-a/4, 43-a/5, 43-a/6, 43-a/8, 43-a/9, 43-b/1, 50-a/4, 50-a/11, 51-a/4, 51-a/4, 51-a/7, 51-a/13, 51-b/1, 51-b/4, 51-b/5, 51-b/6, 51-b/7, 51-b/13, 52-a/6, 52-a/7, 52-a/9, 52-a/4, 53-a/5, 53-a/6, 53-a/12, 53-b/1, 53-b/7, 54-a/2, 54-b/9, 54-b/11, 55-a/3, 55-a/5, 55-a/8, 56-a/2, 56-a/3, 56-a/7, 56-a/9, 56-b/6, 56-b/10, 66-a/13, 66-b/3, 66-b/5, 66-b/9, 67-b/9, 67-b/11, 69-a/12, 76-a/10, 79-b/7

M.-dan 16-b/4, 38-b/2, 38-b/12, 42-a/9, 43-b/1, 50-a/12, 51-a/12, 54-a/1, 56-b/8, 56-b/10, 56-b/13, 57-a/5, 57-a/6, 57-a/7, 57-a/11, 57-a/13, 57-b/5, 57-b/6, 57-b/9, 57-b/13, 58-a/5, 58-a/7, 58-a/9, 58-a/10, 58-a/12, 58-a/12, 58-b/1, 58-b/2, 58-b/3, 58-b/5, 58-b/7, 58-b/8, 58-b/10, 59-a/2, 59-a/4, 59-a/6, 59-a/9, 59-a/10, 61-b/4, 62-a/1, 62-a/2, 62-a/3, 62-a/4, 63-a/4, 65-b/10

M.ʾi 7-b/8, 8-a/9, 9-a/5, 11-b/11, 31-b/9, 37-b/6, 42-b/9

M.-nuñ 4-b/7, 5-a/9, 6-b/6, 9-a/1, 11-a/5, 14-a/10, 28-a/4, 28-b/4, 29-b/11, 30-b/9, 35-b/2, 39-b/3, 41-a/6, 42-b/10, 43-a/11, 43-b/8, 43-b/9, 55-a/7, 56-b/4, 56-b/12, 63-b/3, 65-b/10, 68-a/4

M.-ya 5-a/7, 6-b/4, 12-a/1, 18-b/1, 29-b/7, 30-a/2, 56-b/13

M.-yı 9-b/2

M.-yıla 9-a/7, 25-b/3, 35-b/1, 36-b/1, 37-b/2, 38-b/1, 40-a/7, 41-a/8

musaḫḫar (A.): Ele geçirilmiş

musaḫḫar ḳıl-: Ele geçirmek

m. ḳ.-dı 27-b/4

muṣannif (A.): Yazar, kitap yazarı

m. 19-b/10

muştıla-: Müjdelemek

m.-Müjdelemek

m.-dı 68-b/5

muʿteber (A.): İtibarlı, hatırı sayılır, saygın

m. 3-a/7

muʿterif (A.): İtiraf eden

m. 15-a/6

muṭīʿ (A.): İtaat eden, boyun eğen

m. 58-b/4, 72-a/10, 72-b/3, 80-a/3

muṭī ol-: İtaat etmek, boyun eğmek

m. o.-aġan 73-a/4

m. o.-alar 35-a/1, 70-a/8

m. o.-alum 71-b/6

m. o.-asız 71-b/4

m. o.-dılar 48-b/8

m. o.-duḳ 16-a/6

m. o.-duḳlarını 73-a/4

m. o.-ucı 80-a/4

m. o.-ucılardan 53-a/5

m. o.-madılar 19-a/1, 62-b/2

m. o.-maduġuçün 53-a/1

m. o.-uñ 9-a/12, 16-a/4

m.-vüz 69-a/5, Ek:3/8

muṭṭaliʿ (A.): Öğrenmiş, haber almış, bilgili

m. 41-a/13

mübālaġa (A.): Abartma, abartı

m.-la 36-b/6

mübārek (A.): Kutlu, bereketli

m. 58-a/10

mübtelā (A.): Uğramış, tutulmuş, yakalanmış

m. 67-b/8

mücerred (A.): Soyut

m.-lik 31-a/6

müddet (A.): Süre

m. 67-a/9

müfsid (A.): Bozucu

m.-ler 7-a/2

m.-leri 52-b/6

mühlet (A.): Tanınmış sure

m. 42-b/10

mülk (A.): Evi dükkan, arazi gibi taşınmaz ve gelir getiren mal

m. 71-b/1, 77-b/9, Ek:4/11

m.-i 33-a/8, 61-a/11

m.-ine 71-b/3

m.-ini 60-a/9, 60-a/11, 80-a/13

m.-iñi 71-b/1

müʾmin (A): İman eden, inanan

m. 44-a/4

mümkīn (A.): Olabilir olabilen

m. 3-b/7, 3-b/13

münācāt (A.): Dua etme

m. 9-b/10, 9-b/11, 12-a/1

m.-dan 52-a/7, 53-a/6, 66-a/13

m.-ını 10-a/12

m.-a 6-b/2, 7-b/8, 7-b/10

münācāt it-: Dua etmek

m. i.-erken 28-a/3

münācāt ḳıl-: Dua etmek

m. ḳ.-dı 80-a/12

münāsip (A.): Uygun yerinde, yakışık

m. 22-b/11

münevver (A.): Aydınlanmış, parlak

m. 51-b/4

münevver ol-: Aydınlanmak

m. o.-dı 16-b/7

münḳād (A.): Boyun eğen

münḳād ol-: Boyun eğmek

m. o.-avuz 72-a/10

m. o.-dılar 72-b/3

m. o.-urlardı 80-a/13

münker (A.). İnkār edilen

m. 32-b/6

müntehi (A.): Son

m. 46-b/7

müretteb (A.): Düzenlenmiş, tertip edilmiş

m. 76-b/9

mürsel (A.): Gönderilmiş, yollanılmış

m. 26-b/5

mürted (A.): Dinden çıkan

m. 50-a/3, 50-b/5, 51-b/7, 58-b/12, 63-b/13

mürüvvet (A.): Fırsat, iyilik

m.-i 78-b/7

mürvārīt (F.): İnci

m.-le 54-a/9

müslümān (A.): Allah'ın varlığına ve birliğine inanan

m. 2-a/7, 17-b/6, 17-b/12, 18-b/3, 25-a/13, 44-a/5, 44-b/8, 45-b/11, 49-b/5, 53-a/10, 63-

b/8, 63-b/10, 65-a/1, 65-a/7, 65-a/12
m.-lar 45-a/13, 46-a/7, 76-b/1, 79-b/6
m.-lara 55-b/12
m.-lardan 1-b/6
m.-lığına 63-b/13
m.-lıḳdur 56-b/9
müstaḥiḳḳ (A.): Hak etmiş, hak kazanmış, layık
m. 32-b/6
m.-lara 52-b/4
müstecāp (A.): Kabul olunmuş
m.-dur 46-a/5
müşekkel (A.): Biçinli, kalıplı
m. 51-b/3
müşerref (A.): Kendisine şeref verilmiş, şerefli
müşerref eyle-: Şeref vermek
m. e.-düñ 10-b/2
müşkīl (A.): Güç, zor
m. 17-a/4
müteʿalliḳ (A.): İlgili, ilişkin
m. 59-a/11
müteḥayyīr (A.): Hayrette kalan, şaşmış, şaşırmış
m. 12-a/10, 18-a/13, 37-b/4, 38-b/1, 46-a/2
müteḥayyīr ḳal-: Hayrette kalmak
m. ḳ.-a 26-a/13
müteḥayyīr ol-: Hayrette kalmak
m. o.-dı 42-b/7, 70-b/4
müteveccih (A.): Dönük yönelik
m. 35-a/3, 49-b/7
müteveffā (A.): Vefāt etmiş olan, ölmüş, ölen
m. 40-b/11
müvekkel (A.): Vekil tayin edilen kimse, vekil edilen kise
m. 42-b/12
m.-dür 26-a/12
m.-ler 5-b/12, 42-b/12
müvekkel ḳıl-: Vekil tayin etmek
m. ḳ.-dılar 68-a/1
müyesser (A.): Kolayı bulunup yapılan, kolay gelen
müyesser ol-: Gerçekleşmek
m. o.-madı 20-a/5

N

nāçār (A.): Çaresiz
n. 13-b/4, 18-b/1, 24-b/13
nagāh (F.): Ansızın
n. 35-b/7
nāḥaḳ (A.): Haksız
n. 66-b/8
nākıs (A.): Eksik
n.-lardan 19-b/13
naḳīb (A.): ŞEyh yardımcısı, başkan vekili
n. 37-a/1, 35-a/13
n.-i 35-a/10, 35-b/2
n.-inüñ 35-a/12
n.-ler 40-b/11
n.-üñ 37-a/5
naṣīḥat (A.): Öğüt
n.-lar 10-b/7
n.-üñi 52-b/3
naṣīb (A.): Kısmet
n. 27-a/4
namāz (F.): Namaz
n.-dan 16-b/11, 30-b/12
n.-ı 4-a/3, 47-b/9
nāmaz ḳıl-: Namaz kılmak
n. ḳ.-ur 30-b/4, 30-b/12
n.-ın ḳ.-ur 26-a/12
namazġāh (F.): Namazlık, üstü açık mescit
n. 39-a/4
Naṣārī / Naṣārā (A.): Hırıstiyan
N.-dan 3-b/11
N.-den 3-b/4
naṣīp (A.): Allahʿın kısmet ettiği şey; pay hisse
naṣīp eyle-: Kısmet etmek
n. e.-di 35-a/1
naṣīḥāt (A.): Öğüt

53-b/1, 54-b/12, 57-b/1, 57-b/8, 58-a/7, 69-b/2, 70-a/10, 71-b/4, 71-b/5, 78-b/3
n.-de 22-a/6
n.-den 4-b/5, 9-b/5, 11-b/3, 46-a/10, 58-a/6, 68-b/7, 78-a/4
n.dür 55-b/11, 72-a/7
n.ʾi 11-a/13, 36-a/12, 40-b/3, 40-b/4, 67-b/10, 74-a/4, 74-b/2
n.-ler 4-b/3, 40-a/12, 54-b/9, 56-a/11
n.-lerden 40-a/13
n.-leri 8-b/1, 17-a/4, 17-a/6, 17-a/7, 23-b/1
n.-lerin 33-b/6
n.-müz 23-b/9
n.-nüñ 10-b/8, 23-a/3, 38-a/11
n.-ye 26-a/3, 28-a/11
n.-yile 12-a/3, 15-b/6, 33-a/11, 40-b/4
netice (A.): Sonuç
n.-sidür 38-a/4
nevrūz (F.): Yeni gün, nevruz, bahar bayramı
n. 60-b/5
neydügin: Ne olduğunu
n. 2-a/7
niçe: Nasıl, ne kadar, hangi, ne vakte kadar, kaç, ne, çok, bir çok
n. 4-a/8, 5-b/2, 5-b/13, 8-a/7, 16-a/10, 16-a/11, 17-a/10, 19-b/5, 20-b/12, 21-b/5, 21-b/11, 22-b/5, 23-a/5, 23-b/5, 24-a/2, 24-a/8, 24-a/9, 27-b/7, 28-b/9, 29-a/11, 32-a/13, 40-a/1, 40-a/5, 44-b/12, 45-b/3, 46-b/6, 55-b/5, 56-b/1, 56-b/9, 57-b/5, 61-a/11, 62-b/3, 62-b/13, 66-b/9, 69-b/5, 70-b/6, 71-a/6, 74-a/8, 76-a/7, 77-a/6, 77-a/10, Ek:3/1
n.-dür 43-a/9, 57-a/6
n.-leri 51-a/3
n.-si 51-a/3, 61-b/4
niçün: Niçin
n. 5-b/1, 9-b/7, 13-a/10, 13-b/1, 19-b/2, 19-b/3, 19-b/7, 22-b/13, 32-b/10, 39-b/4, 42-a/3, 42-a/4, 42-a/5, 45-b/2, 59-a/3, 69-b/3
niçüñ: Niçin
n. 31-b/2
nihāyet (A.): Son
n.-süz 54-a/1, 59-a/8
niʿmet (A.): İyilik, yiyecek
n. 27-b/6, 45-b/8, 52-a/13
n.-e 48-b/4
n.-leri 19-b/2, 27-b/7
n.-lerini 50-a/7
n.-lü 48-b/7
nisbet (A.): Oran, kıyaslama, ölçü
n. 32-a/12
n.-i 32-a/12
nisbet it-: Kıyaslamak
n. i.-diler 20-b/12
nişān (A.): İşaret
n.-ı 38-a/11, 71-b/8, 74-b/3, 74-b/4, 74-b/6
n.-lar 63-a/2
n.-ları 60-b/11
nite: Nasıl
n. 46-a/13, 46-b/3
nitekim: Gibi, nasıl ki, benzeri, nitekim
n. 3-a/8, 3-a/11, 3-a/13, 6-b/3, 7-a/2, 18-a/6, 19-a/6, 22-a/2, 28-a/9, 29-b/8, 35-a/1, 39-b/11, 49-a/2, 54-a/13, 55-a/10, 59-b/6, 66-a/5, 74-a/10, 79-b/1
niyāz (F.): Yalvarmak, yakarmak
niyāz eyle-: Yalvarmak, yakarmak, dua etmek
n. e.-di 39-b/2
niyāz ḳıl-: Dua etmek
n. ḳ.-dı 16-b/5
n. ḳ.-urdı 66-a/1
niyyet (A.): Niyet, meram
n. 20-a/6
n.-ini 4-a/4
niyyet eyle-: Niyetlenmek
n. e.-di 4-a/4

nola: Ne ola
n. 71-a/10
nūr (A.): Işık
n.-lanurdı 70-b/13
Nübüvvet-i mübīn (A.): İyiyi, kötüyü, hayrı, şerri bildiren peygamberlik
n. m.-i 43-a/12
nükte (A.): İnce anlam
n. 29-b/13
nezʿ (A.): Can çekişme
nʿ.-inde 3-b/8

O

od: Ateş
o. 49-a/1, 49-a/6, 49-a/9,
o.-a 8-b/5, 15-a/3, 48-a/3, 48-a/5, 48-a/7, 53-a/8, 53-a/9, 53-a/12, 53-a/13
o.-dan 2-b/7, 33-b/13
oda: Oda
o.-sına 56-a/9, 56-b/10
oğıl: Erkek evlat
o. 61-b/9
oğlan: Erkek çocuk
o. 6-a/5, 22-b/7, 32-b/3, 33-a/13, 40-a/3, 60-a/7
o.-a 22-b/4
o.-cuğı 23-a/13, 24-a/7, 32-b/3, 60-a/5, 68-a/1
o.-cuḳ 32-b/2, 40-a/2
o.-cuḳlar 5-b/12, 6-a/4
o.-cuḳlardan 5-b/11, 32-b/3
o.-cuḳları 32-b/2
o.-cuḳlaru 16-b/3
o.-cuḳlarını 6-a/1
o.-cuḳlaruñ 33-b/2
o.-cuḳlaruñuzı 19-b/4
o.-cuḳlaruñçün 33-b/3
o.-ı 5-b/13, 14-b/10, 33-a/12, 33-b/1
o.-ıdur 36-b/6
o.-ına 15-a/1
o.-ını 15-a/1
o.-lar 41-a/4, 68-b/6
o.-lara 20-a/4
o.-ları 63-a/1, 69-a/2, Ek:3/8
o.-larıñ 6-a/3
o.-larına Ek:3/8
o.-larını 50-b/9, 68-b/9, Ek:3/5
o.-larından 40-b/13, 47-a/6, 50-b/1, 50-b/2, 61-a/5, 67-b/12, 74-b/1
o.-larıyıla 74-b/8, 74-b/9
o.-larındandur 5-b/10, 26-b/9, 26-b/10
o.-laruñ 74-b/10
o.-uñ 64-a/13
oğul: Erkek evlat
o. 61-b/10, 61-b/11, 63-a/1, 68-b/8
o.-ı Ek:3/7, 16-b/1, 56-b/2, 60-a/4, 61-a/6, 61-a/9, 64-a/12, Ek:1/13, 69-a/1, Ek:4/12
o.-ıdur 3-a/8, 26-b/11, 26-b/11, 26-b/12, 43-b/7, 51-b/5, 63-b/1, 63-b/2
o.-ını 16-a/11, 64-b/3, 68-b/9, 75-a/1
o.-ıyıdı 51-b/2
o.-ları 20-a/1, 21-a/4, 25-a/7, 25-b/8, 68-b/5
o.-larıyıla 62-b/4
o.uñ 74-b/12, 75-a/3, 75-a/4
o.-uñı 75-a/7
o.-um 74-b/12, 75-a/4
o.-umuzdan 69-b/4
oḳ: Ok
o. 78-b/6
oḳı- / oḳu-: 1. Okumak
o.-dı 17-a/9
o.-dılar 17-b/10
o.-ı 16-b/11
o.-ndı 17-a/1
o.-rdı 80-a/11
o.-sa 79-b/12
2. Çağırmak, davet etmek
o.-dı 13-b/10, 42-a/12, 44-b/5, 56-b/2, 74-b/10, 76-a/4
o.-dılar 20-a/7
o.-mış 79-a/6, 79-a/11
o.-sam 41-a/11, 56-a/7

o.-yam 6-b/2

ol: O (işaret zamiri ve sıfatı)

1-b/5, 2-a/6, 2-a/9, 2-b/3, 2-b/12, 3-a/6, 3-b/9, 4-a/1, 4-a/2, 4-a/4, 4-a/5, 4-a/8, 4-b/6, 4-b/9, 4-b/10, 4-b/11, 4-b/12, 5-a/2, 5-a/3, 5-a/6, 5-b/1, 5-b/4, 5-b/11, 6-a/3, 6-a/5, 6-b/2, 6-b/5, 7-a/1, 7-a/4, 7-b/2, 7-b/3, 7-b/4, 7-b/7, 7-b/9, 7-b/11, 8-a/10, 8-a/11, 8-a/12, 8-b/5, 8-b/7, 9-a/6, 9-a/7, 9-a/9, 9-b/5, 9-b/6, 9-b/8, 9-b/11, 10-a/5, 10-a/8, 10-a/11, 10-b/6, 10-b/8, 11-a/3, 11-a/4, 11-a/6, 11-a/7, 11-a/9, 11-a/10, 11-a/13, 11-b/3, 11-b/5, 11-b/6, 11-b/9, 11-b/11, 11-b/13, 12-a/1, 12-a/4, 12-a/5, 12-a/8, 12-a/11, 12-b/12, 13-a/2, 13-a/3, 13-a/5, 13-a/6, 13-a/7, 13-b/6, 14-a/7, 14-a/9, 14-a/10, 14-b/4, 14-b/5, 14-b/6, 15-a/3, 15-a/5, 15-a/11, 15-a/13, 15-b/1, 15-b/4, 15-b/8, 15-b/9, 15-b/10, 16-a/9, 16-a/11, 16-b/3, 16-b/6, 17-a/3, 17-a/8, 17-a/10, 17-b/2, 17-b/7, 17-b/10, 17-b/11, 17-b/12, 17-b/13, 18-a/1, 18-a/2, 18-a/3, 18-a/5, 18-a/9, 18-a/12, 18-b/2, 18-b/5, 18-b/7, 19-a/2, 19-a/7, 19-a/8, 19-a/10, 19-b/6, 20-a/2, 20-a/4, 20-a/6, 20-b/3, 20-b/5, 20-b/6, 20-b/7, 20-b/8, 20-b/9, 20-b/10, 21-a/4, 21-a/8, 21-a/9, 21-a/10, 21-a/12, 21-b/5, 21-b/7, 21-b/10, 21-b/13, 22-a/7, 22-a/10, 22-b/6, 22-b/12, 23-a/2, 23-a/7, 23-a/8, 23-a/11, 23-a/13, 23-b/4, 23-b/5, 23-b/7, 23-b/8, 24-a/2, 24-a/5, 24-a/7, 25-a/1, 25-a/3, 25-a/4, 25-a/5, 25-a/10, 25-a/11, 25-b/4, 25-b/6, 25-b/10, 26-a/4, 26-b/10, 27-a/4, 27-a/5, 27-a/9, 28-a/1, 28-a/13, 28-b/1, 28-b/2, 28-b/3, 28-b/6, 28-b/9, 29-a/1, 29-a/3, 29-a/4, 29-a/5, 29-a/6, 29-a/7, 29-a/9, 29-a/11, 29-b/3, 29-b/6, 29-b/10, 30-a/6, 30-a/10, 30-a/13, 30-b/1, 30-b/2, 30-b/3, 30-b/4, 30-b/5, 30-b/7, 30-b/10, 31-a/2, 31-a/3, 31-a/8, 31-b/5, 32-a/10, 32-b/3, 32-b/11, 32-b/12, 33-a/1, 33-a/6, 33-a/7, 33-a/8, 33-a/11, 33-a/12, 33-b/1, 33-b/2, 33-b/3, 33-b/4, 33-b/5, 33-b/11, 33-b/12, 34-a/1, 34-a/11, 34-a/12, 34-b/3, 34-b/13, 35-a/3, 35-a/4, 35-a/7, 35-a/12, 35-a/12, 35-b/2, 35-b/4, 35-b/6, 35-b/7, 35-b/11, 36-a/6, 36-a/8, 36-a/11, 36-b/4, 36-b/5, 36-b/7, 36-b/12, 36-b/13, 37-a/1, 37-a/2, 37-a/6, 37-a/10, 37-b/2, 37-b/5, 38-a/2, 38-a/5, 38-a/7, 38-a/9, 38-a/12, 38-a/13, 38-b/2, 38-b/5, 38-b/12, 39-a/3, 39-a/4, 39-a/5, 39-a/6, 39-a/11, 39-b/11, 40-a/4, 40-a/5, 40-a/6, 40-a/7, 40-a/8, 40-b/4, 40-b/6, 40-b/8, 40-b/11, 41-a/1, 41-a/2, 41-a/3, 41-a/9, 41-a/11, 41-a/13, 41-b/3, 41-b/8, 41-b/11, 41-b/12, 41-b/13, 42-a/7, 42-a/8, 42-a/11, 42-b/3, 42-b/4, 42-b/12, 43-b/2, 43-b/4, 43-b/5, 43-b/9, 43-b/11, 43-b/12, 43-b/13, 44-b/7, 44-b/8, 45-a/7, 45-a/8, 45-b/5, 45-b/12, 45-b/13, 46-a/6, 46-a/7, 46-a/8, 46-a/9, 46-b/8, 46-b/10, 47-a/4, 47-a/13, 47-b/2, 47-b/3, 47-b/6, 47-b/10, 47-b/13, 48-a/4, 48-a/5, 48-a/8, 48-b/1, 48-b/8, 48-b/9, 49-a/6, 49-a/9, 49-b/6, 49-b/10, 49-b/11, 49-b/13, 50-a/1, 50-a/2, 50-a/3, 50-a/5, 50-a/9, 50-a/10, 50-b/5, 50-b/6, 50-b/10, 50-

o.-unca 16-b/8, 51-a/2, 66-b/6, 68-a/4, 68-a/8,
o.-undı 47-a/2
o.-unmaz 29-b/13
o.-unmazdı 47-b/11
o.-unmış 41-b/1
o.-unmışdur 80-a/2
o.-up 15-a/6, 20-b/2, 20-b/6, 64-a/12
o.-ur 3-b/7, 4-b/13, 20-b/6, 21-b/9, 23-b/13, 26-a/13, 28-a/13, 33-a/11, 38-a/13, 38-b/9, 38-b/10, 53-a/13, 53-b/7, 55-b/5, 57-a/7, 61-b/8, 71-b/1, 77-a/6, Ek:4/4
o.-urdı 11-b/1, 15-b/7, 34-b/8, 38-a/12, 39-b/12, 66-a/2, 68-a/7, 70-b/13
o.-urlar 40-a/8
o-ursa 7-a/1
o.-ursam 32-b/10
o.-usarlardı 33-a/13
ʿāṣī ol-: İsyan etmek
ʿā. o.-dı 2-b/7, 2-b/9, 51-b/10, 54-b/9
ʿā. o.-dılar 48-b/2
ʿā. o.-duñ 13-a/11
baş ol-: Reis olmak, başkan olmak
b. o.-dılar 50-b/3
bîzār ol-: Bıkmak, usanmak
b. o.-dılar 59-b/1
büyücek ol-: Büyümek
b. o.-dı 60-a/13
cemʿ ol-: Toplanmak, bir araya gelmek
c. o.-dı 72-b/7
c. o.-dılar 4-a/6
c. o.-urlar 29-a/1
ceng ol-: Savaş yapılmak
c. o.-dı 20-b/12
çāre ol-: Derman olmak
ç. o.-madı 47-a/4
dermān ol-: Çare olmak
d. o.-a 68-a/2
diri ol-: Canlı olmak
d. o.-acaḳdur 26-a/9
d. o.-anlardandur 26-a/10
d. o.-dan 16-a/2
d. o.-dı 50-a/13
d. o.-anlar 62-a/6, 62-a/7
d. o.-ısardur 65-b/4
emīn ol-: Korkmamak, emniyette olmak, emin olmak
e. o.-dı 2-b/13, 4-b/2, 5-a/2, 33-a/2
fāriġ ol-: Uzaklaşmak, ayrılmak, her şeyden ilgi ve alakasını çekmek
f. o. 9-b/2
f. o.-maz 28-a/10
f. o.-unca 30-b/11
fāyida ol-: Yararı olmak
f.-sı o.-maz 4-a/1
farż ol-: Yapılması dinen gerekli ve zorunlu olmak
f. o.-dı 69-b/7
feraḥ ol-: rahatlamak, akıbetinden endişe etmeyen
f. o.-ma 52-a/12
f. o.-ucı 51-a/12, 52-a/12
fetḥ ol-: Zapt edilmek, ele geçirilmek
f. o.-a 38-a/5
f. o.-acağı 23-a/5
f. o.-dı 48-b/6
fevt ol-: Sakınmak, kaçınmak, imtina etmek
f. o.-dı 40-b/10
ġālib ol-: Yenmek
ġ. o.-ısarsız 37-a/5
ġ. o.-maġa 44-b/2
ġ. o.-mışdur 74-a/6
ġ. o.-ursın 75-b/1
ġarḳ ol-: Batmak
ġ. o.-dı 7-b/7, 59-a/1
ġ. o.-dılar 1-b/3, 4-a/2
ġ. o.-sa 26-a/12
ġ. o.-ur 1-b/4, 2-b/10
ġ. o.-urduḳ 59-b/3

ġarra ol-: Meyletmek, güvenmek
ġ. o.-dı 52-b/13
ġāyib ol-: Ortadan kaybolmak
ġ o.-dı 33-b/7, 34-a/4
ḥaḳim ol-: Hükmedici olmak
ḥ. o.-dı 50-a/13
ḫalāṣ ol-: Kurtulmak
ḫ. o.-dı 60-b/5
ḫ. o.-mış 25-b/8
ḥarām ol-: Yasak olmak
ḥ. o.-mışdur 38-a/7
ḫarāp ol-: Yıkılmak, viran olmak
ḫ. o.-dı 47-b/8
ḫ. o.-dılar 39-b/1
ḥāṣıl ol-: Ortaya çıkmak, peyda olmak
ḥ. o.-a 40-b/5, 55-b/10
ḥ. o.-an 61-a/1
ḥ. o.-dı 39-a/8
ḥ. o.-madı 11-b/9
ḥ. o.-maz 24-a/3
ḥ. o.-mışlardı 6-a/5
ḥ. o.-unca 70-a/10
ḥ. o.-ur 59-b/5
ḥ. o.-urdı 23-b/6, 44-a/9
helāk ol-: Yıkılmak, bitmek, mahvolmak
h. o. 17-a/7
h. o.-alar 8-a/13
h. o.-dı 2-a/4, 12-a/9, 20-b/13, 69-a/1, 77-b/7
h. o.-dılar 62-b/7, 64-a/6, 64-b/6, 64-b/12, 69-a/3
h. o.-ısardur 74-b/7
h. o.-mış 25-b/7
h. o.-ursız
ḫilāf ol-: Muhalif olmak
ḫ. o.-mış 8-a/12
ḫoş ol-: Güzel olmak
ḫ. o.-a 31-b/3
ḫ. o.-dı 13-a/1, 58-a/10, 64-b/7
ʿimāret ol-: Bayındır olmak
ʿi. o.-madı 61-a/2
ʿināyet ol-: Lütuf ve ihsan olursa
ʿi. o.-ursa 76-a/6, 76-b/4
iʿtibār ol-: Saygı göstermek, ehemmiyet vermek
iʿ. o.-unmaz 78-a/3
ḳabul ol-: Kabul olmak
ḳ. o.-ması Ek:3/1
ḳ. o.-nuñ Ek:3/3
ḳ. o.-unmaz Ek:3/7
ḳ. o.-ur 15-a/11
ḳahr ol-: Helak olmak
ḳ. o.-dı Ek:4/3
kefil ol-: Kefalet etmek, bir şeyi yapmaya söz vermek
k. o.-mışlar 35-b/1
maḳbūl ol-: Kabul olmak
m. o.-madı 65-a/10
m. o.-maz 15-b/7, 47-b/5
m. o.-mazdı 15-b/11
m. o.-ur 15-b/2
melūl ol-: Hüzünlü olmak
m. o.-dı 50-a/5
m. o.-ma 38-a/9
meşġūl ol-: Bir işle uğraşmak
m. o.-dılar 4-b/8, 47-a/1, 48-a/1
muḥtāç ol-: İhtiyacı olmak
m. o.-dılar 50-a/10
m. o.-ur 79-a/9
muḳayyed ol-: Bağlı olmak
m. o.-madı 57-a/5, 79-a/1
m. o.-madılar 47-a/5
m. o.-mamış 68-b/7
muṭī ol-: İtaat etmek, boyun eğmek
m. o.-aġan 73-a/4
m. o.-alar 35-a/1, 70-a/8
m. o.-alum 71-b/6
m. o.-asız 71-b/4
m. o.-dılar 48-b/8
m. o.-duḳ 16-a/6
m. o.-duḳlarını 73-a/4
m. o.-ucı 80-a/4
m. o.-ucılardan 53-a/5
m. o.-madılar 19-a/1, 62-b/2

m. o.-maduġuçün 53-a/1
m. o.-uñ 9-a/12, 16-a/4
m.-vüz 69-a/5, Ek:3/8
münevver ol-: Aydınlanmak
m. o.-dı 16-b/7
münḳād ol-: Boyun eğmek
m. o.-avuz 72-a/10
m. o.-dılar 72-b/3
m. o.-urlardı 80-a/13
müteḥayyir ol-: Hayrette kalmak
m. o.-dı 42-b/7, 70-b/4
müyesser ol-: Gerçekleşmek
m. o.-madı 20-a/5
peşmān ol-: Pişman olmak
p. o.-dum 11-b/4
p. o.-duñuz 14-a/3
p. o.-up 13-b/10
p. o.-ur 2-b/3, 79-a/10
peydā ol-: Ortaya çıkmak
p. o.-dı 42-b/2
rāḥat ol-: Rahat olmak
r. o.-ayduñuz 65-a/8
r. o.-ımazın 25-b/5
rāżı ol-: Rıza göstermek, kabul etmek
r. o.-dı 31-a/13, 56-a/12, 57-a/3
r. o.-dılar 16-a/7
r. o.-madı 55-a/7
r. o.-mazsız 19-b/7
r. o.-mazuz 17-a/6
rüsvā ol-: Rezil olmak
r. o.-dılar 25-a/9
sākin ol-: Sakin olmak
s. o.-ur 65-b/5
şād ol-: Sevinçli olmak
ş. o.-a 22-a/1
ş. o.-dı 56-a/13
ş. o.-dılar 71-b/10
ş. o.-duġunuñ 2-b/5
ş. o.-dum 2-a/9
ş. o.-madum 2-a/9
şehīd ol-: Allah yolundan ölmek
ş. o.-a Ek:3/6
tābiʿ ol-: Uymak, boyun eğmek
t. o.-ursın 31-b/1
taʿyīn ol-: Belirlemek
t. o.-up 39-a/7
vācip ol-: Gerekli olmak
v. o.-dı 34-b/12
vākiʿ ol-: Vuku bulmak
v. o.-an 71-b/10
v. o.-dı 39-a/13, 59-b/11, 68-a/9
ẓāhir ol-: Ortaya çıkmak, görünmek, zuhur etmek
ẓ. o.-a 74-b/6
ẓ. o.-dı 34-a/1, 39-a/6, 75-a/9
żāyiʿ ol-: Kaybolmak
ż. o.-urdı 33-b/4
ż. o.-maya 33-b/5
zebūn ol-: Zayıf, güçsüz olmak
z. o.-mışken 27-b/3
z. o.-up 67-b/7
ziyāde ol-: Fazla olmak, çok olmak
z. o.-a 28-a/10, 69-b/5
z. o.-an 28-a/6
z. o.-dı 20-b/13, 23-b/7, 42-b/4, 47-b/13, 78-a/3
z. o.-ur 45-b/8, 45-b/9
z. o.-ursa 28-a/6, 28-a/8, 28-a/9
ẕikr ol-: Anmak, zikretmek
ẕ. o.-ısardur 62-a/6
ẕ. o.-unmışdur 26-b/4, 66-a/2
ziyān ol-: Ziyan olmak
z. o.-maz 33-a/11
on: Sayı (10), on
o. 3-b/6, 6-b/12, 7-b/8, 7-b/12, 15-a/13, 35-a/5, 35-a/10, 35-a/11, 35-a/13, 37-b/8, 37-b/9, 38-a/13, 41-a/4, 42-b/12, 54-b/4, 55-b/13, 74-b/12, 75-a/1, Ek:3/7
onda bir: 1/10 luk kısım
o. b.-i 61-a/13
on biñ: Sayı (10000), on bin
o. 23-a/9
on iki: Sayı (12), on iki

o. i. 35-b/2, 35-b/7, 36-a/7, 36-a/11, 36-b/4, 39-a/6, 40-a/4, 40-a/5, 40-b/11, 60-a/12
o. i.-si 35-b/11
on iki biñ: Sayı (12000), on iki bin
o. 9-a/8, 9-b/6, 16-a/9, 49-a/13, Ek:4/6, Ek:4/8
on sekiz: Sayı (18), on sekiz
o. Ek:1/4, Ek:2/3
onlar: Çokluk 3. şahıs zamiri, onlar
o.-ı 17-a/9
onuñcı: Onuncu
o. 7-b/5, 7-b/7
orta: Orta
o. 21-a/9
o.-sında 20-b/7, 30-b/11, 61-a/11
o.-ya 48-a/4
oruc (F.): İslamın beş şartından biri, oruç
o.-a 4-a/4
o.-dan 16-b/11
oruc dut-: Oru. tutmak
o. d. 6-b/7
o. d.-dı 7-b/11
o. d.-dılar 9-b/10
o. d.-mağı 4-a/6
ot: Ot
o. 38-a/10, 53-b/6
o.-a 53-b/6
o.-dur 53-b/2
o.-lar 60-b/12
otur-: Oturmak
o.-alar 15-a/12
o.-alum 37-a/10
o.-an 57-b/12
o.-dı 5-b/2, 7-b/11, 22-b/4, 25-a/5, 29-a/7, 41-b/8, 41-b/12, 57-a/5, 60-b/6, 61-a/8, 72-b/4, 79-a/1
o.-dığı 58-a/11
o.-dılar 7-b/9, 16-a/8
o.-mış 29-a/9, 71-a/3
o.-sa 26-a/3, 26-a/4
o.-uñ 6-b/11
o.-ur 32-a/10, 58-a/12
o.-urdı 29-b/4
otuz: Sayı (30), otuz
o. 6-b/5, 6-b/7, 6-b/11, 34-b/1, 40-b/9, 41-a/4, 41-a/9, 51-a/9, 54-a/12, 54-b/4, 61-a/5, 61-a/6, Ek:2/9, 67-b/9
o.-ı 6-b/5
oyna-: Oynamak
o.-r 32-b/2

Ö

öd: Öd
ödi ṣı-: Ödü patlamak
ö. ṣ.-dı 67-a/2
ög-: Öğmek, meth etmek
ö.-mezsiz 19-b/2
ö.-mişdür 61-b/8
ögren-: Öğrenmek
ö.-e 27-a/12
ö.-em 28-b/2
ö.-mek 28-a/7
ö.-meklige 31-a/6
ögret-: Öğretmek
ö.-di 11-b/13, 53-b/2
ö.-esin 31-a/6
ö.-dügi 31-a/5
ö.-miş 53-b/8
ögüt: Öğüt
ö. 19-a/11
ögüt vir-: Öğüt vermek, nasihat etmek
ö. v.-di 51-b/9
ö. v.-irlerdi 55-b/13
ögür-: Böğürmek, bağırmak, yüksek sesle haykırmak
ö.-di 3-a/4, 9-b/12, 16-b/2
ö.-dü 10-a/1
öksüz: Öksüz
ö.-celeri 33-b/4
öl-: Vefat etmek
ö.-di 3-b/3, 25-a/11, 27-a/4, 52-a/2, 61-a/6, 67-a/2, Ek:1/3, 67-b/12, 69-a/1, 69-a/4, 77-b/10, 78-a/6, Ek:3/10
ö.-diler 62-a/11, 63-a/1

ö.-dügi 50-a/11
ö.-düginden 41-a/1, 42-a/9, 43-a/1
ö.-dügine 4-a/7
ö.-dügini 4-b/1
ö.-dügünden Ek:1/4
ö.-düklerini 41-a/6
ö.-dür 79-a/6, 79-a/11
ö.-dürdi 25-a/7, 67-a/8
ö.-dürdiler 25-a/7
ö.-dürdiyse 21-a/10
ö.-dürdügi 20-a/10
ö.-dürdügine 79-a/9
ö.-dürdügini 21-a/2, 21-a/7, 21-a/13, 24-a/5
ö.-dürdüñ 42-b/9
ö.-dürdüñüz 20-b/9, 20-b/10
ö.-dürene 20-a/10
ö.-dürdükleri 5-b/13
ö.-dürdüm 33-a/12, 33-b/1, 78-b/8
ö.-dürdüñ 32-b/6
ö.-düre 59-b/13, 78-b/4
ö.-düreler 20-a/5, 64-a/8
ö.-dürelerdi 13-b/4
ö.-düreni 21-a/5
ö.-düresiz 16-a/2
ö.-dürevüz 21-a/5
ö.-dürmedüm 79-a/12
ö.-dürmek 42-b/9, 57-a/7, 57-a/9, 79-a/3
ö.-dürmeklige 64-b/5
ö.-dürmekten 60-a/1
ö.-dürmege 26-b/2, 32-b/6, 78-a/6, 79-a/7
ö.-dürmekten 36-a/8
ö.-dürmesünler 16-b/6
ö.-dürmeyince 64-a/7
ö.-dürmezin 14-b/8
ö.-dürmişler 20-a/12
ö.-dürse 20-a/10
ö.-dürüp 20-a/11
ö.-dürmedük 20-b/4
ö.-ecegini 42-a/4
ö.-en 16-b/8, 47-a/13
ö.-eni 20-a/13, 20-b/1, 20-b/5
ö.-enler 62-b/10
ö.-ince 23-b/1
ö.-üsin 20-a/7
ö.-meden 62-b/1
ö.-medi 42-a/4
ö.-mediler 64-b/6
ö.-mege 16-a/7, 61-b/12
ö.-mek 16-a/3
ö.-memiş 4-a/12
ö.-mesi 51-a/5
ö.-mezden 3-a/4
ö.-miş 42-a/8
ö.-mişdür 43-a/1
ö.-se 20-a/4
ö.-üñ 62-a/11
ö.-üp 25-a/3
ö.-üyi 25-a/12

ölç-: En, boy, hakim, sure gibi nicelikleri kendi cinslerinden seçilmiş bir birimle karşılaştırıp kaç birim geldiklerini belirtmek
ö.-diler 20-b/7

ölü: Vefat etmiş, mefta
ö. 20-b/3, 61-b/13
ö.-den 25-a/8
ö.-lülerini 21-a/4
ö.-müzi 21-a/6
ö.-nüñ 21-a/4
ö.-yi 21-a/9, 21-a/12, 25-a/1

ʿömr (A.): Ömür, hayat
ʿö. 62-b/13, 65-b/3
ʿö.-e 28-a/11
ʿö.-leri 61-b/12
ʿö.üñ 14-b/9, 14-b/11

öñ: Ön, evvel, ön taraf, önce, ileri
ö.-din 15-b/3, 63-a/11
ö.-ince 54-b/8
ö.-inde 32-b/2, 69-b/1, 69-b/10
ö.-ine 29-a/8, 34-a/1, 51-a/1, 54-a/13, 72-b/11
ö.-lerince 66-a/3
ö.-lerine 50-b/11
ö.-üdin 77-b/1
ö.-ünce 27-a/1

ö.-ünden 66-b/4
ö.-üne 33-b/10
öñürdi: Önce, ilk önce, daha önce, ileri
ö. 53-b/8
ört-: Örtmek, kapatmak
ö.-di 78-a/11
örtü: Örtü
ö.-si 54-a/5
ö.-sini 54-b/10
örümcek: Örümcek
ö. 78-b/12, 78-b/13
öt-: Ötmek, ses vermek
ö.-di 32-a/7
öte: Öbür taraf, ileri
ö. 30-a/3, 60-b/8, 73-a/1, 73-a/11, 73-b/3
ötürü: Dolayı, sebebiyle
ö. 38-a/8, 59-b/13
öyle: Öğle
ö. 16-b/8
öz: Kendi, kendisi, varlık; iç, bir şeyin içi, iç yüzü, öz
ö.-inden 6-a/13
özür: Kabahat
ö.-üñüz 36-b/9
ʿözür dile-: Af dilemek
ʿö. d.-diler 42-a/9

P

pādişāh (F.): Sultan, hükümdar
p. 19-a/6, 33-a/10, 44-b/9, 46-b/3, 46-b/6, 46-b/10, 60-a/7, 60-a/9, 60-b/1, 61-a/5, 61-a/6, 63-b/9, 63-b/10, 63-b/11, 63-b/13, 67-a/10, 67-a/12, Ek:1/1, Ek:1/3, Ek:1/4, Ek:1/5, Ek:1/9, Ek:1/12, Ek:1/13, Ek:2/3, Ek:2/4, Ek:2/5, Ek:2/6, Ek:2/9, Ek:2/13, 67-b/3, 69-a/13, 69-b/9, 69-b/10, 70-a/5, 70-a/7, 70-b/2, 70-b/4, 70-b/6, 70-b/11, 71-a/2, 71-a/6, 71-b/8, 72-a/10, 72-b/4, Ek:4/10, Ek:4/12, Ek:4/13
p.-ı 44-b/4, 60-a/8, 63-b/8, 66-b/12, 67-a/6
p.-ını 49-a/13
p.-lar 61-a/10
p.-lardan 61-a/8
p.-ları 49-b/4
p.-lıġa 70-b/13, 71-a/7, 72-b/3
p.-lıġı Ek:1/13
p.-lıġıçün 71-a/9
p.-lıḳ 4-a/9, 19-a/10, 61-a/7, 61-b/4, 67-a/6, Ek:1/3, Ek:1/5, Ek:1/6, Ek:2/1
p.-uñ 60-a/2
pādişāh dik-: Padişah yapmak
p. d.-eler 70-a/7
pahā (F.): Değer, kıymet
p. 25-a/8
p.-cuḳ 32-a/7
p.-nüz 34-a/3
pāk (F.): Temiz
p. 70-b/13
pāre (F.): Parça, kısım bölük
p. 10-a/13, 11-a/9, 11-a/13, 29-a/6, 34-a/10, 34-a/12, 41-b/6, 43-b/5, 49-b/7, 50-a/10, 66-a/12, 70-b/12, 78-a/13
p.-si 11-a/11, 66-b/3, 77-b/5
p.-sini 21-a/9, 53-b/3
p.-siyile 21-a/12, 23-b/6, 25-a/4
pāre eyle-: Parçalamak
p. e.-seler 3-b/11
pāre pāre (F.): Pare pare, parça parça
p. 11-a/8, 77-b/5
parmaḳ: Parmak
p.-ına 77-a/11
perişān (F.): Dağınık, perişan
p. 46-b/1, 67-b/1
perkit-: Sağlamlaştırmak
p.-diler 44-b/3
p.-dirdi 49-b/11
p.-gil 76-a/2
p.-ince 77-b/2
p.-üp 72-a/8
pes (F.): O halde, öyle ise, ondan sonra

p. 4-a/1, 4-a/6, 5-b/1, 6-b/6, 7-b/4, 8-b/13, 9-a/5, 10-b/3, 11-b/5, 12-a/13, 16-a/13, 16-b/13, 20-b/8, 21-a/6, 22-b/3, 22-b/6, 23-a/11, 24-b/10, 24-b/13, 27-a/11, 31-b/3, 33-b/8, 35-b/2, 38-b/4, 41-b/7, 42-b/12, 43-b/10, 45-a/3, 46-b/6, 46-b/10, 48-a/5, 52-b/2, 53-a/10, 53-b/1, 56-b/9, 59-a/10, 60-b/2, 62-a/4, 62-b/2, 62-b/3, 63-b/12, 64-a/4, 64-b/1, 66-b/12, 68-a/3, 68-b/8, 70-b/7, 70-b/13, 71-a/4, 72-b/6, 73-a/5, 75-a/3, 75-b/5, 76-a/3, 77-b/8, 78-b/4, Ek:3/4, 79-b/3, Ek:3/9

peşmān (F.): Pişman

p. 12-b/13, 63-b/13

peşmān ol-: Pişman olmak

p. o.-dum 11-b/4

p. o.-duñuz 14-a/3

p. o.-up 13-b/10

p. o.-ur 2-b/3, 79-a/10

peydā (F.): Ortada, açıkda

peydā ol-: Ortaya çıkmak

p. o.-dı 42-b/2

peyġamber (F.): Rasul, Allah'ın elçisi, nebi

p. 2-b/4, 3-a/1, 3-b/2, 6-a/1, 7-a/9, 7-b/5, 8-a/10, 8-b/2, 8-b/3, 9-b/7, 9-b/8, 9-b/13, 10-a/7, 10-b/11, 11-a/5, 11-a/8, 11-b/13, 12-a/10, 12-b/3, 13-a/5, 13-a/7, 14-b/8, 15-a/2, 15-a/3, 15-a/9, 15-b/8, 15-b/11, 16-a/12, 16-b/7, 16-b/10, 17-a/3, 18-a/3, 18-a/9, 19-a/10, 20-a/8, 20-a/13, 20-b/8, 21-a/7, 21-a/11, 21-b/2, 21-b/12, 23-a/11, 23-b/4, 24-a/2, 24-a/12, 24-b/3, 25-a/6, 25-a/9, 25-b/11, 26-a/8, 26-b/3, 27-a/11, 27-b/4, 27-b/6, 27-b/12, 28-a/2, 28-a/12, 28-b/1, 29-a/3, 29-a/5, 29-a/6, 29-b/1, 29-b/3, 29-b/6, 29-b/9, 30-a/11, 30-b/6, 30-b/11, 31-a/3, 31-a/9, 31-b/3, 31-b/11, 32-b/4, 33-a/2, 33-b/11, 34-a/7, 35-a/12, 36-b/8, 37-a/7, 37-a/11, 37-b/6, 38-a/1, 38-a/3, 38-b/3, 38-b/7, 38-b/13, 39-a/4, 39-a/5, 39-a/7, 39-b/2, 39-b/10, 40-a/1, 40-a/6, 40-b/1, 40-b/9, 40-b/10, 40-b/13, 41-a/1, 41-a/11, 41-a/13, 41-b/7, 41-b/9, 42-a/2, 42-a/11, 42-a/12, 42-b/5, 42-b/8, 43-a/3, 43-a/6, 43-a/9, 43-a/13, 43-b/1, 43-b/6, 46-a/2, 46-a/7, 46-a/9, 46-a/12, 46-b/2, 47-b/10, 48-a/5, 48-a/9, 49-b/10, 50-a/4, 50-a/10, 50-a/11, 50-b/4, 51-a/5, 51-a/13, 51-b/1, 51-b/6, 52-a/2, 52-a/7, 52-a/9, 53-a/4, 53-a/6, 53-b/8, 54-a/2, 53-b/1, 53-b/8, 54-b/11, 55-a/4, 55-a/5, 55-a/8, 56-a/3, 56-b/13, 57-a/5, 57-a/8, 57-a/11, 57-b/13, 58-a/13, 58-b/2, 58-b/5, 58-b/8, 59-a/2, 59-a/4, 59-a/9, 59-a/10, 61-b/6, 61-b/7, 62-a/1, 62-a/2, 62-a/4, 62-a/12, 62-a/13, 62-b/11, 63-a/5, 63-b/3, 63-b/7, 64-a/1, 64-b/2, 64-b/4, 64-b/10, 65-a/1, 65-a/2, 65-a/10, 65-b/5, 65-b/8, 65-b/9, 65-b/10, 66-a/13, 66-b/3, 67-a/5, 67-a/7, Ek:1/8, Ek:2/12, 67-b/8, 67-b/9, 68-a/6, 68-b/3, 68-b/4, 69-b/8, 69-b/9, 70-a/6, 70-b/3, 70-b/7, 71-a/1, 71-a/8, 71-b/6, 73-a/2, 76-a/10, 77-b/11, Ek:4/1, 79-b/3, 79-b/7, 80-a/4, 80-a/5

p.-den 8-b/8, 24-a/8, 37-a/7, 42-a/1, 43-a/3, 50-a/13, 65-b/8, 66-b/5, 69-a/12, 70-b/10

p.-dür 26-a/1, 26-a/5, 26-a/7, 51-b/4

p.-e 3-a/4, 3-b/12, 4-a/7, 5-b/6, 6-b/1, 6-b/6, 10-a/2, 10-a/6, 10-

R

r.-lıġa 65-a/12
rāḥat ol-: Rahat olmak
r. o.-ayduñuz 65-a/8
r. o.-ımazın 25-b/5
Raḥmet (A.): Merhamet, bağışlama, şefkat, acıma
r.-üñ 13-b/8
raḥmet bıraḳ-: Rahmet salmak
r. b.-mış 57-a/2
raḥmet eyle-: Bağışlamak, esirgemek, affetmek
r. e.-ye 2-a/3, 2-b/11
Raḥmetu'llāhi ʿaleyhi (A.): 'Allah'ın rahmeti üzerine olsun' anlamında dua
r. 1-b/1
raʿiyyet (A.): Halk, hükümdar tebası
r.-den 60-b/7
rāst (F.): Doğru
rast gel-: Denk gelmek
r. g.-di 75-a/11
r. g.-e 74-b/3
r. g.-ebilesin 72-b/10
r. g.-medi 75-a/11
rāygān (F.): Parasız, bedava
r. 33-a/3, 40-a/9, 52-b/11
Resūlullāh (A.): Hz. Muhammed
R.-ı 23-a/8
rāvi (A.): Rivayet eden, anlatan
r. 14-b/13, 29-b/11, 33-b/8, 44-a/6, 59-b/10, 65-b/8, 70-a/5, 72-b/4, Ek:3/10
r.-ler 41-a/7, 43-a/13
rāżı (A.): Rıza gösteren, Kabul eden, boyun eğen
rāżı ol-: Rıza göstermek, kabul etmek
r. o.-dı 31-a/13, 56-a/12, 57-a/3
r. o.-dılar 16-a/7
r. o.-madı 55-a/7
r. o.-mazsız 19-b/7
r. o.-mazuz 17-a/6
redd (A.): Geri döndürme, döndürülme, geri çevirme, çevrilme, Kabul etmeme
redd eyle-: Kabul etmemek
r. e.-di 2-a/10
rencber (F.): Irgatlık
r.-lik 80-a/10
reng (F.): Renk
r. 22-a/4, 22-a/7, 22-a/8, 22-a/13, 22-b/1, 22-b/5, 24-b/7
r.-de 22-b/2, 22-b/4, 22-b/6
r.-dür 22-a/6
r.-e 22-a/5
r.-i 21-b/11, 21-b/13
r.-le 55-a/2
r.-lerden 22-a/4, 22-a/5
r.-lü 23-a/11
r.-ü 24-b/6
resm (A.): Resim
r. 10-b/10
r.-e 12-b/11, 16-b/2, 20-b/11, 44-a/1, 64-b/9, Ek:4/12
r.-in 54-b/12
r.-ini 22-b/2
revān (F.): Giden, akan, yürüyen
r. Ek:4/11
reyḥān (A.): Fesleğen
r.-lar 60-b/12
revā (F.): Uygun, layık
r. 66-a/1
rıżā (A.): Memnunluk, razılık
r. 45-a/2
r.-ñ 10-a/2
r.-sıñ 16-a/7
rızḳ (A.): Rızık
r.-ı 39-b/5
rivāyet (A.): Nakletme, hikaye etme, söylenti
r. 28-a/2, 51-b/10, 52-a/6, 51-b/6
r.-de 30-b/4
rivāyet buyur-: Nakletmek, söylemek
r. b.-ur 52-a/5
rivāyet it-: Nakletmek, söylemek
r. i.-erler 4-b/8, 11-a/9, 13-a/2, 22-a/9, 33-b/9, 34-b/4, 41-a/7,

43-a/13, 51-b/7, 61-a/7, 61-b/6, 62-b/5, 67-b/1, 67-b/6, 70-b/9, 71-b/12, 74-a/11, Ek:4/1, Ek:4/8

rivāyet ḳıl-: Nakletmek, hikaye etmek

r. ḳ.-ur 1-b/2

rücuʿ (A.): Dönme, geri dönme, cayma

rücuʿ eyle-: Dönmek, avdet eylemek

r. e.-dük 2-a/13

rūḥ (A.): Can, ruh

r. 3-a/10

r.-ını 41-b/9, 43-a/11

Rūm (A.): Anadolu

R. 61-b/3

rūzī (F.): Rızık, azık, nasip, kısmet

rūzi eyle-: Nasip etmek

r. e.-düñ 80-a/12

rūzī ḳıl-: Nasip etmek, kısmet etmek

r. ḳ.-a 41-a/9

rüsvā(y) (F.): Rezil

r. 77-a/3

rüsvā ol-: Rezil olmak

r. o.-dılar 25-a/9

S

sāʿat (A.): Saat, vakit, zaman

s. 11-b/11, 46-a/1, 47-a/3, 47-b/13, 64-b/8, 74-b/6

s.-de 42-a/10

s.-ini 17-b/11

ṣabāḥ (A.): Sabah

ṣ. 16-a/7, 29-b/5, 37-b/3, 38-b/5, 39-b/11, 47-b/6, 68-b/3, 72-a/1, 72-a/4, 78-b/6

ṣ.-dan 16-b/8

ṣabr (A.): Tahammül, dayanma, katlanma, sabır

ṣ. 76-a/2

ṣabr eyle-: Tahammül etmek, dayanmak, sabretmek

ṣ. e.-di 19-a/2, 30-b/2, 45-a/2

ṣ. e.-ñ 55-b/12

ṣ. e.-yelüm 74-a/7

ṣabr it-: Sabretmek, dayanmak

ṣ. i.-ebilmezsin 32-b/8

ṣ. i.-emeyüp 33-a/6

ṣ. i.-emezsin 31-a/10, 32-a/2

ṣ. i.-emezsiz 73-b/8

ṣ. i.-enlerledür 74-a/7

ṣ. i.-icilerden 31-a/12

ṣ. i.-medüñ 13-b/1

ṣ. i.-medüñüz 14-a/2

saç: Saç

s.-ı 70-b/13

s.-ına 70-b/12

s.-lu 76-b/1

s.-uma 13-a/13

saç-: Saçmak, yaymak

ṣ.-alar 8-b/10

ṣ.-am 14-b/6

ṣ.-dı 8-b/12, 9-a/3, 32-a/8

s.-duġını 10-a/4

ṣ.-dum 14-b/6

ṣadaḳa (A.): Sadaka, zekat

ṣ. 52-b/12

ṣ.-lar 61-b/11

ṣadāḳat (A.): Bağlılık

ṣ. 16-b/11

ṣaf (A.): Sıra, dizi

ṣaf çek-: Dizilmek

ṣ. ç.-üp 75-b/6

ṣaf dut-: Sıra sıra olmak

ṣ.-lar d.-arlardı 79-b/13

ṣafā (A.): Saflık, gönül rahatlığı, gönlün şen olması

ṣ.-sı 55-b/3

ṣāfī (A.): Temiz, arı, halis

ṣ. 53-a/13

saġ: Sağ, taraf

s. 18-b/9, 25-a/1

saġ: Sağ, sağlam, herhangi bir hastalığı olmayan

s. 9-a/5, 18-b/4

ṣaġ-: Sağmak, memeyi parmaklar arasına alarak süt akıtmak

ṣ.-ardı 23-b/1

sağır: Duyma yetisini kaybeden, işitme engelli
s.-lar 12-b/5
sağış: Sayı, adet, miktar, hesap
s. 54-b/3
ṣāḥib (A.): Sahip, koruyan
ṣ.-i: 1-b/1, 28-a/9
ṣaḥiḥ (A.): Gerçek, doğru
ṣ. 51-b/6
ṣaḥra (A.): Çöl
ṣ. 72-b/12
ṣ.-sında 41-a/4, 41-a/9
ṣ.-nuñ 73-a/1
ṣ.-ya 70-a/13, 73-a/5
ṣāʿiḳa (A.): Yıldırım
ṣ. 62-a/4
saḳal: Sakal
s.-ına 13-a/8
s.-uma 13-a/13
saḳalacaḳ: Suculuk
saḳalacaḳ it-: Suculuk yapmak
s. i.-erdi 70-a/10
saḳıṭ (A.): Düşük, düşen
s. 20-b/6
sākīn (A.): Yerleşik
s. 4-b/11
sākīn ol-: Yerleşik olmak
s. o.-ur 65-b/5
ṣaḳla-: Saklamak, gizlemek
ṣ.-dı 53-b/13, 56-b/1, 60-a/3, 68-a/2
ṣ.-dum 79-a/12
ṣ.-dılar 39-a/12
ṣ.-mış 6-a/2, 75-b/5, 79-a/7
ṣ.-nurdı 70-b/11
ṣ.-rdum 76-a/9
ṣ.-rlardı 70-b/9
ṣ-rsın 12-b/8
saḳullılıḳ: Suculuk
s. 70-a/11
ṣal-: Salmak, göndermek, yollamak
ṣ.-dı 57-b/12
ṣ.-dılar 57-b/4
ṣ.-ıvirdi 36-a/11
ṣ.-ıvirdiler 46-b/12
ṣ.-ıvirmiş 25-b/10
ṣ.-up 13-b/11
ṣalābet (A.): Sağlamlık
ṣ.-le 76-b/7
ṣalāḥiyet (A.): Yetki
ṣ. 33-b/1
ṣalın-: Salınmak
ṣ.-urdı 55-a/9
ṣāliḥ (A.): Dinin kurallarını uyan
ṣ. 33-a/12
ṣ.-ler 55-b/8
ṣ.-lerüñ 45-a/5
ṣalla'l-lahu ʿaleyhi ve sellem: Hz. Muhammed' in isminden sonra söylenen bir salavat
ṣ 2-a/1
salṭanat (A.): Sultanlık, padişahlık, hükümdarlık
s. 80-a/10
s.-ı Ek:4/6
Sāmiri: Hz. Musa döneminde İsrail kavmini yoldan çıkarıp buzağaya tapdıran kāfir
S. 5-b/3, 5-b/5, 5-b/11, 6-a/2, 6-a/7, 6-a/10, 6-a/11, 6-a/12, 7-a/10, 8-a/4, 8-a/7, 8-b/3, 8-b/5, 8-b/6, 8-b/8, 8-b/11, 8-b/13, 10-a/3, 10-a/5, 10-a/7, 10-a/11, 14-a/9, 14-a/10, 14-b/3, 14-b/8, 14-b/13, 52-a/7, 53-a/6
S.-den 5-b/9
S.-ye 13-a/7, 14-a/13
ṣan-: Zannetmek
ṣ.-dı 12-a/10, 12-a/13, 43-a/7, 78-a/12
ṣ.-dıḳ 14-a/8
ṣ.-dılar 8-a/1, 18-a/9, 35-b/9
ṣ.-duḳ 14-a/12
ṣ.-ursız 56-b/4
ṣ.-urlardı 55-b/2
ṣ.-ursın 45-b/5
ṣanʿat (A.): Sanat, ustalık, hüner, marifet
ṣ.-ın 53-a/4
ṣ.-ında 8-b/7

ṣ.-ları 70-a/11
ṣ.-umla 52-b/9
ṣanç-: Saplamak
ṣ.-up 47-a/8
sancaḳ: Alay bayrağı
sancaḳ çöz-: Sancak açmak, bayrak çekmek
s.-lar ç-üp 72-b/8
ṣankim: Sanki
ṣ. 77-b/3
ṣapan: Taş atmaya yaran araç, sapan
ṣ.-a 77-a/9
ṣ.-ı 77-a/10
ṣ.-umdur 76-a/9
ṣ.-uñ 77-a/12
sarāy (F.): Saray
s. Ek:4/6
s.-ına 43-b/9, 57-a/4, 79-a/1
s.-ında 60-a/3
s.-lar 19-a/2, 54-a/8
ṣarf (A.): Harcama, geçirme
ṣarf eyle-: Harcamak
ṣ e.-yem 61-b/3
ṣarın-: Örtünmek
ṣ.-urlardı 22-a/13
ṣ.-dı 22-b/7, 22-b/8, 22-b/9, 23-a/6
saru: Sarı
s. 78-b/5, 78-b/8
s.-ya 22-a/1
ṣaru: Sarı
ṣ. 22-b/8, 55-a/1, 76-a/13, 76-b/1
ṣat-: Satmak, Bir şeyi para karşılığı vermek
ṣ.-amazın 23-b/9, 23-b/12, 24-a/11
ṣ.-arsam 24-a/11, 24-b/11
ṣ.-maḳ 23-b/11
ṣ.-mazın 24-b/11
ṣav-: Savmak, devam etmek, göndermek
ṣ.-ılur 45-b/7
ṣavaş: Savaş, mücadele
ṣ. 35-a/3, 47-b/11
ṣ.-dan 69-b/7
ṣ.-ı 44-b/3, 46-b/13, 50-b/7
ṣ.-larda 51-a/3
ṣavaş eyle-: Savaş yapmak
ṣ. e. 34-a/12, 37-a/10
ṣ. e.-ye 43-b/5
ṣavaş it-: Savaş yapmak
ṣ. i.-evüz 36-a/2
ṣ. i.-mek 66-a/2
ṣ. i.-mege 34-a/7, 35-b/13, 36-a/1
ṣ. i.-meyüz 69-b/4, 69-b/6
ṣavaş ḳıl-: Savaşmak
ṣ. ḳ.-a 77-a/1
ṣ. ḳ.-abilmez 34-b/3
ṣ. ḳ.-asın 72-b/5
ṣ. ḳ.-asız 34-b/12
ṣ. ḳ.-dı 43-b/11
ṣ. ḳ.-dılar 49-b/8, 50-b/6
ṣavaş-: Savaş yapmak
ṣ.-a Ek:3/6
ṣ.-ardı 23-b/2
ṣavul-: Savuşturulmak, geçiştirilmek, atlatılmak, bertaraf edilmek
s.-sun 44-b/6
ṣavur-: Savurmak
ṣ.-a 53-a/8
ṣ.-dı 15-a/4
ṣ.-dılar 53-b/13
ṣay-: Saymak
ṣ.-dılar 24-b/11
Sāye-bān (F.): Gölgelik, çadır
s. 18-a/8
s̱ebāt (A.): Yerinden kımıldamama, kararından vazgeçmeme
s̱.-ı 55-b/10
sebeb (A.): Vasıta, alaka, ilgi
s. 10-a/11, 13-b/2, 17-b/13, 46-a/3, 47-b/3, 75-b/3
s.-i 2-b/5, 19-b/10, 27-a/12, 33-a/8
s.-den 4-a/11, 8-a/10, 8-a/12, 9-b/12, 14-a/8, 22-b/12, 22-b/13, 51-b/3, 52-a/4, 61-b/9, 62-b/9, 75-a/5, 79-a/1

s.-dendür 18-b/7
s.-le 10-a/5
s.-inden 54-b/8
s.-iyile 33-a/13, 64-b/11
sebeb ḳıl-: Vasıta eylemek
s. ḳ.-ursın 12-b/9

secde (A.): Namazda alını, el ayalarını, dizleri ve ayak parmaklarını yere dayamaktan ibaret ibadet vaziyeti, secde
s.-ye 18-b/4, 45-b/13
secde eyle-: Secde etmek
s. e.-ñ 9-a/4
s. e.-seler 18-b/8
secde et-: Secde etmek
s. e.-medük 9-a/8
secde it-: Secde etmek
s. i.-diler 9-a/6, 9-a/8, 9-a/9, 15-b/10, 18-b/2
secde ḳıl-: Secde etmek
s. ḳ.-asız 48-a/10
s. ḳ.-madı 2-b/7

seç-: Seçmek, ayırt etmek
s.-erdi 79-b/6
s.-mediler 35-b/9

sedd (A.): Set, engel
s.-ini 27-a/8

sefer (A.): Yolculuk, savaş
s. 30-a/3, 30-a/4
s.-den 29-b/12
s.-imüzden 29-b/10

sehel: Az, azcık, pek basit
s. 33-a/11, 70-a/4

sekīne (A.): İsrailoğullarına ihsan olunan bir muciza (tabutla gezdirilir, kendilerine güven, düşmanlarına korku verirmiş).
s. 65-b/12, 66-a/9, 71-b/9

sekiz: Sayı (8), sekiz
s. 35-b/3, Ek:1/1, Ek:2/5

seksen biñ: Sayı (80000), seksen bin
s. 70-a/2, 72-b/7

selām (A.): Selam, esenlik
s. 30-b/12, 43-a/6, 57-a/4

selāmet (A.): Esenlik
s. 9-a/5

selvā (A.): Allah'ın İsrailoğullarına ihsanı olan bıldırcına benzer bir kuş
s. 38-b/8, 38-b/12, 39-b/3, 39-b/6, 40-a/4, 40-a/9

semiʿnā ve eṭaʿnā (A.): İşittik ve itaat ettik
s. 16-a/5

sen: Sen (Teklik 2. Şahıs)
s. 7-a/1, 7-a/4, 9-b/3, 10-a/9, 11-a/1, 11-a/4, 12-b/7, 12-b/8, 12-b/10, 13-b/9, 14-a/6, 14-a/7, 17-a/4, 17-a/5, 17-b/6, 31-a/10, 32-a/2, 32-b/7, 37-a/9, 38-a/8, 41-b/7, 42-b/9, 45-b/5, 52-b/4, 53-a/11, 56-a/10, 57-a/9, 58-b/5, 76-b/2, 77-b/12, 79-b/2
s.-den 11-a/3, 12-b/6, 14-a/8, 23-b/10, 27-b/9, 28-a/1, 56-a/7, 58-b/5
s.-i 9-b/5, 10-b/4, 14-b/8, 25-a/6, 31-a/3, 42-a/10, 44-b/11, 45-b/6, 56-a/6, 56-a/11, 57-a/9, 57-a/11, 59-a/4, 59-a/5, 77-a/3, 79-b/2
s.-iñçün 10-b/7
s.-sin 12-b/9
s.-üñ 10-a/1, 10-b/12, 11-b/7, 14-a/4, 14-a/7, 14-b/10, 21-a/1, 28-a/1, 28-a/13, 31-a/7, 33-b/10, 45-b/11, 46-a/3, 46-a/5, 46-a/6, 58-a/9, 59-a/4, 64-a/2, 74-b/10, 74-b/12, 77-a/3, 79-a/3, Ek:3/3
s.-üñle 6-b/8, 11-b/7, 11-b/8, 31-a/5, 33-a/5, 58-b/7, 58-b/11
s.-a (saña) 2-a/8, 6-b/8, 7-a/6, 10-b/5, 11-b/3, 12-a/3, 14-b/1, 14-b/2, 28-b/3, 30-a/1, 30-a/7, 30-a/12, 31-a/2, 31-a/5, 31-a/8, 31-b/3, 32-a/2, 32-a/3, 32-b/7, 45-b/5, 45-b/9, 45-b/10, 52-a/13, 52-b/4, 52-b/7, 56-a/11, 57-b/5, 59-a/3, 59-a/6, 68-a/10,

68-a/12, 74-b/3, 74-b/4, 76-b/2, 76-b/3
senet (A.): Dayanılacak şey
s.-leri 33-a/9
sergerdān (F.): Avare, aylak, perişan
s. 38-a/8, 38-b/1
s.-lıḳ 41-a/9
sergerdānlıḳ çek-: Perişan olmak
s. ç.-diler 43-b/2
serḥad (F.): Serhat, hudut, sınır
s.-inde 49-a/11
serleşker (F.): Baş asker
s.-i 27-a/10
ser-tā-ser (F.): Baştan başa
s. 60-a/9
sev-: Sevmek
s.-erdi 44-b/7, 53-a/4
s.-dügümüzi 42-a/2
s.-erlerdi 22-a/13
s.-medüm 2-b/6
s.-mez 51-a/12, 52-a/12, 52-b/6
s̱evāb (A.): Sevap, hayır, iyilik
s̱.-ı 55-b/12
sevin-: Mutlu olmak
s.-di 54-a/1, 68-a/10, 68-b/4
serzeniş (F.): Başa kakma
serzeniş it-: Başa kakmak
s. i.-mek 40-b/7
seyr (A.): İzleme, gezi
seyr it-: İzlemek, gezmek
s. i.-er 34-a/5
seyrān (A.): Gezinme
s. 55-a/3
seyrān it-: Gezinmek
s. i.-erdi 55-a/13
ṣı-: Kırmak
ṣ.-dı 49-b/9, 60-b/3
ṣ-dılar 36-b/4, 43-b/12, 50-b/6
ṣ-dırduñ 46-a/4
ṣ.-durdı 46-a/6
ṣıçra-: Zıplamak
ṣ.-dı 78-b/9
ṣ.-rdı 37-b/9
ṣıfa-: Sıvamak
ṣ.-dı 75-a/9
ṣıfat (A.): Özellik, vasıf
ṣ. 23-b/7
ṣ.-ını 17-b/13
ṣ.-la 23-a/9, 36-b/4
ṣ.-lar 24-b/9
ṣ.-lu 21-b/6, 21-b/9, 23-b/7, 23-b/11, 35-a/7, 36-a/9
ṣ.-umuzı 36-a/10
sıġın-: Sığınmak
s.-uñ 74-a/7
ṣ.-up 46-b/2, 72-b/8
ṣıġır: Sığır
ṣ. 5-a/4, 5-a/5, 21-b/5, 21-b/7, 21-b/9, 23-a/11, 23-b/11, 23-b/13, 24-b/4, 23-b/5, 24-b/8, 72-a/8
ṣ.-dan 23-a/13
ṣ-ı 21-a/8, 21-a/12, 24-a/9, 23-b/8, 24-a/10, 24-b/1, 25-a/1
ṣ.-ından 24-b/8
ṣ.-ları 72-a/11
ṣ.-uñ 21-b/10, 21-b/13
ṣ.-larına 72-a/12
Ṣıġır-ı fāḳiʿ: Rengi çok sarı olan sığır
ṣ. 22-a/2
ṣıḥḥat (A.): Sağlık
ṣ.-ine 6-a/8
ṣın-: Kırılmak
ṣ.-a 45-a/8
ṣ.-an 66-b/3
ṣ.-dı 13-a/8, 60-b/5, 61-a/1, 77-b/9, 77-b/10
ṣ.-dılar 13-b/3, 46-a/1, 67-a/1
ṣ.-maḳ 67-a/1
ṣ.-masın 45-b/13
ṣ.-mış 66-b/2
ṣ.-up 49-b/11, 77-b/7
sınur: Sınır
s.-lar 61-a/13
ṣırf (A.): Sadece, yalnız
ṣ. 38-a/11, 54-a/12
sil-: Silmek
s.-erler 72-a/4

silāḥ (A.): Silah
    s.-ı 4-b/8
sipāhi: Süvari
    s. 44-a/3
siz: Siz (Çokluk 2. şahıs zamiri)
    s. 5-a/10, 5-b/1, 6-a/12, 6-b/11, 7-a/11, 15-b/13, 18-a/10, 18-a/11, 20-b/1, 20-b/9, 20-b/10, 36-a/3, 36-a/8, 37-a/5, 44-a/13, 44-b/10, 56-b/4, 58-a/4, 71-b/3, 73-b/8
    s.-den 63-a/11, 71-a/9, 71-a/10
    s.-e 4-b/6, 5-a/11, 5-a/12, 6-b/12, 9-a/3, 9-a/5, 13-b/12, 14-a/1, 19-b/2, 19-b/3, 19-b/5, 19-b/6, 21-a/12, 21-a/13, 21-b/4, 34-b/13, 35-a/1, 39-a/9, 39-a/10, 39-b/5, 39-b/6, 44-b/1, 48-a/12, 63-a/10, 66-a/9, 71-b/8, 73-a/10
    s.-i 5-a/12, 31-b/6
    s.-üñ 2-b/8, 9-a/1, 9-a/12, 19-b/4, 39-b/12, 63-a/11, 65-a/5
    s.-üñdür 37-a/5
    s.-üñle 35-b/13, 36-a/2
    s.-üñledür 36-b/7, 37-a/3
    s.-üñçün 6-b/11, 40-b/5, 71-a/2
sizcileyin: Sizin gibi
    s. 36-b/6
ṣoġan: Soğan
    ṣ.-dan 40-a/13
ṣohbet (A.): Görüşüp konuşma
    ṣoḥbet it-: Sohbet etmek, konuşmak
    ṣ. i.-mege 47-a/1
ṣol: Sol taraf
    ṣ. 18-b/5, 18-b/9
ṣoñ: Son
    ṣ. 54-a/11, 66-b/10
    ṣ-ından 66-a/10
ṣoñra: Sonra
    ṣ. 3-a/13, 3-b/3, 4-a/12, 10-a/10, 12-a/12, 14-b/13, 15-b/7, 17-b/11, 18-b/3, 27-a/9, 32-b/1, 32-b/10, 33-a/6, 34-a/2, 34-a/4, 34-a/6, 37-a/7, 38-b/13, 39-a/11, 40-b/10, 40-b/13, 41-a/1, 41-a/10, 42-a/9, 42-a/12, 43-b/1, 43-b/2, 43-b/6, 45-b/9, 46-b/4, 46-b/5, 46-b/6, 47-b/1, 48-a/9, 49-a/10, 50-a/12, 50-a/13, 51-a/12, 51-a/13, 54-a/11, 58-b/4, 60-a/6, 60-a/12, 61-a/6, 62-a/11, 63-b/13, 65-b/6, 65-b/8, 65-b/9, 66-b/5, 66-b/7, 67-a/7, 67-a/13, Ek:1/2, Ek:1/4, Ek:1/5, Ek:1/7, Ek:1/11, Ek:1/12, Ek:2/1, Ek:2/2, Ek:2/3, Ek:2/5, Ek:2/6, Ek:2/8, 68-a/4, 68-b/12, 69-a/12, 78-a/5, 78-a/7, Ek:4/12
ṣor-: Sormak
    ṣ.-arsañ 77-a/9
    ṣ.-dı 28-a/4, 30-a/4
    ṣ-duġun 33-a/6
    ṣ.-ma 31-b/2
    ṣ.-masalar 23-b/5
söyle-: Demek
    s. 17-b/8, 21-a/8, 57-b/4
    s.-di 2-a/2, 3-b/3, 6-b/10, 6-b/12, 9-b/2, 10-b/1, 11-b/12, 13-a/7, 17-a/1, 25-a/10, 27-b/8, 28-b/5, 32-a/9, 33-b/7, 41-b/13, 44-b/12, 45-a/12, 45-b/3, 57-b/11, Ek:3/5, Ek:3/8, 75-b/2
    s.-diler 12-a/7, 17-b/9, 66-b/9, 69-b/8
    s.-düginden 51-b/12
    s.-dük 52-a/5
    s.-düm 21-b/4, 32-a/4
    s.-düñ 24-b/9
    s.-dürler 3-b/8
    s.-medi 2-a/4
    s.-mediler 17-a/12, 36-b/6
    s.-mek 52-a/1
    s.-mesün 2-a/4
    s.-miş 75-b/5
    s.-mişdür 43-a/4
    s.-nen 12-a/4
    s.-r 9-b/4, 42-a/3

s.-rdi 77-a/6
s.-rler 3-a/8
s.-rsin 17-a/6
s.-rsiz 7-a/13
s.-sün 56-b/12, 57-a/13, 57-b/2, Ek:3/3
s.-ye 2-a/2, 8-b/10, 45-b/4, 70-b/1
s.-yen 45-b/5
s.-yeni 12-a/6
s.-yesin 56-a/10
s.-yicek 5-a/9, 11-b/10, 27-b/12
söyleş-: Konuşmak
s.-em 6-b/8
s.-esin 7-a/5
s.-mekçün 10-b/5
s.-ürek 30-b/2
söz: Kelime
s. 3-a/8, 5-a/13, 11-b/12, 12-a/4, 12-a/5, 25-a/9, 37-a/11, 41-a/6, 42-a/6, 43-a/12, 45-b/4, 54-a/1, 61-b/6
s.-den 27-b/7, 45-b/3
s.-dür 5-a/13, 42-a/6, 57-a/12
s.-e 49-a/5
s.-i 2-a/2, 3-b/7, 3-b/8, 5-a/9, 7-a/11, 7-a/13, 11-b/10, 12-a/5, 12-a/7, 25-a/10, 27-b/12, 28-a/12, 30-a/11, 33-b/7, 42-a/1, 43-a/2, 45-a/13, 45-b/5, 51-b/12, 52-a/1, 56-a/10, 56-a/12, 69-b/8, 72-a/10, 73-b/8, 77-a/6, 79-a/4
s.-idür 12-a/5
s.-ile 65-a/8
s.-in 35-a/12, 48-b/8, 62-b/1
s.-inden 7-a/13, 36-a/1, 45-a/1
s.-ine 7-a/2, 39-a/10, 47-a/5, 51-b/10, 52-a/4, 53-a/2, 55-a/7, 56-b/5, 63-a/13, 78-a/3
s.-ini 2-a/10, 7-a/7, 7-b/3, 14-a/11, 17-a/11, 35-a/2, 48-b/11
s.-lerin 8-a/4
s.-lerine 37-a/8
s.-üme 9-a/12
s.-ümüzi 49-a/4, 49-a/6
s.-üñ 6-a/7, 28-b/3
s.-üñe 11-b/7
s.-iyile 12-b/5, 45-b/12
ṣu: Su
ṣ. 1-b/3, 4-a/7, 4-a/12, 26-a/8, 29-a/11, 31-b/10, 32-a/8, 38-a/11, 38-b/13
ṣ.-cuġazuñ 32-a/13
ṣ-dan 73-a/8, 73-a/12, 73-b/3
ṣ.-nuñ 4-b/1, 29-a/9, 29-a/10
ṣ.-suz 73-b/2
ṣ.-suzlıġı 73-b/4, 73-b/5
ṣ.-suzlıḳdan 64-b/12
ṣ.-ya 73-b/1
ṣ-yı 27-a/4, 29-a/13, 30-b/7, 40-a/7, 73-a/8, 73-b/2
ṣ-yınuñ 29-a/10
ṣ.-yu 73-b/3
ṣu çek-: Su taşımak
ṣ. ç.-erdi 70-a/12
ṣ ç.-memiş 24-b/5
sucı: Sucu
s. 78-a/10, 78-b/1
suç: Suç, hata, kusur
s.-ını 16-b/6
s.-ların 48-b/5
s.-umuzı 48-a/13
s.-umı 58-b/5
s.-umuzu 14-a/13
ṣuç: Suç, hata, kusur
s.-ı 32-b/6
ṣ.uma 32-a/4
ṣuḥuf (A.): Sahifeler, yapraklar
ṣ. 15-b/8
ṣun-: Uzatmak
ṣ.-ardı 34-b/6
ṣunı: Uzun
ṣ 76-a/13
ṣūr (A.): Kıyamette üflenecek boru
ṣ. 26-a/9, 65-b/4
ṣūret (A.): Yüz, biçim. tarz
ṣ. 56-b/7
ṣ.-de 45-a/4, 75-a/4, 77-a/5

ṣ.-inde 8-b/7, 43-a/5, 45-b/1, 46-a/13
ṣ.-lü 76-b/1, 76-b/11
ṣ.-te 44-a/6
ṣ.-üñ 8-b/9
ṣusa-: Susamak
ṣ.-mış 76-b/9
ṣ.-mışlardı 73-a/7
ṣulḥ (A.): Barış
ṣulḥ eyle-: Barış yapmak
ṣ. e.-di 55-a/5
sulṭān (A.): Hükümdar, padişah
s. 22-b/13
s.-a 22-b/6
s.-lara 22-b/10
s.-lıḳ Ek:4/9
ṣuvarıl-: Sulanmak, su verilmek
ṣ-mış 78-a/12
Süleymān: Davud peygamberin oğlu olan çok geniş saltanatı olan melik peygamber
S. Ek:4/12
sūz (F.): Ateş, sıcaklık
s.-lıḳ 72-b/13
süñü: Süngü, kargı, mızrak
s. 23-a/7
sür-: Sürmek, yürümek, ilerlemek
s.-di 16-a/12, 49-b/12, 61-b/4, 70-b/8
s.-diler 24-a/1, 47-a/12, 63-a/1
s.-memiş 24-b/5
s.-üp 72-a/11
süt: Süt
s. 6-a/4, 6-a/6
s.-üni 23-b/1
süz-: Süzmek
s.-di 8-b/6

Ş

şād̠ (A.): Sevinçli, memnun
şād̠ılıḳ it-: Sevinmek
ş. i.-diler 72-b/2
şād̠ ol-: Sevinçli olmak
ş. o.-a 22-a/1
ş. o.-dı 56-a/13
ş. o.-dılar 71-b/10
ş. o.-duġunuñ 2-b/5
ş. o.-dum 2-a/9
ş. o.-madum 2-a/9
şah ṭamar: Şah damarı, boynun iki yanında, kanı başta taşıyan aort damarlarından her biri
ş. ṭ.-dan 25-a/6
Şām (A.): Suriye'de bir şehir
Ş. 11-a/10, 18-a/4, 34-a/10, 49-a/10, 67-b/3
Ş.-da 34-a/10, 49-a/6, 51-a/5, 59-b/11
şarāb (A.): İçilecek şey, şarap
ş. 78-a/13
ş.-ı 78-b/1
ş.-lar 56-b/3
şaristān (F.): Cabbarlar isimli cismen çok büyük kafirlerin yaşadığı şehir
ş.-lara 37-b/2
ş.-larda 36-b/12
ş.-lardan 38-a/2
şāyed (F.): Eğer, ola ki, olur ki, şayet
ş. 8-a/12, 24-b/2, 38-a/1, 39-a/11, 45-b/11, 47-b/11, 52-b/6, 57-a/1, 68-a/10, 69-b/2
şefḳat (A.): Başkasının üzüntüsüyle ilgilenme, yardıma ve sevgiye muhtaç olanlara karşılıksız olarak merhamet ve sevgiyle yardım etme, şefkat
şefḳat eyle-: Merhamet etmek, şefkat etmek
ş. e.-di 13-b/7
şehādet (A.): Şahitlik
ş. 3-b/5
şehīd (A.): Şehit
Ek:3/9
şehīd ol-: Allah yolundan ölmek
ş. o.-a Ek:3/6
şeh(i)r (F.): Şehir, kent
ş. 33-b/13, 37-b/10, 44-a/9, 46-b/7, 48-b/6, 48-b/7, 48-b/11, 49-b/7, 63-b/8, 63-b/10
ş.-de 62-b/7, 64-b/6

ş.-i 50-b/10
şöyle: öyle, onun gibi; olduğu gibi
ş. 4-b/8, 11-a/9, 11-b/13, 12-a/8, 12-a/10, 13-a/2, 14-b/5, 15-a/3, 16-b/1, 17-a/1, 18-a/5, 18-a/9, 20-a/2, 21-b/7, 21-b/8, 21-b/12, 21-b/13, 22-a/4, 22-a/5, 22-a/9, 23-b/7, 24-a/3, 25-b/10, 25-b/12, 27-b/3, 29-a/13, 31-b/2, 31-b/10, 32-a/10, 32-a/13, 32-b/10, 33-a/1,33-b/9, 34-b/4, 35-b/9, 41-a/7, 41-a/12, 41-b/2, 42-a/13, 42-b/1, 42-b/2, 42-b/5, 43-a/4, 43-a/13, 43-b/13, 47-b/13, 50-a/7, 51-b/2, 51-b/7, 52-a/1, 54-a/3, 61-a/7, 61-b/6, 62-b/4, 62-b/10, 67-b/1, 67-b/6, 69-a/7, 70-b/9,71-b/12, 74-a/11, 79-a/5, Ek:4/1, Ek:4/8,
ş.-dür 3-b/5, 26-b/13, 30-b/4,53-a/3, 63-a/13
şu: Şu (İşaret zamir ve sıfatı)
ş. 53-b/13
ş.-ndan 23-a/3
ş.ña 31-b/4, 54-b/6, 63-a/5
ş.-nlar 48-b/7, 49-a/4, 74-a/3
ş.-nlaruñ 33-a/7
ş.-laruñçün 59-b/8
ş.-nuñ 55-a/5
şuncılayın: Şunun gibi
ş. 45-b/3
şuġl (A.): İş, uğraşı
ş. 31-a/8
şübhe (A.): Şüphe, kuşku
ş. 7-a/9
ş.-müz 24-b/2
şübhe it: Şüphelenmek, kuşkulanmak
ş. i.-enler 25-a/13
şübhesüz: Şüphesiz, kuşkusuz
ş. 72-a/9
şükr (A.): Allahᶜın verdiği nimetlere karşı memnunluk gösterme, Allah'a teşekkür
ş.-üñle 37-a/9
şükr eyle-: Şükretmek, verilen nimetlere karşı teşekkür etmek
ş. e.-diler 59-b/1, 72-b/2
ş. e.-ñ 55-b/11
ş. e.-yeler 27-b/7
ş. e.-yüp 59-a/2
şükr it-: Şükretmek, verilen nimetlere karşı teşekkür etmek
ş. i.-icilerden 10-b/6
ş. i.-eler 48-b/5
şürūᶜ (A.): Başlama
şürūᶜ it-: Başlamak
ş. i.-ecek 31-a/8

T

tā (F.): Kadar, dek, değin, ne zaman ki
t. 2-b/12, 3-b/4, 3-b/12, 4-b/9, 4-b/10, 6-b/8, 9-b/1, 16-b/2, 16-b/5, 19-a/4, 25-b/5, 26-a/9, 31-b/3, 31-b/4, 37-b/1, 48-a/4, 53-a/8, 58-b/13, 63-a/5, 64-b/13, 65-b/3, 66-b/6, Ek:1/10, Ek:2/8, 68-a/9, 73-a/11, Ek:3/9
taᶜaccüb (A.): Şaşırma
taᶜaccüb it-: Şaşırmak
t. i.-erdi 55-a/4
taᶜaḳḳul (A.): Akıl erdirme, hatıra getirme
taᶜaḳḳul it-: Akıl erdirmek, hatıra getirmek
t. i.-diler 17-b/8
taᶜalluḳāt (A.): Hısımlar, akraba
t.-ı 55-a/12
t.-ından 5-a/3, 58-b/12
t.-uñ 31-a/7
ṭaᶜām (A.): Yemek
ṭ. 4-a/3, 28-b/8, 30-a/12, 32-b/12, 34-b/8, 34-b/9, 38-a/10, 38-b/3, 40-b/1, 50-b/11
ṭ.-lar 56-b/2, 60-b/13
ṭāᶜat (A.): İbadet
ṭ. 39-b/7
ṭāᶜat it-: İbadet yapmak
ṭ. i.-mediler 47-a/5
tābiᶜ (A.): Uyan, boyun eğen
tābiᶜ ol-: Uymak, boyun eğmek

t. o.-ursın 31-b/1
ṭabl (A.): Davul
ṭ. 72-b/8
tābūt (A.): İsrailoğulları için Hz. Musa'ya gönderilen mukaddes emirlerin konulduğu sandık
t. 65-b/11, 66-a/3, 66-a/9, 66-b/3, 66-b/4, 66-b/5, 67-a/1, 67-a/3, 67-a/8, 67-a/13, 69-a/1, 69-a/2, 69-a/3, 69-a/4, 61-b/8, 61-b/9, 61-b/10, 61-b/11, 61-b/12, 61-b/13, 66-b/7, 72-a/2, 72-a/3, 72-a/5, 72-a/6, 72-a/7, 72-a/9, 72-a/13,
t.-a 66-b/13
t.-ı 68-b/11, 72-b/1
t.-ıñ 43-b/9
t.-uñ 65-b/12, 65-b/13
ṭaġ: Dağ
ṭ. 11-a/3, 11-a/4, 11-a/5, 11-a/8, 11-a/9, 11-a/13, 18-a/5, 18-a/8, 18-a/9, 18-a/11, 18-a/12, 18-b/2, 18-b/3, 18-b/6, 18-b/10, 18-b/11, 76-b/6
ṭ.a 11-a/2, 11-a/6, 11-a/7, 45-a/7, 49-b/12, 78-b/10
ṭ.-dan 13-a/2
ṭ.-ı 18-b/5
ṭ.-ına 6-b/7, 6-b/10, 9-b/10, 17-a/8
ṭ.-ında 9-a/2
ṭ.-ından 39-a/4
ṭ.-ınuñ 7-b/10, 10-a/12
ṭ.-lar 6-a/1, 79-b/13, 80-a/1
ṭ.-lara 14-b/13
ṭ.-udur 11-a/11, 11-a/12, 11-a/13
ṭ.-uñ 11-a/10, 18-a/12, 45-b/12
ṭaġıl-: Dağılmak
ṭ.-dılar 18-a/12, 57-b/3, 70-a/3
ṭ.-mış 58-a/11
ṭ.-up 49-b/12
ṭ.-urlardı 66-a/5
ṭaġıt-: Dağıtmak
ṭ.-dı 49-b/9, 60-b/4
ṭ.-dılar 50-b/6
taġyīr (A.): Başkalaştırma, değiştirme, bozma
taġyīr it-: Bozmak, değiştirmek
t. i.-diler 17-b/13
taġayyür (A.): Değişme, başkalaşma
taġayyür eyle-: Değiştirmek
t. e.-di 54-b/12
taḥassür (A.): Özlem duyma
taḥassür it-: Özlem duymak
t. i.-erlerdi 55-b/6
taḥḳīḳ (A.): Araştırma, gerçeği araştırma,
t. 1-b/3, 75-a/12
taḥṣīl (A.): Hāsıl etme, elegeçme
t. 29-b/12, 29-b/13
taḥṣīl it-: Hāsıl etmek
t. i.-dügüm 52-b/11
taḫt (F.): Hükümdarların oturduğu büyük koltuk
t. 41-b/4, 41-b/5, 41-b/6, 41-b/10, 42-a/8, 61-b/1
t.-dan 41-b/10
t.-ıla 41-b/11, 42-a/7
t.-ına 61-a/8
t.-uñ 41-b/8
taḫta < taḫte (F.): Kereste, keresteden mamül tahta
t. 70-b/11, 72-b/4
t.-sı 13-a/8
ṭāḳat (A.): Dayanma gücü
ṭ.-umuz 70-a/1
taḳdīr-i ḫudā (A): Allah' ın takdiri
t. 74-b/11
ṭalep (A.): İstek, dilek
ṭalep eyle-: İstemek, arzulamak
ṭ. e.-di 31-b/5
ṭ e.-diler 15-a/7
ṭ. e.-miş 52-a/9
ṭalep it-: İstemek, arzulamak
ṭ. i.-ler 16-a/9
ṭ. i.-e 25-a/8
ṭalep ḳıl-: İstemek, arzulamak
ṭ. ḳ.-dı 60-b/1

ṭ.-arlardı 5-a/4, 5-a/6, 5-b/5, 49-a/12, 49-b/3, 63-a/7, 63-b/6, 63-b/10, 63-b/11, 64-b/5
ṭ.-arsız 63-a/11, 65-a/3
ṭ.-dılar 9-a/6, 14-b/7
ṭ.-duġum 65-a/6
ṭ.-duġuz 9-a/11
ṭ.-duġunı 10-a/6
ṭ.-duḳları 5-a/7
ṭ.-duḳlarıçün 12-a/12
ṭ.-duñuz 14-a/3, 16-a/1
ṭ.-duram 5-b/9
ṭ.-durıbilürsem 8-a/5
ṭ.-durmış 52-a/8
ṭ.-maġa 65-a/13
ṭ.-maġı 63-b/4, 64-a/1
ṭ.-maḳ 5-b/1, 5-b/7, 50-a/4
ṭ.-maḳdan 44-a/13, 63-b/4, 63-b/7
ṭ.-mamışlardı 15-a/13
ṭ.-mañ 63-a/12
ṭ.-mazın 46-b/5
ṭ.-mış 13-a/5, 66-b/1
ṭ.-lardur 15-a/12
ṭ.-uñ 14-a/11, 63-a/12
ṭ.-uñuz 65-a/6
ṭ.-up 21-b/1

ṭaraf (A.): Yön
ṭ.-a 30-b/7, 35-a/3, 38-a/1, 62-b/12
ṭ.-dan 4-b/12, 37-b/4, Ek:2/7, 73-b/12, 75-b/6
ṭ.-ına 11-a/10, 49-b/6
ṭ.-ında 73-a/1
ṭ.-ını 18-b/4
ṭ.-ından 8-a/13, 19-a/4, 28-b/11, 28-b/12, 34-a/9, 35-b/1, 39-a/13, 42-b/2, 66-a/9, Ek:1/11, Ek:2/2

Tāreş: Benī İsrāʾīl padişahı
T. Ek:2/1
T.-den Ek:2/2

ṭarīḳ (A.): Yol
ṭ.-ın 43-a/3

tārumār (F.): Dağınık, perişan
t. 46-a/1

taṣnīf (A.): Sınıflama, bölümleme
t.-i 15-a/6
t.-idür 72-a/7
taṣnīf eyle-: Sınıflandırmak
t. e.-di 61-a/1

ṭaş: Taş
ṭ. 26-a/4, 29-a/6, 30-a/6, 39-a/3, 39-a/4, 75-b/2, 75-b/4, 77-a/11, 77-a/13, 77-b/2, 77-b/5
ṭ.-a 49-b/12, 77-b/5
ṭ.-da 26-a/5
ṭ.-dan 39-a/6, 40-a/7
ṭ.-dur 76-a/10, 76-a/11
ṭ.-ı 39-a/3, 39-a/5, 40-a/6, 75-b/4
ṭ.-ıla 32-b/4
ṭ.-ını 43-a/9
ṭ.-la 77-b/6
ṭ.-lar 76-a/9
ṭ.-lardur 76-a/9, 76-a/10
ṭ.-uñ 29-a/7, 30-b/3, 30-b/5

ṭaşra: Dışarı
ṭ. 20-a/7, 37-b/5, 40-a/5, 41-a/12, 42-a/13, 42-b/1, 45-a/4, 45-a/7, 46-b/8, 46-b/12, 47-a/8, 47-a/12, 58-b/10, 64-b/4, 65-a/9
ṭ.-sını 43-a/10

ṭāʿūn (A.): Veba
ṭ. 47-a/3
ṭ.-dan 47-a/13, 47-b/3, 62-b/3

ṭavar: Davar
ṭ.-ı 19-b/13, 48-a/5, 59-a/9
ṭ.-u 53-a/12

ṭavīl (A.): Uzun
ṭ.-dendür 71-a/13

ṭāyiʾfe / ṭāyife < ṭāiʾfe (A.): Zümre, tayfa, kavim
ṭ. 3-a/8, 3-a/9, 3-a/12, 7-a/11, 12-a/11, 34-b/2, 37-a/10, 39-a/6, 40-a/6, 49-b/3, 50-b/6, 58-a/5, 64-b/10, Ek:4/7
ṭ.-dendür 17-b/7
ṭ.ʾi 35-a/7, 36-b/1

ṭ.-nüñ 5-a/6, 20-b/6, 35-a/10, 62-a/10, 69-a/12
ṭ.-si 73-a/3
ṭ.-sin 17-b/6
ṭ.-sinden 79-a/8
ṭ.-sine 62-a/10
ṭ.-siyile 34-a/7
ṭ.-ye 5-a/2, 20-b/12
ṭ.- yimişsiz 5-a/10

taʿyīn (A.): Ayırma, belli etme, bir memuriyete koyma
taʿyīn eyle-: Bir memuriyete koymak
t. e.-di 61-b/2
taʿyīn ol-: Belirlemek
t. o.-up 39-a/7

taʿyīr (A.): Kabahati yüze vurarak utandırma
taʿyīr it-: Utandırmak
t. i.-diler 49-a/5

tażarruʿ (A.): Yalvarma
t. 16-b/5, 16-a/13, 39-b/2, 66-a/1
tażarruʿ it-: Yalvarmak
t. i.-diler 65-a/9
t. i.-eler 48-b/5

tāze (F.): Taze, körpe, yeni
t. 25-a/13, 41-b/1
tāze eyle-: Yenilemek
t. e.-ye 67-b/9

tecellī (A.): Görünme
t.-me 11-a/1
tecellī ḳıl-: Görünmek
t. ḳ.-dı 11-a/7
t. ḳ.-ayın 11-a/3

tecrübe (A.): Deneme, sınama
tecrübe it-: Denemek, sınamak
t. i.-esin 73-a/4

tedbīr (A.): Tedbir, care
t.-ler 60-a/13

tefsīr (A.): yorum
t. 1-b/1, 19-b/11, 53-a/3, 79-a/9
t.-inde: 3-b/10
tefsīr it-: Açıklamak
t. i.-dürmekde 79-a/9
Tefsir-i Kebīr: Muḥammed bin Cerīr' in eseri
t.k.-üñ 1-b/1

teftīş (A.): Muayene, kontrol
teftīş it-: Kontrol etmek
t. i.diler 23-b/4

tehī (F.): boş, marifetsiz, bilgisiz
t. 31-b/8

tehlīl (A.): Lā-İlāhe illallāh sözünü tekrārlama
tehlīl it-: Lā-İlāhe illallāh sözünü tekrārlamak
t. i.-mek 79-b/11

tekrār (A.): Yine
t. 2-a/4

telkīn (A.): Öğretme, kulağına anlatma
telkīn it-: Öğretmek, kulağına anlatmak
t. i.-erler 3-b/8

temāşā (F.): Bakıp seyretme
t. 77-a/6
temāşāit-: Seyretmek
t. i.-diler 10-a/13, 15-a/5
t. i.-erdi 50-b/13
temāşā ḳıl-: Bakıp seyretme, gezme
t. ḳ. 76-b/4
t. ḳ.-urdı 55-a/3

ten (F.): Vücut, beden
t.-lü 76-a/13

tep-: Tepmek
t.-diler 49-a/5

tepiş-: İtişip kakışmak
t.-erek 29-a/12

terbiyet (A.): Besleyip büyütmek, eğitim
terbiyet eyle-: Eğitmek, besleyip büyütmek
t. e.-di 68-a/4

tere: Tere
t.-den 40-a/12

terk (A.): Bırakma, vazgeçme
t.-ini 45-a/1
terk eyle-: Terk etmek, bırakmak

t. e.-dük 16-a/6
t. e.-mezüz 9-b/1
t. e.-yüp 65-a/1
terk it-: Terk etmek, bırakmak
t. i.-emediler 63-b/5
t. i.-mediler 19-a/1, 47-a/5, 63-a/13
tertīb (A.): Tertip, dizme, düzen
t.-ile 42-a/7
tesbīḥ (A.): Tespih
tesbīḥ it-: Tesbih etmek, zikretmek
t. i.-mek 79-b/11
tevārīḫ (A.): Tarihler
t.-de 27-a/11
tevāżuʿ (A.): Alçakgönüllülük
t. 45-a/6
tevbe (A.): Tövbe, Allah'tan günahlara karşı af dileme
t. 53-a/10, 58-b/11
t.-leri 15-b/11
t.-lerini 15-a/10, 16-b/5
t.-müñ Ek:3/1
t.-müzi 15-a/8
t.-ñ Ek:3/3
t.-si 15-a/11, 15-b/2, 15-b/7, Ek:3/5, Ek:3/7
t.-sini 2-a/3
tevbe eyle-: Tövbe etmek
t. e.-düm Ek:3/1
tevbe it-: Tövbe etmek, günahlardan af dilemek
t. i.-diler 16-a/9
t. i.-düm 11-b/3
tevbe ḳıl-: Tövbe etmek
t. ḳ.-dılar 15-a/6, 59-b/2
t. ḳ.-dum 13-a/1
tevekkül (A.): İşi Allah'a bırakıp kadere razı olma
tevekkül ḳıl-: Allah'a sığınmak, bir işi Allah'a havale etmek
t. ḳ-asın 39-a/8
tevḥīd (A.): Bir kılma, birleme, Allah'ın birliğine inanma
tevḥīd it-: Allah'ı birleme
t.-i i.-mek 79-b/10
teʾvīl (A.): Sözü çevirme, söze ayrı mana vermeye kalkışma
t.-in 33-a/7
Tevrīt < Tevrāt (A.): Hz. Musa' ya inen dört kutsal kitaptan biri
T. 6-b/8, 10-b/2, 10-b/11, 11-b/5, 13-a/1, 13-a/3, 16-b/12, 17-a/1, 17-a/3, 17-b/9, 17-b/10, 18-a/1, 18-a/10, 18-b/1, 20-b/2, 31-a/7, 35-a/13, 51-a/13, 63-a/4, 66-b/1, 66-b/10, 79-b/8
T.-i 16-b/10, 17-b/13, 68-a/4
tez: Tez, çabuk
t. 55-b/11
ṭıḳ-: Tıkmak, koymak
ṭ-dum 2-a/4, 2-b/11
ṭılsım (A.): Tılsım, esrarlı bir kuvvet taşıdığına inanılan şey
ṭ.-la 72-a/6
tīmār (F.): Bakım, tımar
t. 40-a/13
ṭın-: Ses çıkarmak, söz söylemek
ṭ.-madı 19-a/1, 32-a/5, 38-a/9
tiz (F.): Çabuk
t. 57-b/2, 78-a/9
tobra: Torba
t. 76-a/9
t.-dan 77-a/11
t.-sına 75-b/4
t.-sında 75-b/5
ṭoġ-: Doğmak
ṭ.-an 5-b/12
ṭ.-ardı 40-a/3
ṭ.-mazdan 16-b/2
ṭ.-mış 41-a/4
ṭ.-urup 5-b/13
ṭoġru: Doğru
ṭ. 17-a/12, 30-b/10, 56-b/4, 57-a/13, 72-a/11
ṭ.-luġuna 57-b/1
ṭ.-sı 32-a/1
ṭ.-sın 57-b/4, 57-b/11
ṭoġrul-: Doğrulmak

ṭ.-dı 33-a/1
ṭ.-dınca 33-a/3
ṭ.-tdum 33-b/5
ṭoġu: Doğu
ṭ.-sını 19-a/8
ṭoḳu-: Dokumak
ṭ.-sa 80-a/6
ṭoḳun-: Dokunmak
ṭ.-dı 29-a/9, 29-a/11, 77-b/2
ṭ.-dıyısa 49-a/2
ṭ.-mış 54-a/7
ṭ.-urdı 23-a/7
ṭoḳuz: Dokuz
ṭ. 80-a/6
ṭol-: Dolmak
ṭ.-durmış 54-a/9
ṭ.-unca 39-b/11
ṭolaş-: Dolaşmak, gezmek
ṭ.-dı 27-a/2
ṭ.-mış 41-b/2
ṭolu: 1. Dolu, boş olmayan
ṭ. 24-b/11
ṭ.-sunca 24-b/12, 24-b/13
2. Dolu
ṭ. 49-b/13
ṭ.-dan 49-b/13
ṭon: Elbise, kılık kıyafet
ṭ. 22-b/2, 22-b/4, 22-b/12, 23-a/5, 40-a/3
ṭ.-dur 22-b/11
ṭ.-ı 23-a/1
ṭ.-ını 54-b/10
ṭ.-la 22-b/10
ṭ.-lar 4-b/2, 55-b/1
ṭ.-ları 40-a/2, 57-b/8
ṭonat-: Süslemek, giydirip kuşatmak
ṭ.-durup 55-a/12
ṭ.-ıldılar 46-b/11
ṭoy-: Doymak
ṭ.-maz 28-a/6, 28-a/9, 28-a/11
ṭ.-aydı 34-b/9
ṭ.-dılar 73-b/5
topraḳ / ṭoprak: Toprak
t. 62-b/11
t.-dan 2-b/8
ṭopraḳ: Toprak
ṭ. 6-a/13, 8-b/9, 8-b/12, 10-a/4, 14-b/4, 38-a/10
ṭ.-a 16-a/12
ṭ.-ı 14-b/5, 14-b/6
ṭ.-ın 72-a/4
ṭoptaġa düş-: Ölmek
ṭ. d.-miş 47-b/1
topuḳ: Topuk
t.-ına 58-b/1
ṭopuk: Topuk
ṭ.-ında 37-b/9
toz: Toz
t.-ın 72-a/3
tulġa: Miğfer
t.-sı 67-b/6
tulum: Bazı yiyecek ve içecek için koruyucu kap olarak kullanılan, önü yarılmadan bütün olarak yüzülmüş hayvan derisi
t. 78-a/13, 78-b/2
t.-ını 78-a/10
t.-la 78-a/10
ṭūr (A.): Dağ
ṭ. 9-a/2, 9-b/10, 10-a/12, 17-a/8
Ṭūr-ı Sīna: Sina dağı, Allah' ın tecelli ve Hz. Musa ile tekellüm ettiği dağ
Ṭ. 6-b/7, 6-b/10, 7-b/10, 39-a/4
ṭur-: 1. Ayağa kalkmak
ṭ.-up 41-b/13
ṭuru gel-: Ayağa kalkmak
ṭ. g.-di 25-a/5, 57-a/3, 58-a/12
ṭ. g.-diler 31-b/4, 57-a/5, 57-b/13
ṭ. g.-ürlerdi 38-b/6
2. Durmak
ṭ.-duḳları 38-a/10
ṭuy-: Duymak
ṭ.-madı 30-a/3
ṭuyūr (A.): Kuşlar
ṭ. 64-a/5
ṭuzla-: Tuz atmak
ṭ.-nmış 28-b/8
ṭuzlu: Tuzu fazla olan

ṭ. 29-a/4
tülü: Uzun tüylü
t. 21-b/11
tüm: Tamamı, hepsi
t.-üyile 9-a/9
türbe (F.): Türbe
t.-sine Ek:3/2, Ek:3/4
Türkistān: Türklerin ülkesi, Orta Asya
T. 60-a/8, 61-b/2
T.-a 60-a/4, 60-b/4

U

u: Ve
u. 18-b/1, 80-a/4
ucuz: Pahalı olmayan
u.-lıġa 65-a/11
uç: Uç
u.-ı 54-a/12, 66-b/10
u.-ına 23-a/7, 33-b/13
u.-ında 32-b/13, 47-a/9, 78-b/5
u.-ını 6-a/3, 77-a/11
uç-: Uçmak
u.-ar 34-a/5, 79-b/12
u.-dı 32-a/8
u.-maḳdan 22-b/1
ʿŪç: Cabbarlar isimli kāfirlerin başı
ʿŪ. 34-b/5, 34-b/6, 35-b/10, 35-b/13, 36-a/2, 36-a/3, 36-a/5, 36-a/7, 36-a/10, 37-b/5
ʿŪ.-ı 37-b/7, 37-b/9, 37-b/10
ʿŪ.-uñ 34-b/8, 36-a/5
ʿŪç bin ʿUnıḳ: Cabbarlar isimli kāfirlerin başı
ʿŪ. 34-b/4, 35-b/5
ʿŪ. –ı 35-b/4, 35-b/8
Ūdmūyī: Medine' de bir dağ
Ū. 11-a/12
uġra-: Uğramak
u.-dı 62-b/12, 73-a/6
u.-dugını 46-b/1
u.-rdı 73-a/12
u.-rsız 36-b/10
u.-yalar 4-b/12
uġraş: Uğraş, mücadele, gayret
u.-maġa 75-b/10, 75-b/11
uġraş it-: Mücadele etmek
u. i.-elüm
uġraş-: Uğraşmak
u.-dılar 66-b/13
u.-maḳ 36-b/7
uġrat-: Uğratmak
u.-a 4-a/12
uġur-: Yollanmak, yürümek
u.-duñuz 9-a/11
uġurla-: Uğurlamak
u.-dı 60-a/4
u.-yın 5-b/13
Uḥud: Medine' de bir dağ
U. 11-a/12
ʿUlema (A.): Alimler, ilim sahipleri
ʿU. 17-a/1, 25-b/13, 43-a/4, 65-b/9, 79-a/8
ʿU.-ya 79-a/9
ulı: Ulu, yüce
u.-lar 20-a/12
ulı dur-: Büyük durmak
u. d.-urken 2-b/3, 3-a/5
ulu: Ulu, yüce
u. 2-b/8, 11-a/5, 15-b/13, 17-a/8, 19-b/6, 28-b/13, 30-a/2, 32-b/7, 38-b/9, 44-a/8, 49-b/10, 56-b/2, 63-a/7, 66-b/11, 67-b/3, 67-b/8, 73-a/1
u.-dur 26-b/13
u.-lar 35-a/11, 56-b/3, 57-b/3, 57-b/5, 57-b/7, 57-b/12, 60-a/1
u.-ları 34-b/4
u.-lıġına 59-b/9
u.-lar 11-b/13
u.-larını 37-b/11
u.-larumuzı 8-a/3
um-: Ummak, beklemek, ümit etmek
u.-ardı 75-b/8, 76-b/13
u.ardum 59-a/4
u.-arlardı 8-a/1, 20-a/4
u.-arsın 17-b/12
unut-: Unutmak
u.-dı 9-a/2, 29-b/7
u.-dum 32-a/4
u.-durasın 46-a/10
u.-durdı 30-a/9

Ü

V

v.-ye 8-a/12
vaʿde eyle-: Zaman belirlemek
v. e.-dük 6-b/5
v.-ler e.-medi 13-b/13
vaʿde it-: Müsaade etmek
v. i.-miş 6-b/1
v. i.-mişdür 36-b/1
vāfir (A.): Çok, bol
v. 73-b/5
vaḥy (A.): Bir fikrin veya emrin Allah tarafından bir peygambere bildirilmesi
v. 27-b/13, 38-a/5
vaḥy eyle-: Bildirmek
v. e.-di 33-b/10
vāḳıʿa (A.): Gerçek, gerçi, her ne kadar
v.ʾi 77-b/11
Vaḳfeyye dur-: Hacıların Arafatta durmaları
v. d.-urlar 26-b/6
vākiʿ (A.): Vuku bulan, olan
v. 12-a/11, 19-b/9, 20-b/8, 24-a/6
vākiʿ ol-: Vuku bulmak
v. o.-an 71-b/10
v. o.-dı 39-a/13, 59-b/11, 68-a/9
vaḳt (A.): Vakit
v. 3-b/7, 4-a/1, 4-b/13, 7-b/5, 13-a/8, 15-a/11, 20-b/5, 20-b/6, 25-b/6, 35-a/12, 37-a/1, 41-a/10, 42-a/10, 50-a/11, 53-a/6, 56-a/2, 61-a/1, 66-b/2, 68-a/1, 68-b/6, 73-a/6, 74-a/11, 74-b/5, 74-b/9
v.-de 5-b/13
v.-den 2-b/12, 4-b/10
v.-e 4-b/10, 7-b/8
v.-i 2-a/12, 4-a/3, 16-b/8, 18-a/3, 41-a/11, 73-a/6
v.-in 6-a/10, 6-b/2, 30-a/6, 34-a/8, 36-b/13, 47-b/9, 49-a/9, 51-a/11, 56-a/8, 51-b/8, 52-a/6, 53-b/11, 58-a/2, 62-a/12, 63-a/7, 76-a/1
v.-inde 29-b/3, 50-b/9
v.-lerinde 61-b/10
vallāhi (A.): ‘Allah için, Allah hakkı için’ manasına gelen büyük yemin
v. 20-b/4
Vallāhu āʿlem (A.): Allah bilir ki
V. 62-a/9
var: Var, mevdud
v. 6-b/7, 9-b/2, 9-b/4, 20-b/10, 27-b/10, 28-a/4, 29-a/8, 34-a/10, 48-a/2, 57-b/1
v.-dı 19-b/13, 20-a/1, 23-a/13, 28-b/4, 33-a/10, 44-a/4, 49-b/4, 64-a/11, 65-a/4, 68-b/5, 79-a/6, Ek:3/7
v.-dur 4-a/9, 27-b/13, 28-a/12, 28-b/13, 34-a/11, 38-b/12, 46-a/5, 48-a/8, 74-b/13, 75-a/4, 78-b/2
v.-ıdı 5-b/3, 11-a/5, 32-b/3, 34-b/1, 34-b/4, 35-a/10, 35-a/11, 37-b/8, 37-b/9, 44-b/4, 44-b/7, 47-a/6, 49-a/11, 49-b/1, 49-b/3, 49-b/7, 49-b/8, 49-b/9, 49-b/10, 54-a/4, 54-a/5, 56-a/4, 59-b/12, 61-a/4, 61-b/9, 61-b/10, 63-a/8, 63-b/9, 64-a/12, 65-b/11, 65-b/12, 66-b/12, Ek:1/2, 67-b/5, 67-b/13, 70-a/12, 72-b/12, 74-a/11, 80-a/6
v.-mış 36-b/12, 74-b/10, 74-b/11
v.-sa 8-b/1, 16-b/12, 19-a/5, 39-a/8, 44-a/2, 46-b/8, 46-b/11, 47-a/12, 47-b/5, 54-b/11, 59-a/11, 79-a/5
var-: Varmak, gitmek
v. 37-a/9, 45-b/6
v.-a Ek:3/6
v.-acaḳ 11-b/10
v.-alar 35-a/9, 43-b/6
v.-alum 37-b/11, 75-a/7
v.-an 7-a/12
v.-asın 7-a/4, 33-b/10
v.-asız 34-b/12

v.-dı 4-a/11, 18-b/10, 29-b/4, 41-b/8, 43-b/11, 78-b/5
v.-dıġını 27-b/11
v.-dılar 18-b/4, 29-b/3, 33-b/13, 41-b/3, 42-b/13, 52-a/10, Ek:3/9
v.-duḳça 78-a/2
v.-ıbilürüz 37-a/1
v.-ımazuz 36-b/13
v.-ınca 19-b/5
v.-maġa 50-a/6
v.-maḳ 36-b/7
v.-maḳdan 25-b/9
v.-mayınca 25-b/5, 28-b/6
v.-mazdan 77-a/13
v.-mış 43-b/9
v.-sunlar 36-a/9
v.-uñ 40-b/4, 40-b/7, 55-b/11
v.-up 36-a/12, 43-b/4, 79-a/13
v.-urdı 24-a/6
v.-urlar 26-b/6
v.-urlardı 40-a/4

vāris̱ (A.): Mirasçı, kendisine miras düşen
v.-leri 20-a/3

vāṣī (A.): Bir ölünün vasiyetini yerine getirmeye memur edilen kimse, yerine bırakmak
vaṣī eyle-: Yerine bırakmak
v. e.-di 40-b/12, 42-a/13

vaṣiyyet (A.): Vasiyet
v. 4-b/13
v.-ler 16-a/7

vaṣf (A.): Bir kimsenin veya bir şeyin durumu
v.-ın 36-b/8
v.-ını 37-a/2, 49-b/4, 76-b/6
v.-ınu 69-b/12
vaṣf eyle-: Vasfetmek, özelliklerini söylemek
v. e.-sün 24-b/2

vaṭan (A.): Yurt
v. 50-a/2

vāz (A.): Bırakma
v. 56-b/6

vaʿ ẓ (A.): Dini öğüt
vaʿẓ u naṣiḥat eyle-: Vaaz ve nasihat etmek
v. e.-ye 27-a/13

vażʿ (A.): Koyma, konulma
vażʿ eyle-: Koymak
v. e.-di 61-b/1

vebā (A.): Tāun, salgın hastalık
v. 47-a/2, 62-b/2

vech (A.): Sebep, ilgi, münasebet, vasıta; yüz
v. 8-b/4
v.-ile 2-b/4, 6-a/5, 6-b/6, 8-a/4, 11-a/13, 16-a/11, 18-b/9, 21-a/10, 24-b/6, 25-a/9, 34-b/10, 35-a/8, 37-a/10, 38-a/9, 38-a/10, 41-a/6, 43-a/4, 45-b/11, 47-a/2, 48-b/2, 49-a/1, 53-b/6, 55-a/9, 55-b/13, 61-b/3, 64-b/7, 72-a/6, Ek:4/6, 79-b/11
v.-dür 25-a/13

vefā (A.): Sözünde durma
vefā it-: Sözünde durmak
v. i.-esin 77-b/12

vefāt (A.): Ölüm
v.-ı 41-a/6
vefāt it-: Ölmek
v. i.-düginüñ 43-a/3

velī (A.): Ermiş, veli
v.-dür 25-b/11

veyāḫūd̠ (F.): Veya, isterseniz, iyisi
v. 3-b/10

ver-: Vermek
v.-mişlerdi 17-a/9

veya: Veya
v. 51-b/13, 70-b/11

vezīr (A.): Eskiden bakanlık görevini üstlenen kişi
v. 63-b/12
v.-i 61-a/4

vezne (A.): Tartı, terazi
vezne eyle-: Ölçmek
v. e.-diler 20-b/7

vilāyet (A.): İl

v. 19-a/5, 38-a/5, 38-a/7, 61-a/12, Ek:3/10
v.-de 35-b/12, 79-a/5
v.-e 19-a/10, 48-b/9
v.-i 61-a/3, 67-b/3
v.-ümde 79-a/10
v.-inde 34-a/10
v.-inden 11-a/10
v.-ine 60-a/10, 60-a/12
v.-ini 27-b/4, 35-a/1, 60-a/8, 60-b/6
v.-lerinde 33-a/9
v.-ümde 60-a/2

vir-: Vermek
v. 52-b/7, 56-b/7, 69-b/1
v.-di 10-a/8, 12-b/13, 14-b/7, 19-a/4, 30-b/12, 43-a/6, 43-b/3, 49-a/1, 52-b/1, 56-a/6, 57-a/4, 57-b/8, 61-b/12, 64-b/3, 65-b/3, 65-b/7, 67-a/6, Ek:2/11, 68-a/6, 70-a/7, 71-a/10, 72-b/9, 74-b/4, 76-b/5, 77-b/9, 77-b/13, Ek:3/11, 79-b/1, 79-b/9, 79-b/12
v.-digi 19-b/2, 26-b/11, 48-b/4, 75-a/10
v.-digini 27-b/4
v.-diler 17-a/12, 44-b/9, 60-a/5
v.-dügi 27-b/6
v.-dügim 56-a/11
v.-dügini 10-a/5, 68-b/2
v.-dügüm 10-b/5, 74-b/5
v.-dügüñ 50-a/7, 80-a/13
v.-dük 19-a/9, 51-a/9, 54-b/2, 79-b/6
v.-düm 74-b/3
v.-düñ 28-a/3
v.-e 18-b/13, 38-a/1, 45-b/10, 68-a/10, 69-b/9
v.-ecek 25-a/1
v.-eler 7-b/4
v.-em 76-b/2
v.-emeye 39-b/5
v.-en 39-b/5
v.-esin 77-b/12, 80-a/13
v.-esiz 23-b/12
v.-evüz 11-b/9
v.-eydi 55-b/4
v.-eyin 56-a/11
v.-gil 76-a/2
v.-ildi 10-b/2, Ek:4/10
v.-ilmedi Ek:4/9
v.-irdi 19-a/11
v.-irdiler 52-a/3
v.-iyavuz 35-a/9
v.-medi 24-b/11, 52-b/10, 52-b/11
v.-mediler 32-b/13
v.-mege 57-a/3
v.-mek 23-b/13
v.-mem 52-b/12
v.-memiş 25-b/12
v.-meye 55-a/7
v.-meyince 21-a/5, 31-b/5
v.-mezdi 20-a/2
v.-mezin 23-b/13, 24-a/12, 24-b/10, 52-b/12
v.-mezlerdi 20-a/11
v.-mezseñüz 24-a/2
v.-miş 60-a/2
v.-mişdür 34-b/13, 48-a/12, 53-b/6
v.-sün 14-b/12
v.-sünler 7-a/8
v.-üñ 17-a/10, 24-b/12
v.-ür 71-b/2
v.-ürin 24-b/12
v.-ürler 47-b/5

Y

yā (A.): Ey, hey, ya
y. 2-a/2, 2-a/8, 5-a/7, 6-a/11, 7-a/4, 8-a/6, 8-a/7, 9-a/11, 10-a/1, 10-a/7, 10-b/3, 10-b/12, 11-a/1, 11-b/3, 11-b/7, 12-a/2, 12-a/3, 12-b/3, 13-a/9, 13-b/8, 13-b/12, 14-a/4, 14-b/8, 15-a/8, 15-a/10, 15-a/11, 15-b/13, 16-a/6, 16-b/10, 17-a/4, 17-b/6, 18-b/11, 19-a/12, 21-a/1, 21-a/8, 21-a/11, 21-b/1, 21-b/5, 21-b/9,

24-a/13, 24-b/1, 27-b/8, 27-b/13, 28-a/3, 28-a/12, 28-b/1, 28-b/6, 29-b/10, 30-a/6, 30-b/13, 31-a/6, 32-a/2, 32-b/7, 33-b/6, 33-b/10, 34-a/2, 34-a/9, 34-b/11, 35-a/6, 36-b/10, 36-b/12, 37-a/9, 37-a/12, 37-b/12, 38-a/5, 38-b/6, 39-a/2, 39-b/8, 39-b/13, 40-a/10, 40-a/11, 42-a/4, 42-a/5, 42-a/10, 43-a/8, 43-b/1, 44-a/10, 44-b/5, 45-b/4, 46-a/2, 46-a/7, 46-a/9, 46-b/6, 50-a/7, 52-a/11, 53-a/11, 53-a/12, 57-a/6, 58-a/8, 58-a/9, 58-a/13, 58-b/1, 58-b/3, 58-b/7, 58-b/10, 59-a/2, 59-a/6, 62-a/9, 64-a/2, 64-a/3, 64-b/11, 65-b/2, 68-a/8, 68-a/12, 69-a/12, 69-b/11, 70-b/3, 75-a/3, 75-b/3, 76-a/2, 76-a/6, 76-b/1, 79-a/2, 79-b/1, 79-b/2, 80-a/12

ya: Yahut, veya, ya da, ya
y. 3-b/11

ya da: Seçeneği, çeşitliliği veya tercihi belirten söz
y. 39-a/9

yabān (F.): Çöl, sahra
y.-da 26-b/2
y.-lara 14-a/9
y.-larda 26-a/12, 65-b/4

yaġ: Yağ
y. 74-b/6, 75-a/3, 75-a/9, 70-b/10, 70-b/11
y.-da 70-b/12
y.-ıdı 70-b/9

yaġ-: Yağmak
y.-dı 39-b/3, 49-a/9
y.-durdı 38-b/8
y.-durma 64-a/4
y.-madı 64-a/5
y.-maya 39-a/11
y.-maz 39-b/2

yaġı: Düşman
y.-lar 67-b/2

yaġmur: Yağmur
y. 64-a/3, 64-a/5, 65-a/11
y.-ı 64-a/4

yaġurdur-: Yağdırmak
y.-duḳ 49-a/6

yāḫūḏ (F.): Yahud, veya
y. 3-b/11, 20-a/9, 21-a/5, 26-b/1, 52-b/12, 55-b/4, 57-b/10

Yahūdi (A.): Yahudi, Musevi
Y.-ler 17-b/12

yaḳ-: Yakmak
y. 53-a/12
y.-ar 53-b/5
y.-arlardı 19-b/4, 48-a/3
y.-avuz 8-b/5
y.-dı 8-b/6, 15-a/3, 49-a/2, 49-a/10, 62-a/4
y.-dura 53-a/8

yaḳın: Yakın, uzak olmayan
y. 41-b/3, 53-a/5, 67-b/10
y.-ına 20-b/4
y.-ındaġı 20-b/12
y.-ulu 20-b/11
yaḳınraḳ dur-: Yakın dur
y. d.-ur 51-b/10

yaḳlaş-: Yaklaşmak
y.-dı 41-a/11, 56-a/1
y.-ıcaḳ 42-a/12, 40-b/12, 73-a/7
y.-ınca 47-b/9
y.-mış 4-a/4, 61-b/12

Yaʿḳūp: Hz. Yakup peygamber
Y. 51-b/5
Y.-a 51-b/4, 51-b/6

yaḳūt (A.): Çeşitli renkleri olan kıymetli bir süs taşı
y. 54-a/9
y.-dan 13-a/4

yalan: Yalan
y. 3-b/3, 42-a/6, 66-b/9

yalanla-: Tekzip etmek
y.-dılar 63-a/12

yalancı: Yalan söyleyen
y. 3-b/2

yalıncaḳ: Çıplak, üryan, cascavlak
y. 40-a/1

yalıñuz / yaluñuz: Yalnız
y. 9-b/3, 22-b/3, 64-a/1, 76-a/3
y.-ca 41-b/13
yalvar-: Yalvarmak, dua etmek
y.-a 59-a/6
y.-alar 48-b/5
y.-dı 31-a/9, 58-b/8, 59-a/3
y.-dılar 18-b/1, 65-a/9
y.-duḳlarınuñ 59-a/6
y.-sañuz 65-a/4
y.-up 70-a/4
yan: Taraf
y.-ında 70-a/13
y.-ını 18-b/5, 31-b/10
yan-: Yanmak
y.-ar 11-b/1
y.-arsa 53-a/13
y.-dı 15-a/4, 48-a/7, 53-b/12
y.-dılar 12-a/9
y.-ınca 55-b/1
y.-madı 48-a/6
y.-mayayıdı 53-a/9
y.-maz 53-a/13
y.-mazdı 48-a/4
yaña: Taraf, cihet, yön; yana
y. 18-b/5, 18-b/9, 24-a/9, 28-b/2, 29-a/13, 30-b/8, 33-b/12, 38-a/12, 41-b/10, 46-b/8, 46-b/12, 73-b/12, 78-b/13
y.-dan 44-b/12
yaʿnī (A.): Sözün kısası, doğrusu, senin anlayacağın
y. 1-b/5. 2-a/6, 2-a/11, 3-a/3. 5-a/8, 6-a/10, 6-a/12, 6-b/4, 7-b/1, 9-a/1, 9-a/11, 9-b/12, 10-a/1, 10-a/9, 10-b/4, 10-b/11, 11-a/1, 11-b/2, 12-a/3, 12-a/6, 12-b/3, 13-a/10, 13-a/13, 14-a/4, 14-b/3, 15-a/2, 15-b/13, 17-b/6, 19-a/7, 19-b/2, 20-a/9, 21-a/12, 21-b/1, 21-b/5, 21-b/7, 24-b/1, 24-b/4, 24-b/7, 25-b/4, 26-b/5, 28-b/6, 29-b/10, 30-a/6, 30-b/1, 31-a/4, 31-a/10, 31-a/11, 31-b/1, 31-b/12, 32-a/2, 32-a/3, 32-b/10, 33-a/3, 33-a/5, 33-b/12, 34-b/11, 35-a/11, 36-b/9, 36-b/12, 37-a/3, 37-a/9, 37-a/12, 38-a/7, 39-a/2, 39-b/12, 40-a/11, 40-b/3, 48-b/13, 49-a/4, 49-a/5, 52-b/8, 52-b/9, 54-b/1, 54-b/3, 55-a/12, 55-b/7, 58-a/4, 58-a/5, 59-b/8, 63-a/10, 66-a/8, 69-a/11, 71-a/5, 71-a/9, 71-b/7, 73-a/10, 76-a/1, 79-b/2, 79-b/5, 79-b/10, 80-a/3
yap-: Yapmak, inşa etmek
y.-dı 60-b/11, 61-a/12
y.-durdı 61-b/2
y.-durmışlardı 19-a/3
y.-mışdur 27-a/9
yapış-: Yapışmak
y.-dı 13-a/9
y.-ışma 15-a/2
y.-mayın 13-a/13
yapraḳ: Yaprak
y.-larla 41-b/1
yarat-: Yoktan var etmek, yaratmak
y.-ıldı 2-b/8
y.-ıldum 2-b/8
yara-: Uygun gelmek, yaramak
y.-r 70-b/13
yaradan: Allah, yoktan var eden
y. 63-a/10
yaramaz: Yararsız, boş, uygunsuz
y. 7-a/1, 32-a/1, 45-a/8, 45-a/13
y.-dı 60-a/7
y.-lığın 56-b/5
y.-lıḳtan 68-b/9
yaraḳ: Hazırlık, silah
y. 28-b/7, 35-a/10, 76-a/7, 76-a/8
y.-ı 54-b/13, 67-b/7
y.-ıla 76-b/9
y.-ın 35-a/2, 72-b/6
y.-ını 54-b/10
y.-um 76-a/8, 77-a/8
y.-uñ 77-a/8
yardım: Yardım, destek

y. 74-b/8
yarı: Yarım, yarı
y.-sını 76-b/3
yarın: Ertesi gün
y. 39-b/5
yarındası: Ertesi, ertesi gün
y. 4-a/6, 20-a/12, 47-b/6, 48-a/1, 72-a/4, 78-b/4, 78-b/8, Ek:4/7
yarlıġa: Bağışlamak, aff etmek
y. 13-b/8
y.-nmaḳ 16-a/9
yaru: Yarı
y.-sı 78-a/6
yas: Yas, üzüntü, keder
y. 20-a/12
yaṣı: Düz
y. 29-a/6, 30-b/3
yaş: Yaş
y. 58-a/1
y.-ına 68-a/5
y.-ında 50-a/11, 50-a/12
y.-ından 41-a/4, 41-a/5
yaşa-: Yaşamak
y.-mış 21-b/8
yaşıl: Yeşil
y. 22-a/13, 22-b/1, 22-b/2, 22-b/7, 26-a/3, 26-a/4, 41-b/1
y.-dan 22-b/2
yaşlu: Yaşlı
y. 21-b/9, 23-a/11
yat-: Yatmak
y.-acaḳ 3-b/8
y.-anı 78-a/12
y.-dı 41-b/8, 78-b/4
y.-duġı 78-a/7, 78-a/12
y.-mış 64-a/10
y.-sa 3-b/6
y.-ur 47-a/8
y.-urdı 25-a/3, 68-a/7
yavu ḳul-: Kaybetmek, yiyirmek
y. ḳ.-dı 42-b/5, 70-a/13
yavuz: Kötü, fena, kötülük
y. 34-b/2, 46-a/6
yayaḳ: Yaya, yüreyerek giden
y. 45-a/11
yayan: Yaya, yüreyerek giden
y. 29-a/5
yaz-: Yazmak
y.-duḳ 10-b/8
yazıl-: Yazılmak
y.-dı 40-b/6, 69-b/6, 69-b/12
y.-ıcaḳ 69-b/3
y.-mış 13-a/3
y.-up 10-b/2
yazu: Ova, sahra, ıssız kır
y.-sında 41-a/6, 59-b/11
y.-sından 41-a/2
ye-: Yemek
y.-di 80-a/10
y.-mekden 40-b/1
y.-rlerdi 38-b/6
Yēcūc Mēcūc (A.): Kurānda adı geçen iki kavim adı
Y. M. 27-a/8
yedi: Sayı (7), yedi
y. 43-b/1, 43-b/2, 51-a/2, 60-b/7, 68-a/4
yeg: Daha iyi, üstün
y.-dür 16-a/3, 55-b/12
yegle-: Üstün tutmak, tercih etmek
y.-di 71-a/9
Yehūd (A.): Yahudi
Y.-dan 3-b/4
yek (F.): Tek, bir
y. 23-a/4, 48-a/2
yemek: Yemek
y. 50-b/8
Yemen: Yemen
Y.-den 28-b/12
yen-: Galip gelmek
y.-di 56-b/3
y.-dügini 14-a/12
yeni: Yeni
y. 2-a/7
yeñi: Yeni
y. 61-a/2
yer: Yer, ülke, yurt, memleket
y. 16-a/12, 24-b/5, 31-b/9, 32-a/5, 35-b/3, 38-a/12, 41-a/12,

yeyni: İtibarsız, önemsiz
y. 49-a/8
yıḳ: Yıkmak, harap etmek
y.-dı 60-a/11
yıḳıl-: Yıkılmak, harap olmak
y.-dı 47-b/8
y.-maḳdan 33-a/2
y.-malu 33-a/1
y.-mış 72-a/2
y.-sa 33-b/3
y.-up 37-b/7, 77-b/4
yıl: Sene
y. 4-a/9, 23-a/7, 26-b/6, 38-a/8, 40-b/8, 40-b/9, 41-a/9, 42-a/9, 42-b/2, 42-b/3, 42-b/4, 43-b/1, 43-b/2, 50-a/12, 51-a/2, 56-a/1, 60-a/11, 60-a/12, 60-b/7, 61-a/5, 61-a/11, 61-b/4, 64-a/4, 64-b/9, 67-a/9, 67-a/10, Ek:1/1, Ek:1/3, Ek:1/5, Ek:1/6, Ek:1/10, Ek:1/13, Ek:2/1, Ek:2/3, Ek:2/4, Ek:2/5, Ek:2/8, 67-b/10, 68-a/4
y.-dan 40-b/10, 43-b/2, 61-a/5, Ek:2/9, 68-a/4
y.-dañ 38-a/7, 40-b/6
y.-dur 42-b/3
y.-lar 19-a/9
yıl-: Bezmek
y.-maz 21-b/3
yıldırım: Yıldırm
y. 77-b/2
yi-: Yemek
y.-diler 39-b/1
y.-me 38-a/9
y.-mekten 38-b/7
y.-memiş 4-a/3
y.-mezdi 20-a/9
y.-rlerdi 23-b/2
y.-yeler 28-b/9, 50-b/11
y.-yelüm 29-b/10, 40-b/1
yigirmi: Yirmi
y. 25-a/3, 34-b/1, 41-a/4, 54-a/12, 67-a/10, Ek:1/6, Ek:2/1, Ek:2/4, Ek:2/8
yigirmi sekiz: Sayı (28), yirmi sekiz
y. 50-a/12
yigirmi beş biñ: Sayı (25000), yirmi beş bin
y. 20-b/2
yigit: Yiğit, genç, delikanlı
y. 47-a/6, 51-b/2, 60-b/1, 68-b/5, 75-a/10, 76-b/1
y.-e 25-b/4
y.-ler 54-b/5
y.-lerdür 74-b/13
y.-üñ 25-b/6
yigle-: Yeglemek, üstün tutmak, tercih etmek
y.-dügini 27-b/5
yigrek: Daha iyi, üstün
y. 58-b/5
y.-üz 71-a/7
yil: Yel, rüzgār
y. 29-a/9, 80-a/1
yimek: Yemek
y. 51-a/1
y.-den 34-a/4, 40-a/9
yine: Tekrar
y. 3-a/13, 5-b/10, 6-b/12, 9-a/5, 9-b/2, 11-b/11, 11-b/12, 12-b/13, 13-a/4, 16-b/5, 16-b/7, 18-b/10, 24-a/9, 24-a/12, 24-b/11, 30-b/2, 33-b/8, 34-a/8, 35-b/6, 36-a/9, 36-a/11, 36-a/13, 36-b/8, 37-b/2, 37-b/3, 37-b/10, 37-b/13, 38-a/2, 38-a/4, 38-b/6, 38-b/7, 39-b/3, 40-a/2, 45-b/1, 45-b/2, 45-b/10, 45-b/12, 47-b/2, 47-b/6, 47-b/11, 50-a/4, 50-a/6, 51-a/4, 51-b/8, 53-a/10, 58-a/10, 58-b/2, 58-b/6, 60-a/6, 60-b/4, 60-b/6, 60-b/10, 62-a/5, 62-a/11, 62-b/13, 63-b/13, 65-a/11, 65-a/13, 67-a/8, Ek:1/11, Ek:2/3, 68-a/11, 71-b/8, 72-a/4, 72-a/5, 72-a/9, 72-b/2, 73-b/9, 78-b/4, 79-a/1
yir: Yer, ülke, yurt, memleket

Z

ẓāhir (A.): Ortaya çıkan, görünen, zuhur eden
ż. 66-a/2
ẓāhir ol-: Ortaya çıkmak, görünmek, zuhur etmek
ẓ. o.-a 74-b/6
ẓ. o.-dı 34-a/1, 39-a/6, 75-a/9
zaḥmet (A.): Sıkıntı, eziyet, rahatsızlık
z. 24-a/6, 29-b/12
z.-den 3-b/9
z.-i 30-a/4
z.-ini 65-a/7, 30-a/3
z.-le 51-a/10, 54-b/5
zaḥmet çek-: Sıkıntı çekmek
z. ç.-dük 29-b/11
z. ç.-ersin 31-a/8
z.-in ç.-diler 60-a/13
zaḥmetsüz: Zahmetsiz
z. 29-b/13
żaʿif (A.): Zayıf, güçsüz
ż. 19-a/8, 76-a/13, 70-b/6
ż.-celer 36-a/7
ż.-e 24-a/7
ż.-ladılar 13-b/3
ẓālim (A.): Zulmeden, haksızlık eden
ẓ. 13-b/6, 33-a/9, 67-a/6, Ek:2/12, 67-b/2
ẓ.-ler 48-b/10, 49-a/4, 49-a/6
żaʿyıf < żaʿif (A.): Zayıf, güçsüz
ż. 16-b/3
zamān < zemān (A.): Zaman, çağ, devir
z. 18-a/2, 34-b/3, 42-b/7, 62-b/13, 63-a/4, 67-a/4, 67-b/1, 78-a/2
z.-da 17-b/9, 17-b/12, 18-a/2, 22-a/10, 27-b/11, 47-b/4, 51-b/7, 63-a/2, 67-b/4, 67-b/13
z.-dan 28-b/9
z.-dur 65-a/3
z.-ı 66-b/6
z.-ında 5-b/12, 15-b/8, 43-a/13, 52-a/7, 59-b/12, 61-a/2, 61-b/5, 66-b/4
z.-ından 15-b/3
z.-esinde 50-b/8
ẓan (A.): Sanma, şüphe
ẓan eyle-: Zanmak, şüphelenmek
ẓ. e.-meñüz 43-a/1
zār (F.): İnleyen, sesli ağlayan
zārı eyle-: Ağlamak, inlemek
z. e.-di 16-a/13
z.-lıḳ e.-di 59-a/3
zārī (F.): İnleme, zar zar ağlama
zārī ḳıl-: Ağlamak
z. ḳ.-up 15-a/7
żāyiʿ (A.): Kaybolan
żāyiʿ ol-: Kaybolmak
ż. o.-urdı 33-b/4
ż. o.-maya 33-b/5
zāyil < zāʾil (A.): Sona eren, devamlı olmayan
z. 73-b/6
zebūn (F.): Zayıf, güçsüz
zebūn eyle-: Zayıf etmek, güçsüz bırakmak
z. e.-düñ 46-a/4
zebūn ḳıl-: Zayıf etmek, güçsüz bırakmak
z. ḳ.-dı 48-b/4
zebūn ol-: Zayıf olmak, güçsüz olmak
z. o.-mışken 27-b/3
z. o.-up 67-b/7
Zebūr (A.): Hz. Davut' a nāzil olan mukaddes kitap
Z. 79-b/9, 79-b/10
Z.-ı 79-b/12, 80-a/11
zehir (A.): Zehir, ağu
z.-le 78-a/11
zekāt (A.): Dinin emirlerinden olup malın en az kırkta birini yardıma muhtaçlara sadaka olarak verilmesi
z. 52-a/9, 52-a/10, 52-b/12, 55-a/5, 56-b/6
z.-ın 57-a/3
z.-ını 52-a/3, 52-b/7
ẕelīl (A.): Hor, hakir, aşağı tutulan
ẕelīl eyle-: Hor görmek

z̠. e.-di 67-a/3
zemīn (F.): Yer, yeryüzü
z.-inde 5-b/4
zenbīl (A): Zenbil
z. 28-b/8, 28-b/10, 29-a/4, 29-a/10, 29-a/12
z.-e 29-a/8, 29-a/9, 29-a/11
zer-beft (F.): Sırmalı kumaş
z. 54-a/7
zevāl (A.): Sona erme, bitme
z. 16-b/3
zeyn (A.): Süs
z. 41-b/1
z̠ırh (A.): Demirden örme veya dökme savaş elbisesi
z̠. 72-b/9
z̠.-ı 72-b/9, 75-a/10
z̠ikr (A.): Allah'ı anma, Allah'ı tesbih etme
z̠ikr eyle-: Anmak, tesbih etmek
z̠. e.-miş 27-a/6
z̠. e.-mişdür 62-a/7
z̠ikr it-: Zikretmek, anmak, tesbih etmek
z̠. i.-dügi 25-b/2
z̠. i.-er 61-b/7
z̠. i.-erdi 19-a/12
z̠ikr ol-: Anmak, zikretmek
z̠. o.-ısardur 62-a/6
z̠. o.-unmışdur 26-b/4, 66-a/2
z̠i'l-hicce (A.): Arabî ayların on ikincisi olup, onuncu günü kurban bayramına rastlar
z̠. 7-b/6, 7-b/12
z̠.-nüñ 7-b/6
z̠i'l-ḳāʿde (A.): Arabî ayların on birincisi
z̠. 7-b/5, 7-b/11
Z̠ilkifl / Z̠ülkifl (A.): Kurānda adı geçen bir peygamber
Z̠. 61-b/8, Z̠. 62-a/6
zinā (A.): Nikahsız çiftleşme
z. 47-a/2
z.-dan 47-a/4
z.-ya 57-b/10
zinā eyle-: Evlilik dışı ilişkide bulunmak
z. e.-di 56-b/11, 57-b/9
z. e.-mişsin 57-a/10
z. e.-yeler 46-b/9
zinā it-: Evlilik dışı ilişkiye girmek
z. i.-diler 48-b/1, 66-b/8
z. i.-ecek 46-b/9
z. i.-en 57-a/8
z. i.-miş 57-b/10
zinhār (F.): Asla, katiyyen, sakın
z. 58-b/7
zīnet (A.): Süs
z. 55-b/9, 55-b/10
z.-i 55-b/9
z.-le 55-a/9, 55-a/13, 55-b/1
zīrā (F.): Çünkü, şundan dolayı ki
z. 2-b/1, 2-b/8, 4-a/8, 23-b/4, 25-b/9, 26-b/4, 26-b/9, 28-a/5, 39-b/7, 43-b/7, 51-b/4, 51-b/10, 52-a/9, 57-a/9, 64-a/10, 69-a/2, 71-a/13, 71-b/10, 74-b/3, 79-b/8
ziyāde (A.): Artma, çoğalma, fazla
z. 18-b/13, 23-b/4, 28-a/7, 31-a/8, 39-b/6, 41-a/5, 55-a/6, 71-a/10, 78-b/7
z.-ce Ek:2/9, 70-a/4
z.-dür 11-a/3, 22-a/6, 28-a/2, 28-b/1
z.ʾi 7-b/13
z.-ligine 28-a/5
ziyāde eyle-: Arttırmak
z. e.-di 55-a/9
z. e.-ye 28-a/5
z. e.-yem 28-b/2
ziyāde ol-: Fazla olmak, çok olmak
z. o.-a 28-a/10, 69-b/5
z. o.-an 28-a/6
z. o.-dı 20-b/13, 23-b/7, 42-b/4, 47-b/13, 78-a/3
z. o.-ur 45-b/8, 45-b/9

z. o.-ursa 28-a/6, 28-a/8, 28-a/9

ẓiyān (F.): Zarar

ẓiyān it-: Zarar etmek

ẓ. i.-isersiz 36-b/9

ziyān ol-: Ziyan olmak

z. o.-maz 33-a/11

Ẕūlḳarneyn (A.): Kurān' da adı geçen peygamber mi veli mi olduğundan tereddüd edilen zāt

Ẕ. 26-b/13, 27-a/1, 27-a/2, 27-a/5, 27-a/8, 27-a/9

Ẕulḳarnneynü'l-ekber (A.): Büyük İskender

Ẕ. 27-a/11

ẓulm (A.): Zulüm, haksızlık

ẓ.-inden 60-b/5

ẓ.-ler 60-a/10

Ẕüveyn: Tahmasap' ın oğlu

Ẕ. 59-b/10, 60-a/5, 60-a/7, 60-b/6, 61-a/1, 61-a/5

Ẕ.-i 60-a/9, 60-a/13

KAYNAKÇA

AKKUŞ, Muzaffer, Kitab-ı Gunya, TDK Yayınları, Ankara, 1995.

……….., Seyyid Nigāri Divānı, Niğde Üniversitesi Yayınları, Niğde, 2001.

…………, Kemal Ümmî Divânı, Çağatay Kitapevi, Niğde, 2006.

BANGUOĞLU, Tahsin, Türkçenin Grameri, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

DEMİR, Necati, "Orta Karadeniz Bölgesi Ağızlarında Nazal N (ñ) Sesi", TDAY Belleten 1999/I-II, s. 52, Ankara, 2003.

DEMİR,Celal, BARIN, Erol, Türk Dil Bilgisi 1, Öncü Kitap, Ankara, 2010.

DEVELLiOĞLU, Ferit, Osmanlıca-Turkce Ansiklopedik Lugat, Ank. 2003.

DİLÇİN, Cem, Yeni Tarama Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara 2009.

ERCİLASUN, Ahmet B., Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.

………………, Uluslararası Türk Dil Kongresi 1988, TDK Yayınları, Ankara, 1996.

EFENDİOĞLU, Süleyman, ‘‘ Muhammed bin Hacı İvaz, Cinānü'l-Cenān (İnceleme, Metin, Dizin)’’ Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, 2007.

ERGİN, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yayınları, İstanbul, 2004.

GABAIN, A. Von, Eski Türkçenin Grameri (çeviren: Mehmet Akalın), TDK Yayınları, Ankara, 2000.

GÖKER, Osman, Uygulamalı Türkçe Bilgileri, MEB Yayınları, Ankara, 2001.

GÜLENSOY, Tuncer, Üniversiteler İçin Türkçe El Kitabı, Kıvılcım Yayınları, Kayseri, 1998.

GÜLSEVİN, Gürer, Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

……………., Kutadgu Bilig‟in Dilinde Lehçelerin Özellikleri: „denk çiftler‟, Türkoloji Araştırmaları, s. 287, 2 /2 Bahar 2007.

GÜNEŞ, Sezai, Türk Dil Bilgisi, D.E.Ü. Rektörlük Matbaası, İzmir 1997.

HACIEMİNOĞLU, Necmettin, Türk Dilinde Edatlar, MEB Yayınları, İstanbul, 1992.

İLHAN, Nadir, Türk Dilinde Çokluk, Manas Yayıncılık, Elazığ, 2009.

KARAHAN, Leylâ, Erzurumlu Darîr Kıssa-i Yûsuf (YÛSUF U ZÜLEYHÂ), TDK Yayınları, Ankara 1994.

KORKMAZ, Zeynep, Türk Dili Üzerine Araştırmalar II Cilt, TDK Yayınları, Ankara 2005.

…………..., Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), TDK Yayınları, Ankara, 2007.

ÖZKAN, Mustafa, Türk Dilinin Gelişme alanları ve Eski Anadolu Türkçesi, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995.

ŞAHİN, Hatice, Eski Anadolu Türkçesi, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003.

TİKEN, Kâmil, Eski Türkiye Tükçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf Fiiller, TDK Yayınları, Ankara, 2004.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri, Eski Türkiye Türkçesi, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1994.

TÜRK DİL KURUMU, Derleme Sözlüğü, 12 Cilt, Ankara, 1993.

…………….., Tarama Sözlüğü, 8 Cilt, Ankara, 1995.

…………….., Türkçe Sözlük, Ankara, 2005.

…………….., Yazım Kılavuzu, Ankara, 2009.

ÖZ GEÇMİŞ

23. 02. 1989 tarihinde Ordu' nun Akkuş ilçesine bağlı Kurtboğaz köyünde doğdu. 1993 tarihinde İstanbul' a göç etti.

2002 yılında Küçükçekmece İlköğretim Okulundan mezun oldu. 2006 yılında Kadriye Moroğlu Lisesini bitirdi. Aynı yıl Niğde Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazandı. 07. 06. 2012 tarihinde lisans mezunu oldu. Aynı yıl Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünün Türk Dili ve Edebiyatı anabilim dalının Yeni Türk Dili bilim dalında Yüksek lisans yapmaya hak kazandı.

Sayın Kuruoğlu Niğde' de eğitimine devam etmektedir.